

MNEMOSYNE.

MENGELINGEN

VOOR

WETENSCHAPPEN EN FRAAIJE LETTEREN;

VERZAMELD DOOR

MR. H. W. TYDEMAN

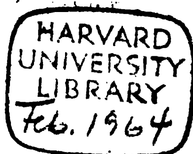
EN

N. G. VAN KAMPEN.

V. STUK.

TE DORDRECHT,
BY BLUSSÉ EN VAN BRAAM.
1818.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
Feb. 1964

INHOUD.

Wijs-

(*) Gunstig medegedeeld door de Heeren J. DE VRIES en wijlen A. LOOSJES P. Z. — tevens als proeve der volledige vertaling der Lierzangen van HORATIUS door OOSTERDIJK, welke binnen kort in het licht zal verschijnen.

(*) In het plaatsen van een ander Dichtstukje van dezen veelbeloovenden jongen Dichter is EUPHONIA (1818, N. 15.) aan *Mnemosyne* in de voorbaat geweest.

Bladz. 238,	reg. 19.	*staat:*	der menschen,	*lees:* des menschen.
— 240,	r. 15 en 16.	—	Bij al dien,	— Bijaldien.
— 243,	— 6.	—	ieder,	— ieders.
— 244,	— 8.	—	der,	— des.
— 244,	— 14.	—	van,	— voor.
— 288,	— 21.	—	Pyrra's,	— Pyrra.

PLATO

BESCHOUWD ALS

WELSPREKEND EN DICHTERLIJK SCHRIJVER.

EENE VOORLEZING, GEDAAN BIJ DE LEYDSCHE AFDEELING DER MAATSCHAPPIJ VAN FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, OP DEN 20 MAART 1816.

DOOR

N. G. VAN KAMPEN.

In ons land, waar men zoo vele echte Geleerden vindt, zal de Lezer het misschien trotsch en waanwijs vinden, dat een dilettant *zich vermeet, over* PLATO *te spreken. Maar men houde in het oog, dat de Spreker in eene gemengde Vergadering (waarbij ook vrouwen waren) slechts wenschte, zoo goed hij vermogt, dien grooten man althans oppervlakkig wat nader te doen kennen; dat hij zich geenszins vleit, aan Geleerden iets nieuws gezegd te hebben, en dat hij uit dit oogpunt ook zijne vertaling met toegevendheid hoopt beoordeeld te zien. Eenige wenken over het verband tusschen Wijsbegeerte en Poëzij onderwerpt hij aan het oordeel des Lezers. Misschien kan dit stuk ook eenigszins voor sommigen ter inleiding voor het volgende van Mevr.* WIJTTENBACH *dienen.*

Het is een verschijnsel, 't welk ook den zeer oppervlakkigen beschouwer van het ruime veld der wetenschappen treft, dat wijsbegeerte en fraaije letteren twee paden zijn, die zelden door één en denzelfden persoon betreden worden. Het eerste houdt men gewoonlijk voor stroef en steil, slechts door ongemeene inspanning van den geest toegangbaar, en met de doornen van sluitredenen aan alle kanten omzet; het tweede voor bloemrijk, bevallig, en breed; doch het eerste alleen zou de regte weg zijn naar den tempel der wijsheid, waartoe de fraaije letteren, zoo al niet geheel, dan toch slechts langs een' omweg zouden geleiden. Van waar toch dit denkbeeld, hetgeen zoo algemeen is, dat schrandere opmerkers de eeuwen der dichtkunst, der welsprekendheid, en die der wijsbegeerte zeer duidelijk in de onderscheidene tijdperken der beschaving hebben opgemerkt? Ligt het in de verschillende

stof der wijsbegeerte, en der fraaije letteren? Maar zijn dan niet God, de Natuur en de mensch de verhevene onderwerpen van beiden? Het verschil moet dus in den vorm liggen, en de reden is klaar. Geheel verschillend zijn de voertuigen, waarvan zich de wijsbegeerte, en die, waarvan zich de fraaije letteren bedienen. Dáár bezigt de Rede uitsluitend het verstand, om van de waarheid overtuigd te worden; hier roept het schoonheidsgevoel de verbeelding te hulp, om den grond der dingen te ontwaren. Maar hebben deze beide, in schijn zoo uiteenloopende wegen, dan niet een punt van vereeniging? Mij dunkt ja. Het zedelijk gevoel, aan de eene zijde eeuwig onafscheidelijk van de Rede, aan de andere broederlijk verwant met het schoonheidsgevoel, omvat beiden met den band der Gratiën. Gelukkig dan de geest, aan de eene zijde stout genoeg, om de diepte van het verstand te peilen, aan de andere zijde, genoegzaam veelomvattend, om zonder moeite rond te zwerven in de bloemwaranden der verbeelding! Het is zeer merkwaardig, dat de vroegste Wijzen, waarvan wij berigt hebben, juist allen de Wijsbegeerte, en Dichtkunst of Welsprekendheid in een zusterlijk verband uitbefenden, en vereenigden. MOZES en SALOMO, gene Wetgever, deze Wijsgeer, waren Dichters. SOLON, EMPEDOKLES, SIMONIDES (*), THE-

(*) *De Orat. L. III p.* 347.

THEOGNIS, en de meeste Pythagoreërs, vereenigden Poëzij met de diepste nasporingen der wijsheid. De groote CICERO beklaagde zich naderhand bitterlijk over de scheiding tusschen taal en hart, en over het ongerijmde, nuttelooze en berispelijke, dat de een ons de wijsheid, de ander de kunst van wel en sierlijk te spreken leerde. Doch was hij zelf, die Vader der Romeinsche welsprekendheid en wijsbegeerte, niet een weinig aan eene dergelijke misdaad schuldig? hij, die in zijne redevoering voor MURENA de Stoïcijnsche wonderspreuken zocht belagchelijk te maken, die hij in eene opzettelijke wijsgeerige Verhandeling verdedigde? hij, die zijnen ANTONIUS met blijkbaar welgevallen de onbestaanbaarheid der bij hem zoo geliefkoosde redekunst met de voorschriften der Wijsbegeerte doet voorstellen?

Maar drie eeuwen voor CICERO leefde er te Athene, in de schitterendste tijden van Griekenlands luister, een man, die de Poëzij der ziel en des harten (schoon niet de Poëzij der maat) en de verhevenste welsprekendheid met de diepste onderzoekingen der Wijsbegeerte; de hoogste vlugt in het Rijk der denkbeelden met het fijnste gevoel voor het schoone, en den uitgebreidsten zin voor het oneindige en heilige met een onbepaald gebied over de rijkste taal der Wereld paarde: een man, wien zijne tijdgenooten, het beschaafdste Volk der Wereld, eenparig den God-

delijken noemden; wien de eerste lichten van eenen veel zuiverder Godsdienst dan de zijne was, in deszelfs reinste eeuwen zoo diep vereerden, dat ook zij 's mans Wijsbegeerte middelijk of onmiddelijk van God afkomstig hielden; wien, in het verre Oosten, beschaafde letterhelden eener derde Godsdienstleer kenden en eerbiedigden; die, eindelijk, bij de herleving der letteren, de eerste was, wiens persoon en geschriften aan de kundigsten en edelsten van het herboren Europa een' schier afgodischen eerbied inboezemden; in wiens beoefening eindelijk in onzen tijd, na de geheele Wijsbegeerte als 't ware in een' kring te zijn rondgeloopen, een naburig, zeer scherpzinnig Volk het pleganker voor zijnen geest vindt, terwijl de uitstekendste Geleerden in ons Vaderland in zijne lezing en verklaring hunnen wellust vinden. — Wie gevoelt niet dat ik van PLATO spreke? —

Het is mijn oogmerk niet, mijne Heeren! Ulieden hier over deszelfs wijsgeerige stellingen te onderhouden. Te wel gevoel ik, hoezeer deze taak mijne krachten overtreft; deskundigen zouden volslagene onkunde van dezen grooten man in mij onderstellen, wanneer ik de vermetelheid had, in den tijd van één uur met mijne Hoorders het onmetelijke veld van PLATO's Wijsbegeerte te willen doorwandelen. Maar u bij de rijke, schitterende voordragt van dezen schrijver, die als zoodanig zelfs met de grootsten zijner

Na-

Natie, en dus ook met de grootste Schrijvers van alle Eeuwen wedijvert, eenige oogenblikken te bepalen, een' korten tijd te vertoeven bij dien weligen, nooit opdroogenden stroom van welsprekendheid, die dat geheele veld zoo mild besproeit, eenige dier tallooze dichterlijke bloemen te plukken, die aan deszelfs oevers groeijen, (mogten zij in mijne hand niet geheel verdorren!) dit wenschte ik te beproeven. Ik wenschte dus aan diegenen onder mijne geëerde Toehoorders, welke met dit onsterfelijk Genie minder vertrouwd zijn, door een voorbeeld, hetwelk den lof en goedkeuring aller eeuwen, (zoo men misschien eenige al te keurige kunstregters uitzondert) wegdraagt, te toonen, dat de betoovering van den stijl, het wezen der Dichtkunst, en al wat de fraaije letteren bevalligs en wegslepends hebben, zich met de afgetrokkenste onderwerpen zeer wel verdraagt, en dat beider vereeniging den grooten man voltooit.

Ik gevoel maar al te wel het stoute, misschien vermetele, dezer poging. Lang aarzelde ik, om deze verhevene stoffe te kiezen: maar de onbeschrijfelijk genoegelijke oogenblikken, welke de lezing van dit Genie aan ieder biedt, die bij de behoorlijke stemming eenige, al is het ook oppervlakkige, kennis aan zijne taal medebrengt, lieten mij geene rust, voor ik, bij deze gelegenheid, iets van deze gewaarwordingen, — de edelste die den mensch hier bezielen — aan u be-

besloot medetedeelen. Na eenige voorafgaande aanmerkingen over den stijl van PLATO in het algemeen, dan door eenige voorbeelden uit zijne onderscheidene zamenspraken gestaafd, zal ik mij meer bijzonder tot zijn vroegste, vurigste, dichterlijkste gewrocht bepalen. Het zal echter noodig zijn, eerst over PLATO's leven iets in het midden te brengen, hetgeen wel voor Uliéden, mijne Heeren! als geheel bekend van geene waarde is; doch ik kan mij het genoegen niet weigeren, van ook aan mijne overige Toehoorders, met den Atheenschen Wijsgeer misschien min gemeenzaam, en vooral om aan mijne geëerde Toehoorderessen, den man wat nader te doen kennen, die den hoogeren oorsprong predikt van hetgeen haar kenmerkt, en waarvoor zij gevormd zijn, — van schoonheid en liefde.

PLATO, de zoon van ARISTO, werd geboren in het schoonste, bloeijendste tijdperk van Athene, hetwelk toen, gelijk thans Brittanniën op Europa, zijnen overwegenden invloed op Griekenland deed gelden door de wapenen te lande, door eene vóór dien tijd verbazende zeemagt, door wijsheid, welsprekendheid zijner openbare Redenaars, door kunsten, wetenschappen en beschaving. PERIKLES regeerde toen, met niet hoogeren titel dan dien van burger, maar met de magt van een' Koning, dat schitterende Gemeenebest — alleen door de zegevierende kracht der welsprekendheid. AESCHYLUS had reeds in

Athe-

Athene het treurspel geschapen; SOPHOKLES, toen in zijn' hoogsten bloei, volmaakte hetzelve; en reeds bereidde zich de jeugdige EURIPIDES, om hem de zegekroon te betwisten. Nog leefde daar ANAXAGORAS, de eerste, die betoogde, dat het Heelal door een zuiver verstand was gevormd; en de groote SOKRATES was in de kracht van zijn' leeftijd.

De jeugdige PLATO genoot dus de schoonste gelegenheid tot ontwikkeling zijner voortreffelijke zielsvermogens, en had alle reden, de Godheid te danken, zoo als hij dagelijks deed: dat hij vooreerst een mensch, ten tweeden een Griek, ten derden een tijdgenoot van SOKRATES geboren was. Ook zijne ligchaamsgestalte beantwoordde aan de kracht zijner ziel; zijne breede schouders, ruim voorhoofd, en achtbaar voorkomen, zouden hem den naam van PLATO, 't welk breed beteekent, verworven hebben, terwijl zijn eigenlijke naam ARISTOKLES was. Zijne twee broeders waren ADIMANTUS en GLAUKO, welke geene geringe mate van schranderheid moeten bezeten hebben, indien wij dezelve naar hunne tegenwerpingen mogen beoordeelen, die hij hun in zijn werk over de Republiek tegen SOKRATES in den mond legt.

De vurige geest des jongelings kon, uit zijnen aard, niet voorbij met hartstogt de Poëzij te beminnen. Doch reeds op het punt, zoo men wil, van een Treurspel ter openbare vertooning

te geven, schrikte hem, hetzij de onbereikbare grootheid van HOMERUS, of liever van het hooge, goddelijke Ideaal, hetwelk zijn verhevene geest zich van den waren Dichter gevormd had, van verdere beoefening af, en hij offerde zelfs zijne lettervruchten aan het vuur op, met deze woorden der Godin THETIS bij HOMERUS, die hij op zich zelve toepaste: *Kom*, VULCANUS, *vader des vuurs*, PLATO *behoeft uwe hulp!* Sedert schreef hij geene gedichten meer in eene bepaalde maat: maar de poëzij zijner ziel ademde in de wijsgeerige geschriften, door hem daarna, ten gevolge van den omgang met SOKRATES en de Pythagoreërs vervaardigd.

SOKRATES en de Pythagoreërs — zie daar de twee hoofdbronnen zijner Wijsbegeerte. In genen vond hij die verhevene Zedeleer, welke, als uit den Hemel neêrgedaald, uit de borst des braafsten Atheners overvloeide, om dat Vaderland der kunsten en letteren ook, zoo het slechts gewild had, tot het Vaderland aller deugden te maken; eene eenvoudige Zedeleer, op Godsdienst gegrond, die alle menschelijke wijsheid, of liever eigenwijsheid, verachtte, en tot grondregel in de beschouwing stelde, *dat God alleen wijs was, en diegene onder de menschen der wijsheid naastbijkwam, die zijne onkunde inzag*; — gelijk zijn stelregel in de beoefening was, dat men *Gode meer moest gehoorzamen dan den menschen*, en dus, zonder vrees voor het oordeel der menig-

nig-

nigte, het redelicht, ons door God geschonken, moest volgen, zijne ziel volmaken, den dood leeren beschouwen, en op de onsterfelijkheid hopen. Deze vertroostende, toen nog zoo zeldzame lessen greep de edele jongeling met de uiterste gretigheid aan, bleef een van SOKRATES getrouwste leerlingen, bij wiens uiteinde hem slechts ziekte verhinderde, tegenwoordig te zijn, doch aan wiens leven en dood hij in het *Gastmaal* en den *Phedon* twee gedenkzuilen stichtte, duurzamer dan metaal. — Van dezen leermeester nam hij waarschijnlijk de vorm van zamenpraak, en die manier van onderwijs aan, welke de denkbeelden uit den geest des onderwezenen helpt lokken en ontwikkelen, weshalve SOKRATES zich in scherts den *Vroedmeester der Zielen* noemde.

Doch de onmetelijk ruime geest van PLATO vond waarschijnlijk te weinig voedsel in eene bij uitstek zuivere, maar zeer bepaalde, en veelal ontkennende Wijsbegeerte. Omtrent eene eeuw vroeger had de groote PYTHAGORAS in Italiën eene schole gevestigd, waar de wijsheid niet openlijk op markten en straten, en onder alle burgerlijke bedrijven, gelijk door SOKRATES, maar gehuld in een plegtig donker, omzwachteld door zinnebeelden, te midden eener heilige stilte, aan weinige ingewijden werd medegedeeld. Het geheimzinnige lokte den jongeling tot zich, die ook in de Wis- en Natuurkundige weten-

schap-

schappen bij de Pythagoreërs een voedsel hoopte te vinden, hetwelk zijn misschien wat al te eenzijdige Meester, zoo 't schijnt, voor min noodzakelijk hield. Bovenäl vond hij bij de Pythagoreërs dat denkbeeld van het hooge, goddelijke Ideaal, dat Eeuwige Schoon, naar welks bereiking onze ziel in alles moet streven, en waarvan wij straks meer moeten zeggen. ARCHYTAS van Tarente, een der grootste mannen der Oudheid, Wijsgeer, Staatsbestuurder en Volksverdediger tegelijk, die zevenmaal door zijne medeburgers gedwongen werd hen tot de overwinning te geleiden, was zijn gemeenzame Vriend, en boezemde hem te meer lust voor de wijsheid van PYTHAGORAS in, tot wier binnenst heiligdom hij weldra doordrong. Drie boeken van PYTHAGORAS zocht hij van PHILOLAüS, den Pythagoreër, voor honderd *minen*, of 3000 guldens te koopen, eene zeer aanzienlijke som zelfs in die dagen, toen de boeken oneindig duurder waren, dan thans.

Voorts zou hij, om zich in de Natuurkunde te volmaken, de Schriften van HERAKLITUS beoefend hebben, eenen man, bij de meesten onzer slechts als het altijd weenende tegenbeeld van DEMOKRITUS bekend, doch welke, niet minder dan deze, een der grootste Natuurkundigen van zijnen tijd was.

Men moet echter niet denken, dat PLATO, om zijne geliefkoosde letteroefeningen te volgen, aan

aan het Vaderland zijnen arm, zijnen dienst onttrok. Driemaal streed hij voor hetzelve in de jaren, waarin hij met alle Atheensche jongelingen volgens de wet daartoe gehouden was, en eerst nadat hij te Delium den vijand had doen vlieden, wijdde hij aan Athene dien onvergelijkelijken geest, welke nog eene der schoonste parels in hare gloriekroon is. Gelijk zijn landgenoot, SOLON, en gelijk de grootste mannen der Oudheid, besloot hij zich, bij de ongemeene schaarsheid der boeken, door reizen te vormen. Te Cyrene in Africa bij den Wiskunstenaar THEODORUS, in Italië bij de Pythagoreërs, ARCHYTAS en PHILOLAÜS, in Egypte bij de beroemde *Priesters, die* de wijsheid der eeuwen bezaten, in Sicilië ter beschouwing der natuurwonderen van den Etna, overal vinden wij hem hijgende van dorst naar kennis, die toen zoo veel te prijsselijker was, dan thans, naar mate hare bevrediging meer moeite en opoffering kostte. Hem had zij bijna het leven gekost, en stortte hem althans in slavernij. Te Syrakuse bij den dwingeland DIONYSIUS ontzag hij zich niet, te spreken zoo als het een' Atheenschen vrijman betaamde. „Gij spreekt als een oude „suffer!" zegt de vergramde Koning. „En „gij als een tiran!" was het antwoord. Razend van woede wil DIONYSIUS hem dooden; doch op voorbede van zijnen neef DION, een' van PLATO's warmste vrienden, vergenoegde hij

zich,

zich, hem als slaaf te verkoopen. —

Naar Ægina heengevoerd, liep hij ook daar, als Athener, weder levensgevaar, doch werd eindelijk voor twintig *minen*, of 600 guldens, vrijgekocht, door een' Vriend, die van 's mans overige Vrienden het geld niet wilde terug nemen. DIONYSIUS, wiens roemzucht in het belagchelijke liep, vreesde nu dat PLATO hem overal zou ten toon stellen; hij verzocht den Wijsgeer dringend, zijne schande niet ruchtbaar te maken. „ *Wij hebben*," was het korte antwoord, „ *in* „ *de Academie geen' tijd om aan u te denken*."

Deze Academie was een gebouw van aangename bosschen omringd, en dus naar den halfgod AKADEMUS genoemd. Hier koos de Wijsgeer zijn zalig landverblijf, vrij van de stormen der wildste Volksregering, die toen zijn Vaderland beroerden. Hier, in eene gelukkige onafhankelijkheid, behoefde hij zich niet ter bekoming van een ambt of eene waardigheid in duizend bogten te wringen; hij behoefde niet, gelijk de Redenaars, die Hovelingen van het Souvereine Volk, voor hetzelve te kruipen, en deszelfs ongerijmdste besluiten toe te juichen: hij leefde hier voor zichzelve, voor de deugd, voor de vorming en verbetering zijner Vrienden, en had het geluk, door de Atheners altijd, in het aanstellen van Regerings- of andere posten te worden voorbijgegaan. — Slechts dan, wanneer het welzijn des menschdoms hem riep,

ver-

verliet hij deze vreedzame afzondering. —

DIONYSIUS, de zoon en opvolger van dien dwingeland, welke hem als slaaf verkocht had, beloofde in het begin zijner regering eenige deugden. Hij scheen, vooral op DION's toespraak, naar PLATO's onderwijs te verlangen, en deze groote man koesterde de hoop, in het schoone Sicilië misschien zijn lievelingsdenkbeeld, een' gelukkigen Staat, tot wezenlijkheid te brengen. Het verlangen des Konings naar PLATO bewerkt eensklaps eene omwenteling ten Hove; en om den Wijsgeer te believen, ziet men de hovelingen, naar den aard dier veelslachtige wezens, eensklaps in Wiskunstenaars veranderd, zoodat het paleis vol raakte van het stof, waarin zij hunne figuren trokken! Doch weldra werd deze rol hun te moeijelijk. PLATO's vriend DION werd op hunne bewerking gebannen; en toen nu de Wijsgeer zag, dat in den tiran de verbasterde natuur boven de leer zegepraalde, maakte hij spoedig gebruik van het verlof, 't geen deze hem gaf, om zich te verwijderen. Maar de omgang van den grooten man, die niets van de *pedanterie* van sommige Geleerden bezat, had zulke diepe sporen in het hart des jeugdigen Dwingelands achter gelaten, dat hij weldra het gemis daarvan ondragelijk vond. Van nieuws ontbood hij den Wijsgeer; en had de behendigheid, zijn verzoek door de voorspraak van ARCHYTAS, die zich tevens borg

voor

voor hem stelde, aan te dringen. PLATO kon aan de vriendschap niets weigeren: hij kwam ten derdenmale, vooral met het doel, om de terugkomst van zijn' Vriend DION te bewerken. Groote geschenken bood hem nu de verheugde Koning, doch hij nam niets aan, hetwelk ARISTIPPUS van Cyrene, den held van WIELAND, deed zeggen: „ DIONYSIUS kan gemakkelijk mild „ zijn. Hij geeft weinig aan hen, die veel „ noodig hebben, en veel aan PLATO, die niets „ aanneemt." Daarentegen stond deze met onverzettelijken aandrang op het eindigen van DION's ballingschap. Vergeefs! Andermaal kwam PLATO bij dit geslacht van tirannen in levensgevaar, en zou, buiten de krachtige tusschenkomst van ARCHYTAS, voor wiens magt DIONYSIUS beefde, gewis zijne vrijheid verloren hebben. Thans kwam hij weder te Athene, en sleet zijn' overigen tijd aldaar in wijsgeerige rust. De dwingeland werd kort daarop door DION verjaagd.

PLATO sloot zich echter van toen af geheel niet in zijne geboortestad op, schoon hij het geheel bedorvene Siciliën, waar ook zijn Vriend weldra den dood vond, aan zich zelven overliet. Somtijds maakte hij kleine togten naar de Olympische spelen, die geliefkoosde volksbijeenkomsten der Grieken, waar de geheele Natie zich onderling verbroederde, en haren gemeenschappelijken oorsprong herinnerde. Tallooze scharen kwamen daar bijeen, om de sterksten en behendigsten des

Volks

Volks in ligchaamsoefeningen te zien, de schranderste in wedstrijden van den geest te hooren. Maar PLATO verscheen, en de renbaan, en het worstelperk, en de schermschool, en de kringen der Sophisten waren verlaten: — alles verdrong zich, om hem, den grooten en goeden man, de eer van zijn Vaderland te aanschouwen.

Hoe zeer hij zich te Athene volstrekt met geene Regts- of Staatszaken bemoeide, deed echter het gevaar van den beroemden Veldheer CHABRIAS hem daarvan éénmaal afwijken. Dezen man, door allen verlaten, zocht hij op, en verzelde hem naar zijne schuilplaats: „ Gij vreest dus „ het lot van SOKRATES niet?" beet hem de beschuldiger toe. „ Ik ontzag geen gevaar als „ soldaat," hervatte de edele man, „ toen ik „ voor mijn Vaderland streed; thans doe ik het „ ook niet, nu ik voor mijn' Vriend in de bres „ spring!"

Nog éénen trek, die hem kenschetst, kan ik niet voorbij gaan. Te Olympia maakt hij eens kennis met goede, doch eenvoudige lieden, die niets van hem weten, dan dat hij PLATO heet. Hij reist met hen terug naar Athene, zonder eenig blijk zijner kundigheden te geven. Daar gekomen, zeggen zij: „ Nu, Vriend! kunt gij „ ons uwen beroemden naamgenoot niet eens „ laten zien?" — „ Ik ben het zelf," zegt hij lagchend. — Zie daar het onderscheid tusschen den Geleerden en den Pedant.

PLATO was nimmer gehuwd. Op het schild zijner deugd heeft nogtans de laster zijne stompe pijlen vergeefs afgeschoten. De deftigste Schrijvers verzekeren ons van zijne onberispelijke zeden. — Hij stierf op zijnen geboortedag, toen hij juist zijn een en tachtigste jaar had voleindigd. Men verhaalt, dat hij nog den eigen dag van zijn overlijden zich met schrijven had bezig gehouden. Zacht was zijn einde, het onvermijdelijk gevolg van den ouderdom, dien hij door geene buitensporigheden verhaast had.

Wanneer wij nu, van 's mans korte levensschets, tot zijne verdiensten als Schrijver zullen overgaan, vinden wij, dat dezelve voornamelijk aan drie bronnen hunnen oorsprong te danken hebben: 1.) aan zijne denkbeelden, 2.) aan zijne taal, 3.) aan de vorm zijner voordragt.

1.) Hoezeer de *Sokratische* School het meeste aandeel aan PLATO's vorming als Wijsgeer had, moet men nogtans zijnen naauwen omgang met de Pythagoreërs, en den hoogen prijs, dien hij op derzelver gewrochten stelde, vooral niet uit het oog verliezen. De Wijsbegeerte dezer menschen, geheel zinnebeeldig, moest, aan oningewijden in hunne verborgenheden, als eene opeenstapeling van ongerijmdheden voorkomen. Maar voor hen, die meer in het wezen, dan den schijn doordrongen, was PYTHAGORAS een der grootste, verlichtste, en gemoedelijkste Wijsgeeren. Al het goede, de gezondheid, de deugd,

was

was bij hem eene schoone, goddelijke Harmonie; de hemelbollen zelve zweefden in verhevene akkoorden, die het oor des geestes verneemt, door het ruim des uitspansels. De eeuwige en onsterfelijke ziel, door de zinnen afgetrokken en benedenwaarts gevoerd, moest zich door allerlei middelen, van deze gladde, gevaarlijke helling tot den weg, die omhoog leidt, verheffen, tot de oorden van eeuwige volmaaktheid, waar alles één is, en niet, gelijk hier, zinnelijkheid en zedelijkheid de ziel altijd, om zoo te spreken, door een' droevigen wanklank in tweeën verdeelen. De ware Wijsgeer, de vriend der deugd, zou, na het afleggen des ligchaams, in de reine hemellucht gekomen, onverderfelijk zijn, en onsterfelijk als God. Maar zij, die hunne ziel nog niet gereinigd hadden van het draf der zinnelijkheid, zouden door eene reeks van straffen, togten, en louteringen, eerst na langen tijd weder op de plaats komen, welke zij verlaten hadden, om op nieuw, met beteren uitslag, naar de hoogste harmonie te streven, het oorspronkelijk schoon, welks bereiking het eenige doel van den mensch is.

Met gretigheid vatte PLATO deze denkbeelden op, ontdeed ze van dat al te geheimzinnige en onverstaanbare, 't welk hunne werking moest belemmeren, en verbond ze met de Sokratische *populariteit*. Doch het groote, het verhevene, het

dichterlijke, aan derzelver wezen verbonden, kon, en wilde hij daaraan niet ontnemen. Immers wij hebben reeds gezien, dat de Pythagoreërs meest allen Poëzij en Wijsbegeerte verbonden. En kon PLATO, die het echte, zelfstandige Schoon, naast de oorspronkelijke Wijsheid en Goedheid, in de verblijven des eeuwigen Lichts plaatste, waarvan alles hier slechts flaauwe schaduwen waren, kon hij eene mindere vlugt in zijne voorstelling nemen? Wat is toch het wezen der hoogere Dichtkunst? Is het misschien de nabootsing der Natuur, of, zoo men wil, de schoone Natuur? Wij vreezen, dat dit begrip naauw te zamen hangt met dat andere, waardoor men het doel des Dichters zoekt in — te vermaken. Is het niet veelmeer de God in zijne borst, die den waarachtigen Dichter tot zingen drijft en dwingt, die hem door geene gekunstelde woorden naar den lof van anderen doet dingen, maar hem beelden doet scheppen en verdichten, beelden, die slechts het kleed zijner gewaarwordingen zijn, welke, boven het zinnelijke en oorspronkelijke verheven, het eeuwig Ideaal van al wat schoon en groot is, te gemoet streven? Zóó althans beschouwde PLATO de Dichtkunst, en wij zullen u weldra zijne eigene woorden daarover mededeelen. En kon hij nu wel anders dan zóó schrijven, gelijk hij deed, hij, bij wien de Wijsbegeerte de hoogste muzijk was? De verstandige kunstregters, gelijk

lijk DIONYSIUS van Halikarnassus, mogen hem dan vrijelijk berispen, en, wegens overtreding der palen, door hen gesteld, bestraffen: voor het *subjectief* gevoel des mans, wien de hooge bestemming van den mensch met geestdrift vervulde, en wiens warme verbeelding zich de geheele Natuur vertegenwoordigde, was een andere schrijftrant onmogelijk. Hij was geen ARISTOTELES, die voor het overige ook groote verdiensten heeft, doch eene geheel andere strekking van ziel bezat.

En dezen man — wie zou het gelooven? heeft men van afkeer tegen de Dichtkunst en de Dichters beschuldigd. Hij, een vijand der Dichters, welke hen *kinderen der Goden en Profeten, Vaders, en leidslieden der wijsheid* noemt, *die niets doen kunnen dan door de Godheid bezield, wier tolken zij zijn?* hij, een vijand der Dichters, die zelfs hen, welke hij, om hoogere redenen, uit zijnen denkbeeldigen staat meende te moeten weren, met kransen tooit, en dus niet hunne kunst veracht, maar hunnen invloed vreest? Want PLATO vereerde de poëzij boven alles, en slechts niet boven dat Eeuwige, dat Heilige zelve, waarheen zij de wieken verheffen moet. Wat zeg ik? het was niet de ware, echte Poëzij, het waren niet de zangen, die voor de Godheid, het Vaderland, de reine Liefde uit de borst stroomden, die hij afkeurde, maar de misbruiken, waarvoor juist de betooverende, wegsle-

slepende zangen van sommige Dichters hem het meest deden vreezen, die hij afkeurde, namelijk, misvormde begrippen van de Goden, de Eeuwigheid, en de Deugd. Liever, dan dit honigzoete gif in zijnen staat te dulden, offerde hij, als het zijn moest, de kunst — neen! deze is onsterfelijk! — offerde hij den kunstenaar op, om de kunst zelve te reinigen.

Wij hebben dus PLATO beschouwd, als door aanleg en vorming zijner denkbeelden onwederstaanbaar tot eene dichterlijke voordragt gedreven. Doch hoe krachtig ondersteunde hem daarin het voertuig, waarmede hij zijne gedachten kon uiten? De Grieksche taal, onder HOMERUS voor de eigenlijke Dichtkunst tot den hoogsten trap gerezen, was door HERODOTUS ook voor het vloeijendste en welluidendste, onder THUCYDIDES voor het nadrukkelijkste en bondigste Proza vatbaar geworden. PERIKLES, wiens donderstem naar die des Olympiërs zweemde, had haar alle de kracht, GORGIAS van Leontium alle de sieraden der welsprekendheid doen kennen. Laatstgemelde, van wien DIODOOR van Sicilië getuigt, dat hij alle zijne tijdgenooten in welsprekendheid overtrof, vond het eerst de onderscheidene soorten der redekunst uit, en strooide hare bloemen zoo rijkelijk, dat de verbaasde Atheners zich, in eene volksvergadering, door den wegslependen Sophist tot een gevaarlijk verbond

met

met zijn Vaderland lieten verleiden. (Als een bewijs der hooge achting, die hij inboezemde, is aangeteekend, dat hij van elk zijner leerlingen niet minder dan 100 *minen*, of 3000 guldens, ontving.) Hoe zeer dan PLATO de verfoeijelijke kunst van dezen, en de overige drogredenaars van zijnen tijd, om van alle zaken het vóór en tegen met dezelfde kracht te beweren, op het voetspoor van SOKRATES, naar verdienste ten toon stelde, zoo twijfel ik echter niet, of hij heeft zich van de welsprekendheid en overredingskracht van GORGIAS, tot het bereiken van betere einden, bediend.

De taal had ook van een' anderen kant aanmerkelijke aanwinst bekomen. De *Iönische* School van Wijsgeeren, die misschien wat te uitsluitend de Natuurkunde beoefende, had nogtans door die beoefening gewis vele ontdekkingen gedaan, althans de taal met nieuwe woorden verrijkt, gelijk wij van ANAXAGORAS zeker weten, woorden, die voor de spraak des Wijsgeers onmisbaar werden. Zóó had de School van Elea, onder XENOPHANES, PARMENIDES en ZENO, de *Dialektiek*, of de kunst van redetwisten, en met dezelve eenen drom van uitdrukkingen, voor de wijsgeerige taal geschikt, in omloop gebragt.

Eindelijk, PLATO woonde te Athene, de stad van MINERVA, waar de fijnste sieraden der Grieksche taal zich in de bevallige uitspraak van

den Iönischen stamgenoot deden hooren; eene stad, waar deze tak der beschaving zoo zeer tot alle standen was doorgedrongen, dat eene fruitvrouw in staat was, eenen zeer achtbaren burger eener andere Grieksche stad aan zijne spraak te herkennen. Misschien kan de omgang van PLATO ten Hove van DIONYSIUS ook aan zijnen taalschat eenige, hoewel, naar ik denk, geringe bijdragen hebben opgeleverd. — En dezen schat, hoe mild, hoe rijkelijk heeft hij dien uitgestort! Het kenmerk van zijnen stijl was geene ineengedrongene beknoptheid, maar bevallige uitvoerigheid: zijne volzinnen zijn rond, welluidend, en hebben meermalen eenen blijkbaren *Rhythmus* of kadans. Niet als een geweldige, bruisende bergstroom, tusschen rotsen en naauwe oevers beklemd, schiet hij onstuimig daarheen: maar eerst kabbelt hij voort als eene liefelijke beek, die zich tusschen bebloemde oevers kronkelt, rolt dan als eene breede landrivier statig en gemakkelijk daarheen, en besproeit en zegent de welige vlakte, die hem zoomt, met de keurigste schatten: eene enkele maal, 't is waar, windt hij zich door de engten van den redetwist heen, en stuit wel eens tegen de klippen der bovennatuurkunde; doch overal baant zich zijn onuitputtelijke rijkdom een' weg, en bereikt eindelijk de hoogste uitgebreidheid, in dat meesterwerk van kunst en genie, de tien boeken *over den Staat*.

De vorm, die hij koos, was de Zamenspraak. Het behoeft geen betoog, hoe gunstig dezelve voor de levendigheid der voorstelling zij. PLATO schijnt de eerste geweest te zijn, die zich daarvan bij wijsgeerige onderwerpen in den Prozastijl bediende. Een voorbeeld, nogtans, moet hij ontleend hebben van de blijspelen des Wijsgeers EPICHARMUS, die in Verzen ook afgetrokkene onderwerpen behandelde: en in de *mimen*, of dramatische Zedeschilderingen, van SOPHRON. Laatstgemelde Schrijver was bij hem zoo geliefkoosd; dat men dien bij zijn dood onder het hoofdëinde van zijn bed vond.

Athene, de geboortegrond van dien fijnen, met de beleefdste vormen bekleeden scherts; het onnavolgbaar Atticismus, — SOKRATES, de vader der Ironie, rustten PLATO bij deze Zamenspraken uit met die bevallige geestigheid, welke zoo uitnemend veel bijdraagt, om dezelve te verlevendigen, en gedeeltelijk ook voor hen, die slechts eene bevallige *lectuur* beminnen, hoogstbelangrijk te maken.

Hoe onbeschrijfelijk veel bevalligheid de Wijsgeer aan deze Gesprekken, vooral aan de inleidingen tot dezelve, heeft weten bijtezetten, zal ons straks door een voorbeeld blijken.

Vereenigt thans, M. H.! in uwe gedachten eene ziel, doorgloeid met ijver voor zedelijkheid en deugd, door SOKRATES en de Pythagoreërs met diep gevoel voor al wat schoon, edel, goed,

 hei-

heilig en eeuwig is, bezield, en met de hoogste vlugt der verbeelding begaafd; het fijnste en weligste vernuft; de magt over de schoonste, krachtigste, rijkste, buigzaamste, meest beschaafde, en welluidendste taal der Wereld, en alle de ontelbare verscheidenheden en afwisselingen, die verschil van karakter, jaren, plaats en toestand der Sprekers aan de Zamenspraak kunnen bijzetten, en gij hebt een denkbeeld van den stijl van PLATO, die zekerlijk ook grootendeels uit dien hoofde, bij een Volk, 't welk het schoone afgodisch beminde, den bijnaam van den *Goddelijken* droeg. Een stijl, die bij de Ouden zelve naauwelijks éénen navolger vond, en wiens onbereikbare voortreffelijkheid de volgende Eeuwen in verstomming hield opgetogen. Of wil men DEMOSTHENES en CICERO, als Redenaars, boven hem stellen? 't Is waar, zij treffen en schokken de ziel meer dan hij: maar het zijn aardsche belangen, die zij voorstaan, voorbijgaande driften, die zij opwekken: hij pleit voor den Adel van ons wezen, en eischt eene geestdrift, die geen voorspoed van PHILIPPUS of ANTONIUS kan ter neêrslaan. Zoo gevoelen wij ons geschokt, en huivering doortintelt ons aanzijn, wanneer uit het dikke zwerk der benedenlucht de donder boven ons hoofd ratelt, en de bliksem ons in de oogen flikkert: maar wel kalmer, doch ook edeler en duurzamer is onze aandoening, onze borst ademt ruimer, doch gloeit niet minder,

der, wanneer nu de wolkenverdrijvende zon aan den hoogen hemel schittert, en ons het beeld der heerlijke, weldadige Godheid vertoont.

Gij verlangt thans ongetwijfeld, Geëerde Hoorders! dat ik den lof, aan PLATO toegezwaaid, door eenige proeven uit zijne geschriften zal staven. Doch waar zou ik hier beginnen? waar eindigen? Zal ik iets van die twee meesterstukken zeggen, het *Gastmaal* en den *Phédon*, waarin PLATO zijnen grooten Leermeester, dáár in zijn leven, hier in zijnen dood, vertoont; twee Zamenspraken, welke de grootste Kenner der oude letteren in Europa, (op welken deze Hoogeschool roem draagt,) het éene als eene soort van *Blijspel*, het andere als een Treurspel aanmerkt? Of zoudt gij liever SOKRATES voor zijne Regters hooren spreken van den God die hem had opgeroepen, om bij Stadgenooten en Vreemdelingen rond te gaan, en hun de nietigheid der menschelijke wijsheid, vooral hunne ingebeelde wijsheid, aan te toonen? waar hij hun voorhoudt, hoe gaarne hij meer dan eens wenschte te sterven, om overgebragt te worden in het gezelschap van eenen PALAMEDES en AJAX, en MINOS, en ORPHEUS, en HOMERUS? Of wilt gij hem in den kerker verzellen, waarin hij zijnen Vriend, die hem de poorten der gevangenis ontsluit, de wetten des Vaderlands doet zien, die in persoon tot hen naderen, en spreken: „ Wat doet gij SOKRATES? wilt gij ons,

„ wilt

„ wilt gij den Staat, zoo veel in u is, vernie-
„ tigen! ons, die u geteeld, gevoed, opge-
„ bragt, die u alles goeds geschonken hebben?
„ wilt gij ons dus ontvlugten, als de verachte-
„ lijkste slaaf, tegen Rede en belofte aan?" —
Of misschien, Geëerde Hoorders! meent gij, dat nog boven dit alles eene vlugtige schets van dat uitstekende kunstgewrocht, de boeken over den *Staat* of de *Regtvaardigheid* uwe aandacht verdiene; dat prachtige gebouw, gelijk een Duitsch Schrijver zich uitdrukt, *het welk de hoeksteenen bevat van die heerlijke gewelven, die tot hetzelve geleiden, en waar doel door dit gewrocht bepaald wordt?* Of zoudt gij de zonderlinge stellingen, daarin vervat, met sommige koude zielen, die niet begrijpen wat het is, uit overmaat van gevoel en geestdrift te zondigen, der bespotting waardig keuren? Onmogelijk! al ware het slechts, dat gij dit geheele werk als een Gedicht over eenen Staat, zoo als die behoorde te zijn, doch nimmer bestaan zal, wildet beschouwen? — Of begeert gij liever de kiem van een Heldendicht over de oude, thans vergane Wereld, (de *Atlantica*) in den *Timæus*, of *Kritias*, te bewonderen?

Lust het u, boven tijd en ruimte te zweven, om te zien, hoe de groote Bouwmeester des Heelals den mengelklomp ontwart, en eene Wereld vol leven en schoonheid daaruit te voorschijn roept; hoe hij, door goedheid aangedreven, al-

les

les zoo veel mogelijk naar zijn beeld schept; hoe zelfs de Goden, die de Griek eerbiedigt, bij PLATO niet meer dan gedienstige geesten zijn, tot welken God zegt: „ Onsterfelijk, onverder„ felijk zijt gij wel niet, maar toch zal het lot „ des doods u niet treffen, want mijn besluit is „ grooter dan uw vergankelijk wezen."

Of, zullen wij ons liever tot enkele voortreffelijke plaatsen bepalen? Ook hier verblindt en verwart ons de overvloed. Wie kent niet het verhaal van den dood van SOKRATES in den *Phédon*, 't welk ons, met de Vrienden van den grooten man, in spijt zijner bestraffing, tranen van bewondering en deelneming uit de oogen lokt! Maar neen, groote Wijze! gij hebt gelijk, het was SOKRATES niet, dien uwe Vrienden daar koud en zielloos zagen liggen: hij leeft in de gewesten der zaligheid, en ons gevoel, het gevoel der menschheid, blijft ons borg, meer dan zijne Vrienden, dat hij, verre van de plaats waartoe hem kwalijk begrepene regtzinnigheid verdoemde, het doel van zijnen schoonen strijd, en zijner uitstekende hope bereikt heeft! — Of willen wij hem liever bij het *Gastmaal* zijner vrienden verzellen, hoe hij aan een gesprek, het welk zoo ligt tot onzedelijkheid kon leiden, de verrassendste en edelste wending geeft! Wij weten niet, wat in dit meesterstuk meer te bewonderen, de daarstelling van het karakter van SOKRATES, of den levendigen stijl, of de on-

onuitputtelijke verbeeldingskracht, die zich niet verzadigen kan in den telkens afgewisselden lof der liefde, en hemelsche vriendschap, waarvan ALCESTIS zulk een heerlijk voorbeeld gaf, toen zij alleen voor haren man wilde sterven, voor hem, die toch nog vader en moeder had! Dit is die reine hemelsche gloed, die de ziel verlieft, en welke daarom tirannen zoo gaarne zouden willen uitroeijen...... Maar wat doe ik? wilde ik u hier de onderscheidene trekken malen, onder welke PHEDRUS, en PAUSANIAS, en de Geneesheer ERYXIMACHUS, en de koddige ARISTOPHANES, en de weelderige AGATHON, de liefde voorstellen, en dan den grooten Leermeester van PLATO dit alles door zijne goddelijke redenen verreweg in de schaduw te zien plaatsen, tot ALCIBIADES komt, om te doen zien, dat 's mans daden zijne woorden nog overtreffen? Waartoe zou ik uitweiden, indien ik u slechts eenige der uitstekendste, zoo levendige als oorspronkelijke, beelden als vergelijkingen, wilde vertoonen, waarmede hij b. v. de geaardheid der tirans en der tirannij, der Volksregering en van den Demokraat, door elkander opheldert, of den triomf der deugd zelfs in haren miskenden, bespotten, mishandelden en vermoorden held boven den gelukkigen, geachten, en met roem en schatten overladenen booswicht doet uitblinken; of de overheersching der driften bij de stormende woede van een inbrekend leger, of de afzon-

de-

dering van den Wijzen in een' bedorven' en redeloozen staat bij het schuilen onder dak voor eene hagelbui vergelijkt; of eindelijk, zoo uitvoerig als verheven, onze bekrompene kennis, en de noodzakelijkheid der verheffing tot een hooger Ideaal, met de schaduwen, waarmede zich de bewoners van een hol moeten vergenoegen, tot zij het daglicht wederzien, opheldert. Het is immers onmogelijk, door eene loutere aanstipping van dit alles eenig denkbeeld van den schrijftrant des mans, dien wij hier voornamelijk bedoelen, te geven. Liever wil ik dus den nog overigen tijd besteden tot eenige proeven van vertaling uit een der schoonste geschriften van PLATO, het gloeijende voortbrengsel zijner jeugdige verbeeldingskracht, en 't welk, als dichterlijk gewrocht beschouwd, voor geen zijner andere werken behoeft te wijken: uit den *Phedrus*.

Zeer hagchelijk, gewis, is deze taak, hier, in het brandpunt der kennis aan PLATO, te midden der ambtgenooten en leerlingen van eenen der waardigste uitleggers en grootste hoogschatters van Athene's Wijsgeer: doch uit liefde tot onze moedertaal zullen ook zij eene zwakke, al ware 't zelfs eene mislukte proeve, om iets tot hare verrijking uit de schatten der Oudheid bij te dragen, niet al te gestreng beoordeelen.

De *Phedrus* van PLATO splitst zich van zelve, behalve de bekoorlijke inleiding, in twee

zeer

zeer onderscheidene deelen; het eerste is eene redevoering van LYSIAS, tot lof der bedaarde boven de hartstogtelijke liefde, en van SOKRATES over het zelfde onderwerp, en in denzelfden geest, waarvan hij echter spoedig terugkomt, aan de verrukking in de liefde, gelijk in alle verhevene onderwerpen, verreweg de voorkeur geeft, en haren hemelschen oorsprong, gelijk dien der schoonheid, ontwikkelt. Het tweede gedeelte is betrekkelijk tot den grondslag der Redekunst. Wij zullen ons hier in het zoeken naar den zamenhang dezer twee schijnbaar zeer ongelijksoortige stukken niet verdiepen, iets, hetwelk ons te verre van ons doel zou afleiden. Het tweede gedeelte, als meer betoogend en minder met sieraden van taal en verbeeldingskracht uitgerust, behoort ook minder tot ons doel. Zien wij dus reeds in den aanhef een staaltje dier schitterende inleidingen, zoo vele bevallige voorportalen, waarmede PLATO vele zijner gesprekken versierd heeft.

Voor de gemeenzaamheid in den stijl der vertaling verzoek ik verschooning: dezelve is onafscheidelijk van dat zachte en liefelijke, 't welk de kunstregter DIONYSIUS als een kenmerk dezer inleiding prijst.

SOKRATES ontmoet zijn' Vriend, den jongeling PHEDRUS, op de wandeling; hij verneemt van hem, dat hij een betoog van den beroemden Redenaar LYSIAS over de liefde gehoord heeft,

en

en laat hem geene rust, voor hij den inhoud dier Redevoering aan hem mededeelt. Eerst zegt PHEDRUS, dat hij wel iets wilde geven, om zulk eene schoone rede te kunnen onthouden, doch SOKRATES beduidt hem, dat hij thans juist buiten, aan het wandelen zijnde, om zich dezelve te herinneren, regt blijde was, dat hij gezelschap vond aan een' man, verzot op schoone redevoeringen: dat hij ze nu wel niet scheen te willen mededeelen, doch ze ten slotte nog wel, al wilde niemand ze hooren, aan de menschen zou opdringen. PHEDR. Nu, ik zal u dan den inhoud mededeelen, want de woorden heb ik niet onthouden. SOKR. Ja, maar Vriendlief! laat eens zien, wat houdt gij daar met de linkerhand tusschen het kleed? mij dunkt het boek zelve. En is dat zoo, dan heb ik u wel zeer lief, maar wanneer er LYSIAS zelf is, zult gij u toch bij mij niet oefenen. Laat dus het boek zien. PHEDR. Nu wees maar stil! die hoop is dus gemist, dat gij mij overhooren zoudt. Maar waar zullen wij gaan zitten lezen? SOKR. Laat ons hier, naar de rivier Ilissus gaan, en daar op ons gemak neêrzitten.

PHEDR. Het komt nu goed, dat ik geen schoeisel aan heb: (gij hebt het zekerlijk nooit). dan kunnen wij onze voeten in de beek spoelen: dit is in dit jaargetij en op dit uur van den dag vooral niet onaangenaam. SOKR. Ga dan maar vooruit, en zoek eene zitplaats. PHEDR. Ziet

gij dien hemelhoogen platanusboom daar? SOKR. Wel nu? PHEDR. Daar vinden wij lommer, en een koeltje, en mollig gras om te zitten, of ook, zoo wij willen, ons neder te leggen. SOKR. Kom aan. PHEDR. Maar zeg mij eens, SOKRATES, heeft niet hier ergens aan den Ilissus, zoo het heet, BOREAS ORITHYA geschaakt? SOKR. Zoo zegt men. PHEDR. Hier misschien? het water is hier liefelijk, klaar en doorschijnend, zoo dat de meisjes gevoegelijk daarbij spelen konden. SOKR. Neen! omtrent twee of drie *stadiën* lager, waar men naar den tempel van DIANA AGRAJA gaat. Daar is ook een tempel van BOREAS. PHEDR. Zoo! ik wist het niet regt. Maar, bij JUPITER! SOKRATES! zeg mij eens: geloofr gij dat dit vertelseltje waar is? SOKR. Als ik het nu eens niet geloofde, gelijk de wijze mannen, dat zou nog niet ongerijmd zijn. Dan zou ik met eene schrandere uitlegging zeggen, dat de Noordewind haar, terwijl zij met PHARMACEIA speelde, van de rotsen daar had afgewaaid, (en om deze wijze van sterven had men dan gezegd, dat BOREAS haar geschaakt had,) of ook van den *Areopagus*, want zoo vertellen anderen. Ik voor mij, PHEDRUS! vind zulke verklaringen voor 't overige heel aardig, maar daar behoort een man toe, die vernuftig, en ook daarbij een blokker is, en deze is niet zeer te benijden, want dan moet hij ook raad weten met de *paardmenschen*, en de *Chimara's*,

en

en dan stroomt hem nog een heirleger *Gorgonen*, en *Pegasussen* en andere monsters te gemoet, even talrijk als gedrochtelijk; en de Ongeloovige, die de moeite wil nemen, om die met zijne drooge wijsheid, stuk voor stuk, natuurlijk uit te leggen, zal waarlijk veel tijds noodig hebben. Ik heb zoo veel tijd volstrekt niet. De reden, Vriend! zal ik u zeggen; ik ben nog niet in staat, volgens die Delphische spreuk, mij zelve te kennen. Nu vind ik het belagchelijk, voor iemand die dat niet kent, iets anders te gaan onderzoeken. Ik laat die dingen dus varen, en volg daaromtrent het algemeen gevoelen, en (zoo als ik zeide) ik beschouw die dingen *niet*, maar mij zelve, of ik misschien een ondier ben, ongelijkvormiger en driftiger dan TYPHON, dan wel een goedaardiger en beter overeenstemmend wezen, met een goddelijken en zachtmoedigen aard van nature begiftigd. Maar, Vriend, zijn wij zoo onder 't praten niet aan dien boom gekomen, waarheen gij mij brengt? PHEDR. Ja. SOKR. Bij JUNO! dit is een bevallige plek. De platanusboom zelf is breedgetakt en hoog, ook de hoogte en het lommer van dien struik doet eene overheerlijke werking; hij staat thans in vollen bloei, zoo dat hij het gansche oord met zoete geuren vervult; en deze liefelijke bron vloeit onder den platanusboom heen met het koelste water, gelijk ik aan mijne voeten bespeur. Aan die standbeelden schijnt het wel een hei-

heiligdom van sommige Nimfen en van den stroom Achelöus te zijn. En wanneer gij een windje begeert, hoe aangenaam en zoet, en zomerachtig en zangerig ruischt het niet bij 't sjirpen des krekels? Doch het allerstreelendst is 't gras, 't welk aan de zachte glooijing hoog genoeg is, dat men zijn hoofd daarin met wellust neêr kan vlijen. Gij zijt dus een heerlijke leidsman voor vreemdelingen geweest, Vriend PHEDRUS!

PHEDR. Wat zijt gij toch een wonderlijk mensch! Zijt gij dan een vreemdeling, en geen inwoner? Het schijnt, of gij nooit buiten het gebied der stad, ja geheel niet buiten de poort komt.

SOKR. Och, beste Vriend! vergeef het mij! Dat komt, ik leer zoo gaarne. Nu willen veld en boomen mij niets leeren, maar wel de menschen in de stad. Maar gij hebt een middel uitgevonden, om mij naar buiten te lokken: want gelijk men het hongerige vee brengt waarheen men wil, door het loof of veldvruchten voor te houden, zoo kunt gij mij, met een boek te vertoonen, door geheel Attika, ja waarheen gij wilt, rondleiden. Nu zijn wij er. Ik zal, dunkt mij, gaan liggen. Lees gij nu maar voor, in welke houding gij het liefst verkiest.

Hoe uitnemend gepast deze inleiding zij tot een gesprek, waarin over het verband der zinnelijke met de bovenzinnelijke schoonheid gehandeld wordt, moet ieder in 't oog loopen.

De schijnbare onverschilligheid van SOKRATES om-

omtrent natuurlijke schoonheden, die hem doet zeggen, dat hij van de velden en boomen niets leeren kan, ligt geheel niet in 's mans karakter, zoo min als in dat zijns leerlings: ik voor mij zou overhellen, dezelve voor eene dier trekken van ironie te houden, van welke dit gesprek, gelijk alle gesprekken van SOKRATES, zoo bij PLATO als XENOPHON, overvloeijen.

Nu begint PHEDRUS de Redevoering van LYSIAS, waarvan wij boven reeds den hoofdinhoud hebben aangestipt, dat namelijk eene koele en beredeneerde liefde verreweg de voorkeur boven eene vurige en hartstogtelijke verdiene. SOKRATES schijnt dit in het eerst toe te stemmen, en zelfs door eene aanvullende Redevoering, gelijk die te Athene voor de pleitzaal niet ongewoon was, te bekrachtigen. De aanhef dezer Redevoering is zekerlijk, voor den Prozastijl, al te dichterlijk, gelijk de kunstregter DIONYSIUS reeds heeft aangemerkt; PLATO, of SOKRATES, roept zelfs, even als bij een heldendicht, de zanggodinnen ter hulpe. Dan zou ook hier geene ironie schuilen? De toon niet alleen helt daartoe over, maar de geheele inhoud der Rede is van dien aard, dat hij zichzelve straks herroept. Immers, na dat hij alle de nadeelen eener heerschende drift aangetoond heeft, en zich zelfs over het ongewone vuur van zijnen stijl met de aanblazing der Nimfen van het oord heeft verontschuldigd, — schiet hem plotselijk te binnen, dat

 hij

hij zich zwaar bezondigd heeft tegen AMOR, dien magtigen God, die hen wel eens dadelijk straffen kon, gelijk STESICHORUS. Nu herroept hij al het gesprokene: zegt, dat zijn mond door PHEDRUS betooverd was, en begint eene Redevoering in eenen geheel tegenovergestelden zin, eene *palinodie*, gelijk de Franschen haar nog, met het eigenaardige woord *zingen* daarbij, den naam laten behouden. Te voren had hij namelijk ook beweerd, dat de hartstogtelijke liefde eene soort van *razernij*, of liever *dweeperij* ware. (Ik beroep mij, wegens de voorkeur, aan laatstgemeld woord gegeven, op het gezag van eenen onzer grootste Redenaars en taalkenners, die ergens, waar dezelfde uitdrukking voorkomt, ook het woord *dweepen* verkiest.)

En nu, gaat hij voort: is het dweepen, is de daarmede verwante geestdrift niet iets goddelijks? Bezielt zij niet de Profeten en Wigchelaars? Wie is Dichter zonder haar! „ Want (zegt SOKRA-„ TES) de derde bezieling en geestvervoering, „ die der Zanggodinnen, eene teedere en onge-„ repte ziel aanvattende, verrukt haar, en maakt „ haar dronken van liederen en andere dichtge-„ wrochten, zoodat, door 't opsieren van tal-„ rijke daden der Vaderen, het nakroost gevormd „ wordt. Doch wie, zonder geestvervoering, „ tot de voorpoorten der Poëzije nadert, den-„ kende, dat hij door kunst een genoegzaam „ bekwaam Dichter zal worden, die zal zoo

„ min

„ min als zijne dichtkunst iets uitrigten, en de „ Poëzij van dezen bedaarden man verdwijnt bij „ die van den vurig dweependen."

Woorden, gewis! die verdiend hadden, met gouden letteren aan den ingang onzer talrijke Dichtgenootschappen in de vorige Eeuw te worden geplaatst. — Of wie twijfelt aan de waarheid van PLATO's bezielde taal, wanneer hij den *Dichter* van onzen TOLLENS leest? Neen, hij, die niet eenmaal in zijn leven gedweept heeft, hij moge een voortreffelijk mensch, een uitmuntend Geleerde, vooral een onvergelijkelijke Rekenaar en Wiskunstenaar worden — in de Dichtkunst en in de liefde zal hij slechts middelmatige vorderingen maken.

Tot deze gaat nu SOKRATES over, als tot het vierde onderwerp der geestdrift, maar hij doet het op de hem eigene wijze, door de ware liefde als eene zucht voor dat eeuwig schoone, goede en ware te beschrijven, waarvan het wezen daar boven bij de Goden, en slechts de schaduw hier op Aarde is. Het betoog, of liever de dichterlijke voorstelling dezer waarheid is zeer uitvoerig; het was dus onmogelijk, dezelve geheel mede te deelen, en wij zullen ons met een beknopt uittreksel moeten vergenoegen, waarin slechts eenige van PLATO's treffendste gezegden eene plaats kunnen vinden. Het zal geheel overtollig zijn, die door bepaalde aanwijzing van het dorre geraamte te onderscheiden.

„ De ziel is onsterfelijk, en eeuwig: want al wat geest is, beweegt zich zelve: de geest dus, de bron en het beginsel van alle beweging, is onbegonnen en onverderfelijk; anders moest de gansche Hemel, en de geheele Aarde in elkander vallen, en in alle eeuwigheid stilstaan. Onsterfelijkheid is dus met geest verbonden. Doch hoe is de natuur van dien geest? Hoe hij is: deze onmetelijke vraag doorzoeke een God; slechts waarnaar hij gelijkt, vertoone dit beeld. Hij zweemt naar een gevleugeld wagengespan met deszelfs voerman. De paarden en geleiders der Goden zijn allen goed: die der andere geesten, gemengd. Bij ons geleidt één voerman twee rossen, het eene schoon en goed en van edele afkomst: het andere het tegendeel van dit alles, zoodat het bestuur bij ons zeer lastig en moeijelijk is. Maar van waar nu de benaming van sterfelijk en onsterfelijk Wezen? Al wat geest is voert bewind over het ziellooze, en zweeft in allerlei gedaanten den Hemel door: de volmaakte en bevleugelde doorkruist en regelt onbelemmerd de Wereld; doch die zijne wieken verloren heeft, moet een aardsch ligchaam aannemen, 't welk nu zich schijnt te bewegen door de kracht van den geest, en dan heet lijf en ziel te zaam gevoegd een bezield, doch sterfelijk wezen. De kracht der vleugelen verheft het logge omhoog naar de Goden, tot het Goddelijke, dat is, het schoone, het wijze, het goede,

Dit

Dit voedt en vergroot de wieken der ziele, gelijk het afzigtige en slechte die doet kwijnen en vergaan. De hoogste God, de opperste leidsman in den Hemel, voert het eerst zijn bevleugeld gespan, om alles te regelen en te verzorgen: hem volgt de schaar der Goden en Hemelgeesten, in elf reijen geschikt; altijd gewillig en magtig; want de nijd is uit de reijen der Goden gebannen. Dáár beschouwen zij dan, in dat bovenhemelsch verblijf, waarvan nog geen Dichter gezongen heeft, noch ooit naar waarde zingen zal, het ware wezen der dingen, 't welk zonder kleur, zonder gedaante, zonder stoffe, alléén den leidsman der ziel, de Rede, tot beschouwer heeft. Dáár verheugen zij zich in het gezigt der waarheid: daar vestigt zich hun blik op de Geregtigheid, op de bezadigdheid, op de kennis; niet op haar, die geschapen is, en telkens verandert naar mate van 't geen wij hier wezenlijke dingen noemen, maar op de wetenschap van het waarachtig bestaande."

„ De zielen daarentegen van mindere wezens trachten ook wel die hoogte te bereiken, en het wezen der dingen te beschouwen, doch zelden gelukt haar dit; meestal bezwijken de rossen onder dezen moeijelijken arbeid, waarbij zelfs velen aan hunne vleugels merkelijke schade lijden, en zich met den schijn moeten voeden, in plaats van het veld der waarheid te bereiken, waar het edelste der ziele ter weide gaat, en de wieken,

die haar omhoog voeren, groeikracht ontvangen. Heeft de ziel eenmaal het ware gezien, zoo lijdt zij geene schade, maar wordt zij bezwaard en neêrgedrukt door vergetelheid en slechtheid, zoo zij dan hare wieken verliest, en ter Aarde nedervalt, zoo neemt zij een menschelijk ligchaam aan; en zij, die het meest gezien heeft, wordt geboren tot Wijsgeer, tot beminnaar van het schoon, en van de muzijk. Tot haren vorigen staat keeren zij niet, dan na verloop van honderd Eeuwen terug: na dertig Eeuwen zij, die zich in alle standsverwisselingen der echte, ware Wijsbegeerte bevlijtigden. De overige zielen worden, na haar eerste leven geoordeeld; de eenen zullen dan straf lijden onder de Aarde; de anderen, naar eene plaatse des hemels opwaarts gevoerd, een lot genieten, waardig hetgeen zij in het menschelijk leven verrigtten. Allen echter mogen, na verloop van duizend jaren, een nieuwen levensloop kiezen. Maar de ziele des Wijsgeers, die zich herinnert hetgeen zij eenmaal zag, toen zij de Godheid navolgde, die zich verheft boven hetgeen wij nu aanzijn noemen, en oprijst tot hetgeen waarachtig is, deze is waarlijk bevleugeld en volmaakt. Wanneer zij nu, met ter zijde stelling van menschelijke bedrijven, vol geestdrift naar de Godheid oprijst, wordt zij door de menigte, als eene dweepster berispt, om dat men niet weet, dat zij vol is van God. Dit is de vierde soort van geestver-

voe-

voering, wanneer men op het gezigt der schoonheid hier beneden zich die ware schoonheid herinnert, en dan met de vleugelen omhoog streeft, doch uit onvermogen slechts gelijk een vogel opwaarts ziet. Wanneer zij nu hier een beeld aanschouwen van het geen dáár is, staan zij als verplet, en buiten zich zelve, en weten niet wat hun gebeurt. Want regtvaardigheid en gematigdheid, en andere gaven der ziele missen haren glans in de beelden hier beneden; door duistere zintuigen kunnen slechts weinigen met moeite het afgebeelde herkennen. Doch heerlijk blonk toen de schoonheid uit, toen wij met de zalige reijen dén verrukkelijksten aanblik genoten, de verhevenste geheimen vierden, onbesmet en onbelemmerd van 't kwaad hetwelk ons naderhand toefde; toen wij, tot onbesmette, onverdeelde, onverganklelijke, gelukkige vertooningen ingewijd, zuiver in een zuiver licht verkeerden, onbezoedeld van 't geen wij nu ons ligchaam noemen, hetgeen wij thans, als schelpdieren vastgehecht, met ons rondsleepen. Doch de schoonheid, die dáár reeds schitterde, treft ons ook hier, daar haar helderste glans, door het helderste onzer zintuigen, ons te gemoet straalt, dat ons wel de Wijsheid niet vertoont, (hoe zou deze ons toch niet verrukken, indien haar zigtbaar beeld zich aan ons oog vertoonde!) — maar wel de Schoonheid, die zoo glansrijk en zoo beminnelijk is. Dan, wanneer wij een godde-

delijk afdruksel van haar zien, dan huiveren wij op 't gezigt van dat beminnelijk voorwerp, en aanbidden het als eene Godheid: ja, vreesden wij niet te zeer het verwijt der dweeperij, wij zouden het offers brengen. Hij, echter, die reeds bedorven is, jaagt niet de schoonheid, maar den wellust na, en verlaagt zich tot een dier: ja hij schaamt zich niet, nog dieper te zinken. — Want, gelijk wij reeds boven zeiden, onze ziel bestaat uit een' voerman (de Rede) met twee rossen. Van dezen is het eene (de edele gevoelens) regt, met welgespierde leden, hoog van hals, met eene arendsneus, helder wit van kleur, zwart van oog, driftig naar eer, doch vol bezadigdheid en schaamte, gesteld op een waarachtig gevoelen, en wordt zonder slagen of prikkels, slechts door bevel en woorden, gemend. Het andere (de lage zinnelijke drift) is krom, lomp ineengedrongen, hard van kop, kort van hals, met een' platten neus, eene zwarte huid, graauw en druipend van oog, driftig naar alles wat woest en hardnekkig is, ruig van ooren, doof, en naauwelijks door sporen en zweep te regeren. Het eerste gehoorzaamt den voerman gaarn en gewillig, het andere veroorzaakt hem de grootste moeite. Wanneer hij, op het gezigt van een beeld der eeuwige schoonheid, derwaarts streeft, wendt zich dat ontembare ros met geweld naar de Aarde, tot het voldoen der laagste begeerte. Maar wanneer dit betere ge-

ge-

gepraalt, dan voert men, vereenigd, hier reeds een gelukkig leven; zij, die elkaâr beminnen, zich zelve beheerschend en rein, bedwingen het gedeelte der ziel, waar het kwaad huisvest, en bevrijden dat gene, waarin de deugd zich vertoont. En, sterven zij dan, dan rijzen zij ligt en bevleugeld omhoog, en hebben in een der waarlijk Olympische, dat is, hemelsche strijden gezegevierd; het grootste geluk, het geen of menschelijke bezadigdheid, of goddelijke geestvervoering den mensch immer verschaffen kan."

Het is mij niet onbekend, dat eenige menschen, het zij Wijsgeeren in eenen lijnregt tegen dien van PLATO overgestelden zin, hetzij gedreven door geheel niet Platonische dweeperij, de eersten om hunne dierlijke leerstelsels door zulk een groot gezag te kunnen staven, de anderen om hun lievelingsstelsel vol te houden, dat er geene zaligheid buiten hunne kerkgemeenschap bestond, in dit, zoo wel als andere gesprekken van PLATO, eene aanprijzing der verachtelijkste zinnelijkheid gevonden hebben. Dan, behalve dat zulks niet minder tegen den geest dan tegen de letter aanloopt, zoo behoef ik u slechts de plaats in den *Phedon* te herinneren, waar PLATO zelfs al te laag op het ligchaam neêrziet; waar hij zegt, dat het een' Wijsgeer, wiens eenige oefening bestaat in te leeren sterven, geheel niet voegt, de vermaken van spijs en drank, en dierlijken wellust, en kleederpraal na te jagen, maar zich

veel-

veeleer daar van zoo veel mogelijk te spenen, om de ziel voedsel te verschaffen, welke door het ligchaam maar al te zeer in de erkentenis der waarheid belemmerd wordt. Wij spreken deze overdrijving geenszins voor: doch men beschuldige ten minste den man, die daarop meer dan eens, die daarop telkens aandringt, niet van iets, hetgeen de schaamte verbiedt te noemen.

Zoo heb ik u dan, naar mijne zwakke krachten, eenige flaauwe omtrekken pogen te schetsen van een beeld, hetwelk de Grieken, de fijnste kenners der schoonheid, verrukte. Maar hebben dan de volgende Eeuwen, hebben dan onze latere tijden niemand voortgebragt, die ook, op zulk een luisterrijk voorbeeld, de Wijsbegeerte, van hare stroeve vormen ontdaan, in het bevalligst kleed wist te hullen? Ik voor mij ken er na CICERO slechts één, en deze ééne was een Nederlander, de groote FRANÇOIS HEMSTERHUIS, die, door zijn' Vader in de diepste geheimen der Grieksche taal en Wijsbegeerte, door zich zelv' in de Poëzij van den stijl ingewijd, den toon en de kleur van PLATO beter en waarachtiger wist te treffen, dan iemand der Nieuweren. Met de mededeeling eener plaats uit zijn meesterstuk: *Aristée ou de la Divinité*, zullen wij deze, zoo ik vrees maar al te lange voorlezing, eindigen.

„ Het komt mij voor, ARISTEÜS, dat wanneer

neer de mensch, het zij door eigen' arbeid, het zij door de voortreffelijkheid zijner Natuur, de volmaakte overeenstemming der vermogens, die wij in hem kennen, bereikt heeft, als dan andere, tot hier toe onbekende vermogens, zich beginnen te ontwikkelen, en zijne natuurgemeenschap met God verhoogen, zoo dat een zweem zelfs van het Goddelijk vermogen zich daarin schijnt te vertoonen."

„ Al twijfelde men dus, mijn Waarde! of de Alomtegenwoordige zich aan zulke personen mededeelde, het is ten minste buiten bedenking, dat zij het vermogen hebben, deel te erlangen aan de Godheid. Verbeeld u op de oevers van den Ganges eene boot, op eene bank in het slib des strooms vastgeraakt; met moeite stuwt de arbeid des stuurmans haar voort: hare pogingen zijn gedwongen en kortstondig: maar wanneer nu eindelijk de schipper haar vlot heeft doen worden, dan gehoorzaamt zij zonder moeite. Zij schiet met gemak daarheen, en volgt gereedelijk den loop der rivier, want het doel van den schipper en van den Ganges is één. Zie, gindschen adelaar, hoe hij klapwiekt in de lucht, en zijne opvaart rigt naar de strekking des winds: hij vermoeit zich niet: zijne wieken schijnen onbewegelijk: hij is het volmaaktste zinnebeeld van den deugdzamen, van den gelukkigen mensch, die geenen hinderpaal ontmoet, en wiens vlugt, hoewel eindig en omschreven door

zijne

zijne natuur, nogtans zonder einde, en zonder verpoozing, door den onmetelijken stroom van den allerhoogsten wil naar het ware geluk wordt heengedreven."

HET

HET FEESTMAAL VAN LEONTIS,

EENE ZAMENSPRAAK

DOOR

MEVR. *WYTTENBACH*, *geb.* *GALLIEN.*

Uit het Fransch vertaald

DOOR

N. G. VAN KAMPEN.

Daar het Tooneel dezer Zamenspraak in Griekenland *geplaatst is, heeft men zich voor de Godheden liever van de* Grieksche, *dan van de* Latijnsche *namen bediend: men voegt dezelve hier, tot beter verstand voor den Lezer, in de beide talen bijeen.*

ZEUS	JUPITER.
HÉRÉ	JUNO.
ARTEMIS	DIANA.
ARTEMIS AGROTÉRA .	DIANA *de Jagtgodin.*
ARES	MARS.
APHRODITE	VENUS.
PALLAS	MINERVA.
POSEIDON	NEPTUNUS.
HERMES	MERCURIUS.
CHLORIS	FLORA.
EOS	AURORA.
DIONYSUS	BACCHUS.
EROS	CUPIDO.
HEPHAESTOS	VULCANUS.
HERAKLES	HERCULES.
ODYSSEUS	ULYSSES.

Deze zamenspraak, gelijk die van THEAGENES, wordt gesteld kort na het einde van den Peloponesischen oorlog. De Schrijfster heeft echter gemeend, zich zonder vrees voor beschuldiging van de feil, welke men *anachronisme* noemt, te kunnen bedienen van aanspelingen op gezegden van latere Dichters of Wijsgeeren; daar zij zich wachtte, van die als eigenlijke aanhalingen uit dezelven te doen voorkomen.

KLEOBULINE, DOCHTER VAN HERMOTIMUS, AAN CHARMIDES, ZOON VAN GLAUKON, HEIL!

Hoe schoon is het, ô CHARMIDES! *een feestmaal bijtewonen, waarbij de* Muzen *voorzitten! Zij verfraaijen het door hare tegenwoordigheid, en dan vinden ook de vrouwen, wel verre van te moeten vertrekken wanneer men den beker laat rondgaan, in de gesprekken die men er houdt, een school van wijsheid, door bevalligheid en vrolijkheid gekruid. Want* DIONYSUS, *getemperd door de nimfen der bron, doet op den geest dezelfde werking, als het vuur op den wijrook, waarvan het zelve het fijnste en uitgelezenste doet uitwasemen* (*).

Ik wijd u, ô CHARMIDES! *de gesprekken, gehouden bij het feestmaal van* LEONTIS, *dochter van* APOLLODORUS, *toen ik bij haar, op haar bui-*

(*) PLUTARCH. Symposiac. L. I. Quæst. 5. „*De* „*geest van* LAMPRIAS *zweemde, na den beker, naar wij-* „*rook, waarvan de warmte den geur doet ontwaren.*"

buitengoed nabij Athene, *het wijnoogstfeest vierde. Deze redenen schijnen mij der vermelding waardig, en ik zal u die zoo getrouwelijk, als mij mogelijk is, mededeelen. Ik bid u, dit werk als een blijk mijner vriendschap voor u aantenemen. De uwe zal ik altijd als een der schoonste geschenken beschouwen, mij door de Goden gegeven.*

Vaarwel CHARMIDES! *Mogen de Zanggodinnen uw leven bewaken! Ik groet* KLEA, *uwe deugdzame Echtgenoote.*

HET

HET FEESTMAAL VAN LEONTIS.

LEONTIS, dochter van APOLLODORUS, had ISCHOMACHUS, zoon van XANTHUS, uitgenoodigd, om de *Dionysia Lenaëna* (1) bij haar te vieren. ISCHOMACHUS, eigenaar en bouwer van aanzienlijke landerijen, was de nabuur en vriend van haar huis, waar hij, om zijne uitstekende braafheid, zijne zachte en beschaafde zeden, bijzonder bemind was. KLEOBULINE, dochter van HERMOTIMUS, bevond zich ook op dit feestmaal. Na een verblijf van verscheidene maanden bij LEONTIS, was zij gereed tot de terugreis naar *Chæronea* bij THEAGENES, HERMIAS-zoon. De overige gasten woonden sedert verscheidene jaren bij

(1) Feesten van BACCHUS *van de Wijnpers*, of Wijnoogstfeest. Zie WIJTTENBACH, *Biblioth. Crit.*, Part. III. vol. 2.

bij LEONTIS en hare moeder TIMOXENA, op een der schoonste landgoederen bij den berg *Hymettus*. De eenigszins drooge grond, gelijk doorgaans het geval is in *Attika*, wordt door eene sprank van den *Ilissus* besproeid, die eene aangename frischheid bijzet aan de tuinen en boschjes, en de baden overvloedig met water voorziet. Het is dezelfde riviertak die den Tempel van ARTEMIS AGROTÉRA (2) besproeit.

Men kan zeggen, dat men zich bij LEONTIS waarlijk in *Attika* bevindt, niet alleen om 's lands uitgezochte voortbrengsels van honig en vijgen, maar ook om het *Attische* zout, dat de gesprekken verlevendigt. Haar gezelschap wint een ongemeen belang daar door, dat zij in hare manieren, houding en taal *Atheensche* beschaafdheid aan *Iönische* liefelijkheid, en die schitterende verbeeldingskracht huwt, die het kenmerk der poëzij is. LEONTIS, te *Milete* geboren, heeft een groot gedeelte haars levens te *Athene* doorgebragt, waar zij vriendschap aanging met PHILÉMON, zoon van HERAKLIDES, die den uitstekenden smaak dezer Vrouw in de letterkunde be-

(2) DIANA, de *Veld of Jagtgodin.* Men zeide dat DIANA het eerst bij de komst van *Delos* op den grond van *Attika* jaagde. Deze grond wordt *Agros* genoemd, en bevindt zich bij den *Ilissus*, naar welke rivier de *Muzen Ilissiaden* genoemd worden.

bewonderde, en haar vroegtijdig tot de beoefening der wijsbegeerte aanspoorde.

Op het landgoed van LEONTIS heerscht een zoo treffende geest van Godsvrucht, eenvoudigheid en ongemaakte schoonheid, dat men overal de ziel der eigenaresse meent te bespeuren. Aan eenen der ingangen van den tuin van de zijde der stad, door de *Egeesche* poort komende, staat een autaar van ZEUS XENIOS (den gastvrijen JUPITER). Het is geen ijdel praalteeken, maar een autaar, waarop men den God een' hem waardigen eeredienst wijdt, — door vreemdelingen wel te ontvangen.

De gasten vergaderden in de feestzaal: men waschte hun de voeten: uitgezonderd aan JULA en LEONTIS, die met welriekende wateren voorzien uit het bad kwamen. LEONTIS wendde zich tot KLEOBULINE: „Kom, sprak zij, mijne KLEOBULINE, neem plaats naast TIMOXENA. Mogt ik u dikwijls aan mijnen heiligen haard zien! — Neem heden met ons deel aan de feestvreugd van DIONYSUS, en zoo immer uwe ziel gevoel heeft gehad voor den God, wiens feest wij heden vieren, dan moet het in dezen vriendenkring zijn."

De bedienden bragten de spijzen. Het gezelschap verkoos eenparigliјk PHILÉMON tot *Symposiarch* (3). LEONTIS sprak hem dus aan: Ons al-

(3) Koning van het feest, die den beker doet rondgaan.

algemeen belang, ô PHILÉMON! van ons wel te vermaken, is u toevertrouwd. Gij zijt altijd de gunsteling van APOLLO geweest. Tracht ons dus zulke genoegens te bezorgen, dier Godheid waardig, en voor dit feest geschikt. — Dochter van APOLLODORUS, hernam PHILÉMON, het valt niet moeijelijk lieden te vermaken, die zoo wel door deugden, als door den dienst der *Muzen* de echte vrolijkheid in zich zelve bezitten, en die de schoone spreuk bevestigen, dat *voor den Wijzen alle dagen feestdagen zijn*. Ik stel dus voor, ten einde de vreugd van dit feestmaal algemeen te maken, dat ieder van ons op zijne beurt bij het rondgaan van den beker een verhaal doe. Wijden wij dien beker aan de *Muzen*, en verzoeken wij LEONTIS, haar in naam van ons allen dezen bloemkrans aantebieden.

Na het einde van den maaltijd, toen volgens gewoonte de wijn aan de Goden geplengd was, werd de *Pean* (4) en een lofzang aan DIONYSUS aangeheven. De bedienden namen af, en plaatsten den grooten beker op tafel, met wijnranken en klimöp omgeven. LEONTIS deelde de bloemkransen en welriekende wateren rond, en gelastte den wijn te mengen met een ligt en gezond wa-

(4) Lofzang aan APOLLO, soms ook aan de andere Goden; een Zegelied, maar ook op de feesten gezongen: volgens PLATO (*in Ion.*) het werk van TYNNICHUS,

water, uit eene bron van haar landgoed. Een gedenkstuk van wit marmer was met mirten en populieren omgeven, die de bron overschaduwden. Wanneer men dáár wandelde, dacht men aan de fontein, waarvan HOMERUS spreekt (5): „ weleer gesticht door ITHAKOS, NERITOS en „ POLYKTON; geheel in het rond was een boschje van door water gevoedde populieren; het „ koele water vloeide van boven uit de rots: „ een altaar was op de hoogte geplaatst, waar „ alle reizigers offerden aan de nimfen der „ bron." De *Symposiarch* bood den beker daarop aan LEONTIS, welke dus aanhief:

„ Muzen! vertroosteressen der menschheid! tot u wendt zich mijne zwakke stem: ik wilde uwe weldaden zingen. Gij, gij zijt het schoonste geschenk van ZEUS aan de menschen. Door u lacht APHRODITE ons aan, en streelt APOLLO ons met de akkoorden zijner lier.

„ Muzen! met den zoeten en betooverenden blik, hoe ontvlamt gij mijne ziel met liefde voor u! Wanneer ik u aanroep, dan zwelt mijne borst, en een goddelijk vuur doorstroomt mijne aderen. Verwaardigt u, Dochters des Hemels! de gezellinnen mijns levens te blijven; gij immers versiert het! ook weêrgalmt mijne lier niet dan van uwe geschenken.

Mu-

(5) *Odyss.* XVII. vs. 207.

„ Muzen! eer gij bestond, hoorden de Goden uit der stervelingen mond niet dan ongeregelde kreeten. Zij drukten den Goden hunne behoeften van honger en dorst, hun vermaak en hunne smart slechts uit door krijschende toonen, gelijk die van onheilspellende vogels. Maar naauwelijks waart gij uit den *Olympus* nedergedaald, of onze stem werd welluidend. Wij gevoelden andere behoeften, die van omgang met de Goden, van tot hen te spreken, van onze liefde voor hen uittedrukken in eene afgemetene, verhevene taal."

„ Dochters des Hemels! noemt ons het plekje op aarde, door u het meest geliefkoosd. Is het de top van den *Pindus*, of die van den *Helikon*, of *Parnassus*? Bemint gij bij voorkeur de bron van *Aganippe*, of de hengstebron (*), of die van *Kastalië*? Daarheen, naar uwe heilige dalen, zullen wij ons in plegtigen optogt (6) begeven. De wijrook zal branden op uwe altaren. Ter uwer eer zullen wij feesten vieren, en uwe onsterfelijke bloemen zullen onze hoofden bekroonen. Maar zijn de namen van *Parnassiden*, *Helikoniden*, *Aganippiden* u dierbaar, gij ver-

(*) *Hippokrene.*

(6) *Theoriën*, plegtige bezendingen van onderscheiden *Grieksche* steden naar de feesten van *Delphi*, *Olympia*, *Tempé*, *Delos* enz.

versmaadt toch ook dien niet van *Piëriden*, en uwe blikken keeren zich niet af van den *Rhodopé* en *Pangeüs* (7). Gij, gij hebt den *Thracischen* Zanger (8) bezield aan den bevrozen *Tanaïs*, waar bergen en dalen verstijfd zijn met eeuwigen sneeuw; en het *Eolische* meisje (9) in het zalige *Lesbos: Lesbos*, wiens wijnen safraangeur verspreiden, en waar de toppen der bergen gematigd zijn als de *Olympus*."

,, Muzen! is de heilige *Ilissus* (10) u dierbaar, bestuurt gij dan onze feesten. Mogten onze redenen zijn gelijk een bed, met geurige bloemen, wier zoete reuk de *Zephir* ons aanbrengt!"

Toen LEONTIS hare redenen geëindigd had, nam ISILA dus het woord op:

O dochter van APOLLODORUS! zoo wij in het jaargetij der krekels (11) waren, en dat zij ge-

(7) Bergen in *Thracië*.

(8) ORPHEUS.

(9) SAPPHO.

(10) De *Ilissus* was aan de *Muzen* en andere Godheden toegewijd. Niet ver van *Athene* was aan deszelfs boorden een altaar aan de Muzen, naar deze rivier genoemd.

(11) PLATO zegt in den *Phedrus*, dat de menschen, op het hooren zingen der Muzen, vergaten voedsel te nemen, en in krekels werden veranderd, die slechts van dauw leefden, en de tolken der stervelingen bij de Muzen werden.

getuigen waren geweest van het vermaak 't welk gij ons schenkt, zij zouden aan de Muzen, die u bezield hebben, de schatting onzer erkentenis brengen.

Men betuigde daarop aan IULA den wensch, uit haren mond een verhaal te hooren, en men was nieuwsgierig te vernemen, welk eenen God zij tot haar onderwerp zou kiezen.

Bij het einde van mijn verhaal, hervatte IULA, zult gij dien God zelve noemen. Zij begon in deze bewoordingen:

KRITOBULUS, de Geneesheer, zoon van ASKLEPIADES, was gewoon te zeggen, dat hij even onmogelijk zonder de schriften van PLATO, als zonder die van HIPPOKRATES kon leven; dat de *Sokratische* wijsbegeerte den grondslag van alle kennis uitmaakte, door aan ons eerst onze onkunde te toonen, en dan eene verwonderlijke zucht tot kennis in ons optewekken. Ook had KRITOBULUS het door de gedurige lezing der schriften van PLATO zoo verre gebragt, dat hij aan zijne gesprekken eenen bij uitstek *Sokratischen* vorm wist te geven. Ik zal u zijn onderhoud met den jongen ERATON, zoon van HERMODOKUS, mededeelen.

Toen ik eens, zeide KRITOBULUS, uit het huis van een' zieken kwam, wonende bij de *Thriasische* poort, niet ver van den tempel van EROS (de Min) ontmoette ik den jongen ERATON, zoon van HERMODOKUS. Ik wilde hem even toespreken,

ken, alleen uit beleefdheid, want ik had zijn' vader gemeenzaam gekend. O KRITOBULUS! zeide ERATON, ik heb groote haast, ik moet gaan offeren, en het is meer dan tijd om naar den tempel te gaan. De jongeling had inderdaad eene bloemkrans op 't hoofd. — Zoo! hernam ik, en aan welken God? — Aan EROS, was zijn antwoord. — Wel nu, hervattede ik, deze tempel ligt in mijn' weg, en om het genoegen te hebben van met u te kouten, zal ik wat aanstappen, zoo dat wij bij elkander blijven. Die EROS is een zeer groote, overoude, en verbazend magtige God. — Niet waar! zeide ERATON, en de glans van genoegen lag op zijn gelaat, even als of de roem van dien God op hem nederdaalde, wegens het offer, dat hij hem brengen wilde. — Dat moeten, hernam ik, inderdaad gewigtige zaken zijn, dier Godheid waardig, welke gij hem wilt vragen? — Volkomen waardig, zeide ERATON.

KRITOBULUS.

Daar gij nu erkent, dat hij zeer magtig is, hebt gij zonder twijfel op het verzoek dat gij hem doen wilt, rijpelijk nagedacht?

ERATON.

Nagedacht? O KRITOBULUS! jaren herwaarts verlang ik vurig naar het voorwerp van deze mijne bede.

KRITOBULUS.

Onze wenschen, vooral onze vurige wenschen, zijn

zijn niet altijd de vrucht van het nadenken: maar daar gij den tijd gehad hebt, uw verlangen rijpelijk te onderzoeken, zoo hebt gij het ook zeker gedaan.

ERATON.

O KRITOBULUS! ik zal u het onderwerp van mijn gebed niet verzwijgen. Ik zal den Minnegod aanroepen, mij het geluk te schenken, van altijd met de vrouw, die ik bemin, te leven: en deze Vrouw is de schoone PHILOXENA, Dochter van THRASIAS. Ik wenschte met haar door den band van den echt..... wat zeg ik! door den onverbreekbaarsten band te worden vereenigd.

KRITOBULUS.

De Minnegod zou dit gebed wel eens kunnen verhooren, meer dan u lief was. Maar, lieve ERATON, het zou toch voorzigtig wezen, dat gij bij uw gebed eenige voorwaarden voegde, anders stelt gij u bloot, er eens deerlijk berouw van te hebben.

ERATON.

Voorwaarden aan de Goden? Gij schertst, KRITOBULUS.

KRITOBULUS.

Wel nu! zoo dit woord u hindert, noem het dan *wijzigingen*. Want ik zou niet gaarn iemand, wie hij ook zij, aan een te laat berouw blootstellen, vooral u niet, die in vertrouwen met mij spreekt.

ERA-

ERATON.

En welke zijn dan die wijzigingen, KRITOBULUS? Ik verlang u te hooren.

KRITOBULUS.

Ik zal u die opnoemen, zoon van HERMODORUS. Verlang van den Minnegod, dat PHILOXENA steeds jong en schoon blijve, voor u altijd dezelfde bekoorlijkheden behoude, en altijd zeer ingetogen en zeer deugdzaam blijve. Want denk eens, ô ERATON! gij zijt eerst, dunkt mij, op zijn best twee- of drieëntwintig jaren oud: ik lees in uwe oogen den vurigen wensch, om op de eerste vloot, die de Republiek naar *Sicilië* zendt, scheep te gaan. Na dat *Sicilië* veroverd is, zult gij en uwe wapenbroeders *Karthago*, en dan *Egypte* vermeesteren. Dit geheele plan zit onze jongen lieden reeds zoo vast in het hoofd, dat men hen in de worstelperken en andere oefenscholen den omtrek van het eiland *Siciliën*, en de schets van *Afrika* en *Karthago* in het zand ziet ontwerpen (12). ODYSSEUS is twintig jaren onder weg geweest; uw togt is van geen minder langen adem. Als gij dan t'huis komt, heeft PHILOXENA het waas der schoonheid toch wel verloren: maar gij zoudt nog grooter ongeluk kunnen ondervinden. Denk eens aan de rampen van AGAMEMNON, toen hij zijn echtebed door

(12) PLUTARCHUS, *Leven van* ALCIBIADES.

door EGISTHUS geschonden zag. Denk aan de ongeregeldheden, die de minnaars van PENELOPÉ hebben aangerigt. PHILOXENA zal misschien even onberispelijk blijven als PENELOPÉ, maar hare schoonheid, zoowel als de uwe, zal haren eersten luister niet meer bezitten. Bidt dus den Minnegod, u deze schoonheid weder te geven, zoo als PALLAS die, na eene zoo lange afwezigheid, aan ODYSSEUS terug gaf. Maar ik zie, wij zijn aan den tempel van EROS. — Vaarwel!

ERATON.

O KRITOBULUS! gij hebt bedenkingen bij mij opgewekt, die mij geenszins uitnoodigen, om in den tempel mijne offerhande te beginnen.

KRITOBULUS.

Begin en voltooi uw offer, Zoon van HERMODORUS! Maar roep de Muzen en Gratiën aan, dat zij u en PHILOXENA onafscheidbaar verzellen. Wanneer toch de Muzen en Gratiën ons begunstigen, dan vreezen wij den ouderdom niet. Indien hare banden ons zamenhechten, zijn die sterker dan de stevigste ketenen van HEPHAESTOS. De Zanggodinnen alléén doen ons de liefde zonder verzadiging smaken. O Zoon van HERMODORUS! mogten hare onvergankelijke rozen voor altijd uw voorhoofd, en dat van uwe PHILOXENA kroonen!

Na het einde van dit verhaal keerde KLEOBULINE zich tot IULA. Ik heb, sprak zij, gelijk de anderen, de woorden van KRITOBULUS, die

gij

gij ons daar voordraagt, bewonderd. Maar waarom toch, mijne ÏULA! zouden wij geene bloemen geven van eigen gewas, wanneer men ons om eenen krans vraagt?

ÏULA antwoordde haar door het volgende verhaal:

De Goden hadden eene stad gebouwd van ongemeene schoonheid: men begrijpt zulks ligt, immers het was Goden-werk. Deze stad werd door een' of anderen natuurschok verzwolgen. Eeuwen lang bleef zij in de aarde bedolven, en zou het misschien voor altijd zijn geweest, zonder het geval, dat ik u thans ga verhalen:

Eene volkplanting vestigde zich bij geval op den grond der Godenstad. De volkplanters hadden bouwlieden medegebragt om een plan der stad te ontwerpen, en hunne woningen en openbare gestichten te bouwen. Men was aan het uithollen van den grond, toen men eensklaps den top eens tempels van ongemeene schoonheid ontdekte. De bouwmeesters gelastten te graven, en in plaats van voortaan hunne eigene medegebragte ontwerpen te volgen, namen zij de onderaardsche gebouwen tot rigtsnoer, die hun goddelijk voorkwamen, en verre boven 't geen zij zelve zouden hebben kunnen bedenken.

Wat mij betreft, ô KLEOBULINA! ik denk ook aldus omtrent de gesprekken, die wijze en verstandige mannen, zoo als KRITOBULUS, hebben gehouden; gesprekken, die ons slechts monde-

lijk zijn nagelaten, en die verloren zouden gaan, zonder onze overlevering aan anderen. Het is een schat, ons door de Goden toevertrouwd, en het past aan de vroomheid, de lessen der wijsheid, welke hun werk zijn, niet te loor te doen gaan.

Niet ten onregte, ô mijne IÜLA! hernam daarop TIMOXENA, noemen wij u de *Sicilische* Muze. (IÜLA was van *Syrakuse*). De Muze toch zien wij in al wat gij denkt, en in al wat gij spreekt.

Daarop werd KLINIAS op zijne beurt om een verhaal verzocht. Ik vind, zeide hij, de leenspreuk van IÜLA zoo gepast en zoo waar, dat ik niet beter kan doen dan u een' anderen trek van KRITOBULUS te verhalen. Zie hier, ging hij voort, 's mans eigene woorden:

„Ik werd eens in allen spoed bij KLEON, Zoon van KLEAENETUS, geroepen. Wat is toch een arts ongelukkig, zeide ik in mij zelve bij 't heengaan, dat hij de gezondheid moet hergeven aan een' booswicht, die in plaats van een' geneesdrank de sterkste *dosis* dolle kervel (*) waardig was, die ooit gegeven is! Waarom komt deze KLEON, die *Demagoog*, die beurtelings voor het volk kruipt en het onderdrukt, die de huisgezinnen in

(*) *Cicuta.*

in rouw dompelt, die door de Goden en alle brave menschen verfoeid wordt, die altijd de vrijheid in den mond heeft, en toch de onbepaaldste dwingeland is: dat uitschot der zamenleving — waarom komt hij liever bij mij, dan bij een' ander' Geneesheer? KLEON wist zeer wel, dat ik hem en zijne partij verfoeide: maar hij kende ook mijne manier van genezing, om namelijk eerst zachte middelen te beproeven, eer ik tot geweldigen overging. De artsen, door KLEON bevorens geraadpleegd, hem eene ligte insnijding in de halsklieren hebbende aanbevolen, wendde hij zich tot mij; want schoon hij zeer wel kon uithouden, brave lieden van de *Aristokratische* partij in martelingen te zien omkomen, vreesde hij toch de minste kunstbewerking met staal voor zich zelv', als het ijslijkste kwaad. 'T is wel! zeide ik daarop in mij zelve, nog onder weg zijnde: wij zullen hem herstellen, indien zulks uw opperste wil is, ô magtige APOLLO! Verzachtende heelmiddelen zullen hem geworden, maar bedekte spot zal KLEON ten minste doen voelen, dat KRITOBULUS zijn arts is geweest. En mogt het den Goden behagen, hem door dien spot te verbeteren! — Ik kom bij KLEON; ik zie hem omgeven door zijne Vrouw, zijne kinderen, een' sleep van wachters en talrijke slaven, allen zeer ongerust: want er waren zelfs onder de laatsten, die voor den staat van hunnen meester vreesden, van wien zij een

 post-

postje verwachtten, zoo als van cipier, stamper van dolle kervel, of openbaar' aanklager *voor het algemeen welzijn.* Ik vind KLEON hevig gefolterd door eene zweer in de keel. Zijn gezigt stond in vuur: hij kon bijna geen' adem meer halen, en was naauwelijks meer te verstaan. Met eene doffe, afgebrokene stem zegt hij: KRITOBULUS! gij.... ziet mij.... in dezen staat.... door eene.... gevatte koude.... bij.... eene aanspraak.... in de.... Volksvergadering.... ik.... wilde.... de Gevangenen.... van *Sphakteria*..... niet.... hebben.... losgelaten..... ik heb..... mij.... voor het.... welzijn.... van de.... Republiek..... opgeofferd.

Ik begreep KLEON volkomen, maar luisterde geheel niet naar hem, en keerde mij tot een' van de slaven. „Maak terstond eene verzachtende pap van maluwe en een laauw voetbad gereed!" In den mond van den zieken ziende, ontdekte ik, dat de zweer op het doorbreken stond. KLEON, die razend werd, omdat ik hem over zijne opofferingen voor den Staat geene pligtpleging maakte, herhaalde mij andermaal met alle mogelijke moeite, hetgeen ik de eerste keer niet had willen begrijpen. „Draag zorg, zeide ik toen tot den slaaf, azijn en honig bij de hand te hebben, om te gorgelen." Nu kon KLEON zijn' toorn niet langer bedwingen: hij herhaalde ten derden male. „Ik zeg, dat ik mij voor 's lands welzijn opoffere!" en deed daarbij zulk eene geweldige

dige poging, dat de zweer doorbrak. Hij braakte daarop eene ontzettende menigte etter en bloed. Ik keer mij bedaard tot de slaven. ,,Vervoert uwen Heer, zoo spoedig mogelijk, naar buiten. Hij gebruike niets dan koemelk en groenten. Misschien zullen wij met den tijd nog eens de kwade stoffe uit zijn bloed verdrijven. Maar draagt toch wel zorg, dat hij tot zijne volkomene genezing den voet niet in *Athene* zette!"

De *Symposiarch* nam het woord op: Gij hebt, ó KLINIAS! sprak hij, APOLLO PEAN (*) geëerd, door uwe verhalen wegens eenen zoon van ASKLEPIAS. THEODORUS nam nu den beker.

Ik zal eene landelijke fluit uit riet van den *Eurotas* snijden, en, met de hulp der *Muzen* van den heiligen vliet, zal ik een lied zingen aan APHRODITE AMBOLOGERA (†) en LYKURGUS, den beschermer der schoonheid.

Eer ik mijne redenen vervolge, vereischt de Godsdienstpligt een enkel woord nopens den bijnaam *Ambologera* te zeggen. Wanneer wij in onze heilige liederen zingen: Verwijder van ons, ó goddelijke APHRODITE! de grijsheid! zoo is die wensch niet onteerend voor den ouderdom, die ons door zijne deugden tot geleider en voorbeeld

(*) Bijnaam van APOLLO, als uitvinder der Geneeskunst.

(†) VENUS die den ouderdom weert.

beeld moet strekken. De voorzigtigheid, de gematigdheid der grijsaards brengen hen reeds nader bij de Goden, en naast de Godheid moeten wij hen ook het meeste vereeren. Wij spreken hier slechts van de zwakheden, welke dien ouderdom vergezellen, die men ten deele door opvoeding en een regelmatig gedrag kon voorkomen, om dus, zoo lang mogelijk, eene gezonde ziel in een gezond ligchaam te bewaren.

Na deze hulde aan den ouderdom betoond, zullen wij ons gesprek vervolgen. Mogt het onder de leiding staan der goddelijke APHRODITE!

Mijne ziel is voor de schoonheid, dat geschenk der Goden, gevoelig. Alle gelukkige vormen, hetzij in de bezielde of onbezielde Natuur, wekken eene zoete gewaarwording in mij op. Eene welluidende muzijk roert de ziel door het oor, de schoonheid doet zulks door het oog: muzijk en schoonheid zijn niets dan evenredige *Harmonie*. Het schijnt dat in onze ziele vormen van het onzigtbare schoone bestaan, waarop de zigtbare schoonheid gevormd is; die, wanneer wij haar zien, wanneer wij haar hooren, onze harten tot zich trekt. Dáár is geen wanklank, geen stootende of krijtende toon. Dit geldt niet alleen van het ligchamelijk, zigtbare schoon, maar ook ruim zoo veel van die onligchamelijke, onzigtbare schoonheid, of het zedelijk schoon. Helderen wij dit op door de vorming der wereld, van welke PLATO gewaagt:

God,

God, zegt hij (*), had van Eeuwigheid het *Ideaal* der Wereld voor den geest; een *Ideaal*, volmaakt als hij-zelve. Maar daar God op eene weërbarstige stof moest werken, kon hij slechts eene kopij te voorschijn brengen, die het oorspronkelijke nabij kwam, doch ook zoo nabij, dat toen de vormer der stof, de gestarnten in de hun aangewezene banen zag rollen, hij daarover vreugde gevoelde. Dit gebeurt ook ons, wanneer wij het natuurlijk of zedelijk schoon aanschouwen. Het zijn denkbeelden (*Ideën*) die ons zijn ingeschapen; en de indrukken dier beide soorten van schoon doen ons aangenaam aan, daar wij in onze ziel de vormen der schoonheid wedervinden. Doch ik kan in dit gesprek deze denkbeelden niet geheel ontwikkelen. Ik zal slechts in 't algemeen van de zigtbare schoonheid gewagen, en dan eenige algemeene aanmerkingen over die der Vrouwen maken.

De schoonheid van den man verschilt van de schoonheid der Vrouw, en men kan niet beslissen, welke de voorkeur verdient. Het is daarmede even als met die toonwijzen (*modi*), die, op de woorden toegepast, uitdrukken, wat deze woorden bedoelen. De Krijgsmarsch van CASTOR en POLLUX zou, bij SAPPHO's en ANAKREON's tee dere toonen gebezigd, de stootendste onwellui-

(*) In den *Timeüs.*

luidendheid geven. Dus ware het met eene Vrouw, die het voorkomen van eenen man; met eenen man, die dat eener Vrouw had. De schoonheid der laatste kenschetst zich door meer bevalligheid, meer zachte ronding van omtrekken, het gevolg harer meer buigzame ligchaamsdeelen. Immers, daar de Natuur aan de Vrouwen den kiem des menschelijken geslachts heeft toevertrouwd, moeten die deelen haars ligchaams de noodige lenigheid hebben, om die kiem aan 't licht te brengen. Met regt roemen de Dichters de schoonheid als eene bloem die de dageraad heeft zien ontluiken, en die de ondergaande zon ziet verwelken. Dit denkbeeld, zoo waar en zoo treurig tegelijk, is zulks vooral omtrent de bekoorlijkheden der Vrouwen; want hare bewerktuiging, om aan het oogmerk der Natuur te voldoen, geeft haar doorgaans een zwakker gestel dan het onze, en dus ook eene vergankelijker schoonheid. Maar een arts, die meer niet dan de kenteekenen eener ziekte verstaat, is slechts meester van een deel zijner kunst; hij moet ook kunnen verzachten, en heelen, en dan den dood, zoo veel mogelijk, verwijderen. Een verstandig Wetgever is de Geneesheer voor alle kwalen van enkelde personen en van den Staat. Ik vereenig de denkbeelden van gezondheid en schoonheid te zamen, niet als ware de laatste juist een gevolg der eerste; maar het is niettemin waar, dat schoonheid niet zonder gezondheid

heid bestaan kan, en uit dien hoofde is het behoud der eerste voor den Wetgever van belang. Wat is toch gewigtiger voor eenen Staat dan eene Vrouw, wier ligchaam en ziel gezond en in volmaakte overeenstemming zijn, die krachtige verdedigers geeft aan den Staat, en de wellust haars Echtgenoots is?

Wij *Atheners* zijn zeer gevoelig voor de schoonheid, doch leggen ons enkel toe om die der mannen aantekweeken en te behouden. De schoonheid der Vrouw zien wij aan als eene uitheemsche plant uit een zeer heet gewest, die wij nimmer aan de opene lucht durven vertrouwen. Wanneer onze *Atheensche* Vrouwen uitgaan, is het enkel in draagstoelen: of gaan zij te voet, zoo belet toch een sluijer en zonnescherm de lucht tot haar door te dringen. Geene kunstmatige ligchaamsoefening, die, gelijk te *Sparta*, haar ligchaam behoorlijk ontwikkelt, en de schoonheid volmaakt, door dezelve meer bestendig te maken. En dus zijn, bij gebrek aan oefening, de Vrouwen reeds uitgebloeid in jaren, waarin wij nog in den vollen bloem der schoonheid prijken. Van daar gedeeltelijk de losbandigheid onzer zeden, die den man zoo spoedig van zijne Gade doet walgen, en zoo dikwijls van bijzit veranderen. Het behoud van de schoonheid der Vrouwen is dus van belang voor den Wetgever, zelfs uit het oogpunt

der

der zedelijkheid. Het zijn geene rijkgeborduurden purpergewaden, noch kostbare juweelen, noch aangename geuren, noch welriekende wateren, noch ledigheid, noch het verschuilen der zon op hare kamer, noch die onnoemelijke toestel harer kaptafel, die hare schoonheid bewaren zal: maar eene natuurlijke opvoeding. De Natuur, die wijze Moeder, naar welke wij zoo weinig luisteren, maakt zulk een geweldig verschil niet tusschen beide kunnen, maar alleen zoo veel, als noodig is ter bereiking van haar doel. Getuige de planten en dieren, getuige de mensch, door geene verkeerde opvoeding reeds bedorven: getuige 't geen LYKURGUS gedaan, en PLATO voorgeslagen heeft, in zijne verbetering diens Wetgevers over de vrouwelijke opvoeding. De Vrouwen behoeven niet te vreezen door ligchaamsoefeningen (*) *die* schoonheid te verliezen, welke haar van de mannen onderscheidt. *Dezen* zullen altijd kracht met bevalligheid, *genen* bevalligheid met kracht bezitten. Bewaart uwe

(*) *Gymnastiek* behelsde het eene hoofdgedeelte der opvoeding bij de *Grieken*, die betrekking had tot het ligchaam, gelijk de tweede, de *Muzijk* (in eenen ruimeren zin, of de giften der *Muzen*) de geestbeschaving ten doel had. Zie de *Republiek* van PLATO.

VERT.

uwe deugden, kan men haar zeggen, en gij zult de u eigene schoonheid behouden. Wanneer schaamte, zedigheid, zachtheid in uwe zielen regeren, zullen uwe trekken daarvan de gelukkige uitdrukking ontleenen. Offert vooral aan de Godinne der Overreding, en gij vereenigt alle bekoorlijkheden, om ons altijd aan het zelfde voorwerp te kluisteren.

Doch is het waar, gelijk wij zoo even zeiden, dat buiten gezondheid geene schoonheid aanwezig is, dus kan men met hetzelfde regt beweren, dat er geene schoonheid zonder de *Muzen* bestaat. De uitdrukking van domheid of onkunde bederft de regelmatigste trekken, doch die van eenen beschaafden geest verfraait het middelmatigste gelaat. Alle weldadige Goden beminnen de *Muzen*, en zou dan APHRODITE, de weldadigste Godin, die niet lief hebben? Schoonheid, gezondheid, en wijsheid, moesten drie onafscheidelijke eigenschappen zijn. Ook in deze betrekking doen wij de Vrouwen te kort, wier geestvermogens wij verzuimen aan te kweeken. Van welke genoegens berooven wij daardoor ons zelve! Bij ASPASIA was het, dat PERIKLES lessen van staatkunde en welsprekendheid nam, en bij DIOTIMA genoot SOKRATES onderwijs in de wijsbegeerte. O! het is onze eigene schuld, dat de Vrouwen maar al te dikwijls ware CIRCE's omtrent ons zijn, die ons op onze beurt den beker der onkunde reiken.

Ko-

Komen wij dus tot het oorspronkelijk denkbeeld der ligchaamsoefeningen terug. Niets verwijdert meer den ouderdom, dan deze, welgeregelde, oefeningen. Waarom zouden wij dien dan toch bij de Vrouwen verhaasten, door haar van alle voordeelen onzer opvoeding te berooven? Haar, die gedurende de korte lente haars levens het voorwerp onzer aanbidding geweest zijn, haar verbannen wij bij de minste trekken van veroudering naar hare vertrekken in het achterste des huizes. Wij behandelen haar, even als die Godenbeelden, weleer door ons aangebeden, thans in een' hoek des tempels verschoven, en met spinnewebben bedekt, sedert nieuwe standbeelden hare plaats vervangen hebben. En het is toch voor diezelfde Vrouwen, dat wij onze Ouderen, waaraan wij het leven te danken hebben, in hunne hooge jaren op eene schandelijke wijze hebben verlaten.

O! laten wij door zulk eene onregtvaardige handelwijze APHRODITE's dienst niet ontwijden, die onzen wijrook versmaadt, ten zij wij dien paren met de edelste deugden. Te *Sparta* komt men, door eene wijze wetgeving, deze misdaden voor: men betoont er de ware hulde aan APHRODITE, als Godinne der schoonheid.

THEODORUS eindigde zijne Redevoering met de Verzen, waarmede hij die begonnen had:

„Ik zal eene landelijke fluit uit riet van den *Eurotas* snijden, en met behulp der *Muzen* van den hei-

heiligen vliet, zal ik aan APHRODITE AMBOLOGERA en LYKURGUS, beschermer der schoonheid, een lied zingen."

De beker ging nu over aan TIMOXENA, eene Vrouw zoo eerbiedwaardig door ouderdom als door deugden. Mijne woorden, dus hief zij aan, zullen gewijd zijn aan DIONYSUS, den Vader der vreugde. Het is waar, deze naam komt toe aan alle de Goden. Allen bedoelen zij ons geluk: ik meen dat geluk, 't welk uit de innerlijke bewustheid eens regtvaardigen en gematigden levens ontstaat: want de vatbaarheid der ziel voor de vreugd is slechts het gevolg eens deugdzamen wandels. Ook is deze vreugde het kenmerk der *echte Godsvrucht*, en de Goden, zoo goed bij uitstek, willen niet dat de eerdienst dien wij hun bieden, het uiterlijke kenmerk der droefheid zal dragen. Geschreeuw of gehuil, of geesseling van zich zelv' in den uiterlijken eerdienst betaamt niet aan een zacht en verlicht Volk: maar aan Barbaren, die hulde doen aan tirannen. Laten veeleer onze Godsdienstpligten denzelfden indruk op ons maken, als de welwillendheid der Gevers van alle goede gaven. Laten wij elke offerande, elken maaltijd beschouwen als een feest, dat zij ons geven, in de overtuiging dat zij het met hunne tegenwoordigheid vereeren, zoo wij hunner weldadigheid ons waardig betoonen.

In de feesten van DIONYSUS vertoont men tooneel-

neelspelen, die naar den prijs dingen. Maar wat is wel schooner tooneel dan het geheele leven eens Braven? Van *dat* stuk is God-zelf de bekrooner. Zulk een man neemt elke gelegenheid waar, om aan de Onsterfelijken zijne dankbaarheid te betoonen. Komt hij eens bij eene offerande of een Feestmaal, dan neemt zijne ziel, gereinigd van alle ijverzucht, de Goden tot getuigen zijner liefde en welwillendheid voor de gasten, wanneer hij, in de vreugd van zijn hart, den gewijden beker aan de lippen zet. Deze gelukkige stemming kan alleen plaats hebben in eene gevoelige ziel, altijd gereed om in de rampen van anderen te deelen. De vatbaarheid voor vreugde gelijkt naar eene rivier, die dorre landen besproeit, en verandert in welige dreven.

Welke geweldige kosten, welke lange voorafgaande toebereidselen om eenen prachtigen maaltijd te geven? Wij stellen alle Elementen op schatting, om de laagste zinnelijkheid te streelen. Wij hebben een' kok uit *Syrakuse*, reukwerk en reukwater uit *Perziën* en *Iönië* noodig. De beste fluitspeelsters, de beroemdste dansers zijn reeds lang van te voren besteld. De borduursters worden aan onze purpergewaden te werk gesteld; de ruikerbindster moet versche bloemen gereed houden: en toch bezorgt ons al die toestel niet de minste ware vreugd. De Onsterfelijken geven ons die tot zoo laag eenen prijs! Een weinig honig, een paar olijven, de frissche bron

bron, genoten in gezelschap van een' deugdzamen Vriend, die ook de *Muzen* bemint, — ziedaar een goddelijk maal.

Dit is het geen mij voor den geest kwam omtrent DIONYSUS en de andere Goden, als schenkers der vreugde. Ik meen die onder dezen naam, zoo veel mij mogelijk was, te hebben vereerd, en geef dus thans den beker aan KLEOBULINA in handen. —

Ik neem dien aan, hernam KLEOBULINA, maar niet zonder dankbetuiging, ô geliefde moeder mijner LEONTIS! vóor de bevallige waarheden, in uwe gesprekken verspreid, en die gij in de ziel uwer hoorders hebt weten over te storten.

Wel gezegd, mijne KLEOBULINA! hernam de *Symposiarch*. Doch gij, begin uw verhaal, en doe den schoonen naam gestand dien gij draagt.

KLEOBULINA hernam: Moeijelijk zou het mij vallen, dien naam voltehouden, zoo gij hier eene toespeling maakt, op de beroemde KLEOBULINA, genoemd EUMETIS (16), met welke de dochter van HERMOTIMUS niet de minste overeenkomst heeft. Mijn Vader noemde mij in het eerst APOLLODORA (17), in hoop dat ik mij door de giften dier Godheid zou onderscheiden. Maar, zich

(16) Zie *de Maaltijd der Zeven Wijzen*, van PLUTARCHUS.

(17) *Begaafd met* APOLLO's *geschenken.*

zich bedrogen ziende, noemde hij mij KLEOBULINA, naar zijn' Vader KLEOBULUS.

Ik weet niet, of het de beroemde naam is, dien ik, gelijk gij ziet, bij toeval draag, welke CHARMIDES, zoon van GLAUKON, misleid heeft. Wanneer ik de afbeelding zie, door hem van mij vervaardigd, dan zeg ik: „ Het is de Hellebaardier van POLYKLETUS (18)." Want de standbeelden eener nietsbeduidende persoon worden niet geroemd om de persoon die zij voorstellen, maar om den kunstenaar die dezelve gemaakt heeft. — Dan, hoedanig mijne taal moge wezen, ik geef haar u, zoo als zij opwelt uit mijn hart.

O ZEUS! éénige bron en schenker van alle goed, ik roep u thans aan, als voorstander der gastvrijheid. U draag ik deze mijne redenen op. Gij hebt, zonder twijfel, door HERMES, het hart mijner gasten bereid om mij te ontvangen, mij als een eenig geliefd kind, hetwelk geliefde ouders waanden verloren te hebben, aan den boezem

(18) POLYKLETUS was één der beroemdste beeldhouwers der Oudheid. Hij bloeide 432 jaren vóór C. G. PLUTARCHUS zegt in zijne Verhandeling *over de Voorschriften van het Staatsbestuur*, van dit standbeeld, (zonder den Kunstenaar te noemen): *De Standbeelden van eenen Trompetter of Hellebaardier worden, niet om het voorwerp, maar om den kunstenaar geroemd.*

zem te drukken. — *Olympische* ZEUS! gij die de heilige vriendschap beschermt, ontvang mijne hulde! Vaak heb ik uwe altaren versierd met bloemen, door mijne eigene handen gekweekt: vaak heb ik u de eerstelingen mijner vruchten geboden: den geurigsten wijrook heb ik u ter eere gebrand. Ontvang thans een edeler offer van mij, 't geen uwer waardig is: het geschenk mijner dankbaarheid. Vergun mij, terwijl ik den gewijden beker van dit feestmaal aan de lippen zette, — het eerwaardigst huis-altaar dat u kan opgerigt worden, — den naam van PHILÉMON, PHILÉMON, den lieveling der Goden, te noemen. Ja, Zoon van KRONOS! zie hoe mijne ziel door uwe weldaden gloeit. Gij hebt mij meer dan het stroomgoud van den *Pactolus* gegeven, want gij schenkt mij de vriendschap van den regtvaardigsten man; en legt in mijn hart de dankbaarheid, den kostbaarsten schat (20). Gelijk de *ichor* vloeit door de aderen der Goden, dus vloeit de goedheid in de aderen van HERAKLIDES Zoon. Hij bevestigt de schoone spreuk van SOPHOKLES, dat slechts groote harten weten, hoe roemrijk het is, goed te zijn (21).

Wanneer men PHILÉMON kent, dan blijkt het wel, dat zelfs de onstuimigste golven op de levenszee, die welvaart en geluk dreigen te verslin-

(20) SOPHOKLES, *Philoktetes* IIe Bedrijf 3e Tooneel.
(21) *Ald.* IIe Bedrijf 1e Tooneel.

slinden, tegen de rots der voorzigtigheid breken; zij toch, die hoogste deugd, uitgegaan van den verhevensten God, verheft haar hoofd boven de oppervlakte der zeeën, en is door POSEIDON nimmer geschokt, zelfs wanneer hij zijn waterrijk tot de grondvesten schudt.

Past dit beeld op de voorzigtigheid in PHILÉMON's eigene rampen, van welk een beeld zullen wij ons dan bedienen om te schetsen, hetgeen zij in de onheilen van anderen is? Zij is alsdan eene veilige haven, waar ongelukkige zeelieden heul zoeken, na langen tijd de speelbal van golven en stormen te zijn geweest.

Gastvrije ZEUS! daar gij mij het geluk schenkt van zoo zoet eene onderlinge vriendschap, wil mij ook de afwezigheid doen verduren! „ Dus „ spreekt zij, en haar gelaat met den zoom van „ haar kleed bedekkende, verbergt zij de tra„ nen, die uit hare oogen vloeijen. Maar PHI„ LÉMON beschouwde haar met een oplettend oog, „ en hoorde hare diepe zuchten (22)." ZEUS! zegt hij, breng KLEOBULINA gelukkig weder aan de zijde van THEAGENES! Dáár geniete zij alle de zaligheden, die de *Muzen* haar tot hiertoe in hare zoete eenzaamheid hebben geschonken!

KLEOBULINA viel, op het hooren van den naam

van

---

(22) *Odyss.* VIII. vs. 92. Het slaat op ULYSSES bij de *Pheaciërs*, op het gastmaal van ALCINOUS.

van THEAGENES (23), den *Symposiarch* in de rede met deze Verzen des herderdichters: „ Een God, ô PHILÉMON! heeft deze stille „ rust mij geschonken; want voor mij zal hij „ altijd een God zijn: gij ziet dat door zijne „ vergunning mijn vee hier graast, en mijne „ landelijke fluit naar willekeur speelt."

De *Symposiarch* vattede weder het woord op: O ZEUS! sprak hij, mogt THEAGENES eene lange reeks van jaren de fakkeldrager dier Wijsbegeerte zijn, welke door de *Muzen* verfraaid wordt! Maar breng KLEOBULINA van tijd tot tijd in onze armen terug. Mogten onze zedige wenschen stroken met uwen hoogsten wil! — Hier komen, *ging hij voort*, de woorden van PENELOPE mij voor den geest: „ PHEMIUS," sprak zij tot dien Zanger, „ staak dit klagende „ lied, hetwelk steeds mijn hart in den boezem „ verscheurt! Maar doe ons eenige dier akkoor„ den vernemen, welke de vreugd in de ziel „ doen ontstaan (24)!"

PHILÉMON zag TELESILLA aan, die aldus begon:

Drie herderinnen kwamen in eene grot (25) van

(23) VIRGILIUS *Eclog.* I. vs. 6.

(24) *Odyss.* B. I. vs. 341.

(25) Navolging van de grot van KALYPSO bij HOMERUS, *Odyss.* B. V. vs. 63.

van den berg *Hybla* (26) te zamen. Een groene bosschaadje van elzen en populieren en van de balsemrijke cipres omgaven de grot. De *apium* en het viooltje bloeiden op de groene mollige beemden, met de zuivere wateren van den *Alabon* besproeid. Terwijl de kudden graasden op den geurigen thym van den berg, en langs den oever, verhaalden de drie herderinnen elkander de wenschen, door haar gevormd.

DORIS verlangde, door een meer dan sterfelijk Wezen te worden bemind: met dat al, zeide zij, door geenen *Cykloop* met één oog, zoo als ons POLYPHEMUS wordt afgebeeld. Want, schoon hij een Zoon van POSEIDON was, heb ik hem altijd als zeer leelijk beschouwd. Als ik er wel op doordenk, ging zij voort, wenschte ik van eenen God, den blonden PHEBUS, te worden bemind. Hij is jong, en heeft een zacht en aanminnig gelaat. Ook ment hij den Zonnewagen, en zou den rijken oogst van mijn' Vader volkomen kunnen doen rijpen.

CHLOË wenschte zich eene gelukkige en onsterflijke liefde, even als die van de Nimf ARETHUSA. Dáár, mijne speelgenooten, dáár in het onöverzienbare verschiet naar de zee, daar vindt men nog die al te wreede en zoo tee-

(26) In *Sicilië*, beroemd om zijnen voortreffelijken thym en bijen.

teederlijk beminde ARETHUSA. Zij ontvlood, dolende in den stoet van ARTEMIS op *Arkadië's* bergen, den schoonen jager ALPHEUS; ARTEMIS, beschermster der Maagden, veranderde de Nimf in eene frissche bron, en verplaatste haar naar het schoone *Ortygia* (27). Maar EROS, magtiger en schranderder dan de jagtgodin, veranderde den teederen ALPHEUS in eenen driftigen stroom, die de *Iönische* Zee doorkruist zonder immer daarmede zijne vloeden te mengen, en zich in de armen zijner *Arethusa* werpt, om haar nimmer weêr te verlaten.

LYKORIS verlangde slechts den gordel van APHRODITE. ,,O mijne speelgenooten!" dus sprak zij, ,, deze gordel behelst alle de verleidelijkste ,, bekoorlijkheden. Dáár vindt men de Min, dáár ,, het verlangen, de zoete kout, en dat innemend ,, gevoel, dat den verstandigsten het hart weet ,, te ontstelen." HERÉ, de Vrouw van den Koning des Hemels, naderde ZEUS eenmaal, slechts doordien zij met dezen onweêrstaanbaren gordel versierd was (28). Ik voor mij houde dien voor magtiger, dan zelfs den arm des magtigsten Hemelgods.

Hare verhalen geëindigd zijnde, verschenen MENALKAS, AMYNTAS en ALEXIS, minnaars der drie

(27) De oude naam van *Syrakuse*.

(28) Iliad. B. XIV. vs. 216.

drie herderinnen; deze vergaten hare overdrevene wenschen, en smaakten in een aangenaam gesprek een geluk, voor stervelingen geschikt, en waarin de Goden dikwijls deelen.

Daar nu de beurt van verhalen aan ISCHOMACHUS was gekomen, begon hij aldus:

Gijlieden spreekt van de Goden: ik zal u over de menschen onderhouden, en verhalen wat voor eenige jaren te *Athene* op onze DIONYSUS-feesten is voorgevallen. Op het groote plein, tegenover het tooneel van DIONYSUS, had men verscheidene kramen en stellaadjen opgeslagen, gelijk altijd op dat feest. Op een der stellaadjen liet zich een *Eretriër* zien, blank gelijk alle *Eubeërs*, en trouwens alle *Grieken*. Deze man gaf voor, eenige jaren geleden koolzwart geweest te zijn; doch het eigenlijk wonderbare, en waarom hij zich voor geld zien liet, bestond hier in, dat er thans geen schijn of schaduw meer van die kleur aan hem te zien was. Er was een verbazende toeloop van menschen, om hiervan getuigen te zijn. Het gemeen zette groote oogen op, bewonderde deze gedaanteverwisseling, en zeide genoegzaam geen woord, terwijl het zijnen *obolus* (29) betaalde. Maar verlichte lieden, of veeleer, redetwisters, maakten ge-

(29) Het zesde gedeelte van een *drachma*, dus omtrent een' stuiver. N. E. R. T.

geleerde vertoogen over deze verandering van huid. De priesters en wigchelaars schreeuwden het sterkst, en wendden voor, dat zonder twijfel de Goden, weleer op de eilanders verstoord, hunne gramschap hadden geöpenbaard door een zwart, in plaats van een blank kind te laten geboren worden; maar dat men hen gewis door talrijke offers verzoend had, zoodat zij deze onheilspellende, gevloekte kleur hadden weggenomen. — Hoe! vroeg een Wijsgeer, daarbij tegenwoordig, gelooft gij dan dat de Goden eene kinderachtige voorkeur geven aan kleuren? Zoo gij ooit HOMERUS gelezen hebt, weet gij dan niet, dat ZEUS geenszins de zwarte menschen verfoeit, daar hij en de andere Goden zich zoo wel lieten onthalen bij de „onberispelijke *Ethiopiërs* (30)," dat zij er bijna de *Grieken* en *Trojanen* door vergaten, die toch zoo blank waren, als wij nog. Zoo ZEUS een' afkeer had van zwarte menschen, zou hij ze niet hebben geschapen. ZEUS bemint brave lieden, welke kleur zij ook mogen hebben, en wil niet dat wij elkander verdoemen.

Wel geredeneerd! zeiden de Geneesheeren, die er ook tegenwoordig waren, maar de man spoort toch den grond der zake niet op. Nu! dat is ook onze zaak, en wij zullen ons daarmede bezig

(30) HOMER. *Iliad.* B. I. vs. 423.

zig gaan houden. Dan ieder arts had nu een verschillend gevoelen. Volgens den een' was deze verandering van kleur het gevolg eener geheele verandering van levenswijs; anderen dachten aan de werking eener zedelijke oorzaak, en dat deze man veelligt eenen indruk ontvangen had, die zijne zeden en hartstogten, en dus ook, door een noodzakelijk gevolg, zijne kleur had omgekeerd. Weder anderen wilden bewijzen, dat de voorouders van dezen man uit een *Ethiopisch* geslacht moesten zijn: dat men inderdaad nog trekken van dat volksras op zijn gelaat, en zelfs hier en daar onder de opperhuid eene zwakke donkere tint zag. — Om aller Goden wil! riep de Wijsgeer deze geleerde Zonen van ASKLEPIOS toe: onderzoekt toch eerst of het geval waar is: of inderdaad deze *Eretriër* immer zwart is geweest, en dan zult gij uw oplettend onderzoek met meer vrucht kunnen voortzetten. De man ziet er zoo geheel uit, als of hij ons om den tuin wilde leiden! — Die goddelooze Wijsgeer! riepen de Priesters uit. Hij ziet den man voor zijne oogen, en durft nog aan de waarheid twijfelen. — Ja, hernam de Wijsgeer, ik zie wel een blank mensch, maar ik heb hem nooit zwart gezien.

De blankgewordene zwarte, die ondertusschen zware sommen gelds opdeed, genoot rijkelijke maaltijden, en dronk goeden wijn, ter eere van de Priesters en Artsen. O ZEUS! riep hij uit, be-

scherm

scherm die beide soorten van menschen, die, om den roem hunner kunst staande te houden, altijd wit voor zwart zullen aanzien: maar roei de Wijsgeeren uit; bij hun is voor kwakzalvers niets te verdienen!

Toen eens de wonderman wat te veel gedronken had, en zijn' vroomen wensch wat al te luid aan den dag leide, werd hij bij de *Thesmotheten* (32) aangeklaagd als bedrieger, die het goed vertrouwen van het Publiek had misbruikt. De wijsgeer, die de lucht kreeg van het oogmerk der beschuldigers, zocht den man op, en zeide: Vriend! vertrek ten spoedigsten uit *Athene*, zoo gij niet schandelijk daaruit verbannen wilt worden. De gewaande zwarte vloog van tafel op, en, schoon met geld beladen, ontvlood hij sneller dan de wind, en zwoer, de Wijsgeeren nooit meer te zullen verwenschen.

Maar toen de Priesters hoorden, dat men hen misleid had, werden zij zoo gramstorig, dat zij, wanneer het van hen had afgehangen, den gewaanden Zwartblanken zouden hebben doen ter dood brengen. De meeste lieden waren zoo beschaamd, van de speelbal des bedrogs te zijn geweest,

(32) Er waren te *Athene* negen Archonten, waarvan de zes laatsten *Thesmotheten* genaamd worden. De eerste heette *Archon* of *Regent* bij uitnemendheid, de tweede *Koning*, de derde *Krijgsbevelhebber* (*Polemarch*).

weest, dat zij eershalve beweerden, dat de *Eretriër* toch inderdaad zwart was geweest; dat zij hem als zoodanig te *Eretria* hadden gezien: ja zij gingen zóo ver, dat zij den naam zijner Ouderen, en zijnen stam opnoemden. De Geneesheeren, die niet geheel hunnen tijd met geleerde nasporingen wilden hebben verloren, veranderden slechts den staat des geschils: Wanneer een man, zeiden zij, die zwart geboren is, blank wordt, welke redenen kunnen dan tot die verandering hebben medegewerkt?

ISCHOMACHUS eindigde zijn verhaal met de volgende aanmerking: Hoe vele verdichtselen hebben geen geloof in de wereld gevonden, omdat men die in den beginne niet onderzocht! Van dáár duizende zeer schijnbare redeneringen in latere eeuwen, over zaken die nimmer bestaan hebben. De valsche schaamte, van opregt te belijden dat men gedwaald heeft, dient nog onbegrijpelijk tot staving van onwaarheden.

De beker werd toen den *Symposiarch* toegereikt, die aldus begon:

Gij zijt eene kleine regt koele Godheid, zeide eens de Minnegod tot de Vriendschap, en zoo gij mijn *koloriet* niet ontleendet in uwe uitdrukkingen, zou niemand naar u willen hooren. De Vriendschap werd natuurlijk over deze taal gebelgd. Waarlijk, sprak zij tot EROS, indien gij mij zoo koel vindt, waarom ontleent gij dan meestal mijn masker, om in het hart der

ster-

stervelingen te sluipen? Maar die Ongelukkigen vreezen u zóó, dat zij u nimmer in uwe ware gedaante zouden willen ontvangen. Ook zijt gij de lafhartigste en verraderlijkste aller kwaadaardige Goden. Gij zult nooit iemand van voren aantasten. ..Neemt gij niet onder allerlei voorwendsels bezit van het hart der stervelingen, en bedriegt gij niet zelfs de Goden? Wat is er in uw gevolg? Vrees, argwaan, jaloersheid, leugen, meinëed, eindelijk verveling en walging, zoo niet staal of vergif. Men bezie slechts uwe altaren van nader bij. „ Gelijk aan de groene „ oevers der *Sirenen*, vindt men er vergane „ hoopen menschenbeenderen en uitgedroogde „ geraamten (*).” Is er wel afgrijslijker gier dan gij, om de ingewanden der Ongelukkigen te verscheuren? Wie zich aan u overgeeft — het is gedaan met de rust van zijn leven. Dan zoeken uwe slagtoffers heul in mijnen schoot, waar zij, indien het nog tijd is, balsem voor hunne smarte vinden.

Eros, de welsprekendste God, zou zelf zijne zaak hebben kunnen bepleiten: maar hij vond het fraaijer, dat iemand anders zijne verdediging op zich nam. Hij liet dus aan de Vriendschap de keus van een' God of een' sterveling, om hem vrij te pleiten van de beschuldigingen, tegen hem ingebragt.

De

(*) *Odyss.* XII. B. vs. 45.

De Min en de Vriendschap besloten dus DIOTIMA van *Mantinea*, die te *Athene* woonde, tot scheidsvrouw te nemen. Want, zeiden zij, zij is bedreven in deze en verscheidene andere zaken.

DIOTIMA ontving de beide Godheden als vrienden van den huize. Zij vonden er ASPASIA van *Milete*, dochter van AXIOCHUS, PHEDRUS, zoon van PYTHOKLES, den vriend van SOKRATES, en ERYXIMACHUS den Geneesheer, zoon van ACUMENUS.

Nadat DIOTIMA van het geschil onderrigt was, sprak zij EROS, den Mingod, aldus aan:

O EROS! wij zullen uw onderwerp behandelen, even als waren wij in uwe verborgenheden ingewijd. Onze harten zijn zuiver, en onze mond zal met opregtheid spreken. Zoo die mannen naar ons luisterden, wier hart bedorven is, en die de valsche schaamte in den mond voeren, zouden wij hun dat vers van ORPHEUS te gemoet voeren:

Weg van hier, gij ongewijden!

Doch PHEDRUS moge ons zeggen, wat hij door *Liefde* verstaat.

PHEDRUS antwoordde hierop: Het komt mij voor, ô wijze DIOTIMA! dat de *Liefde*, in den uitgebreidsten zin, de *strekking naar vereeniging* is. Maar gelijk er eene APHRODITE URANIA (hemelsche) en eene APHRODITE PANDÊMOS (gemeene VENUS) bestaat, dus zijn er ook twee soorten van liefde: de eerste is de *zedelijke* of *goddelijke*,

ke, de andere de *ligchamelijke* of *aardsche* liefde. De eerste is de strekking ter vereeniging naar de ziel; de tweede is de strekking ter vereeniging naar het ligchaam. Wij mogen hier opmerken, dat het woord *liefde* niet enkel voor deze, maar ook overdragtelijk voor elke strekking naar eenig voorwerp gebezigd wordt. Dus zegt men: *liefde tot rijkdom*, *tot roem*; doch wij spreken hier niet dan van de evengenoemde liefde, als strekking tot vereeniging naar ligchaam of ziel.

Eerst zal ik u doen opmerken, dat de liefde van APHRODITE PANDÊMOS gelijk staat met elke andere natuurlijke behoefte. De Natuur heeft weinig van noode. Voor eenen menschenvriend is het een schrikbarend schouwspel, hoe ontelbaar vele kunstbehoeften de menschen zich zelve tot hun eigen ongeluk hebben geschapen. Men kan zeggen, dat zij hunne rede en nijverheid bijna enkel besteden, om zich in eenen afgrond van kwalen te storten. Wordt de minnedrift, deze even gematigde en ligt te voldoene begeerte, als een dorst die door geene zoute of prikkelende spijzen is aangezet: wordt die niet telkens opgewekt door weelde, ledigheid, en alle kunsten der verbeelding? Beschouw, ô DIOTIMA, deze mijne korte aanmerkingen, als den eersten steen eens handwerkmans, aan het door u te stichten gebouw. Laat thans een ander daaraan de hand leenen, en roep mij aan 't werk, wanneer gij het noodig acht.

Daar-

Daarop wendde DIOTIMA zich tot ASPASIA: Schoone en goede ASPASIA! sprak zij, hoe gaarne zouden wij naar u luisteren, zoo gij ons van de zedelijke liefde wildet spreken, zonder u nogtans tot deze enkele soort te bepalen. Wij laten u alle gewesten van het groote Rijk der Liefde vrij.

Het zij zoo! hernam ASPASIA. Maar laat ons de bepaling van PHEDRUS herhalen:

De ligchamelijke (of zinnelijke) liefde is de strekking tot vereeniging naar het ligchaam; de zedelijke naar de ziel. O heilige Vriendschap! ben ik hier niet reeds van zelv' op uw gebied gekomen? Kent gij eene schooner, waarachtiger, edeler bepaling van uw wezen, dan die van de zedelijke liefde? Kunt gij er zelfs van APOLLO eene voor u meer vleijende verlangen?

De zedelijke liefde verschilt van de vriendschap enkel in trap, niet in soort. Maar wanneer het onderscheid dier trappen zeer groot is, zoo gelooft men, dat de zaak ook tot eene andere soort moet behooren. O Vriendschap! ziet gij dan niet, dat gij de tweeling-zuster zijt der zedelijke liefde? Wanneer gij levendig zijt, wanneer in onze gelukkige streken bevalligheid en schoonheid van ligchaam en ziel zich paren om ons te treffen, gelijk de welluidende toonen eener harmonische lier, ontleent gij dan niet de taal der liefde, ter uitdrukking van uwe in-

innigste gevoelens? De teêrste rozekleur, het levendigst inkarnaat zijn slechts ééne kleur. Wie zal ons zeggen, waar de schakering der roos met die van het inkarnaat in één smelt? Goddelijke Liefde! goddelijke Vriendschap! hoort naar eene geschiedenis, die van u beiden verhaald wordt:

Gij kwaamt (dus verhaalt men) eens uit de landen, die de volken ten Noorden van *Griekenland* bewonen, het land der *Cimmeriërs* en *Thraciërs*, waar de zeden barbaarsch zijn, en de liefde nog dierlijk is. Gij gingt te zamen scheep op den *Strymon*, om over zee naar *Athene* te varen. Hoe nader gij derwaarts kwaamt, des te naauwer werd uwe vereeniging, en aan den *Pireëus* gekomen, vond de schipper, die u als *twee* personen had ingenomen, slechts ééne. Men voegt er bij, dat de schoonheid en zachtheid van ons klimaat, de geur der wijsbegeerte, die onze zeden reinigt en verzoet, zoodanig uwe zielen inééngesmolten had, dat het daarna onmogelijk was, u immer weder te scheiden.

Somtijds meenen wij iemand met de zuiverste zedelijke liefde te beminnen, en ongemerkt sluipt eenig bijvoegsel van zinnelijke liefde daar tusschen; hetgeen ons niet moet bevreemden, door de innige vereeniging van ligchaam en ziel.

Op zekeren dag, dat de Goden zich aan hunne tafel op nektar en ambrosia vergastten, sprak

APHRO-

APHRODITE hun toe: Wij gelijken niet kwalijk naar rijke Heeren op aarde, die de keurigste spijzen genieten, de uitgelezenste wijnen drinken, en aan hunne dienaren slechts het grofste voedsel geven. Dus ook wij omtrent de stervelingen. Is het wel te verwonderen, dat zij ons meer benijden dan beminnen? O ZEUS! mogt het uw opperste wil zijn, wij zouden hun van tijd tot tijd Nektar en Ambrosia zenden. HERMES zou wel de overbrenger willen zijn.

ZEUS, die nimmer lacht, wanneer zich de andere Goden met zijn bestuur bemoeijen, kon zich niet weêrhouden om CYPRIS toetelagchen: want zij had eene zoo kinderlijke goedaardigheid, en wist alle hare gezegden met zooveel natuurlijke bevalligheid te paren, dat het onmogelijk was, immer verstoord op haar te worden.

O mijne Dochter! hervatte de God, hoe weinig kent gij de menschen! Om hun onzen nektar te doen smaken, zouden wij hen in den *Olympus* moeten opnemen; alsdan zouden zij Onsterfelijkheid drinken, en dit ware tegen het noodlot. Maar smaakten zij ons voedsel op aarde, dit zou hun rasser doen sterven, dan de schichten van APOLLO en ARTEMIS hen zouden kunnen doen sneven. Hun ligchaam, waarin bloed vloeit, kan de spijzen niet verdragen, al-

alléén voor onzen *ichor* (*) berekend. Dus is de dierlijke en goddelijke natuur, door het noodlot zelve op die wijze ingerigt. ZEUS zweeg hiër, want hij is geen liefhebber van praten, en APOLLO vatte het woord op: O CYPRIS! zeide hij, het geslacht van IäPETUS is uit een aardsch en een goddelijk deel te zamen gesteld, namelijk uit ligchaam en ziel. De menschen behoeven het voedsel, 't welk gij zwaarlijvig noemt; want dit staat in juiste evenredigheid tot alles wat hen omgeeft. Dus is bij voorbeeld ook de lucht die zij inädemen zwaar, om den luister der zonne, welken zij niet zouden kunnen verdragen, te temperen. Eveneens is het met hun zedelijk gezigt. Wanneer wij hun de waarheid voorstellen, moet die door de leenspreuk, of door zeker verdichtsel worden getemperd, want de menschen kunnen den glans van het licht der waarheid niet verdragen, daar de ziel, of hun goddelijk deel, door de omgevende stoffe van hare oorspronkelijke kracht en zuiverheid heeft verloren. Met hoe veel omzigtigheid moet ik niet antwoorden, uit vrees van hen te verblinden, wanneer de menschen mijne Godspraak raadplegen! gij, die onder ons slechts

(*) Het verhevene vocht, dat door de aderen der Goden stroomt. Zie HOMER. *Iliad.* vs. 340.

slechts APHRODITE URANIA zijt, wier *ichor* niet is aangedaan door die brandende koorts, welke *aardsche liefde* genoemd wordt, u kan men op aarde vergelijken bij een standbeeld, uit het edelst en verachtelijkst metaal te zamengesteld. Bij ongeluk geven de meeste menschen aan het laatste de voorkeur. Zij zweemen naar GLAUKUS, die zijne gouden tegen ijzeren wapenen verruilde (33). Maar de wijze man, die zich tot ons tracht te verheffen, ontdoet zich, zoo veel hem mogelijk is, van dat onedel metaal. Uwen gezuiverden dienst bemint hij meer, dan *nektar* en *ambrosia*.

Dus was de rede van ASPASIA. Welk een bekoorlijk veld, ô Zoon van ACUMENUS, zeide DIOTIMA tot ERIXYMACHUS, hebben wij voor uwe kunst niet bespaard! Als wijsgeerig Geneesheer zult gij ons van APHRODITE URANIA en van APHRODITE PANDÊMOS, als eene ziekte der ziele, spreken, en ons de middelen ter genezing doen kennen.

ERIXYMACHUS.

De ziel kan met de beide, door u genoemde soorten der liefde, gekweld worden. Laat ons uwe bepaling der liefde in 't algemeen herhalen. Zeer wel zegt gij, dat dezelve eene *strekking* tot

(33) *Iliad.* L. VI.

tot vereeniging is. De liefde begeert dus iets; zij begeert dat meestal met drift, en dit geeft haar aan kwelling ten prooije. Daar *kalmte* de gezondheid der ziel is, zoo is het tegendeel een staat van ziekte.

Bij al het wezenlijke verschil tusschen PANDÊMOS en URANIA — de eerste toch is aardsch, de tweede hemelsch — is nogtans, wanneer beiden ons ongelukkig maken, hare uitwerking dezelfde. Maar gelijk een ligchamelijke zieke zich schaamt, een' Geneesheer te belijden, dat zijne hoofdpijn uit overmaat van spijs en drank ontstaat, en zonder moeite zal erkennen, dat zij uit al te groote inspanning des geestes ontspringt; dus zal een lijder naar de ziel gereeder aan eenen Wijsgeer bekennen, dat hij aan zedelijke, dan aan zinnelijke liefde lijdt: immers de eerste komt uit de edele bron van APHRODITE URANIA, de tweede van APHRODITE PANDÊMOS, van eenen toestand dien wij met onbeschaafde menschen, en zelfs met dieren gemeen hebben.

Er zijn vele oorzaken, die de zedelijke liefde tot ziekte kunnen doen overslaan. Bepalen wij ons tot de voornaamsten: gebrek aan wederliefde, scheiding, of in 't algemeen, het al te groote geweld der liefde. Alle deze redenen brengen onze ziel in eenen pijnlijken toestand. Daar nu ligchaam en ziel zoo naauw zijn vereenigd, volgt daaruit dat de ziekte der eene ook het andere doet lijden.

 Wij-

Wijzen wij thans de middelen aan tot verzachting der kwaal. In het zedelijke toch, zoo min als in het ligchamelijke, kunnen wij altijd grondig genezen: te kunnen verzachten is dikwerf reeds zoo veel!

Hoe nijpend is het verdriet, niet bemind te worden door iemand, aan wien wij ons verlangen te hechten, en dien wij voor deugdzaam houden? Trachten wij voor eerst niets in ons uiterlijke te hebben, dat hem onaangenaam zou kunnen zijn. Leggen wij ons toe op zindelijkheid, op zachte en beschaafde manieren, deugden die maar al te vaak door menschen worden verwaarloosd, wier hoedanigheden voor 't overige voortreffelijk zijn. Te vergeefs spreekt een Vriend voor ons de taal der Goden; wanneer hij een' walgelijken reuk van zich geeft, zullen onze zintuigen daartegen opkomen, en ons zijne tegenwoordigheid doen ontvlieden. Ook onze zeden moeten beantwoorden aan de welwillendheid onzer ziel. Wanneer wij iemand verpligten, zoo geschiede zulks niet met boersche lompheid. Nooit zal zich de ware minnaar der *Muzen* aan dergelijke wanklanken schuldig maken.

Wat ons ligchaam betreft, zoo is het waar, dat de Goden daarin vaste, onveranderlijke vormen hebben geprent, die het niet in onze magt staat te veranderen, doch met onze ziel is het anders gesteld. Zij heeft een' kiem van deugd, die

die door kweeking wordt ontwikkeld, want de Goden vergunnen ons, wat de ziel betreft, naar de hoogste schoonheid te streven, zonder ons palen te stellen. APOLLO is geen God, omdat hij eeuwig prijkt in de prille lente der schoonheid, maar omdat hij de hoogste wijsheid bezit. O DIOTIMA! beschouw deze gedachten niet als eene uitweiding! Wie kan zich onthouden ons van de schoonheid te spreken, wanneer hij handelt over de liefde? En wie kan voorbij, om, bij 't gewagen der schoonheid, opteklimmen tot hare bron, tot de Godheid zelve? Bezoeken wij, om die schoonheid te erlangen, vlijtig de scholen der Wijsgeeren. Hunne redenen zullen eerst onze zielen van vooroordeelen reinigen, gelijk men geen keurig reukwerk in eene onzuivere vaas doet, opdat het niet bederve. Onze dus bereide ziel zal kracht, voorzigtigheid, regtvaardigheid en gematigdheid erlangen, als bronnen dier goddelijke schoonheid, welke zich, ook in de minst regelmatige trekken moet openbaren. Dan, dan kunnen wij zeggen, dat het voorwerp, hetwelk wij beminnen, ongelukkig is door aan onze gevoelens niet te beantwoorden: dat het zelf daarvan de heerlijkste vruchten zou plukken; dat zijne ziel daardoor in volmaaktheid zou winnen; maar dat zijn afkeer van onze liefde een bewijs is, dat ZEUS zijne ziel niet heeft zamengesteld als de onze; dat uit dezen omgang

nimmer die zuivere akkoorden zullen ontstaan, welke de welluidendste muzijk uitmaken, eene muzijk, het oor der Goden waardig. Laten wij ons daardoor vooral niet terneêrslaan: maar roepen wij HERMES aan, dat hij ons dien schat doe vinden, den grootsten dien de Aarde kan bergen.

Maar hebben wij eenmaal dien beminnaar gevonden, — bezigen wij dit woord met de zuiverheid van SOKRATES en van PLATO: — een' beminnaar, die, als wij, blaakt van liefde voor 't goede en schoone; welk eene smart is het dan, van hem verwijderd te leven! Hetgeen echter eenen toestand, die ons eerst ondragelijk schijnt, lenigen kan, is het denkbeeld, dat onze ligchamen alléén gescheiden zijn: dat onze zielen het nooit kunnen worden. Hoe ver ook van elkander, kunnen twee menschen van die denkwijze, eene zoete gemeenschap van gevoel onderhouden. Zij komen overeen, zich aan dezelfde letteroefeningen te wijden: en zij geven elkander in geschrifte berigt van de vorderingen daarin, en in de deugd gemaakt. Zij wenschten wel, bij elke zegepraal op hunne driften behaald, de kroon op het hoofd van hunnen Geliefden te drukken. Tot hem brengen zij al alles wat schoon is, in betrekking. Zij willen niet, dat de Geliefde zich aan de smart ten prooije zal geven. Hunne levendige wederzijdsche teederheid

heid heeft slechts ten doel, hunne zielen met kracht en wijsheid te voeden, en de warmte dier liefde gelijkt naar het vuur, dat het ijzer doet gloeijen, om hetzelve te harden en te verstalen.

Komen wij thans tot de aardsche liefde, als natuurlijke en zedelijke ziekte beschouwd.

De geweldige begeerte van APHRODITE PANDÊMÔS, — of een misbruik van ligchaamlijken wellust, doet het ligchaam lijden gelijk de ziel; het is treurig, dit goddelijk deel van ons wezen onder het gewigt van een' last te zien zwoegen. Dus ziet men met smart eene edele Vrouw de slavin van een' barbaarschen krijgsknecht; zij, die slechts gewoon was, aan hare bedienden hunne taak uittedeelen, het bedde haars echtgenoots door zedigheid en schoonheid te versieren, zij is tot den laagsten arbeid vernederd, en gedoemd tot bevrediging der dierlijkste driften.

Wilt gij dat ik mijne rol van Geneesheer zal volhouden, en u voorschriften geven, om de liefde te matigen? vergunt mij dan, u eerst te zeggen, dat men het kwaad moet vóórkomen. Want de Geneeskunst, in den uitgebreidsten zin, is niet te vrede met het *heelen* der ziekte: zij komt die ook voor, door eenen leefregel naar het ligchaamsgestel des lijders ingerigt. Plaatsen wij dus voor eerst ter zijde der Liefde de Wijsbegeerte, die het al te scherpe en levendige van dien hartstogt zal verzachten, even gelijk

men de *mandragora* (34) ter zijde van den wijnstok plant, om aan hen, die de giften van DIONYSUS proeven, een' aangenamen vreedzamen slaap te verschaffen. Deze Wijsbegeerte moet de ongeregeldheden der hartstogten vóórkomen, en ieder mensch diende te weten, waartoe *zijn* gestel hem in 't bijzonder doet overhellen. Hebben wij aanleg tot wellust? Waarom voeden wij dan onze verbeelding door het gezigt van dartele schilderijen en standbeelden? Waarom doen wij na den maaltijd, wanneer de wijn onze zinnen reeds tot dierlijke begeerten heeft gestemd, die ook nog door het oor in onze zielen dringen, terwijl wij fluitspeelsters doen komen, om de dartelste muzijk te hooren? Waarom lezen wij slechts minnedichten, die onze driften in een vertérend vuur doen blaken? Wij verhaasten dien

(34) Zie PLUTARCHUS *over het lezen der Dichters*. „Gelijk de *mandragora* die bij eenen wijnstok groeit, en zijne kracht aan den wijn mededeelt, een' zachteren, ligteren slaap mededeelt aan degenen die hem drinken, dus wordt, wanneer de Poëzij van de wijsbegeerte den grond der lessen ontleent, die zij naderhand met hare verdichtselen zamensmelt en verfraait, de letteroefening voor de jonge lieden meer gemakkelijk en aangenaam." Het geen PLUTARCHUS hier zegt van *Poëzij* en *Wijsbegeerte*, wordt in den tekst toegepast op de *Wijsbegeerte* ter zijde der *Liefde*."

dien ouderdom, dien wij toch vreezen als het ijsselijkst kwaad, en onze ziel ontaardt, door het misbruik onzes ligchaams, van hare goddelijke natuur.

Maar wanneer nu eenmaal de zedelijke en natuurlijke leefregel verwaarloosd is, en de zieke in dien staat van verbastering is, wat blijft hem dan nog over te doen? Zie hier het *lakonische* en waarachtige antwoord: Mijn Vriend! doe tot uwe genezing het tegendeel van 't geen gij deed om u ziek te doen worden. Of willen wij dit gezegde uitbreiden? Keer uwe oogen af van die verderfelijke uitvindingen der kunst; stop uwe ooren met was (35) om die dartele redenen, die weelderige muzijk niet te hooren, even als ODYSSEUS aan zijne reisgenooten bij 't voorbijvaren der *Sirenen*. Hij deed zich aan den mast binden, daar hij geene heerschappij genoeg op zichzelve meende te hebben, om haar te hooren, en niet te naderen. Verlaat uwe warme baden, uwe geurige wateren, uwe nachtfeesten. Ga een' vriend bezoeken op het land, waar deze gevaarlijke overbeschaving niet bestaat. Bezoek de Wijsgeeren, en gij zult vinden, dat gij den wellust najaagt als het hoogste goed, en toch niets dan een bedriegelijk schaduwbeeld vervolgt.

Maar

(34) Toespeling op het 47 Vers van het 12 Boek der *Odyssea*.

Maar een Geneesheer vestigt zijnen aandacht niet slechts op de begeerten en bewegingen van den zieken, maar let ook met de grootste aandacht op deszelfs droomen en gezegden. De kenteekenen der ziekte zijn voor hem blijken van de zitplaats des kwaads, welke hij even zorgvuldig als die des ligchaams onderzoekt. Laat ons de liefde als eene koorts beschouwen, die hare eigene taal heeft. Wanneer de zieke — of de minnaar — het voorwerp zijner liefde ziet, verheft hij diens deugd en schoonheid boven de wolken. Nu zal een eerlijk en verstandig man immers nooit gelooven, hetgeen een mensch die raaskalt hem toevoegt, al overlaadde hij hem met scheldwoorden, al noemde hij hem booswicht: — maar, zoodra zijn wij niet het voorwerp van liefde, of onze verwaandheid doet ons gelooven, dat er geene de minste vergrooting in de lofspraken des beminnaars is: wij wachten ons wel van te denken, dat zijne ziel ten onzen aanzien in eenen staat van waanzinnigheid verkeert.

Beschouwen wij de liefde nog als eene besmettelijke ziekte. De minnaar is de eerste, die daarmede aangetast wordt. Hij wordt van een voorwerp getroffen, dat de ziekte voortbrengt, en ontkiemen doet. Dit voorwerp wacht zich eerst van met het kwaad besmet te worden, en mijdt tot dat einde den zieken: vervolgens leent zulks het oor aan zijne gesprekken, welke het

eerst

eerst voor belagchelijk houdt: op het laatst bezoekt men den zieken, is gaarne bij hem, ademt de lucht van zijn' mond in, en weldra ontdekken zich dezelfde kenteekenen des euvels ook bij dat voorwerp der liefde. Zie daar EROS en ANTEROS (36). Maar de minnaar, die het eerst aangetast was, is ook doorgaans het eerste genezen. Naauwelijks herinnert hij zich nog het geen hij in 't ijlen der koorts heeft gezegd. Doch de beminde, die nu zelve bemint, vindt deze veranderde taal afgrijsselijk, beschuldigt Goden en menschen, terwijl toch kennis aan de natuur, den oorsprong, den voortgang en de vermindering van de kwaal, *liefde* genaamd, die verwondering zou doen verdwijnen.

Wat is gezondheid des ligchaams? Wanneer alle deszelfs deelen hunne verrigtingen gemakkelijk en zonder smart volbrengen. Wat is gezondheid der ziele? wanneer zij met gemak aan de Rede gehoorzaamt. Deze zoowel als gene toestand is een staat van kalmte. Wisten wij dezen gelukkigen staat wel te waarderen, wij zouden niet altijd de Min zoeken, die onze ziel met kwelling vervult, de voorzigtigheid daaruit verbant, en ons zelve her- en derwaarts slingert, even als eene boot op eene woelige zee.

De redenen des minnaars zijn voor onze ziel, ge-

(36) *Min* en *wedermin.*

gelijk warme baden voor ons ligchaam. Onze *poriën* worden hierdoor zoo gevoelig, dat het minste luchtje ons hindert. Dus wordt ook onze ziel, door den bestendigen lof des beminnaars, voor eene gevoeligheid vatbaar, die haar bloot-stelt aan gedurig verdriet. Zij vindt in de redenen van anderen niets dan koelheid en hardheid; zoo dat minnaars aan het beminde voorwerp een' slechten dienst bewijzen.

Besluiten wij ons verhaal, even als een bouwmeester, die den slotsteen op zijn gesticht zet. Deze slotsteen zij de onsterfelijke lierzang van SAPPHO, beschouwd als het kenmerk der verliefdheid (37).

Gelukkig hij, die aan uw zij' gezeten,
Zijn' liefde klaagt! Hij mag een' Godheid heten,
Hij, die uw' lonk — uw' toon, die vreugd kan wekken,
Tot zich mag trekken!

Als

(37) PLUTARCHUS zegt in het leven van DEMETRIUS: „De Geneesheer ERASISTRATUS ontdekte volgens de kenmerken der liefde, door SAPPHO beschreven, de hartstogt van ANTIOCHUS voor zijne Stiefmoeder STRATONICE."

Deze lierzang is door BOILEAU vertaald: men heeft zich echter liever van de vertaling van DELILLE bediend, als welke een denkbeeld geeft van den *Rhythmus*, door SAPPHO uitgevonden of ten minsten dikwijls gebruikt. Zie BARTHELEMY, *Reis van den jongen Anacharsis*, II D. 3de Hoofdstuk in *de noot* (waaruit de Vertaler de *Hollandsche* navolging van WEILAND heeft overgenomen.)

Als ik u zie, voel ik mijn' boezem gloeijen ——
Het ziedend bloed door all' mijn' adren vloeijen;
En ieder woord, dat van mijn' tong wil glippen,
Sterft op mijn' lippen.

Mijn denkkracht suft —— een nevel dekt mijn' oogen,
Ik droom, en voel mij mijmerend opgetoogen,
Mijn adem zwicht —— en all' mijn leden beven;
Ik dreig te sneven.

ZEUS oordeelde eens, — dus vatte DIOTIMA het woord op, — dat de God der *Rede* eene echtgenoote behoefde, en gaf hem de *gevoeligheid* tot gezellinne. Niets was aangenamer, dan het uiterlijke dier Godin. In hare oogen waren zachtheid, menschlievendheid en medelijden te lezen: hare houding was rijzig en achtbaar. ZEUS meende voor dit paar de gelukkigste keuze te hebben gedaan: want, zeide hij, de overgroote gestrengheid der Rede zal getemperd worden door de Gevoeligheid, en het al te kwijnende dezer Godin zal worden versterkt door hem die zijn lot met haar deelt. Doch naauwelijks waren deze Godheden vereenigd, of zij bespeurden, dat de weg, dien zij beiden wilden bewandelen, geenszins dezelfde is. De God der Rede verweet aan zijne Echtgenoote, dat zij de stervelingen diep ongelukkig maakte. Niets, zeide hij, was wel zoo zoet, dan eenige tranen, die billijke schatting, aan de natuur te be-

aan hetzelve eene gevoeligheid doen verkrijgen, die in treurigheid ontaardt. Thans herneme PHEDRUS het woord.

PHEDRUS begon aldus:

Nadat de Oppergoden de mindere Goden of *Demons* (*) met de schepping der menschen hadden gelast, daalden zij neder van den *Olympus*, om hun werk te bezien. De Goden werden getroffen door de schoonheid der vrouwen. Zij vonden bij dezelve eene bekoorlijkheid en liefelijkheid, der onsterfelijke Godinnen waardig; dezen, op hare beurt, vonden in de gedaante der mannen eene zoo fiere en edele houding, dat zij ARES of APOLLO meenden te zien. Wij stervelingen van het tegenwoordige geslacht hebben geen denkbeeld meer van deze oorspronkelijke schoonheid. De *Demons* hadden de gestalte onzer eerste Ouders naar die der Goden zelve gevormd, maar het menschdom verbasterde van geslacht tot geslacht, en zoo wij die oorspronkelijke schoonheid konden zien, waarvan ik u spreek, zou de hevigste liefde zich meester maken van onze ziel. De Goden en Godinnen sche-

(*) In het *Fransch* staat: *Génies*. Daar dit woord bij ons eene andere beteekenis heeft, heb ik liever het *Platonische demon* gebruikt, hetwelk in 't *Fransch* een geheel ander denkbeeld zou hebben opgewekt.

VERT.

schenen met hun werk zóó voldaan, dat de *Demons* elkander influisterden: „ Wanneer wij „ ons niet bedriegen, zal hieruit een geslacht „ van halve Goden voortkomen."

De bewoners van den *Olympus* keerden derwaarts terug, en lieten HERMES, die goede oogen heeft, achter, om na het naauwkeurig onderzoek der menschen een trouw verslag te doen, opdat men, vóór de bekrachtiging des werks, het des noods zou kunnen verbeteren.

HERMES begon, met eene wat bitse houding, die aan de *Demons* mishaagde, de menschen van boven tot onder te bezien, en ging ze zelfs meermalen rond, om ze van alle kanten te beschouwen. Wel! *zeide hij*, hier zie ik vingers; waarvoor dienen die?

Om op de lier te spelen als APOLLO, en te stelen als gij, was het antwoord.

HERMES.

't Gaat wel! uwlieder werk streeft naar de volmaaktheid. Maar hoort eens: waaröm hebt gij toch aan de menschen den wellust geschonken, die met de Rede zoo zelden overeenkomt?

EEN DER DEMONS.

O HERMES! al zijt gij een God, deze vraag hebt gij niet overdacht. Gelooft gij dan, dat de menschen, indien zij van tijd tot tijd door den wellust niet eenige vlagen van dwaasheid bekwamen, hun geslacht zouden willen voortplanten? Gelooft gij dat eene Vrouw met smart,

en gevaar van haar leven, een kind zou willen ter wereld brengen, en dat een man, in het zweet zijns aanschijns, het brood voor zijn huisgezin zou willen verdienen? Gelooft gij dan, zoon van MAJA, gelooft gij, dat de menschen hun ras uit redenering zouden doen in stand blijven, ten einde er toch geene armen te kort zouden komen om ulieden offers te brengen, om den offergeur tot u te doen klimmen, en om uwe tempels en altaren steeds te bekroonen? Gelooft gij, dat wanneer de honger niet, even als een verslindend dier (38), de ingewanden der menschen verscheurde, zij de aarde zouden willen bouwen, alleen om het oog der Goden te streelen? De menschen hebben magtige drangredenen noodig, om hunnen pligt te doen, en vervullen, meesttijds, zonder het zelve te weten, de bedoelingen van ZEUS.

Luister eens, HERMES! laten wij ter goeder trouwe handelen, en elkander wel verstaan. Volmaakt is ons werk niet, en kan het niet zijn. Gij ziet den weêrbarstigen aard der hoofdstoffen, waaruit wij de ligchamen hebben moeten vormen. ZEUS heeft ons slechts een klein gedeelte van dien onsterfelijken adem geschonken, die de natuur der Goden uitmaakt, om daarmede ons

---

(38) Zie hetgeen SOLON van de maag zegt, in het *Gastmaal der zeven Wijzen*, van PLUTARCHUS.

ons werk te versieren. Verlang dus geene volmaaktheid, waar die niet zijn kan, en wees met middelmatigheid reeds te vrede.

Daarenboven zal echter de liefde de moeder en het beweegrad van groote daden worden; wanneer zij op een verstandig, regtvaardig voorwerp gevestigd is, zal de mensch door haar goddelijke daden verrigten. Geen offer is er, dat de minnaar voor de geliefde niet zou willen verrigten. De Dichters zullen in welluidende verzen alles bezingen, wat de ziel groots en schoons kan verrigten. ALCESTIS, die haar leven geeft, om het leven van haar' Echtgenoot te redden....

HERMES.

Maar is er ook ééne misdaad, die de Min niet doet plegen? Ook daarvan zal het treurtooneel weêrgalmen, en schrik en deerenis wekken. Eene deugdzame ziel zal altijd edele, groote daden verrigten, zonder den aandrang eener koortsige drift gelijk de Liefde is, aftewachten, en zoo eene laaghartige, gemeene ziel die koorts behoeft, om edele daden te doen, zullen die slechts gelijken naar bliksemstralen in eenen duisteren nacht, of naar die dwaallichten, welke de reizigers van 't spoor helpen: terwijl de daden eener edele ziel naar het zachte en duurzame daglicht gelijken. Voor 't overige is de kracht geene kracht, dan in zoo verre zij eenigermate standvastig is, en door de Rede geleid wordt. Een man, die in een' aanval van razernij een' zwaren

last verhief, waarvan hij in gezonden staat niet het tiende gedeelte zou kunnen opligten, die man kan niet sterk genoemd worden, omdat hij het slechts oogenblikkelijk is, en door ziekte. Eveneens is het met de kracht der ziele gesteld, wanneer zij slechts voortkomt uit de aandrift der liefde. Ik verlaat u, ô *Demons!* om den Goden verslag te doen van uw werk. Laat het intusschen zoo als het is, daar gij toch niets beters kunt maken.

EEN DER DEMONS.

Vergeet niet, ô HERMES! den Goden inschikkelijkheid aantebevelen.

HERMES.

Dit wil ik wel doen, in zoo verre die overeenkomt met het geluk der menschen. Maar vergeet niet, ons dikwijls offerhanden toetezenden, en den rook daarvan tot den *Olympus* te doen oprijzen.

Dus liepen de zaken af tusschen de Goden en menschen. Dus zijn zij geweest, zoo lang het menschdom bestaat, en in de liefde, gelijk in alle andere hartstogten, ziet men steeds hetzelfde stuk vertoonen, waarin slechts de spelers verwisselen.

Na dit tweede verhaal van PHEDRUS, keerde DIOTIMA zich op nieuws tot ASPASIA, en verzocht haar om eene nieuwe vertelling.

AS-

ASPASIA.

„ Indien ik eenmaal bemin," zeide CHLO-
„ RIS (39), zal ik mij slechts aan één voorwerp
„ hechten. Ik zal niet naar die Godinnen of
„ stervelingen gelijken, die het geluk in vele
„ minnaars doen bestaan. *Mijn* hart zal niet
„ verdeeld zijn; zonder luister zal ik genieten,
„ en, tot één voorwerp bepaald, slechts zoo
„ veel te aangenamer genieten."

Dus sprak CHLORIS. ZEPHYRUS, schoon en gevleugeld als de Min, vond haar zoo lief en bekoorlijk, dat hij haar uit het diepste van zijne ziel, deze taal te gemoet voerde:

„ CHLORIS! gij die meer dan eenige andere Godheid de natuur verfraait, ontvang de hulde en de teederste liefkozingen van ZEPHYRUS. Mijn adem is u gewijd. Welk een wellust voor mij, wanneer ik, spelend in uwe lokken, de lucht in 't rond met uwe geuren vervulle! Herders en herderinnen versieren hoofd en boezem met uwe geschenken, en ik dartel te midden hunner gewijde dansen, om de stralen van PHE-

BUS

(39) CHLORIS, Godin der bloemen; FLORA bij de *Romeinen*. De dienst van FLORA werd bij de *Grieken* niet erkend, gelijk bij de *Romeinen*. Men gelooft echter, dat deze vinding niet tegen den geest van den *Griekschen* eeredienst zondigt.

RUS te temperen, en hunne schreden te bevleugelen, als die der onsterfelijke Goden!"

Deze woorden, met zoo veel eenvoudige natuur en warm gevoel uitgeboezemd, troffen CHLORIS. Zij beminde ZEPHYRUS alléén, en werd ook teeder van hem bemind. Maar EOS (40), met het gevoelige hart en de rozevingeren, gevoelde de levendigste hartstogt voor de Godin. Zij daalt in haar lang purpergewaad van den *Olympus* neder, buigt zich voorover naar de Koningin der bloemen, en uit haren mond vloeiden de volgende woorden, zoet als de honig van den *Hymettus:*

„ CHLORIS! gij die de blikken van Goden en stervelingen bekoort, ontvang in uw hart de liefde van EOS. Kan er getrouwer gezellin voor u zijn, dan ik ben? Mijne hand brengt u de heilige fakkel des lichts aan. Terwijl ik den sluijer wegneem die u bedekt, stort ik den dauw, mijne tranen van teederheid, op u uit. Hoe veel frischheid en luister bekomt niet uwe schoonheid door deze glinsterende droppen? Geëerbiedigde Godheid! open uw' boezem voor mijne lief-

(40) EOS, de Dageraad of AURORA. Men zou PHOSPHORUS, zoon van EOS, hebben kunnen noemen; dan, daar hij in de Poëzij minder bekend is, heeft men aan et beeld van EOS de voorkeur gegeven.

liefde, gelijk de roos zich opent voor de stralen van PHEBUS."

De woorden van den Dageraad waren zoo zacht en overredend, dat CHLORIS denzelven hare teederheid schonk. ZEPHYRUS gevoelde daarover een' hevigen minnenijd: hij erkende wel de verdienste van EOS omtrent zijne Vriendin: maar het is toch zoo zoet, het voorwerp zijner liefde alléén te bezitten! De God was door dezen nieuwen liefdeband zoo getroffen, zoo ongerust, zoo ongelukkig, dat zijn adem in koortsigen brand de lucht niet meer kon verfrisschen.

CHLORIS gevoelde in het diepste der ziele de smart van ZEPHYRUS. Maar wat zou zij doen? Breken met EOS? Dan zou deze, in wanhoop, voor de Zon de poorten niet meer openen, en de duistere nacht zoo het Aardrijk in rouw dompelen. CHLORIS stelde deze noodlottige gevolgen aan ZEPHYRUS voor, die het hoofd op de borst zijner Geliefde liet hangen, en het bedauwde met tranen van smart. Eindelijk liet de God zich door de redenen van CHLORIS overhalen, en duldde, dat de Dageraad deel nam in hunne liefde. Nadat dus de minnenijd uit zijn hart was verbannen, werd hunne verbintenis eene steeds vloeijende bron van geluk. De schitterende kapellen verlangden ook somtijds blijken van teederheid van de Koningin der bloemen, voor de zorg die zij op zich namen, om huwelijken in haar Rijk te stichten. De ligtgewiekte

God, nu bedaarder en wijzer geworden, gevoelde dat hetgeen wezenlijk schoon en beminnelijk is, zulks niet enkel is in onze oogen, en dat, zoo wij in de liefde niet diep ongelukkig willen zijn, het eenige middel daarin bestaat, dat wij in den roem en het geluk van ons beminde voorwerp, die door zoo velen begeerd wordt, aandeel bekomen. Maar in het Rijk van EROS zijn wetten voor den beminnaar, en anderen voor de beminde. De eerste moet zoo edelmoedig zijn, van geene jaloersheid te koesteren: de tweede moet zijne genegenheden beperken, en zoo veel mogelijk tot een' kleinen kring bepalen. Eene Rivier wordt verzwakt, naarmate zij zich verdeelt (41). Hoe zal men de pligten, die liefde en vriendschap ons voorschrijven, voorzigtig en behoorlijk in zulke uitgebreide kringen vervullen? Er zijn, wel is waar, heldhaftige zielen, die meer dan anderen van de natuur der Goden bezitten, wier liefde zich over duizenden uitstrekt, zonder iets van hare kracht te verliezen. Maar ZEUS heeft nogtans weinigen van die naar hem gelijkende zielen voortgebragt. Wij moeten, door ligtzinnigheid of verwaandheid weggesleept, niet denken dat wij tot deze schier éénige geesten behooren.

De

(41) Zie PLUTARCHUS, *Verhandeling over het groot aantal Vrienden.*

De grootste Wetgevers hebben de liefde beschermd (42) en zorg gedragen, haar door den echt een kenmerk van heiligheid bijtezetten. Door hunne wijze instellingen werd de liefde, te voren eene ontembare hartstogt, nu eene deugd.

„Welk een band is het toch, die mijne wie-„ken beknelt? O ZEUS! men legt mij een juk „op! riep de weenende, woedende Minnegod. „Welk eene barbaarsche, heiligschendige hand „durft mij van de vrijheid berooven? mij, den „magtigsten, den vrijsten, den oudsten aller „Goden, mij behandelt men als eenen verachte-„lijken slaaf!" Dus riep EROS. Bedaar, mijn zoon, sprak ZEUS; die u gebonden heeft is HYMEN (*), en hij gehoorzaamt mijnen hoogsten wil. EURUS en NOTUS, ZEPHYRUS en BOREAS (†), zijn Goden als gij: en toch heb ik hun EOLUS tot meester gegeven; zonder wiens gebied die Godheden den Oceaan zouden omkeeren. Wat hebben zij niet al doen lijden aan HERAKLES (43), en

aan

(42) Toespeling op HORATIUS *de Arte poëtica* vs. 395.

Fuit hæc sapientia quondam
Publica privatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis.

(*) Het Huwelijk. VERT.

(†) De winden. VERT.

(43) *Ilias* XIV. vs. 250 en XV. vs. 25.

aan zoo vele stervelingen, beroemd door wijsheid en Godsvrucht! Maar de stormen, die gij verwekt in de harten van Goden en menschen, zijn immers duizendmaal vreesselijker dan alle de losgelatene winden? Wanneer ARTEMIS de wouden doorkruist, velt zij het wild met geene grootere vreugde door hare pijlen, dan gij uwe onschuldige slagtoffers kwetst. Deze tranen der stervelingen moeten wij droogen. Ook dwingt mij de losbandigheid, die gij in de zeden invoert, u dezen leidsman te geven.

HYMEN riep de *Gratiën* en de *Overreding* ter hulpe, en EROS gevoelde zijn juk niet meer. Vereenigd met HYMEN, verdroeg hij de nukken der fortuin des te beter. De grijsheid zelfs had bekoorlijkheid voor hem: en HYMEN wist EROS te begoochelen door het denkbeeld, dat het voorwerp waarmede wij vereenigd zijn, het schoonste en volmaaktste is van allen (44).

Dit was de taal van ASPASIA. DIOTIMA wendde zich thans tot ERIXYMACHUS. O Zoon van ACUMENUS! zeide zij, voeg bij ons gesprek over EROS hetgeen gij denkt dat daaraan ontbreekt. ERIXYMACHUS antwoordde: Zoo gij mij vroegt, O

(44) Toespeling op de woorden die ISOKRATES in den mond van ASPASIA legt, en welke deze vermaarde Vrouw tot XENOPHON en deszelfs Echtgenoote bezigt. Zie WIJTTENBACH *Logica de Inductione*.

ô DIOTIMA! om u de minnedrift in hare onderscheidene trappen ten aanzien der zedelijkheid afteschetsen, zou ik mij verstouten, het volgende te antwoorden:

De *laagste* trap der Min is volmaakte dierlijkheid. Men kan die bij brandenden dorst vergelijken, die zich ter bevrediging zelfs met den vuilsten, walgelijksten modder vergenoegt. In dezen trap slaat men zelfs geene acht op de schoonheid der vormen. Het is de drift dier barbaarsche soldaten, welke, nog druipend van bloed, op het eerste het beste voorwerp aanvallen, 't welk hunnen beestachtigen lust kan voldoen. Dit is de verachtelijkste minnedrift, welke zich niet eens om wederliefde bekommert. Hiertoe behoort hetgeen ARISTIPPUS van de vrouwen zeide: „ Het is mij onverschillig „ of zij mij beminnen. De visschen die ik eet „ beminnen mij ook niet."

In den *tweeden* trap der liefde let men op de schoonheid der vormen. Men heeft alsdan (om de vergelijking van den dorst volthouden) een klaar en gerust water van nooden. Deze trap brengt ons langzamerhand tot den

Derden graad, die ons naar eene schoone ziel in een schoon ligchaam van het beminde voorwerp doet wenschen. Want het is bijna niet mogelijk, wanneer wij de ligchamelijke schoonheid waarlijk beminnen, vooral wanneer wij dit gevoel door teeken- schilder- beeldhouwkunst

kunst (45) en poëzij hebben aangekweekt, dat wij ons enkel daartoe zouden bepalen, zonder tot de zedelijke of goddelijke schoonheid opteklimmen. En alsdan hebben wij den

Vierden trap bereikt, die de zigtbare voor de onzigtbare schoonheid doet vergeten. Dit is de volmaaktste graad der Liefde, want met dezelve beminnen wij de Goden, en worden wij door hen bemind.

Hoe verder wij in de deugd zijn gekomen, des te meer zal ons deze onzigtbare, onvergankelijke schoonheid bekoren. Voor haar (46) zullen wij dan die aandoeningen, die verrukkingen gevoelen, welke SAPPHO zóó wel beschreven heeft in eene harer lierzangen,

Als ik u zie, voel ik mijn' boezem gloeijen —
Het ziedend bloed door all' mijn' adren vloeijen;
En ieder woord, dat van mijn' tong wil glippen,
Sterft op mijn' lippen.

PLATO zegt met waarheid, dat indien de wijsheid, of, hetgeen hetzelfde is, het zedelijk schoon,

(45) Deze kunsten behoorden, ten tijde van PLATO, niet tot de opvoeding van vrije en welopgevoede personen. Eerst na PLATO werden dezelve onder de vrije kunsten gerangschikt. Zie de *Dissertatie* van Prof. WIJTTENBACH over de echtheid der Verhandeling over de opvoeding, toegeschreven aan PLUTARCHUS.

(46) PLUTARCHUS, over de vorderingen in deugd.

schoon, zich aan onze oogen kon vertoonen, het onze zielen met eene vurige liefde zou vervullen (47).

Vestigen wij onzen blik nog op dezen hoogsten trap der schoonheid. Tot hiertoe, ô EROS! hebben wij slechts van u gesproken zóo als gij op aarde verschijnt, namelijk door onze zintuigen, waarvan gij meer of min de onvolmaaktheden aanneemt. Gij zweemt naar eene rivier, bezwangerd met goud: maar daar uwe zuivere golven op eenen drabbigen of keiachtigen grond moeten vloeijen, zoo verliest gij veel van uwe oorspronkelijke helderheid. ZEUS zelf is uw oorsprong: in zijnen schoot zijt gij geboren, gelijk het Ware, het Goede, het Schoone. Wij vinden u weder in onze harten, waarïn God dien heiligen kiem heeft gelegd.

Het verhevenste gedeelte der Wijsbegeerte is dat, hetwelk de Liefde betreft. Ook beroemde zich SOKRATES, dat goddelijke Genie, dat hij slechts geleerd was in Liefde (48): en aan dat zelfde Genie hebben wij de blijkbaarheid van de onsterfelijkheid onzer ziele te danken. O DIOTIMA! dit leerstuk is mij nooit als een voorwerp van bloote nieuwsgierigheid voorgekomen. Het is deze overtuiging vooräl, die ons het uit den aard onvergankelijke en vol-

---

(47) In den *Phedon*.

(48) PLATO, in 't *Gastmaal*.

volmaakbare doet beminnen. Beminnen wij slechts de schoonheid der vormen, welk een vooruitzigt dan, zelfs in deze wereld, voor den minnaar? Een ligchaam, 't welk ons weleer door bevalligheid en kracht bekoorde in de oefeningen van het *Gymnasium*, droogt eindelijk uit, en kan zich naauwlijks bewegen. Groote Goden! moeten wij dan dezen beminden, even als een versleten gewaad, laten varen? Kunnen wij dan niet gelooven, dat wel die vormen, die ons zoodanig bekoorden, zullen vergaan; dat eindelijk water, vuur, lucht en aarde die zullen ontbinden, maar dat eene ziel, door de Wijsbegeerte gekweekt, den schitterenden weg met ZEUS zal volgen (49).

Dus zijn wij dan van zelve, hervatte DIOTIMA, op een ander onderwerp gevallen. Eerst handelden wij slechts over EROS, en van lieverleede zijn wij de schoonheid gekomen: deze overgang is zeer eenvoudig; want liefde en schoonheid zijn twee onafscheidelijke denkbeelden. Wat is de Liefde, zeiden wij? „ Strekking tot vereeniging naar ligchaam of ziel." Maar die strekking heeft slechts in zoo verre plaats, als dat ligchaam of die ziel ons schoon voorkomen. De schoonheid is dus de drijfveêr, het

(49) PLATO, *Phedrus*.

het doel en het voedsel der liefde. De liefde verlangt naar het schoone; het is dus natuurlijk, dat wanneer zij de voorwerpen ziet, die haar zinnelijk of zedelijk schoon voorkomen, zij die verlangt te bezitten, zich als 't ware met dezelve ineen te smelten: zoo deze strekking geen bloote hartstogt is, die zich slechts aan oogenblikkelijke indrukken overgeeft, maar zoo de Rede integendeel de keuze bestuurt, dan bepaalt zich de liefde alléén tot waarlijk schoone voorwerpen, maar door drift geleid is zelfs PLUTUS zoo blind niet als EROS. Vaak bloost de Min over zijne keuze, wanneer de Rede hem den blinddoek mag ontnemen, of dat KRONOS, de God des Tijds, hem die ontrukt. Uit die verblinding ontstaan de belagchelijkste, de ongerijmdste, de minst gepaste verbintenissen. Maar de scherpziende EROS weet het ware schoon te onderscheiden. Vooral hecht hij zich aan die onvergankelijke schoonheid, waarvan ERIXYMACHUS ons gesproken heeft. Wij moeten hier opmerken, dat bij de Goden het Schoone, het Goede, het Ware, slechts één en hetzelfde zijn: maar de menschen hebben die gescheiden, en zich in eenen doolhof van jammeren en dwalingen verward. Dan de tijd, dien wij nog aan ons hoofdonderwerp, de Liefde, moeten wijden, vergunt ons niet het tweede, de Schoonheid, hier verder te ontleden. Zie hier dus het

geen

geen wij nog bij onze redenen over APHRODITE PANDÊMOS kunnen voegen.

De meeste onzer dierlijke behoeften worden door de zedelijkheid verëdeld. De behoefte van honger en dorst, aan eenen matigen disch, waar de vriendschap voorzit, bevredigd, en gekruid door gezellig verkeer, wordt eene schole der wijsheid. Dus verëdelt zich ook de zinnelijke liefde in eene vereeniging, waar de bevalligste deugden regeren. De ligchamelijke wellust, door de natuur in de dierlijke buishouding ter voortplanting des menschdoms geplaatst, is slechts een ondergeschikt denkbeeld in deze gelukkige vereeniging: URANIA bekleedt daarin den eersten rang.

Eer dat de mensch beschaafd was, vlugtte hij, door *instinct* gedreven, ter berging voor het ruwe jaargetijde, in een hol, eene woning die terstond gereed was. Misschien waren er Eeuwen noodig, eer zijn vernuft genoegzaam ontwikkeld was, om een vierkant van boomen te planten, die hij met takken als eene heg inéénvlocht, en van een dak voorzag. Eeuwen op eeuwen zijn naderhand verloopen, eer hij eene hut van planken of gehouwen' steen bezat. Eindelijk is de mensch zoo verre gekomen, dat hij zich eene woonstede gebouwd heeft, niet ongelijk aan die van den *Olympischen* ZEUS. Welk een verbazend verschil tusschen het hol, de

wo-

woning der verscheurende dieren, en de zuilen van de *Korinthische* orde en *Parisch* marmer, die door heerlijke evenredigheid onze ziel wonderbaarlijk tot de Goden verheffen. En toch is het oorspronklijke doel, even als dat van de *Olympische* woning, niets anders dan beveiliging voor de ruwheid der saizoenen. Maar ongevoelig wordt hetgeen eerst doel was, slechts bijöogmerk. Eveneens is het met de verëdelde liefde: *deze* is de woning van den *Olympischen* ZEUS.

Doch het wordt tijd, ging DIOTIMA voort, om aan de Zamenspraak over EROS door het volgende verhaal de kroon optezetten:

APHRODITE daalde van den *Olympus* neder, om zich met eigene oogen te overtuigen, waar zij het meest werd aangebeden. Zij twijfelde niet, of die eeredienst zou te *Lesbos*, te *Korinthe*, of *Athene* het heiligst zijn. De *Lesbiërs*, vooral de *Lesbische* Vrouwen, zongen liederen tot hare eer, onsterfelijk zoo als de liefde. In de rijkste steden van *Griekenland* scheen men enkel met haren eeredienst bezig. De altaren van APHRODITE werden er getooid met altijd versche bloemkransen, en de wijrook verspreidde eenen geur, die zich tot de wolken verhief. O! zeide zij, laat ons eerst op *Lesbos* nederdalen, waar het schoone, zachte klimaat meer dan elders poëzij en liefde bevordert, en waar vrouwen (50), on-

(50) *Iliad.* IX, vs. 128.

onberispelijk van gestalte, het geslacht der andere Vrouwen overtreffen. Dáár zal ongetwijfeld de naam van CYPRIS door duizend monden worden bezongen. Maar toen nu APHRODITE in het trotsche *Mytilene* de vervloekingen hoorde, die de minnaars tegen haar uitstieten, wier vurigste wenschen zij pas had verhoord, toen werd haar goddelijk hart door diepe droefheid verscheurd. Minnaars zoowel als Geliefden noemden haar ,, de moeder der verzadiging," en smeekten haar diezelfde voortaan ondragelijke boeijen te verbreken, die zij nog kort te voren in hunne dwaze verblinding, onverbreekbaar hadden gewenscht. Overal was dit, in de beroemde, welige *Grieksche* steden, het zelfde geval. Verlaten wij, riep de Godin, verlaten wij deze ondankbare streeken! maken wij geene gelukkigen meer. — Zoo ik nogtans naar *Sparta* ging, dáár brandt een min uitgelezene wijrook, doch misschien wordt er mijn eerediênst ook minder ontwijd."

APHRODITE daalde neder, waar de *Eurotas* de helling van den berg *Taygetus* besproeit. Dáár trof eene jonge Vrouw haren blik. Zij was uitgestrekt in een heilig boschje van eiken en laurieren; haar hoofd was met eenen olijftak gekroond, en nevens haar rustte eene lans. Een jongman, zoo even met drift haren arm ontvlóden, voegde zich bij eene schaar zijner makkers, die zich in 't zwemmen over de rivier oefenden.

APHRO-

APHRODITE, in gelaat en kleeding naar een jagermeisje zweemende (51), droeg boog en pijlkoker op de schouders. Haar ligt gewaad bedekte hare knieën niet; hare armen en beenen waren naakt, hare voeten met de jagtlaars geschoeid, met eenvoudige linten opgestrikt. De gouden hairen der Godin golfden niet ten spel der winden, opdat men niet zou denken, dat haar loop onder de buigende takken der bosschen zou worden gestremd; maar opgestrikt ontblootten zij hals en schouders, waar bevalligheid en zedigheid woonden. APHRODITE nadert het *Spartaansche* meisje, en spreekt haar dus aan:

Dochter der koningen! want ik ontdek in u het schoone bloed van ALCIDES; wie is die God die uwe armen zoo even ontvlood? Hij vliegt naar den *Eurotas*, de kruin met biezen getooid. Ongetwijfeld is het de God van den stroom, of ligt de zoon eener *Dryade* of *Hamadryade*, die uwe geheiligde bosschen bewoont.

Terwijl APHRODITE de jonge Vrouw aansprak met deze *ambrosische* woorden, bezielde zij haar met het volkomenst vertrouwen. Strek u uit aan mijne zijde, ô Onbekende! op deze zachte helling van mos. Dus sprak de *Spartane*: ik zal aan uwen weetlust voldoen.

Ik

(51) Gedeeltelijke navolging van het 1. Boek der *Æneïs*, vs. 314—336.

Ik ben GORGO, Dochter van KLEOMENES, in het heilige *Sparta* geboren. De bevalligheid, de adel, die gij in mij meent te bespeuren, heb ik met alle mijne zusteren gemeen; wij zijn die aan onze goddelijke wetten verschuldigd. Onze oefeningen in het worstelen, het schijfwerpen, de werpschicht, den wedloop te voet en te paard, onze gewijde dansen, het zwemmen, geven aan ons ligchaam die ontwikkeling, die volmaaktheid, welke gansch *Griekenland* bewondert. De fierheid van onzen blik zijn wij aan de zorge verschuldigd, waarmede men ons van kindsbeen af onderwijst om ons zelve te ontzien, om een hoog denkbeeld te koesteren van het geluk, ons door de Goden geschonken, van in het volmaaktste der Gemeenebesten geboren te zijn (52).

De

(52) Men dient hier optemerken, dat alles wat in dit werk gezegd wordt ten behoeve der *Spartaansche* inrigtingen, geenszins onbepaald moet worden opgevat. Wij zijn er zeer verre af van gebruiken goedtekeuren, die zekerlijk tegen de menschelijkheid aandruischen, zoo als onder anderen de moorddadige hinderlaag, aan de *Heloten* gelegd, en de geeseling der jeugdige knapen. PLUTARCHUS stelt ook eene zoo afgrijsselijke gewoonte, als die hinderlaag was, niet op rekening van LYKURGUS, en gelooft dat de *Spartanen* die wreedheden eerst begonnen te plegen na zijnen dood, daar hij zijne goedaardigheid afmat naar „ de Regtvaardigheid, uitblinken- „ de in alle de daden zijns levens, en die hem zulk

„ een

De jongman, die mij daar zóó verlaat, is LEONIDAS, zoon van ANAXANDRIDAS, Koning van het schoone *Lacedémon*. LEONIDAS is zoo dapper als gij hem schoon vindt. Sedert een jaar ben ik door den zoetsten huwelijksband met hem vereenigd. Maar nimmer hebben zijne makkers onze vereeniging bespeurd. Hij slaapt, eet, en oefent zich in de naakte worstelspelen even als zij. LEONIDAS was daar met eenen troep *Spartanen* de rivier overgezwommen. Hij behaalde den prijs, en eene biezenkroon werd op zijn hoofd gezet. Ligt als de *Zephyr*, ontsnapte hij aan de waakzaamheid zijner Vrienden, om steelsgewijs een oogenblik aan mijne zijde door te brengen. — Maar wie zijt gij, jonge Onbekende? wie zijn uwe Ouders? welk eenen naam geven zij u (53)? Zijt gij uit *Sparta*? Aan uwe kleeding zou men het zeggen. Maar bij de edele

„ een eervol getuigenis van de Goden heeft doen verkrijgen, daar de *Delphische* Priesteres hem *vriend der Goden*, en *meer God dan mensch* noemt." Zie PLUTARCH. leven van LYKURGUS. Zelfs de geeseling der jonge lieden rondom het altaar van DIANA ORTHIA, hoe schrikkend ook in onze oogen, is een nieuw bewijs der menschelijkheid van LYKURGUS, als zijnde in de plaats der menschenoffers gesteld, die men dezer Godinne voorheen plagt te brengen. Zie PAUSANIAS.

(53) Eene uitdrukking van HOMERUS.

le schoonheid, die ik in u bewonder, voegt gij een zoo bekoorlijk voorkomen, dat het even als eene zachte vlam in mijnen boezem binnen sluipt. Uwe stem gelijkt naar den toon onzer fluiten, wanneer zij de zangen der liefde verzellen, of onze deugden helpen verheffen. Maar waarom komt gij met uwe voeten, zoo vlug als de wind, ons den prijs in den wedloop niet betwisten? Waarom de werpschijf niet slingeren met die armen, waarin kracht zich aan bevalligheid huwt? Met uwe goddelijke hoedanigheden zoudt gij bij ons den edelsten wedstrijd doen ontstaan.

APHRODITE glimlachte, en antwoordde dus: „Ik ben LIGEA, dochter van MELANIPPUS: ik woon in *Arkadië*, besproeid door den schoonen *Alpheus*. Op mijne strooptogten langs de hoogste toppen van den *Kronius* en *Boreas*, waar ik de hinde der bosschen in 't loopen bereik, nam een wild zwijn, door mij op onze bergen vervolgd, de wijk naar uwe gewesten. Eensklaps ben ik op de kruin van den *Taygetus*; en thans in de vlakte nedergedaald, om eene gelofte aan de nimfen van den *Eurotas* te volbrengen. Terwijl ik de hinde op eene ruwe steilte des bergs achternazet, plaagt mij de dorst. Ik roep de Godheden des heiligen strooms aan, en onder mijne voeten doen zij eene heldere waterbron vlieten. In 't voorbijgaan van dit boschje vestigen mijne oogen zich op u, en gij hebt mij het levendigste belang ingeboezemd, om u van

na-

naderbij te zien en te spreken. Maar zeg mij, dochter van KLEOMENES, welk een eeredienst behaagt APHRODITE in *Sparta* het meest?

GORGO.

Een eeredienst die den Staat in een Gemeenebest van minnenden en beminden herschept, en tevens aan dien Staat mannen schenkt, die door regtvaardigheid en matigheid den Goden nabij komen.

APHRODITE.

Dochter van KLEOMENES! ik begeer eenen tempel in het heilige *Sparta* (54); mijn standbeeld zij daarin met wapenen bedekt. Zoo lang mijn dienst innig verbonden zal zijn aan uwlieder goddelijke wetten, zult gij door APHRODITE gelukkig en onöverwinnelijk wezen.

Dus spreekt zij, en, terwijl zij GORGO verlaat

(54) Er is eene VENUS, bekend onder den naam der *gewapende* APHRODITE. Het standbeeld dier Godin werd bij de *Spartanen* met wapenen bedekt, en stond in eenen tempel op eenen heuvel in *Sparta*, nabij dien van ASKLEPIOS. Trouwens, de *Spartanen* gaven aan alle hunne Goden en Godinnen lansen in handen. Het standbeeld van APHRODITE URANIA te *Cythera*, in eenen tempel door de *Pheniciërs* gebouwd, was ook van het hoofd tot de voeten gewapend. Zie: *Mémoires sur Vénus, par M. Larcher.*

laat (55), schittert haar boezem in eenen' rozegloed: haar gulden hair ademt een' goddelijken geur van *ambrosia*: haar kleed daalt golvend tot de voeten neder, en haar gang verraadt eene Godheid. APHRODITE verhief zich vol majesteit, door het hoogste luchtgewest, naar *Paphos*, haar geliefkoosd verblijf: dáár is haar tempel, dáár blaakt, op honderd altaren, met altijd versche kransen versierd, de uitgelezenste wijrook van *Saba*.

Na het einde dezes verhaals omhelsden de Liefde en Vriendschap elkander, en vlogen te gader naar *Paphos*. Zij griften op mirten zoo oud als de wereld den naam der wijze DIOTIMA, en verfraaiden op den duur hare levensdagen. — DIOTIMA offerde aan *Liefde en Vriendschap*, die bij haar slechts éénen altaar hadden. En wanneer men zich bij PHEDRUS, ASPASIA, ERIXYMACHUS en DIOTIMA bevond, dan smaakte men een geluk, aan dat der Goden gelijk.

Na eene korte verpoozing eindigde de *Symposiarch* aldus zijn verhaal:

O EROS! zoo ik in mijne redenen iets gezegd heb, dat u mishagen kan, dan heeft mijn mond het gezegd, doch mijn hart wraakt het (56).

Nu

(55) Navolging van het 402, 405 en 415—417 vers des eersten boeks der *Æneïs*.

(56) PLATO, in den *Pheurus*.

Nu kwamen de kinderen van ISCHOMACHUS, door fluitspeelsters verzeld, in de feestzaal, en dansten de *Pyrrhicha* (57), even zoo bevallig als juist; men vond toch dat dit de eenige dans was, die aan vrijheidlievende *Grieken* betaamde.

Dus, ô CHARMIDES! was het einde van dit feest.

AAN-

(57) De *Pyrrhicha*: Een oorlogsdans, door gewapende jongelingen uitgevoerd. Zie PLATO, in het 7. Boek der wetten, alsmede de 15. vraag van het 9. Boek der *Symposiaca* van PLUTARCHUS.

AANDUIDING DER PERSONEN.

LEONTIS, Dochter van APOLLODORUS, is aan den Ganges geboren, schrijfster van *Eugenia et Virginia*, *Orfeuil et Juliette, ou le Réveil des illusions*, *Maclovie, ou les mines du Tyrol*, *Alexine ou le vieille tour du château de Holdheim*, *Athanasie de Réalmont*, en *Dialogue sur le respect dû à la vieillesse:* deze werken, waarin men smaak, bevalligheid, en eene hartelijke zedekunde vereenigd vindt, zijn (behalve het laatste) in verscheidene talen overgebragt. Het aangename landgoed van LEONTIS, waarvan in het *Feestmaal* gesproken wordt, ligt 25 uren van *Parys*.

TIMOXENA, dochter van LEOSTRATUS, moeder van LEONTIS.

PHILÉMON, ZOON van HERAKLIDES. Zie WIJTTENBACH, *Philomath. T. III. p.* 259.

IULA, dochter van ALCIDAMAS, echtgenoote van PHILÉMON, geboren aan den *Theems*, en tot de aanzienlijkste *Engelsche* familiën behoorende, die de bevalligste deugden met den beschaafdsten geest paart.

TELESILLA, dochter van ACESTUS, vriendin van IULA en PHILÉMON.

THE-

THEODORUS, zoon van HERMIPPUS, kweekeling van PHILÉMON in het vak van letteren, hetwelk deze beoefent.

KLINIAS, zoon van HIMEREUS. } vrienden van
ISCHOMACHUS, zoon van XANTUS. } LEONTIS.

KLEOBULINA, dochter van HERMOTIMUS, echtgenoote van THEAGENES.

Vrienden van KLEOBULINA, *waarvan in het* Feestmaal *gesproken wordt.*

LIGEA, dochter van MELANIPPUS, vriendin van KLEOBULINA, LEONTIS en ÏULA.

CHARMIDES, zoon van GLAUKON. De Heer FREDERIK CREUZER, Hoogleeraar in de *Latijnsche* en *Grieksche* Letterkunde te *Heidelberg.*

KLEA, zijne gade.

KRITOBULUS, zoon van ASKLEPIADES. De Heer N. PARADYS, Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Leyden*, in 1812 overleden. De feestgenooten hebben hem niet in persoon gekend; maar men noemt hen hier volgens den roem, welken deze vermaarde man genoot. THEAGENES kenschetst hem in de *Biblioth. Crit. T. XI.*

THEAGENES, HERMIAS-ZOON, Prof. WIJTTENBACH te *Leyden.*

Nu

KLEOBULINA zou gaarne deze personen, door haar naar het leven geschetst, genoemd hebben, om aan de inspraak van haar hart te voldoen; maar de meesten hebben dit verzoek van de hand gewezen. Dit geschrift moge nogtans als een blijk harer hartelijke genegenheid voor dierbare Vrienden verstrekken.

BEKNOPT VERSLAG

AANGAANDE DE VOLKSLITERATUUR DER

CHINEZEN,

GETROKKEN UIT HUNNE EIGENE SCHRIFTEN

DOOR DEN EERW. HEER

R. MORRISON.

UIT HET ENGELSCH VERTAALD

VOOR HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN TE MIDDELBURG,

DOOR DESZELFS MEDELID

J. WERNINCK,

TH. DOCT. NEDERD. PREDIKANT TE LONDEN, EN CORRESPONDEREND LID VAN DE TWEEDE KLASSE DES KONINKLIJK-NEDERLANDSCHEN INSTITUTS TE AMSTERDAM.

1816.

VOORBERIGT.

Het volgend verslag behelst eene korte opgave van die boeken, die in het uitgestrekte Rijk van China het meest gelezen worden, en die men aldaar beschouwt, als de grondslagen van nuttige kennis en goede zeden in zich bevattende.

Zulk een verslag kan niet anders dan aangenaam zijn voor die genen, welke hunne aandacht sedert de laatste jaren min of meer bij die talrijke en buitengewone natie bepaald hebben. Men zal hier hare meest heerschende gevoelens aantreffen, en daar door een aanmerkelijk licht verspreid vinden over haar karakter en de algemeene gesteldheid van haar verstand en zeden.

Hij, die ons deze bijzonderheden mededeelt, is een man van uitstekende geleerdheid en een voorstander van waarheid en deugd. Hij heeft reeds het geheele Nieuwe Testament in de Chinesche taal overgebragt, en houdt zich thans onvermoeid bezig met de overzetting van het Oude in dezelfde taal. Hierdoor stelt hij bijna een derde gedeelte der redelijke bewoners dezer aarde in

staat

staat, om het eenige woord Gods in hunne eigene taal te lezen, waarvan zij tot dusverre verstoken geweest zijn.

De Heer ROBERT MORRISON *stelde al zeer vroeg groot belang in de kennis der Chinesche taal, en zijne onbegrijpelijke lust, om deze kennis te bezitten, deed hem onophoudelijk voortgaan en vorderingen maken in de beoefening eener taal, die uit meer dan tachtig duizend karakters bestaat.*

Verscheiden jaren lang had hij in Engeland onderwijs van een kundigen Chinees; naderhand begaf hij zich als een Zendeling naar Macaö en Canton; alwaar hij zich verder in het spreken en schrijven zoo zeer oefende, en naderhand zoo veel bekwaamheid bezat, dat de Agenten der Oost-Indische Compagnie hem gaarne in hunnen dienst namen, en hem eene aanzienlijke jaarwedde voor zijne werkzaamheden toeleiden. In deze hoedanigheid heeft hij zich dusverre, zoo door zijne geleerdheid en kennis van de wetten des lands, als door zijne braafheid, voorzigtigheid en vredelievende handelwijze, zoodanig gedragen, dat hij de achting en het vertrouwen zoowel van de inboorlingen als van zijne eigene landgenooten volkomen gewonnen heeft.

EENE

EENE OVERZETTING

VAN

SAN-TSI-KING;

HET BOEK DER DRIE KARAKTERS.

Dit is het eerste van een viertal kleine stukjes, die aan de kinderen der Chinesen gegeven worden, zoo dra zij beginnen te lezen. Het ontleent deszelfs naam uit deze bijzonderheid, dat elke zinsnede uit drie karakters bestaat. In hetzelve wordt van een aantal spreuken gebruik gemaakt, om de vier boeken van *Kung-fu-tsi* (CONFUSIUS) te verklaren, waar door het als eene grondlegging tot zedelijk onderwijs zeer nuttig is. De schrijver van dit stukje is niet bekend; doch men beschouwt het als zeer oud en voortreffelijk, en van hier dat het algemeen gebruikt wordt.

Het tweede stukje van dit viertal wordt genaamd, *Teu-hio-shi*: Het kinderlijk Gedicht.

Het derde stukje noemt men *Tsien-tsi-king*: Het boek van de duizend karakters; om dat het één duizend karakters in zich bevat, die alle van elkander onderscheiden, doch zoo geplaatst

K zijn,

zijn, dat zij evenwel overal eenen goeden zin opleveren.

Het vierde stukje is *Pe kia-sing* of de honderd Familie-namen. Ofschoon het eenige weinige meer, dan honderd in zich bevat, is het echter zeer opmerkelijk, dat de familie-namen door het gansche keizerrijk van China henen niet talrijker zijn, en dat personen van dezelfde toenamen nimmer met elkander trouwen.

Door het van buiten leeren en herhaald afschrijven dier stukjes, oefenen de kinderen zich in het lezen en schrijven.

Het stukje door den Heer MORRISON alhier gegeven is het belangrijkste van dit viertal. „Het kinderlijk Gedicht" is bijzonder ingerigt ter afmaning van ijdelheid; terwijl fraaije kleederen, de bewondering der menschen en de luister der aanzienlijken als begeerlijke zaken worden voorgesteld, om welke te verkrijgen de kinderen in hun leeren tot ijver en oplettendheid aangespoord worden.

„Het Boek der duizend karakters" is zeer duister en moeijelijk te verstaan, uit hoofde der kunstmatige schikking, waarin dezelve geplaatst zijn. „De honderd familie-namen" zijn alleen voor de Chinesen belangrijk. „Het Boek der drie karakters" is dus het best geschikt, om tot eene proeve te dienen.

De Heer MORRISON zegt verder, dat men in China eene groote menigte leermeesters heeft, en

en de kinderen op verscheiden plaatsen voor twee Spaansche daalders in het jaar de grondbeginselen van onderwijs ontvangen kunnen; doch dat men, des niet tegenstaande, zoo om de groote armoede des volks, als om de moeijelijkheid van eenige boeken te krijgen, niet meer dan de helft der inboorlingen vindt, die lezen en schrijven kunnen. Het Gouvernement betaalt de schoolmeesters voor het onderwijs, dat zij aan de kinderen der soldaten geven, doch niets voor de kinderen van eenige andere armen. Ook heeft men nergens in het gansche rijk eenige liefdescholen, die uit de bijdragen van menschen-vrienden opgerigt zijn en onderhouden worden, zoo als men in Engeland allerwege heeft; en hij voegt er bij, dat hij in alle zijne onderzoekingen nooit ontdekt heeft, dat er een eenig instituut of etablissement aanwezig is, dat door iemand uit liefde, of door vrijwillige bijdragen van velen, gesticht is geworden.

SAN-TSI-KING.

Bij de geboorte van den mensch is zijne natuur goed. De werking der natuur is onmiddelijk; die van gewoonte, op eenen afstand.

Zonder onderwijs verandert zich de natuur. Terwijl men het pad der deugd leert, bestaat voortreffelijkheid in eene naauw gezette inspanning van den geest.

In oude tijden woonde de moeder van den wijsgeer *Meng-tsi* in eene buurt, alwaar haar Zoon geen onderwijs had; hier over zeer bedroefd, sneed zij eens het weefsel door midden, het geen zij bezig was te weven.

Tao, die te *Ten-ghan* woonde, nam wijze ontwerpen aan in de opvoeding zijner vijf Zoons, en allen werden zeer vermaard.

Die vader is aan eene misdaad schuldig, die alleen zijne kinderen voedsel, maar geen onderwijs geeft.

Die meester, die niet met behoorlijk gezag onderwijst, is een luijaard.

Het kind, dat niet leeren wil, handelt zeer onbetamelijk.

De jongeling, die niets leert, — waar zal hij in zijnen ouderdom goed voor zijn?

Gelijk de ruwe ongeslepen diamant nimmer de gedaante van een juweel aanneemt; even zoo zal de

mensch,

mensch, die niets leert, nimmer het edel gebruik zijner reden volkomen kennen.

Laat elk kind in zijne vroege jeugd bij eenen meester en vriend geplaatst worden, en zich daar door aan beschaving en goede zeden gewennen.

Hiang, negen jaren oud zijnde, warmde, in de uitoefening van zijnen kinderlijken pligt, het bed van zijnen ouden Vader, en toonde daar door kennis te hebben van het gene betamelijk is.

Tung had reeds in zijn vierde jaar voor zijne ouder broeders zoo veel achting, dat hij hun eene parel, die hem gegeven was, afstond; waar door hij bewees, dat achting voor oudere broeders al zeer vroeg bekend kan zijn.

Kinderlijke godsvrucht en eene behoorlijke achting voor hen, die ouder zijn, beschouwen wij als bekleende de eerste plaats; de verkrijging van kennis stellen wij in den tweeden rang.

Een kind moet eerst de namen der dingen leeren, en dan de kunst van optellen; als van een tot tien, van tien tot honderd, van honderd tot duizend, van duizend tot tien duizend.

De hemel, de aarde en de mensch zijn drie krachten. De zon, de maan en de sterren zijn drie lichten. Een vorst en een staatsdienaar; een vader en zoon; een man en vrouw zijn drie betrekkingen.

Het geen de lente en zomer, de herfst en winter genaamd worden, zijn de vier getijden des jaars, die onophoudelijk elkander opvolgen.

Het geen men het Zuiden en het Noorden, het Westen en het Oosten noemt, zijn de vier hoeken, die met het midden-punt in verband staan.

Het geen water, vuur, hout, metaal en aarde genoemd wordt, zijn de vijf oorspronkelijke hoofdstoffen.

Goedwilligheid, regtvaardigheid, beschaafdheid, kennis en waarheid zijn vijf onveranderlijke deugden, die niet verdragen kunnen verontrust te worden.

Tao, *Jeang*, *Ku*, *Mo*, *Shu*, *en Isie* zijn zes soorten van granen, die door den mensch gegeten worden.

Het paard, de koe, en het schaap, beneven de haas, de hond en het zwijn zijn zes beesten, die tot voedsel voor den mensch verstrekken.

Blijdschap en ongenoegen, medelijden en medevreugde, liefde, haat en begeerte zijn zeven driften.

Van Bamboes, aarde en vellen; van hout, steen en metaal; van zijde en riet worden acht muzijk instrumenten gemaakt.

Over-overgrootvader, Overgrootvader, Grootvader, Vader, ik zelf, zoon, kleinzoon, achterkleinzoon, en achter-achterkleinzoon zijn onder de menschen negen geslachten.

Het medelijden van eenen vader, de pligt van een kind, de billijkheid van een getrouwd man, de gehoorzaamheid van eene huisvrouw, de goedwilligheid van den oudsten zoon, de achting der jongere broeders, de milddadigheid der aanzienlijken, de onderwerping der minderen, de menschlievenheid der vorsten, en de getrouwheid der staatsdienaars, zijn tien deugden, die op eene

eene gelijke wijze voor alle de standen des menschdoms verbindende zijn,

Elk een die onderwijs geeft, moet duidelijk verklaren het geen hij leert; moet het tegenwoordige en het voorledene ophelderen; en naauwkeurig onderscheid maken tusschen het schriftteeken (comma) en de zinsnede (periode).

Elk leerling moet een begin maken met *Hiao-king* (een boek over de kinderlijke godsvrucht) en voortgaan tot de *Szu-shu* (de vier boeken). Deze bevatten *Lun-yu* te zamen gebragt door *King-fu-tsi's* leerlingen, die zijne voortreffelijke gezegden te boek gesteld hebben.

Het tweede der vier boeken is dat van *Ming-tsi*. Het bestaat uit zeven afdeelingen. In deze spreekt hij over de reden en de regtvaardigheid en handelt over milddadigheid en deugd.

Chung-yung, het derde, werd opgesteld door *Kung-kie* (men houdt hem voor den kleinzoon van CONFUSIUS). *Chung* beteekent tot geene zijde overhellende, en *yung*, onveranderlijk.

Ta-hio, het vierde boek, is zamengesteld door *Tseng-tsi*. Dit boek begint met de besturing van zichzelven en de regering van een huisgezin, en gaat voort tot de regering van een geheel rijk.

Hiao-king verstaan zijnde, en de leerling ook de *Szu-shu* grondig kennende, kan nu de *Lo-king* beginnen te lezen. Deze zijn *shi*; *shu*; *ye*; *li*; *yo*; en *tsun-tsieu*; die de zes klassieke boeken genaamd worden.

Over deze behoort gesproken en naauwkeurig nagedacht te worden.

Tien-sheu, *kuei-tsiang* en *cheu-ye*, zijn de drie afdeelingen van *ye-king*.

Shu-king bevat *tien*, *mu*, *kiun*, *kao*, *shi*, en *ming*; alle diepzinnig.

Onze voorouder *Ki-kung* stelde *Ti-king* op, hetwelk de zes grondwetten verklaart, die eene strekking hebben om regel en orde te bewaren.

De twee personen, de groote en kleine *Tai* genaamd, verklaren de *Li-king*, en hebben de gezegden overgebragt van de volmaakte mannen, betrekkelijk beiden, *Li* en *To-king*.

Kue-fung, de groote en kleine *Ya*, zijn vier soorten van gedichten, die gedurig behooren gereciteerd te worden.

Het gedicht *Ya*, toen het verloren was, werd weder door *Kung-fu-tsi* te zamen gebragt. Hij schreef ook *Tsun-tsien*, waarin hij door het geven van lof en berisping het goede van het kwade scheidt. Daar zijn drie verklaringen van dit boek, namelijk *Kung-yung*, *Tso-shi*, en *Ko-leang*.

Wanneer de zes klassieke boeken verstaan worden, kan men het oude *Tsi* lezen, en hunne belangrijke stukken bij een verzamelen, en die van buiten leeren. Daar zijn er vijf van: *Siun*, *Tang*, *Wen-chung*, *Lao* en *Choang*.

De *King* en *Tsi* door zijnde, kan de geschiedenis gelezen worden. Zij onderzoekt de eeuwen, zoo als

zij

zij op elkander volgen; en door haar leert men het einde en het begin.

[De geschiedenis vangt aan] met *Fo-hi*, en handelt van *Shun-nung* en *Hoang-ti*, drie keizers, die in de hoogste oudheid geleefd hebben.

De beide keizers *Tang-Tao* en *Tu-shun* bestuurden het Rijk wel, en gaven den throon aan waardige personen van hun geslacht over. De eerstgemelde aan den laatstgenoemden, en deze aan *Hia-Tiu*, die denzelven aan zijnen zoon *Shang-Tang* naliet. Daarop volgde het geslacht van *Cheu*, waar onder *Wen* en *Wu* waren, die met den voorgaanden „drie koningen" genoemd werden.

Hia liet den throon aan zijnen zoon, en beschouwde het Rijk als zijn huisgezin. Dit duurde vier honderd jaren voort, toen *She* (de Beacherm-Godin) van *Hia* verplaatst werd.

Tang bragt *Kie*, den laatsten uit het huis van *Hia*, ten onder. Dit geslacht werd *Ihang* genaamd, en bestond zes honderd jaren, tot aan den keizer *Cheu*, die den throon verloor.

De koning *Wu*, wiens geslacht ook *Cheu* genaamd werd, roeide *Cheu* geheel uit. Dit huis duurde acht honderd jaren; een tijdvak langer dan dat van eenig ander.

Toen dit geslacht te grond ging, werd het hof naar het oostelijk gedeelte des rijks verplaatst. Het volk van dien tijd beroemde zich op speer en pijl; ook waren er toen, die in het houden van onderhandelingen zeer bedreven waren.

Van den tijd *Tsun-tsien* tot den tijd der algemeene oorlogen waren er vijf *Pa* (een zeker soort van aanvoerders), en zeven *Hiung* stonden op. *Ting-tsing* overwon de zes vorsten, en bragt het Rijk over op zijnen zoon. *Tsu* en *Han* streden met hem om hetzelve.

In dien tijd kwam onze groote voorouder te voorschijn, toen het huis van *Han* gevestigd werd, hetwelk voortduurde tot aan *Hiao* en *Zing*, wier throon door *Wang-mang* overweldigd werd.

Daarop kwam *Kuang-wu* te voorschijn. Deze werd de Oostersche *Han* genoemd. Zijn huis duurde vier honderd jaren tot aan den tijd van *Hien*. Toen dongen de drie Staten, *Wei*, *Sho* en *Wu*, naar de heerschappij. Zij hielden hier mede aan tot aan den tijd van de twee *Tsin*. Die gevolgd werden door *Tsung* en *Tsi*: en deze wederom door *Siang* en *Chin*. Hunne hoofdstad was *Kin-ling* (Nan-king), en zij legden den grondslag van het Zuidelijk Rijk.

Het Noordelijk Rijk had de koningen *Yuen* en *Wei* ten oosten en ten westen.

Yu-wen uit het laatstgemelde huis van *Cheu*, en *Kao* van de noordelijke natie *Tsi* bleven voortduren tot aan het geslacht van *Sui*, toen de Rijken vereenigd werden. Het vereenigd Rijk bestond echter niet langer dan tot het derde geslacht, toen het weder verdeeld werd.

Toen onze voorouder *Tang* opstond, die bekwame veldoversten te voorschijn bragt, verdreef hij het ver-

deel-

deeide geslacht van *Sui*, en werd de grondlegger van een nieuw Rijk.

Op deze wijze ging het door twintig van zijne geslachten, gedurende den tijd van drie honderd jaren; toen *Seang* den regerenden Vorst om het leven bragt, en het Rijk aan eenen anderen overgaf. *Leang*, *Tang*, *Tsin*, *Han*, en *Cheu*, zijn vijf huizen, voor welker onderscheidene lotgevallen genoegzame redenen waren.

Nu stond de doorluchtige *Sung* op, die den throon van *Cheu* ontving, toen die ledig was. Dezelve ging door achttien van zijne geslachten, in welken tijd het Noordelijk en Zuidelijk Rijk vereenigd waren.

In dien tijd waren er zeventien geschiedkundige werken, die een berigt behelsden van de voorafgegane regelmatige regeringen en opstanden; waaruit men hun opkomst en val vernemen kan.

De geschiedschrijvers onderzochten naauwkeurig en verhaalden getrouwelijk de waarheid; en door hen kan men de voorledene gebeurtenissen tot den tegenwoordigen tijd toe zoo naauwkeurig leeren kennen, als of wij die met eigen oogen aanschouwd hadden.

De mond behoort deze dingen op te zeggen, en het hart te overwegen; in den morgen moet men daar aan gevonden worden, en des avonds nog daar mede bezig zijn.

Chung-ni [een andere naam voor Confucius] noemde eens eenen knaap van tien jaren zijnen leermeester; want in oude tijden oefenden zelfs volmaakte en wijze mannen zich vlijtiglijk.

Chao,

Chao, toen hij den post van *Chung-ling* bekleedde, las *Sun-yu*. Ofschoon in zulk eene aanzienlijke bediening, leerde hij echter nog naarstiglijk, — zoo zelfs, dat hij nimmer het boek uit zijne handen legde.

Ter zijde van den keizer *Sung* was *Lu-wen-shu* gedurig bezig de op bladeren gegraveerde boeken te lezen.

Wu-Yao maakte bladeren van het bamboes-riet, door hetzelve dun te schillen. Ofschoon hij geene boeken bezat (gelijk wij), bevlijtigde hij zich gedurig in de naspôring van kennis.

Sunking hing zijn hoofd bij zijne haren aan den balk van het huis, om niet onder het lezen in slaap te vallen.

Su-tsin prikte zijne dije gedurig met een elst, om wakker te blijven.

Deze personen, ofschoon niet onderwezen, vervolgden hunne studie uit zich zelven op eene naauwgezette wijze.

Che-yin, toen hij jong en arm was, las zijn boek bij het licht van een glimworm, welken hij des daags verborgde. En *Sun-kang* las in den winter bij het licht, dat van de sneeuw terug kaatste. Hoewel hunne naberstanden arm waren, bevlijtigden zij zich onophoudelijk.

Chu-mai-chin, ofschoon hij zijn bestaan vondt met brandhout in de stad te verkoopen, las echter vlijtig zijn boek; en ten laatsten werd hij bekwaam om een openbaar ambt te bekleeden, het geen ook geschiedde.

Limie had altijd, terwijl hij het vee op het land

hoed-

hoedde, zijn boek bij de hand, hetwelk hij aan den hoorn van eene koe gebonden had. Deze twee lieden, ofschoon hunne ligchamen door den arbeid vermoeid waren, studeerden echter zeer vlijtig.

Su-lao-tsiuen, zeven en twintig jaren oud zijnde, begon zich zeer te oefenen, en las eene groote menigte boeken. Hij had toen groot berouw over zijn uitstel: Gij als een jonge knaap behoort dit vroeg te bedenken.

Leang-hao, twee en tachtig jaar oud zijnde, werd vergund den keizer in zijn paleis te antwoorden; en werd aan het hoofd van alle de geleerden geplaatst. In den avond zijns levens werden zijne begeerten vervuld, en elk een sprak van zijne buitengewone geleerdheid. Gij, een kleine knaap, behoort nu een besluit te nemen, om uwe studiën door te zetten.

Tung, acht jaren oud zijnde, kon gedichten van buiten opzeggen. *Li-pi* kon, toen hij zeven jaren oud was, op het schaakbord spelen. Deze knappe en leergierige jongens werden door elk een bewonderd. Gij jongelingen behoort hen na te volgen.

Tsai-wen-ki kon op een snarenspel spelen. *Sie-tao-wen* was in staat goed te zingen. Deze meisjes waren zeer kundig. Gij, die een jong aanzienlijk man zijt, behoort u reeds in uwe jeugd in dat gene te volmaken, hetwelk met uwen stand overeenkomt.

Chin-tung, een buitengewoon jongeling, werd door den keizer verheven, om het ambt van *Ching-tsi* te bekleeden. Niettegenstaande zijne jeugdige jaren was hij reeds een publiek ambtenaar. Beijvert u jongelingen

 om

om te leeren, en gij kunt ook daartoe komen. Laten alle, die gelegenheid tot leeren hebben, het oog op die personen vestigen, die wij opgenoemd hebben.

Het is natuurlijk voor een hond, om bij nacht waakzaam te zijn, en voor eenen haan, om in den morgenstond te kraaijen; indien iemand niet leert, hoe kan hij ooit een man genaamd worden?

De zijdeworm brengt zijde voort, en de bije honing: — de man die niet leert, kan bij deze diertjens niet vergeleken worden.

Indien gij in uwe jeugd leert, zult gij in uwen mannelijken ouderdom tot werkzaamheid in staat zijn. Gij zult den toegang hebben tot uwe meerderen, en aan uwe minderen weldaden kunnen bewijzen. Uw naam zal beroemd worden. Gij zult uwen vader en moeder tot eer verstrekken, en uwe voorouders zoowel als uwe nakomelingen luisterrijk maken.

Sommigen laten hunne kinderen eene menigte goeds na; doch ik, om kinderen te onderwijzen, laat een enkel boek achter.

Daar is verdienste in naarstigheid; maar geen voordeel in het spel. Om dit derhalve te vermijden moet gij u op de ernstigste wijze beijveren.

Het einde van San-tsi-king.

EEN

EEN KLEIN VOORLOPIG BERIGT

AANGAANDE

TA - HIO;

HET EERSTE DER VIER BOEKEN.

Szi-shu: de vier Boeken; namelijk *Ta-hio*, *Chung-yung*, *Lun-yu*, en *Meng-tsi*, behelzen de Leer van *Kung-fu-tsi*.

Den tekst van *Szi-shu* heeft men somtijds zonder eenige uitlegging gedrukt, en dezelve wordt door de kinderen van buiten geleerd. Er bestaat eene andere uitgave, met eene woordelijke verklaring er bijgevoegd, die door *Chu-tsi* geschreven is. Deze wordt ook woordelijk van buiten geleerd. In eene derde uitgave heeft men bij deze beiden op dezelfde bladzijde eene omschrijving, *Ho-kiang* genaamd, dat is: „Een aanëengeschakeld Gesprek." Dit is in den stijl van een welopgevoed en kundig persoon, die met eenen anderen spreekt. Eene vierde uitgave wordt genaamd *Hoei-tsan*, en is een algemeen overzigt van verscheiden Uitleggers.

Het volgende is eene woordelijke vertaling van den Tekst: waarmede het oogmerk is, om niet alleen de denkbeelden te geven, maar ook den stijl en de wijze van uitdrukking aan te toonen, zoo als die in het oorspronkelijke gevonden worden.

TA-

TA-HIO.

De groote wetenschap (*Ta-hio*) behelst (drie dingen): eene duidelijke opheldering van schitterende deugd; van de vernieuwing eens volks; en van de wijze, hoe men tot aan de uiterste grenzen van goedheid voortgaat.

Vooreerst, ken uw voorwerp; maak daar na uw besluit op; besloten hebbende blijf daarbij, zijt standvastig; overweeg wel, en eindelijk zult gij uw oogmerk bereiken.

(Alle) dingen hebben een oorsprong en een einde; elke zaak heeft een besluit en een begin. Bekend te zijn met het geen eerst komt, en met dat, welk het laatste is, komt de reden zeer nabij.

De Vorst, die wenscht, dat voortreffelijke deugd onder de gansche hemelen verstaan worde, moet eerst zelf zijn rijk wel regeren; hij die zijn rijk wel wenscht te regeren, moet eerst zijn huisgezin in orde brengen; hij die zijn huisgezin in orde wenscht te brengen, moet eerst zijn eigen perzoon met deugd versieren; hij die zijn eigen perzoon wenscht met deugd te versieren, moet eerst zijn hart verbeteren; hij die zijn hart wenscht te verbeteren, moet eerst zijne beweegredenen zuiveren; hij die zijne beweegredenen zou wenschen te zuiveren, moet eerst zijne kennis volmaken: kennis heeft tot haar voorwerp de natuur der dingen.

De

De natuur en het wezen der dingen bestaan eerst, en worden naderhand gekend; bekend zijnde zal de beweegreden gezuiverd worden; na dat de beweegreden gezuiverd is, zal het hart verbeterd worden; het hart verbeterd zijnde, zal de persoon met deugd versierd worden; wanneer de persoon met deugd versierd is, zal het huisgezin in orde gebragt worden; wanneer het huisgezin in orde gebragt is, zal de natie wel geregeerd worden; wanneer de natiën wel geregeerd worden, zullen er rust en geluk onder den ganschen hemel zijn.

Van den Zoon des hemels [den Keizer] af, tot den nederigsten landman toe, is de versiering van den persoon met deugd, de eenige grondslag voor allen op gelijke wijze.

Indien het begin verwarring zij, is het geenszins volgens de gezonde reden, om orde in het einde te verwachten.

Dikwijls wordt dat geen, het welk dik behoort te zijn, dun gemaakt, en dat, het welk dun behoort te wezen, wordt dik gemaakt; maar wij hebben zulk eene leer niet.

De afdeeling op de regterzijde [de voorgaande afdeeling op de regterzijde in de Chinesche boeken] is, het geen *Kung-fu-tsi* heeft uitgesproken, en is door *Tseng-tsi* tot ons gekomen.

Deze [*Tseng-tsi*] sprak tien afdeelingen, welke zijne verklaring bevatten, en door zijne leerlingen te boek gesteld zijn. Het oude afschrift was onvolkomen, en

de bladzijden verward. Dat, het welk *Ching-tsi* (*) nu vaststelt, is, na naauwkeurig onderzoek, en, in eene behoorlijke orde gebragt, het volgende:

Kang-kao [eene afdeeling van de *Shu-King*] zegt: „*Wen-wang* was in staat de deugd op te helderen." *Ta-kia* [eene afdeeling van de *Shu-king*] zegt: „Slaat acht op 's hemels schitterende gift, de deugd." *Ti-tien*, [eene afdeeling van de *Shu-king*] zegt: „in staat om de deugd op te luisteren." Elk dezer meende schitterende deugd.

Het voorgaande is de eerste afdeeling en vertoont het nut der spreuk „duidelijke opheldering van schitterende deugd."

Op het bad van den Keizer *Tang* was gegraveerd: „indien Gij Uzelven eens vernieuwt, vernieuwt u zelven dan alle dagen."

Kang-kao zegt: „maak een nieuw volk." De Gedichten zeggen: „In de natie *Cheu*, ofschoon dezelve oud was, beval *Wen wang* eene vernieuwing."

Daar is derhalve niets, waar in de mensch, die goed is, zijn uiterst best niet doet.

Het voorgaande is de tweede afdeeling en verklaart [het gezegde] „de vernieuwing eens volks."

De Gedichten zeggen: „Rondom het koninklijk verblijf, tot duizend mijlen in uitgestrektheid, is de plaats, waar het volk zich ophoudt." De Gedichten zeggen; „De stem van den gelen Vogel blijft in de holen der bergen."

Kil

(*) *Ching-tsi* leefde omtrent vijf honderd jaren geleden.

Tsi [Confucius] zegt: „ de Vogelen kennen hunne plaats, en zal de mensch dan niet aan de vogelen gelijk zijn?"

De Gedichten zeggen: „ de diepdenkende koning *Wen*, hoe schoon en achting-waardig bekleedde hij de plaatsen, zoo als hij behoorde te doen!" De grootste voortreffelijkheid van eenen Vorst bestaat in goedwilligheid; van eenen Staatsminister in achting; van een kind in pligtmatigheid; van eenen vader in toegenegenheid; en de grootste voortreffelijkheid van een lid der maatschappij bestaat in getrouwheid: — Deze voortreffelijke hoedanigheden werden in den koning *Wen* gevonden.

De Gedichten zeggen: „ Ziet van verre nabij de oevers van de *Ki*, hoe schoon en overvloedig zijn de groene boomen! Zoo schoon was het den geleerden *Wu-kung*, den koning van *Wei*, te aanschouwen. Gelijk het ivoor geschraapt en glad gemaakt wordt; gelijk de kostbare steenen geslepen worden! Zoo, hoe eerwaardig, en onwankelbaar, en hoe groot, was die geleerde Vorst! — tot in het laatste nageslacht zal hij niet vergeten worden. Gelijk de werkman het ivoor glad maakt, zoo baande hij het pad der rede; gelijk het marmer gepolijst wordt, zoo versierde hij zich zelven met de deugd. Zijn eerwaardig voorkomen beval eerbied; zijn onwankelbaar gedrag [beval] eene oplettendheid op regtvaardigheid en welvoegelijkheid: — zoodanig was die geleerde Vorst; hij zal nooit vergeten worden; zijne uitmuntende deugd, zijne grenzenlooze

goedheid, zullen door het volk, dat Hen beminde, nimmer uit het geheugen verloren worden.

De Gedichten zeggen: „ Vestigt uw oog op de oude keizers *Wen* en *Wu*, — Vorsten die nooit te vergeten zijn; de deugdzame man volgt nog hunne wijsheid en goedheid na, en legt, gelijk zij, den grondslag van geslachten."

Het tegenwoordig geluk des volks is het vruchtgevolg van die instellingen, waar van zij de grondleggers waren; het voordeel, dat uit de bebouwing der aarde getrokken wordt, is ook van hen afkomstig. Van hier is het, dat zij tot in het laatste nageslacht nog niet vergeten zullen worden.

Het voorgaande is de derde afdeeling, en verklaart „ voortstrevende tot de uiterste grenzen van goedheid."

Kung fu-tsi zegt, (*) „ In het hooren van regtsgedingen ben ik dezelfde als eenig ander perzoon, doch ik bevlijtig mij altoos, om dezelve voor te komen. Ik laat echter nooit toe, dat onredelijke en slechte menschen hun oogmerk bereiken. Eene behoorlijke vrees voor zulke daden grijpt daar door plaats in de gemoederen der menschen. Dit wordt genoemd de grondslag der kennis; dit wordt genoemd de oorsprong der kennis; dit wordt genoemd de uiterste grenzen van kennis (†).

De

(*) Deze enkele paragraaph schijnt de gansche vierde afdeeling te zijn.

(†) De Commentator zegt, dat deze twee laatste uitdrukkingen overtollig zijn.

De vijfde afdeeling, op de regter zijde, verklarende de mening van „ voortzettende de kennis tot de uiterste grenzen der dingen" is nu verloren. Ik [*Kung-fu-tsi*] heb haar met bedaardheid overwogen, en, nemende de denkbeelden over van *Ching-tsi*, vul die afdeeling op.

De uitdrukking „ voortzettende de kennis tot de uiterste grenzen der dingen" bevat in zich: „ Indien ik mijne kennis wensch te volmaken, moet het door een naauwkeurig onderzoek van de eigenschappen der dingen geschieden. Want de geest des menschen is niet zonder kennis, ook is er geene enkele zaak onder den hemel zonder [hare onderscheidende] eigenschappen. Onder deze eigenschappen zijn echter sommigen, die niet tot de uiterste grenzen toe gekend worden; kennis derhalve is niet volmaakt.

Uit dien hoofde verwijst de *Ta-hio*, wanneer dit boek onderwijs begint te geven, den leerling noodzakelijker wijze naar elke zelfstandigheid onder den hemel (om kennis te verkrijgen): Want daar is niets, ofschoon reeds bekend, dat niet nog volkomener gekend kan worden, door het zelve tot het uiterste toe te onderzoeken, tot dat de dingen na dagelijksch onderzoek naauwkeuriger en volmaakter verstaan worden; en daar zal niets zijn, welks kennis aangaande deszelfs uitwendig voorkomen of inwendige eigenschappen, en aangaande het geen zeer gering, of hetgeen grooter is, onverkrijgbaar zijn zal. Geene der zielsvermogens derhalve zal onverlicht blijven.

Dit is het, het welk door de uiterste grenzen der din-

dingen en de volmaking der kennis bedoeld wordt.

Dat geen, het welk genaamd wordt „het in orde brengen der beweegredenen:" bestaat in het niet bedriegen van zich zelven; in het haten van het kwade; zoo als wij dat geen zullen haten, het welk het meest verachtelijk is; en in het beminnen der goedheid, als het grootste genoegen. Dit wordt genoemd zelfgenieting. De brave man moet derhalve acht geven op de werkzaamheden van zijnen eigenen geest.

De onwaardige man, die een afgezonderd leven leidt, oefent allerlei soort van ondeugd uit; daar is geen kwaad, waar in hij zich tot den uitersten graad niet toegeeft. Wanneer hij den braven man ziet, tracht hij zich te verbergen, of bedekt zijne slechte handelwijze, en vertoont alleen dat geen, het welk den schijn van goed heeft. Wanneer de menschen hem dus zien handelen, is het, als of zij werkelijk in zijn hart zagen. Van wat voordeel derhalve [zijn zijne pogingen om te bedriegen]? Dit wordt genoemd, „vertoonende van buiten, wat wezenlijk is van binnen." De brave man zal derhalve vlijtig acht geven op de werkingen van zijnen eigenen geest.

Tseng-tsi zegt: „dat, waarop tien oogen gevestigd zijn, en waarop tien vingers wijzen, hoe geducht?"

Gelijk rijkdom eene woning versiert, en gerijfelijk maakt, zoo versiert en bevoordeelt de deugd onze perzonen. Wanneer het hart lucht heeft, is de perzoon in rust; derhalve moet het bij uitstek brave mensch zijne beweegredenen volmaken.

Op

Op de regterzijde heeft men de zesde afdeeling, opheldercnde „ het in orde brengen der beweegredenen."

Dat geen, hetwelk de versiering des ligchaams met de deugd genaamd wordt, bestaat in eerst het hart te verbeteren. Indien het hart door boosheid ontroerd is, kan het die verbetering niet verkrijgen; indien het door de drift der liefde overmeesterd is, kan het die verbetering niet verkrijgen; indien het door vrees van één gescheurd is, kan het die verbetering niet verkrijgen; indien het door droefheid onderdrukt is, kan het die verbetering niet verkrijgen.

Indien het hart afwezig is, kunt gij zien, maar niet bemerken; luisteren, maar niet hooren; eten, maar den smaak niet weten van het geen gegeten wordt.

Op de regter zijde heeft men de zevende afdeeling, en zij heldert op „ het verbeteren des harten en het versieren des persoons met de deugd."

Dat, het welk het besturen eens huisgezins genaamd wordt, bestaat eerst in het versieren van den persoon met de deugd.

Hij [heeft het niet bereikt], die zijne nabestaanden met partijdigheid bemint: want hij, die iemand of iets niet naar behooren waardeert, is eigenzinnig in zijne minachting; hij, die aan eenigen zijne achting bewijst, is daarin niet opregt; hij vertoont partijdigheid in zijne goedwilligheid, en doet het zelfde in zijne handelwijs jegens zijne minderen. Derhalve — te beminnen, en de gebreken te kennen van hen, die wij beminnen; niet genegen te zijn, en echter de voortreffelijkheden te

kennen en te erkennen van die genen, die wij niet genegen zijn, zijn dingen, die zelden onder den hemel gevonden worden.

Van hier het spreekwoord, „Iemand zal de gebreken zijner kinderen niet kennen, noch de landman weten dat de airen van zijn graan vol genoeg zijn."

Deze is de toestand van den persoon, die niet met de deugd versierd is, en geene bevoegdheid heeft zijn huisgezin wel te besturen.

Op de regterzijde heeft men de achtste afdeeling, en zij heldert op „ het versieren van den persoon met de deugd, en het besturen van een huisgezin."

Ten einde dat geen te doen, hetwelk het regeren van een volk genaamd wordt, moet er eerst het besturen van huisgezinnen zijn. Niet in staat te wezen om een huisgezin te besturen, en echter bekwaam te zijn eene natie van menschen te onderwijzen! — Zulk iets bestaat er niet. Uit dien hoofde zal de brave man, zonder uit zijne woning te gaan, of buiten de wetenschappen, die tot het besturen van een huisgezin behooren, zich te begeven, in staat zijn het onderwijs eener natie te volmaken. Pligt aan ouders is dat geen waardoor wij eenen Vorst moeten dienen; broederlijke pligt is dat geen, waardoor wij onze hoogeren moeten dienen; en de achting verschuldigd aan kinderen, is dat geen hetwelk tot het gansche volk moet uitgestrekt worden.

Het Gedicht *Kang-kao* zegt: „[Een Vorst behoort zijn volk te beschermen en te voeden] gelijk de moeder

der eenen zuigeling beschermt en voedt. Wanneer het kunsteloze hart des kinds iets begeert, ofschoon de moeder niet ontdekken kan hetgeen er eigenlijk begeerd wordt, zal zij er evenwel niet ver af zijn. Eene moeder leert niet vooraf een kind op te kweeken, en begeeft zich naderhand in het huwelijk."

Wanneer de huisgezinnen deugdzaam zijn, zal de natie ook deugdzaam worden; wanneer de huisgezinnen toegeeflijk en beleefd zijn, zal de natie ook toegeeflijk en beleefd worden; wanneer de onderscheiden leden inhalig en verkeerd zijn, zrl de natie tot regeringloosheid gebragt worden. De zoodanige zijn de eerste bewegingen van [staatkundige] zaken. Dit is het, wat er uitgedrukt wordt door [het spreekwoord], „ Een woord bederft eene gansche zaak." Een mensch bepaalt den toestand eener natie.

Yao en *Shun* regeerden het rijk door deugd, en het volk volgde hen na: *Kie* en *Cheu* regeerden het rijk door geweld, en het volk volgde hen na. Datgeen, het welk zij beveelden, geluste hen niet, om zelve te doen; en het volk gehoorzaamde hen niet.

De Vorst moet derhalve de deugd beoefenen, en dan kan hij anderen aanmanen, om het ook te doen. Hij moet zelf de ondeugd verfoeijen, en dan kan hij die in anderen bestraffen. Dat geen, wat wij zelven aankleven, moge slecht zijn, en evenwel zouden wij in staat wezen, om menschen dat geen te bevelen, het welk goed is! — Zulk eene leer hebben wij niet.

De regelen derhalve, die noodzakelijk zijn in de re-

gering van eene natie, worden ook in het goed bestuur van een huisgezin gevonden.

Het Gedicht zegt: „ De perzikboom, hoe schoon! hoe welig zijne bladeren! Zoo is de bruid, gaande naar het huis van haren man, en beginnende met de regelmatige besturing van haar huisgezin." Laat er eerst de regelmatige besturing van een huisgezin zijn, en naderhand zal er bekwaamheid wezen tot het onderwijzen en regeren van eene natie van menschen.

Het Gedicht zegt: „ Laat er dat geen wezen, het welk voegzaam is tusschen oudere en jongere broeders, „ [indien het zoo zij] dan zal er bekwaamheid zijn, om eene natie van menschen te onderrigten.

Het Gedicht zegt: „ De Vorst, wiens leerstellingen zonder dwaling zijn, vertoont een voorbeeld van opregtheid aan de vier gedeelten des hemels." Hij vervult de pligten van vader, van zoon, van eenen ouderen en van eenen jongeren broeder; en dan volgt de natie hem na.

Dit bewijst, dat het regeren eener natie bestaat in [dezelfde grondbeginselen als] het besturen van een huisgezin.

Op de regtetzijde heeft men de negende afdeeling en zij helderd op, „ de besturing van een huisgezin, en het regeren eener natie."

Dat geen, het welk genoemd wordt, het rijk tot rust brengen, bestaat in het regeren van eenen staat.

Verheft den eerwaardigen ouderdom, en eene natie zal er opstaan in het bezit van kinderlijke godsvrucht;

ver-

verheft de ouderen, en het volk zal opstaan met eene achting die men van jongere broeders verwacht; verheft hen, die medelijden hebben met de vaderloozen, en het volk zal niet oproerig worden. Een vorst kan de harten van anderen bij zijn eigen berekenen.

Dat geen, het welk gij haat in hen, die boven U zijn, breng dat nimmer toe aan hen, die beneden U zijn; dat geen, het welk gij haat in hen, die beneden U zijn, dien daar mede hen niet, die boven U zijn; dat geen, het welk gij haat in hen, die vóór U zijn, doet dat aan hen niet, die achter U zijn; dat geen, het welk gij haat in hen, die achter U zijn, doe dat nooit aan hen, die vóór U zijn; dat geen, het welk gij haat in die aan uwe regterzijde, deel dat nooit mede aan hen, die aan uwe linker zijn; dat geen, het welk gij haat in die aan uwe linkerzijde, deel dat niet mede aan hen op uwe regter. Dit wordt genoemd de leer der meeting door een vierkant.

Het Gedicht zegt, „ Hoe aangenaam voor eenen Vorst, om de vader en moeder des volks te zijn.” Te beminnen het geen de natie bemint, en te haten het geen de natie haat, wordt genoemd des volks vader en moeder te zijn.

Het Gedicht zegt: „ Aanschouwt dien hoogen zuilelijken berg met rotsen in geduchte grootte opeengestapeld, en verschrikkelijk overhellende. Zoo wordt *Yin*, de Souverein met zijn dreigend en gramstorig gelaat door het volk aanschouwd.”

Hij,

Hij, die de regering eener natie in handen heeft, moet niet onachtzaam zijn. Indien hij de redelijke begeerte van zijn volk tegenwerkt, zal de verwoesting des rijks daar van het gevolg wezen.

Het Gedicht zegt: „ *Tin* bezat groote deugd, eer hij het rijk verloor; hij was in staat tegen den grootsten bestand te zijn. Wij kunnen in hen [dat is, de slechte opvolgers van *Tin*, die van het rijk beroofd werden] een voorbeeld zien, dat het niet gemakkelijk is het groot besluit tegen te werken." Dit verklaart, „ Wint 's volks hart, en gij wint een koningrijk; verliest 's volks hart, en gij verliest een koningrijk."

Een vorst moet derhalve eerst zich vlijtig op de deugd toeleggen. Indien hij de deugd bemint, zal hij volk hebben; indien hij volk bezit, zal hij grondgebied hebben; indien hij grondgebied heeft, zal hij eigendom bezitten, en eigendom bezittende, zal hij iets hebben, om in zijne behoefte te voorzien.

Deugd is het eerste, en eigendom het laatste. Wanneer het eerstgemelde van buiten, en het laatstgemelde van binnen geplaatst wordt, zal men tweedragt onder het volk zaaijen, en Gij leert het zelve geweld. Van hier is het, dat Gij, door het opeenstapelen van schatten, het volk verspreidt; terwijl Gij in het verspreiden van uwen rijkdom het volk vereenigt.

Indien de woorden, waar van Gij gebruik maakt, tegen de gezonde reden aanloopen, zal het antwoord daarop insgelijks met de gezonde reden strijdig zijn. Indien gij

gij door onregtvaardige middelen eenig eigendom verkrijgt, zal het U ook door onregtvaardige middelen weder ontnomen worden.

Kang-kào zegt, „ De verkrijging des hemels zal niet altijd blijven voortduren. De deugd zal dien deelachtig worden, maar de ondeugd dien verliezen."

Het boek *Tsie* zegt: „ De natie *Tsu* acht den rijkdom niet kostelijk; de deugd is alleen kostelijk."

Fan, de Oom van *Tsin-wen-kung*, zegt: „ Zij, die buiten-om dwalen zijn van geene waarde; de liefde der nabestaanden is van groote waarde.

Het boek *Tsin-shi* zegt: „ Indien er één staatsminister zij, die opregte trouw bezit, schijnt hij geene andere hoedanigheid meer noodig te hebben [dat is, deze sluit alle andere in zich;] zijn geest is verruimd, als of die alles kon bevatten. Wanneer iemand anders bekwaamheid bezit, verheugt hij zich, als of het zijn eigendom ware. Wanneer een ander talenten en deugd bezit, zijn hart bemint hem, en hij beveelt hem niet enkel aan met zijne lippen, maar hij omhelst hem werkelijk in zijne achting. [Zulk een] kan mijn' zoon en mijnen zoon's zoon en een geheel volk beschermen. Van hier is het, dat er een groot voordeel uit ontstaat. Indien iemand, die bekwaamheid bezit, benijd en gehaat wordt; indien iemand, die talenten en de deugd bezit, uitgeworpen en niet vergund wordt, wederom binnen te gaan, kan het in de daad niet geduld worden. De zoodanigen zijn niet in staat mijnen zoon, mijnen zoon's zoon of het volk te beschermen. Wanneer

neer dit het geval is, zal men niet zeggen, dat het gevaarlijk is.

De deugdzame alleen kan zulke slechte personen van zich weeren, en hen buiten de vier hoeken van het kompas onder de vreemdelingen uitwerpen; hen niet vergunnende in het midden des rijks te blijven. Dit zegt, dat de deugdzame alleen [op billijke gronden] menschen beminnen of menschen haten kan.

Een goed mensch te zien, en hem niet te verheffen; hem te verheffen, en echter hem niet met achting te behandelen: een slecht mensch te zien, en hem niet te verwerpen; hem te verwerpen, en hem niet verre weg te zenden — dit alles is zeer te laken.

Die genen te beminnen, die door het menschdom over het algemeen gehaat worden; die genen te haten, die door het menschdom over het algemeen gehaat worden, is de natuur des menschen tegen te werken. De oordeelen des hemels moeten op de zoodanigen nederdalen.

De Vorst, die de groote leer bezit, zal haar door trouw en waarheid bewaren, door hoogmoed zal hij haar verliezen.

s' Lands inkomsten te vermeerderen, is eene belangrijke zaak; laten zij, die het doen, velen zijn, en zij, die dezelve verteeren, weinig. Laat het volk zich hiervoor zelf beijveren, en vraagt deszelfs dienst op ongepaste tijden niet. Zijt zuinig in uwe uitgaven, zoo zal uw inkomen altijd genoeg zijn.

Een braaf man verheft zich zelven door zijnen rijkdom;

dom; een slecht mensch verteert zich, om zijnen rijkdom te vermeerderen.

Het is nog nooit gebeurd, dat een Vorst de beoefening van goedheid en weldadigheid beminde, en zijne onderdanen de beoefening van pligt aan hunnen kant niet insgelijks beminden. Het is niet gebeurd, dat zij de beoefening van hunne pligten beminden, en eenig werk onvoltooid lieten. Het is niet gebeurd, dat de schatkist in zulke omstandigheden, zonder geld daar in geweest is.

Mung-hien-tsi zegt: „ Hij, die een paard en rijtuig houdt, moet niet het uiterste van hoenders en zwijnen begeren. Hij, die in zulke omstandigheden is, dat hij ijs voor zijn gebruik in den zomer kan bewaren, moet zich niet ophouden met het voeden van koeijen en schapen. De Vorst, die duizend rijtuigen heeft, moet geenen gierigen Staatsminister hebben. Indien hij eenen gierigen Staatsminister heeft, kan hij even zoo goed eenen dief hebben. Op deze wijze rekent eene natie, dat geen rijkdom, maar regtvaardigheid het meeste voordeel aanbrengt."

Indien de bestuurders van eene natie hunne harten op den rijkdom vestigen, zullen zij onwaardige personen rondom zich trekken, dezen, brave lieden noemen, en hen belasten met het bestuur des volks. Doch oordeelen zullen van den hemel, en armoede van den mensch, te gelijker tijd komen, en dan, ofschoon zij ook goede mannen krijgen mogten, zullen zij het onmogelijk vinden, de zaken te herstellen.

Het

Het omgekeerde hier van is voor een volk, om voorspoed, niet in den rijkdom, maar in regtvaardigheid te zoeken.

Op de regterzijde vindt men de tiende afdeeling, die de regering van eenen staat, en de besturing van een rijk opheldert.

In het geheel heeft men tien afdeelingen. De eerste vier spreken op eene uitmuntende wijze van den inhoud des geheels. De zesde geeft naderhand naauwkeurig den inhoud der volgende afdeelingen op. De vijfde verklaart de vereischten der goedheid. De zesde bepaalt, wat aan den grondslag ligt.

Zij, die beginnen te leeren, behooren zich op dezelve met allen vlijt toe te leggen. Hij, die leest, behoort met aandacht te studeren. Hij moet niet zeggen: „het onderwerp is gemakkelijk," en hetzelve met onachtzaamheid behandelen.

Het einde van Ta-hio.

IETS

IETS VOORAF AANGAANDE

FOE.

Foe was de grondlegger van eene sekte, die thans in Japan en China voor een groot gedeelte de overhand heeft. Het volgend berigt aangaande hem heeft de Heer MORRISON getrokken uit een Chineesch werk, genaamd *San-kiao-yuen-lieu*, „ De opkomst en voortgang der drie Sekten," namelijk die van *Kung-fu-tzi*, *Foe* en *Tao-szi*.

Dit werk begint met eene levensbeschrijving van Confucius, en na eenige berigten aangaande *Foe* en *Tao* gegeven te hebben, bevat het in zich een groot aantal beschrijvingen van ondergeschikte Godheden.

*

FOE.

De toenaam van *She-kia-meu-ni-foe* [de Heer van den Godsdienst in de midden-eeuwen] was *Chai-li.* Zijn vader was de koning van *Tsing-fau.* Zijn moeders naam was *Tsing-tsing-miao-wei.* Terwijl zij zich te *Pu* bevond, baarde zij *Foe*, toen genaamd *Teu-sio-tien-kung*; hij werd ook genaamd *Shing-shen-tien-yin*, [de deugdzame, de hemelsche man] en *Hu-ming-ta-szi* [de groote en voortreffelijk geleerde man]. Hij was de hersteller der menigte, en de aanvuller van het geen ontbrak. Hij vertoonde zijn persoon overal als een voorbeeld.

Het staat geschreven in het boek *Pu-yeu*, dat *Foe* geboren werd uit het koninklijk geslacht van *Chai-li.* Hij spreidde groote wijsheid en luister ten toon; en was zigtbaar in alle plaatsen. Waar hij ook met zijne beenen kruisling zat, bragt de aarde den gouden *lien*-bloem voort. Hij ging zeven schreden naar het oosten, het westen, het noorden en het zuiden; met den vinger van zijne regterhand wees hij hemelwaarts; met dien van zijne linkerhand wees hij naar de aarde, en sprekende met den stem van eenen leeuw, zeide hij „ Boven, beneden en rondom mij, daar is niemand eerwaardiger dan ik." Hij werd geboren op den achtsten dag van de vierde maan van het 24ste jaar der re-

ge-

gering van den koning *Chao*, gedurende het koninklijk huis van *Cheu*. Op den achtsten dag der tweede maan van het 42ste jaar derzelfde regering, toen hij negentien jaren oud was, verzocht hij zijne ouders, dat het hem toegelaten mogt worden om zich te verwijderen, en hij overlegde bij zich zelven, werwaarts hij gaan zoude. Hij ging en zag uit de vier deuren, en beschouwde de ouden, de zieken, de onbegravenen en de behoeftigen. In het midden zijner vreugde was zijn hart vervuld met medelijden. Hij dacht — indien de ouderdom, de ziekte en de dood vermijd konden worden, zoo zou alles wel zijn. In dien nacht, juist in het midden van den nacht, verscheen er een hemelsch persoon in het midden van het zuidelijk vengster, zijn naam was *Tsing-kia*, en zijne hand uitstrekkende, zeide hij: „ O Vorst, de tijd, dien gij gemeld hebt, om het huis van uwe ouders te verlaten, is nu gekomen; gij moogt gaan." Toen de Vorst dit hoorde was hij uitermate verheugd, en dadelijk zich over de muren der stad begeven hebbende, ging hij naar het midden der heuvelen *Tan-te*, om zijne reden te beschaven. In het eerst bleef hij drie jaren te *O-lan* en *Kia-lan*, alwaar hij bemerkte, dat deze onvoordeelige plaatsen waren. Hij was volkomen overtuigd, dat zij slecht waren, en daarom verliet hij dezelve, en ging naar *Tuteu-lan-foe*, en bleef daar drie jaren. Die plaats vond hij insgelijks ten uiterste nadeelig voor de studie; en overtuigd zijnde, dat dezelve niet goed was, verliet hij die, en begaf zich naar den heuvel van *Siang-teu*, al-

waar hij zich bij de andere Godsdienstigen ophield, die niet van zijne sekte waren; met dezen at hij dagelijks hennipzaad en tarwe. Hier bleef hij zestien jaren. Hier van is het, dat er in het Boek gezegd wordt: „Zonder zulk eene bedoeling te hebben, zonder aanwijzing te doen [dat het zoo wezen moest], onderwierp hij alle de andere Godsdienstigen aan zijne leer. In den beginne beproefde hij bij herhaling hunne bedorven kunstgrepen, en naderhand verklaarde hij hun het vierkante en het nuttige [dat is, de regel om dat geen anderen te doen, wat ons zelven behaagt]. Hij vertoonde aan hen buitengewone verschijnselen, en beval hun [de deugd der] goedheid nader bij te komen.

Het boek *Pu-tsi* zegt: „Op den achtsten dag der tweede maan, wanneer de heldere sterren schijnen, was *Pu-sá* [de algemeene Verlosser] in den tijd van — (*) dertig jaren oud: Het was het derde jaar van den koning *Mo*, en het jaar des cirkels *Kneiwei*. Aldaar in het midden van den hof *So-ye* deelde hij aan — (*) de vijf personen de vier waarheden, en de wet der wederkering in eenen cirkel, [de ziels verhuizing,] mede; en hij sprak over de rede en de zekere vergelding." Hij bleef in de wereld en sprak over zijne wetten veertig jaren lang. Naderhand onderwees hij zijnen leerling, den vereerden *Mo-ho-kia-ye*, zeggende:

„De wet der zuiverheid; de pligt om in het wonderbare hart van *Nie-puon* [„hem, die met zijne beenen kruis-

(*) Opengelatene plaatsen in het oorspronkelijke.

kruisling zit"; de gedaante, waarin *Foe* altijd wordt afgebeeld,] de leer toe te vertrouwen van wezenlijke verschijning en niet-verschijning; de ware en voortreffelijke wet, die ik nu neem, en aan u overgeef. Het is uwe zaak die te bewaren. Zeg niet dat zij verbijsterende of moeijelijk is. Gij zult in staat zijn mij bij te staan in het verspreiden van mijne leerstellingen en de vernieuwing der wereld; laat nooit toe, dat dezelve niet voortgezet worde." Hier op sprak hij dit *Ki* [raadsel] uit.

„ De wet, de grondslag der wet, geene wet.
Geene wet, wet, ook wet,
Wordt nu overgeleverd in den tijd van geene wet.
Wet, wet, waar is de wet?" (*)

Ten zelfden tijde dat *Foe*, de achtingwaardige zijner eeuw, dit *ki* aan *Mo-ha-kia-ye* overleverde, voegde hij er bij: „ Nu neem ik mijnen mantel, zamengesteld uit gouden draden, en geef dien aan u over, opdat gij dien plaatst in het heiligdom der Godheid, en dien bewaart tegen verderf, tot dat de tijd der genade zal komen, wanneer *Foe* verschijnen zal."

Toen *Mo-ha-kia-ye* het raadsel hoorde, bukte hij met zijn hoofd en aangezigt naar zijne voeten, en zeide: „ Hoogstvoortreffelijke! Hoogstvoortreffelijke! het is mijn pligt, met de eerbiedigste onderwerping de leer van *Foe* te gehoorzamen.

Foe,

(*) Ofschoon het duidelijk is, dat er geene bepaalde wet of regel bestaat, moet er echter zulk eene wet zijn.

Foe, de achtingwaardige zijner eeuw, ging toen naar de stad *Kiu-shi-no*, en sprak tot eene groote menigte, zeggende: „ Ik ben grootelijks bedroefd van wegen het volk dezer eeuw; ik wensch in te gaan en neêr te zitten in eene peinzende houding." Hij begaf zich dadelijk naar de zijde der rivier *Hi-lieu*, en zich met zijne beenen kruisling onder twee *So-so*-boomen op de regter zijde nederzittende, gaf hij dadelijk den geest.

Hij stond wederom uit zijne doodkist op uit hoofde van eene wet, die hij nog niet gegeven had. Hierop sprak hij een *Ki* betrekkelijk den dood uit:

„ Alle handelingen zijn onbehoorlijk:
Hier uit spruit de wet der verwoesting voort.
In het leven de verwoesting is oogenblikkelijk;
Menschen brengen zich zelven om.
Na den dood alles is rust."

Zijne discipelen haasteden zich terstond, en namen welriekend hout om hem te verbranden. (*) Nadat hij verbrand was, bleef de doodkist onbeschadigd (†).

De menigte stelde zich dadelijk vóór *Foe* in order, en loofde hem met het volgend *Ki*:

„ In alle gewone menschen vindt men bedorven vuur;
Hoe kunnen zij op zulk eene voortreffelijke wijze branden?

Wij

(*) Het is heden nog de gewoonte, dat de priesters van *Foe* na hunnen dood verbrand worden.

(†) De Overlevering zegt, dat het vuur in de kist werd aangestoken, en echter verbrandde die niet.

Wij bidden, dat de achtingwaardige *Foe* zijne drie luisterrijke vuren vertoonen wil,
En zijn goudkleurig ligchaam omringen."

Zijn goudkleurige doodkist rees toen hoog op in de lucht langs de *So-so*-boom; en werd heen en weêr gedreven; en vervolgens in drie luisterrijke vuren veranderd. De asch werd oogenblikkelijk verwisseld in kostbare ronde stofjes, die acht *hu* en vier *teu* [ruim twee mengelen] vulden.

Dit had plaats op den vijftienden van de tweede maan van het jaar des cirkels *Jin-shin* in het 52ste jaar des konings *Mo*.

Honderd en zeventien jaren na het verbranden van *Foe*, den achtingwaardigen zijner eeuw, kwam zijn Godsdienst in China, het midden-rijk. Het was ten tijde van het laatste geslacht van *Han*. De keizer *Ming* droomde in eenen nacht, dat hij eenen gouden man zag van eene hooge gestalte, langen hals en luisterrijk als de zon en maan. Toen hij bij alle zijne Ministers hier naar onderzoek deed, zeide een: „ In het westen is eene godheid, zijn naam is *Foe*, het is van hem, dat uwe majesteit gedroomd heeft."

Boodschappers werden toen naar het koningrijk *Tien-lo* uitgezonden, om onderzoek naar den Godsdienst aldaar te doen; om de boeken daar over magtig te worden, en eenige van de *Sha-muen* [priesters] mede te brengen.

De *Sha-muen* zeggen, dat *Foe* vijftien ellebogen groot, van eene geelachtige kleur, zijn nek lang was,

 en

en dat hij schitterde gelijk de zon en maan. Hij is tot eindelooze veranderingen in staat. Daar is geene plaats, werwaarts hij niet gaan kan; hij kan alle dingen bevatten, hij heeft groot medelijden, en verlost de menigte der levende menschen.

De Heer MORRISON voegt hier, in eene aanteekening, bij:

Het bovenstaand berigt is vergezeld met eene afteekening, vertoonende *Foe* zittende met zijne beenen kruisling op een voetstuk, en twee van zijne leerlingen aan zijne zijde. Rondom het hoofd van elk is een krans van lichtstralen.

Men spreekt van drie verschijningen van *Foe*; de eerste *Nan-mo-o-mi-to-foe*, die het bewind had over den staat der dingen, die de tegenwoordige hemelen en aarde voorafgegaan zijn. De tweede *Nan-mo-she-kia-meu-ni-wen-foe*, de Heer van den Godsdienst gedurende den midden hemel, dat is den tegenwoordigen staat der dingen. De derde *Nan-mo-mi-le-tsun-foe*, die verschijnen zal in den staat der dingen, welke den tegenwoordigen zal opvolgen. 120,000 jaren bepaalt men voor elke *Sun-hwue*, de geheele omwenteling of staat van zaken.

In de tempels van *Foe* worden deze vertoond door de afbeeldingen van drie personen, die naast elkander zit-

ten. In het midden zit hij, die over den tegenwoordigen staat der dingen het gezag voert. De namen, waar van gebruik gemaakt wordt, en die boven zijn opgegeven, zijn van eene uitheemsche afkomst, en voor de Chinesen onverstaanbaar.

EEN UITTREKSEL

UIT

HO-KIANG.

EENE OMSCHRIJVING VAN DE *SUN-YU.*

„ De keizer offert aan den hemel en de aarde; de bestuurders van staten aan de goden des lands; de hoogere beambten aan de vijf huisgoden; en het volk offert aan deszelfs voorouders."

(Uit deze plaats blijkt, dat, welke denkbeelden men ook hecht aan de plegtigheden der offerhanden aan de hemelen en aarde, aan de goden des lands en aan de huisgoden, het dezelfde soort is van Godsdienstoeffening en eer, welke door het gemeene volk van China wordt toegebragt aan deszelfs voorouders.)

EEN

EEN BERIGT AANGAANDE DE SEKTE

TAO-SZU.

GETROKKEN UIT „ DE OPKOMST EN VOORTGANG DER DRIE SEKTEN."

Eene heilige Oorkonde van den verwonderlijken *Tai-shang-lao-kiun* [den hoogsten en eerwaardigsten vorst] van den gouden tempel des hemels; — van den vorst *Tao*, den diepdenkenden, wonderbaren, roemrijken en kostbaren, den oorspronkelijken, eersten en hoogsten Keizer, [grondlegger] van den waren Godsdienst en oorspronkelijke schriften.

Hij berigtte eenen zekeren Keizer, dat in den beginne de hemelen en aarde niet van een gescheiden waren: de *Yin* en *Yang* waren niet verdeeld, alles was vermenging en een volkomen chaos. Daar waren grenzenloosheid en duisternis. In het midden der onmeetelige ruimte was er eene vereeniging van duizend lagen zuivere lucht, die *Miao-wu-shing-kiun*, [den wonderbaren en allerheiligsten Vorst] voortbragten; naderhand werd hij genaamd, „ de wonderbare en bij uitstek hooge keizer, de wezenlijk oorspronkelijke, de eerste en

en hoogste vereerde in den hemel:" nog werd hij genaamd: „ de kostbare en eerwaardige man des hemels."

Na negen malen een honderd duizend negentig duizenden; negen duizend negen honderd en negentig honderd duizend malen tien duizend scheppingen en vernietigingen was er eene vereeniging van honderd duizend malen tien duizend lagen zuivere lucht, welke *Miao-yeu-shing-kiun* [den wonderbaren en heiligen vorst] voortbragten. Hij noemde zich zelven „ den grooten vorst *Tao*, den wonderbaren en grooten keizer, den bewindhebber der ledige ruimte, en koning van den morgenstond." Hij werd ook genoemd „ de roemrijke en kostbaar eerwaardige man."

Na acht malen een honderd duizend acht duizenden en acht honderd en tachtig malen een honderd duizend scheppingen en vernietigingen was er eene vereeniging van een honderd duizend malen tien duizend lagen zuivere lucht, welke den heiligen vorst van den chaos voortbragten. De oorkonden noemen hem, „ den waardigsten en grooten keizer, den wonderbaren, oorspronkelijken en eerwaardigen vorst van den chaos en tien duizend veranderingen." Hij wordt ook genoemd „ de kostbare Godheid, de bejaarde man, de eerwaardige vorst." Ofschoon deze in opeenvolgende eeuwen te voorschijn kwamen, werden zij echter niet geboren.

Gedurende het geslacht van *Shang*, ten tijde van den achttienden keizer *Yang-kia*, gebeurde het, dat de goddelijk veranderde lucht werd afgescheiden en aan de baarmoeder medegedeeld van de vrouw *Hiuen-miao-yu*

[de

[de wonderbare en kostelijke vrouw] waarin dezelve een-en-tachtig jaren bleef tot den tijd van *Wu-ting* den twee-en-twintigsten koning in het jaar *keng-shin* van den cirkel, de tweede maan en vijftiende dag, toen zij ten zes ure in den morgen verlost werd [van *Tao*] zijnde in het koningrijk *Tsu*, het distrikt *Ku*, het dorp *Sat*, en de straat *Kio-jin*. *Tao's* toenaam was *Si*, zijn naam *Urh*, zijn letter *Pe-yang*, en zijn tijtel na den dood *Tan*. Hij gaf twee werken in het licht genaamd *Tao-te* [Reden en Deugd].

Na verder onderzoek van de *Shing-ki-king* [de heilige oorkonde van *Sao-kiun* of *Tao*, den achtbaren Vorst] vindt men aldaar dus geschreven: *Tai-shang-lao-kiun* [de groote, verhevene en achtbare Vorst] woont in het paleis *Tai-tsing* [oorspronkelijke zuiverheid]. Hij was de voorvader der oorspronkelijke lucht [of geest]. Hij was de Heer van den wortel en oorsprong des hemels en der aarde, en woonde in het midden der uiterste stilte en volmaakte ledigheid, eer het allereerste begin alstoen was. Hij was het, en hij alleen, die bij herhaling algemeen en bestendig de lucht koesterde en het wezen des menschen ontbond; die de hemelen en de aarde uitspreidde, en over derzelver wordingen en verwoestingen in eenen onberekenbaren loop het bewind voerde. Hij veranderde zijn persoon en begaf zich overal in deze wereld van zand en stof. Hij rees op in de hoogte, en na de uitspreiding der hemelen en aarde, berekende hij de uiterste grenzen der volgende eeuwen. Hij nam het dunne en het dikke [het slechte

en

en het goede] der eeuwen waar, en overeenkomstig de tijden bepaalde hij zijne onderwijzingen. In elke eeuw was hij de keizerlijke leermeester, en maakte de wetten, die op eens de negende hemelen bereikten, of tot over de vier zeeën uitgestrekt werden. Van den tijd der drie koningen, en door alle de volgende eeuwen heen tot den tijd des konings *Ti* onderwierp alles zich aan hem.

Dus is het bekend, dat *Sao-kiun* [de achtbare Vorst] boven en onder de hemelen alle de kragten van *Tao* formeerde. Hij verspreidde tien duizend malen tien duizend wetten, en daar was niemand, die zijne zaligheid en verlossing niet verkreeg: het menschdom evenwel slaat geen acht op het geen, waarvan het dagelijks gebruik maakt.

Sao-tsi [de achtbare wijze] zeide: „ Ik werd geboren, eer er eenig verschijnsel was; ik stond vóór den allereërsten op; ik was werkzaam aan enkelvoudige ongefatzoeneerde stof; ik was tegenwoordig bij de opening der duistere klomp (massa), en beweegde in het midden van het uitspansel; ik ging uit en in door de deuren der uiterste grenzen der ruimte." Hier van is het, dat *Ko-hiuen* in zijne voorrede van de *Tao-te* zegt, „ *Sao-tsi* bestond van zich zelven; bragt vóór den staat van volstrekte nietigheid de dingen voort; en stond op om aanwezig te zijn, eer er eenige oorzaak was. Hij heeft het oppertoezigt over de hemelen en de aarden van derzelver beginne af, die meer in zich bevatten dan uitgesproken of neergeschreven kan worden."

Ver-

Verder wordt er gezegd, dat het volk der wereld berigt, dat *Sao-tsi* gedurende den tijd van *Tin* nederdaalde. Sedert de eernaam *Sao-tsi* eenen aanvang nam, zijn er ontelbare scheppingen en vernietingen voorbijgegaan; dezelve begon in de meest verwijderde eeuwen, die op den hoogstmogelijken graad afgelegen zijn. Eer hij de hemelen en de aarde had uitgespreid, daalde hij neder als de keizerlijke leermeester, en eeuw uit eeuw in hield hij niet op, die te zijn. De mensch kan hem niet kennen.

Het blijkt in de oorkonden van *Sao-tsi*, dat hij van voor het openen der hemelen en der aarde tot den tijd van den koning *Tang* in het koninklijk huis van *Tin*, gedurende de volgende eeuwen de keizerlijke leermeester was; en zijn persoon veranderd hebbende, daalde hij neder op de wereld.

Gedurende het huis van *Tin* in het jaar *kia-tsi* van dezen cirkel, het 17[de] jaar der regering van *Tang*, begon hij de geheimenis zijner geboorte te openbaren. Uit de plaats van volmaakte zuiverheid en bestendige rede ontving hij het wezen der zon, en veranderende hare vijf kleuren, formeerde hij eenen bal, zoo groot als een snaphaanskogel. Op dien tijd was *Tu-nin* (de kostelijke vrouw] op het midden van den dag in slaap, en den bal in haren mond ontvangen hebbende, slikte dien in. Zij was een-en-tachtig jaren zwanger tot het negende jaar van *Wu-ting* op den dag *Keng-shin*, toen de linkerzijde van *Tu-nin* zich opende, en zij baarde eenen zoon van onder hare ribben. Toen hij geboren werd

werd was zijn hoofd wit; zijn naam *Sao-tsi*. Hij werd geboren onder eenen *Si* [pruimen-] boom: — met zijnen vinger naar den boom wijzende, zeide hij: „ Dat *Si* is mijn toenaam.

Van het negende jaar van *Wu-ting*, in het geslacht van *Tin*, het jaar van den cirkel *King-shin*, tot het negende jaar van den koning *Chao*, van het koningrijk *Tsin*, een tijdvak van 996 jaren bleef hij in de wereld. Toen beklom hij in het westen den heuvel *Kuen-Lun* [de verblijfplaats van onsterfiijke zielen].

Het werk *Si-she-so*, genaamd *Po-wo-shi* zegt: „ In het derde jaar van *Wu-te*, den grondlegger van het geslacht van *Tang*, woonde er iemand, genaamd *Kie-shen-shing*, behoorende tot *Tsing-cheu* op den *Tang-kio* heuvel, en was gekleed in maan-witte klederen. Een oud man aldaar riep hem toe en zeide: „ Ga gij voor mij naar den keizer *Tang*, en zeg tot hem: Ik ben *Sao-kiun* [de achtbare Vorst] uw voorouder." In gevolge hier van bouwde de grondlegger van het geslacht eenen tempel voor *Sao-kiun*, en zijn zoon vereerde hem bij den naam van „ den wonderbaren, en oorspronkelijken keizer."

De keizer *Ming* schreef eene uitlegging op het oorspronkelijke werk *Tao-te*. Ten dezen tijde bestuderen het de leerlingen. De tempelen van *Hiuen-yuen-hoang-ti* [den wonderbaren en oorspronkelijken Keizer] zijn in beide de hoofdsteden [Peking en Nanking] insgelijks in elke *Cheu* opgerigt. De meesters in de hoofdsteden schrijven op de tempels „ *Kiuen-yuen-kung*" [de tempel

pel

pel van den wonderbaren oorsprong]. Alle de Chen noemen die „Tsi-kie-kung" [de tempel van den achtbaarsten]. De Westersche hoofdstad noemt die „Tsai-tsing-kung" [de tempel van volmaakte zuiverheid]. De Oostelijke hoofdstad noemt die „Tai-mei-kung" [de tempel van den verwonderlijken diepzinnigen]. Bij elken dezer tempels vindt men leerlingen. Het Keizerlijk merkteeken [of de benaming] was „De groote heilige voorvader, de doorluchtige, de verhevene, de groote *Tao* van het gouden paleis, de wonderbare oorsprong, de keizer des hemels, de Groote Regeerder."

Het werk *Chao-hoei* van het koningrijk *Sung* zegt, dat de keizer *Ching-tsing-tai-ping* in het zesde jaar der achtste maan op den elfden dag, den volgenden ten hoogsten eerwaardigen titel maakte, welken het volk met den diepsten eerbied ontving, „De groote en verhevene *Sao-kiun*, de oorsprong van den chaos, de deugdzaamste keizer."

De keizer *Jin-tsung* loofde hem aldus:

Hoe groot is de verhevene *Tao*!
Niet geschapen, en echter aanwezig;
Het einde der scheppingen en vernietigingen, en dan weer het begin;
Eer de aarde en de hemelen bestonden.
Licht en roem vereenigen zich rondom Hem,
Voortdurende tot eeuwige scheppingen en vernietigingen.
In het Oosten onderwees hij onzen vader *Ni* [Confucius];

In het Westen onderrigtte hij den onsterfelijken *Kin-sien*;
Honderd koningen hebben zijne wetten gehouden;
De heilige volmaakte menschen hebben zijne lessen ontvangen;
De eerste van alle Godsdiensten:
Wonderbaar is het — ja het gaat het wonderbare te boven! (*)

EENE

(*) De Heer MORRISON is van gedachte, dat deze beschrijving zoo nabij aan de duidelijke bevatting van het Opperwezen komt, als in eenig boek gevonden wordt, het welk aan die Chinesen bekend was, met welke hij eenigen omgang gehad heeft.

EENE REDENEERING

TER AFMANING VAN HET ETEN VAN

OSSEN-VLEESCH,

IN DEN MOND GELEGD AAN EENEN OS (*).

„ Goede menschen! ik verzoek U, dat Gij „ luisteren wilt naar het geene ik te zeggen „ heb. In de geheele wereld is er geene ellen„ de, die aan die van eenen Os gelijk staat. „ In het voorjaar en den zomer, in de herfst „ en den Winter, beijvert hij zich met alle zij„ ne krachten; gedurende de vier jaargetijden „ is er geene rust voor zijne werkzaamheden."

„ Ik, een Os, trek den ploeg van duizend „ ponden gewigts, vastgemaakt aan mijne schou„ ders. Honderden en duizenden slagen worden „ mij

(*) De Heer MORRISON zegt, dat de karakters in het oorspronkelijke van dit stuk zoo geschreven staan, dat dezelve duidelijk de gedaante van eenen Os uitmaken.

„ mij met eenen lederen zweep toegediend. Vloeken en scheldnamen worden over mij in duizenderlei uitdrukkingen uitgesproken. Met bedreigingen word ik snel voortgedreven, en mij wordt niet vergund stil te staan. Door den droogen grond of door diep water trek ik met moeite den zwaren ploeg. Met eenen ledigen buik vloeijen de tranen uit mijne beide oogen. In den morgenstond hoop ik vroeg ontslagen te zullen worden; maar wien is het onbekend, dat ik tot den laaten avond toe nog word gaande gehouden? Indien ik met eenen ledigen buik het gras in het midden des velds eet, beschimpt mij het gansche huisgezin, groot en klein met smaadheid. Men vergunt mij alleen allerlei soort van kruiden te eeten, die tusschen de heuvelen groeijen; maar Gij, mijn meester, geniet het koorn dat op den akker gezaaid is. Van de *Chen Paddy* maakt Gij rijst, en van de *No Paddy* maakt Gij wijn. Gij hebt katoen, tarwe en kruiden van duizenderlei onderscheiden soorten. Uw tuin is vol groenten. Wanneer Uwe knechts en meiden in het midden van Uw geluk zich in het huwelijk begeven, en er gebrek aan geld is, verhuurt Gij mij aan anderen. Wanneer van U de betaling van belastingen gevorderd wordt, zijt gij geenszins op andere middelen bedacht, maar Gij verkoopt den Os, die uwe akkers beploegt. Wanneer gij ziet, dat ik

„ oud

„ oud en zwak word, verkoopt gij mij aan
„ eenen slagter, om geslagt te worden. De
„ slagter voert mij naar zijne woning, slaat
„ mij spoedig met den kop van eenen ijzeren
„ bijl op het voorhoofd, waar op ik nederstort,
„ om in de grootste elende te sterven. Mijn
„ vel wordt afgestroopt, en mijne beenderen
„ worden geschraapt: — maar wanneer was ik
„ hun vijand? Wanneer de mensch in zijn le-
„ ven diep elendig is, geloof ik, dat de oor-
„ zaak daarvan zij, om dat hij te voren de be-
„ oefening der deugd verzuimd heeft. Mijn buik
„ wordt opgesneden, en mijne ingewanden wor-
„ den er uitgehaald; mijne beenderen worden af-
„ gehakt, een scherp mes schraapt dezelve en
„ snijdt mijnen keel af. Zij, die mij verkoopen,
„ worden niet rijk; die mij eten, worden niet
„ vet; zij die mij dooden, zijn buiten tegenspraak
„ slechte menschen. Zij nemen mijne huid,
„ om een' trommel te bedekken, waardoor het
„ land in schrik gebragt en den Goden onge-
„ noegen aangedaan wordt. Indien zij voort-
„ gaan mij te dooden, zullen er geene ossen
„ meer zijn, om den grond te bebouwen, en
„ uwe kinderen en kleinkinderen zullen de spa-
„ de moeten gebruiken. Na rijpe overweging
„ houde ik mij ten vollen verzekerd, dat de
„ slechte menschen, die ossen dooden, allen in
„ de toekomende wereld ook in ossen veranderd
„ zullen worden."

„Glooft en handelt overeenkomstig het bovengemelde; graveert het, en maakt het wereldkundig; en het gevolg zal wezen, dat uwe verdiensten en uwe deugd geene grenzen zullen hebben (*).”

PROE-

(*) De Heer MORRISON voegt er bij, dat de invloed van dit kleine en populaire stukje zoo groot is, dat vele Chinesen, misschien één in twintig, sommigen zeggen één in tien, geen ossenvleesch willen eten.

PROEVEN

VAN

BRIEFWISSELINGEN;

GETROKKEN UIT EENE GEACHTE VERZAMELING VAN CHINEESCHE BRIEVEN.

AAN EENEN VRIEND, DIE EENEN ANDEREN ONLANGS VAARWEL GEZEGD HEEFT.

„ Een halve maand is reeds verloopen sedert
„ wij elkander zagen. Het onkruid en de distelen groeijen met snelheid in mijn hart. De
„ geur van uwe uitmuntende deugd hangt evenwel als nog, gelijk mijn gordel en kamizool
„ rondom mij."

„ Wat mij zelven betreft, ik ben gelijk een
„ landbewoner en bezit geene bekwaamheid.
„ Met moeite leer ik de geringe kunst, om
„ eenen zweep wel te behandelen (*). Ik vrees
„ alleen, dat ik door het naderen van uwe door-
„ luch-

(*) Het besturen van paarden voor een rijtuig, wordt bij de Chinesen onder de kunsten gerekend, zegt de Heer MORRISON.

„ luchtige trappen (*) te ver zal gaan en U
„ onteeren."

EEN ANDER.

„ Tien dagen zijn er verloopen, sedert ik het
„ voorregt had naar uwe bekwame onderrigtin-
„ gen te luisteren. Eer ik er zelf van bewust
„ was, vond ik mijn hart opgevuld en verstikt
„ met schadelijk onkruid. Misschien zal ik U
„ te danken hebben, dat ik begunstigd word
„ met eenen brief, waarin ik weet, dat uwe
„ woorden zullen vloeijen zoo helder als stro-
„ men van zuiver water: dan zal ik terstond de
„ natuur der dingen beschouwen, en mijn hart
„ geopend hebben, om te verstaan."

AAN EENEN VRIEND OP EENEN AFSTAND.

„ Wij zijn langen tijd ver van elkander afge-
„ scheiden geweest: geen dag gaat er voorbij,
„ of mijn geest vliegt en zweeft aan uwe reg-
„ ter-

(*) De Heer MORRISON zegt, dat volgens het oude gebruik, de Keizer negen trappen aan zijne woning heeft; de staatsministers zeven; de onderkoningen vijf; en de mindere beambten drie.

„ ter- en linkerzijde. Ik overleg bij mij zelven, „ of het hart van mijnen deugdzamen ouderen „ broeder nog om mij, zijnen ouden vriend, „ denkt of niet."

AAN EENEN VRIEND.

„ Ik ben van uwe luisterrijke deugden verwij„ derd. Ik sta met eene angstvallige verwach„ ting naar U uit te zien. Daar is voor mij „ niet anders, dan op eenen weg vol stof voort „ te werken."

„ Uwen raad te ontvangen, zoo wel, als mij„ ne opwachting bij U te maken, zijn thans „ beide buiten mijne magt. In den slaap droomt „ mijn geest van U; het brengt eene soort van „ dronkenschap in mij."

„ Ik beschouw in mijnen deugdzamen broeder „ een' gelukkig' man, uitmuntend en versierd „ met regtschapenheid. Gij zijt standvastig in „ uwe goede ontwerpen, en verblijdt U op het „ pad der rede. Gij zijt altijd en onophoude„ lijk gelukkig. Uit dien hoofde verheug ik „ mij, en ben meer getroost dan uitgedrukt kan „ worden (*)."

(*) De Heer MORRISON zegt: de Chinesen zijn altijd vol van vleijende betuigingen van vriendschap in hun spreken en schrijven, doch uit hoofde van het heer-

schend gebrek aan waarheid in China, vindt men onder alle standen een algemeen en zigtbaar wantrouwen, waaruit men veilig besluiten kan, dat de ware toegenegenheid en opregte vriendschap in het gewillig leven alleen bij naam bekend zijn, en met de daad weinig ten uitvoer gebragt worden.

EINDE.

ONT-

KORTE ONTWIKKELING

DER

GRONDEN

VAN HET

NATUURRECHT.

DOOR

Mr. W. BILDERDIJK.

De oorzaak van de geschillen over het Natuur-recht bestaat deels in de onzekerheid der benamingen, zoo van Natuur en Recht zelve, als van de daar in gebruikte woorden; als verplichting, bevoegdheid enz.

Dit vloeit veelal voort uit den aart der taal, welke geene dan overdrachtige woorden heeft, om het onzinnelijke te beteekenen: gedeeltelijk mede uit de duisterheid der denkbeelden zelven, die men uitdrukken wil.

Het woord *recht* heeft velerlei toepassing. In onze taal beteekent het eigenlijk *strekking*, en koomt dus naby aan *regel*, welke dat gene aanduidt dat in een strekking ligt, of de strekking van iets bepaalt. 't Fransche *droit* (als van directus gemaakt) koomt daarmeê overeen.

Het Latijnsche *jus* is van anderen aart, en be-

beteekent oorspronklijk *bevel* en *gezag*; voorts, het geen bevolen wordt. Doch wy hebben met de eigenlijke beteekenis der woorden niet noodig, maar met die beduiding welke zy in het algemeen gebruik hebben aangenomen; en hier inzonderheid, met die, welke haar in de wetenschap-zelve is toegeëigend.

In deze echter is ook de beteekenis van het woord *recht* (of *jus*) gantsch niet bepaald. Het wordt nu voor een *bevoegdheid* tot eenige daad, vrijheid, genot, of bezit genomen; dan weder voor den regel, waar deze bevoegdheid of van afhangt of uit gekend en beoordeeld moet worden. Hy die zegt, *daar is geen recht*, neemt het in den laatsten; hy die zegt *alles is recht*, neemt het in den eersten zin: en dus zeggen zy beide het zelfde, schoon in tegenstrijdige woorden.

De regel naar welken iets geschiedt, het zij reeds vooraf bestaande, het zij uit de waarneming van het geen geschiedt, opgemaakt, noemt men *Wet*. In den tweeden zin van het woord *recht* derhalve, is dit woord eens-beteekenende met *Wet*, en men zegt onverschillig het *recht der natuur*, en *de Wet des Natuur*, het *Natuurrecht* en de *Natuurwet*.

Dan, het woord *Wet* is veel ruimer. Het wordt gebruikt van alles wat onder onze opmerking valt. Zoo zegt men, *de Wet* of *wetten der beweging*, *de Wet der straalbreking van het licht*, enz.

enz. waar op wel het woord van *regel*, maar niet dat van *recht* toepasselijk is. Dit slaat namelijk alleen op verrichtingen welke met bewustheid des werkers en door zijnen wil geschieden. En dus is het *recht*, het zij als bevoegdheid, het zij als een *regel van bevoegdheid* genomen, alleen van zoodanige daden of verrichtingen te verstaan, welke men, als den wil onderworpen, vrije of vrijwillige daden en verrichtingen noemt; en van geene andere kan er een *recht* bestaan of gezegd worden. Het recht overzulks maakt eigenlijk den wil, als oorzaak der daden; de regel is een regel voor den wil, die de daad werkt, en niet voor de daad in zich-zelve beschouwd.

Is het woord *recht* in zich-zelfs onbepaald van beteekenis; dat van *natuur* is het niet minder. Eigenlijk beteekent het de eigenschap uit aangeborenheid, gelijk *maaksel* (*structura*) de eigenschap uit making ontstaan; en het is die zin waarin het genomen moet worden. Want dat men er een algemeen onbestemd wezen of afgetrokken zelfstandig voorwerp van maakt, gevoelt ieder, dat niets anders is, dan met harsenschimmen een spel te drijven; ten zij men dien naam, als heel veel het geval is, aan God-zelven als werker toeschrijve, zonder zijne Goddelijkheid of de overige eigenschappen van die Goddelijkheid afhangende, in aanmerking te nemen. Het woord *natuur* zelf, is in onze taal

vreemd

weethd, en wij hebben er dat van *aart* voor.

Indien men dan nu het woord *recht* in den zin van *regel* neme, zoo moet het *Natuurrecht* de regel van bevoegdheid der vrijwillige verrichtingen zijn, die uit aangeborenheid, of wel uit den aart des verrichtens, voortvloeit. En neemt men het in den zin van de bevoegdheid-zelve, zoo is het *natuurlijk* recht die bevoegdheid zelve.

Dat dit woord van *bevoegdheid* niet volkomen het zelfde met *strekking* is, loopt in 't oog. Maar hoe is het er dan mee verwant? dit verdient onze opmerking.

Het woord *strekking*-zelve houdt geen stellig denkbeeld in, maar het ziet op een *einde* dat meer of minder bepaald of wel onbepaald kan zijn; of (wil men 't) het brengt het denkbeeld van zoodanig een einde met zich. Het woord van bevoegdheid drukt de eigenschap uit, niet zoo zeer van zich te voegen of van te passen naar iets, als wel van dat gene waaraan iets anders voegt. Het is een (*aptitudo*) gepastheid, geschiktheid voor iets; maar in de betrekking van 't wezendlijker tot het bykomstige, en niet omgekeerd. Het voegen van iets maakt *bevoegd* wien het voegt. En het voegen slaat dus op de eigenschap, *de bevoegdheid* op het onderwerp der eigenschap (of om het zelfde met andere woorden te zeggen) de bevoegdheid is of onderstelt eene inrichting waardoor iets aan het dus inge-

rich-

richte toebehoort. Zij houdt dus eene *overeenstemming van inrichting* in, welke in zekeren zin met die van *strekking* samenloopt. Ja het woord van *inrichten* zelfs is van het woord *recht* ontleend en daar uit voortgekomen.

Maar is er nu eene bevoegdheid die uit den aart des verrichtens voortvloeit? Dit tot voorwerp eener vraag te maken, is onzin, zoo dra men 't bestaan van vrijwillige werkers aanneemt. Die gene, wiens aart het verrichten van daden, die van zijnen wil afhanklijk zijn, medebrengt, moet bevoegd zijn tot zulke daden; het tegendeel is niets anders dan eene volstrekte wederspraak.

Zoo is er dan een *Natuurrecht*. Maar men kan omtrent dit natuurrecht verscheidene vragen opperen. Vooreerst naamlijk: hoe en voor wien is dit recht verbindende? en ten tweede: waar uit is het te kennen?

Alvorens dit te beandwoorden, moeten wy het denkbeeld van verbinding of liever verbondenheid (anders ook verpliching gezegd) ontwikkelen. Verbondenheid is eene betrekking van afhankelijkheid tot iets; welk iets gesteld zijnde, dit afhanklijke met zich brengt. Maar wanneer wy van een *recht* spreken, sluit dat denkbeeld van recht in zich eene onderwerping van het gene waar over het recht zich uitstrekt, aan het zelve recht, of aan hem die het uitoefent, of wel aan de daad dezer uitoefening zelve.

 Zoo

Zoo ontstaat er eene wederzijdsche betrekking tusschen *recht* en *verbandenheid* (of verplichting) en het denkbeeld van 't laatste is in 't eerste ingesloten.

Hoe nu is het recht der natuur verbindend? vragen wy. — Uit den aart van dat wezen zelve, waartoe het behoort. — En voor wie? Voor die wezens waartoe het behoort; niet voor anderen.

Uit den aart van het wezen-zelven, zeggen wy. Wy handelen hier toch van geene Wetgevende macht als zoodanig. Of de Almacht, en uit wat hoofde, of op welken grond ook, ons wetten heeft voorgeschreven, heeft kunnen of willen voorschrijven, behoort tot het onderwerp niet dat wy behandelen. Wy spreken alleen van de *bevoegdheden en verbondenheden*, die uit den aart van ons wezen voortvloeien, en verder te gaan ware buiten het onderwerp treden.

Dus, zoo ik het recht heb mijn slaaf wegens diefstal te straffen, een roover zijn roof te ontnemen, is hy ook verbonden, de straf of de ontneming te lijden. De regel derhalve, die de bevoegdheid stelt, stelt ook de verbondenheid. En het recht der Natuur bevat overzulks niet alleen het recht, maar ook tevens de verbondenheid die uit den aart van het vrijwerkende wezen voortvloeit.

Daar is meer. Alle bevoegdheid heeft grenzen of is er vatbaar voor: zy is niet noodzaaklijk on-

oneindig: zy hangt af van den aart des bevoegden wezens. Waar zy ophoudt, derhalve, is geen recht meer, maar de werking wordt onrecht; en die zelfde aart, waar zy tot in zekere maat toe, uit voortvloeit, brengt meê, dat het geen haar te buiten gaat, niet gefchiede, dat is (met verfchil van woorden) dat men er zich van onthoude.

De bepaaldheid derhalve van recht of bevoegdheid brengt mede verbondenheid of verplichting in het werkend wezen, tot onthouding, en de regel-zelve der bevoegdheid fluit tevens verbondenheid, plicht, of gehoudenheid in.

In dezen zin is het, dat men de vraag van 't verbindende des natuurrechts verftaan moet. Zijn de genen van wiet rechten men handelt aan die bepalingen onderworpen, en alle anderen aan de erkentenis, aan het dulden, en lijden van de oefening dezer rechten? — En die in geene tegenfpraak met zich-zelven vervallen wil, is verplicht te erkennen dat het denkbeeld-zelve van recht dit noodzakelijk met zich brengt.

De aart-zelf van het Natuurrecht doet dus alle navraag of twist over den grond waar de verbinding op rust (het *principium conftitutivum*) wegvallen.

Doch meer zwarigheid heeft de vraag hoe het te kennen zij? (Het *principium indicativum.*) Het fpreekt wel van zelfs, dat het gekend moet worden uit dat gene dat het bepaalt, dat is uit

dien aart zelven; en daar is ook geen twijfel mooglijk, of dit is de ware oplosfing der vraag. Maar de onvolkomenheid van die kennis in ons menfchen maakt het moeilijk, in alle byzonderheden van de juistheid van 't geen wy meenen te zien, zeker te zijn.

Deze zwarigheid heeft, het is waar, deze wetenfchap met andere gemeen. Doch het is eene gantsch andere zaak, mis te tasten omtrent voorwerpen, welke van bloote befchouwing zijn, en zich te bedriegen in 't geen ons gedrag regelen moet. En zie hier het ongeluk van den mensch! Zijn geluk, zijn welzijn, ja dat van geheel het menschdom hangt aan ieders bedrijven, en niets is daar in te veel of te weinig of kwalijk verricht of misplaatst, zonder dat en de dader, en anderen met hem, daar door lijden; en echter de wijze hoe zich te gedragen hangt aan het geen hem ontbreekt of in hem ongenoegzaam is. Het *gevolg* zijner daden is in de toekomst begraven, en kan hem niet voorlichten; het *beginfel* waar uit zy uitfpruiten, is in zijn hart altijd vermengd en hem dikwijls onkenbaar; de *regel* waardoor zy bepaald en waarnaar zy beftierd moeten worden, hangt af van een kennis die hy niet bezit, niet volkomen bezitten kan; en echter de Godheid erbarmt zich zijner niet, door een kenlijke wetgeving: *Doe dus!* — Ongelukkig die het gelooven kan! Dan, hoe zeer wy zoo een kenlijke wetgeving in de Openbaring

aan-

aannemen; zy behoort niet tot het vak waar wy thands in bepaald zijn. Of zy iets tot de kennis van den aart onzes wezens bybrenge, is eene andere vraag, over welke hier na.

Uit de bepalingen zoo van de zaak als van de bewoordingen, blijkt dat het Natuurrecht alleen de vrijwerkende wezens raakt. Doch ook dit woord is nog niet klaar genoeg. Wy verstaan er door, wezens wier daden van hun Wil afhangen; zonder hier mede het groote geschil over den aart van den wil en zijn vrijheid of beperkingen aan te doen. Maar ook aan de onredelijke dieren wordt een wil toegeschreven. Behoort het Natuurrecht ook tot dezen?

Deze vraag zou belachlijk kunnen schijnen, indien zy alhier voor het eerst opkwam. Maar daar de Romeinsche Rechtsgeleerden, (en welke mannen! want wie denken kan dat het hun aan oordeel of doorzicht ontbroken heeft, kent hen niet!) daar, zeg ik, de Romeinsche Rechtsgeleerden en geheel de Stoïsche aanhang van wijsgeeren, het recht der natuur aan de dieren gemeen maken, en de eerstgenoemden dit recht bepalen, als het geen alle zoo wilde als tamme diersoorten door hun aart kennen, en waarvan zy de kennis (b. v. in de voortteling en 't opkweken van jongen) betoonen, verdient het wel eenige aandacht van den gene, die aan het waarachtig inzicht des onderwerps van onze beschouwing zich gelegen laat zijn.

't Spreekt van zelfs dat voor hem wien de dieren bloot lijdende werktuigen zijn, deze vraag niet te pas komt. Zy onderstelt by de dieren een wil, hoedanig die dan ook bepaald worde; maar dit is genoeg, om de regelmaat die in hun gedrag gevonden wordt met den naam van recht te noemen. Hun aart en hun wijze van zijn, brengt mede, dat zy zich bewegen, zich voeden, zich paren, zich voorttelen en vermenigvuldigen, zich verdedigen, en verzorgen op een wijs en door daden, die van hunnen wil afhangen. Daar is dus ook een bevoegdheid in hun, die uit hunnen aart voortvloeit.

Iets anders, doch tot deze zelfde vraag behoorende, en daaraan ondergeschikt, is, of dat natuurrecht der dieren beschouwd moet worden, als tusschen ons en hen, en zoo ook tusschen de verschillende soorten van dieren plaats hebbende? Indien wy op de gevolgen zien, heeft het beandwoorden dezer vraag ter wederzij' groote zwarigheid. Men zal aan den eenen kant moeilijk ontkennen, dat men ook een hond onrecht kan doen; aan den anderen kant moeilijk toegeven, dat diersoorten, die op anderen azen, met dezen in gemeenschap van recht staan, en het eene levende dier verplicht zou zijn, zich van 't ander te laten verslinden. Maar wy zullen hier na de gelegenheid vinden, om deze punten op eene andere wijs te beschouwen; en het koomt hier nog op geene gevolgen aan, maar

op

op 't geen uit den aart en 't beginsel der zaak voortvloeit. Ik maak dus geen zwarigheid om, ja, een gemeenschap van recht met de dieren te stellen, maar die hier na, nader bepaald zal moeten worden.

Dan dit neemt niet weg, dat wanneer wy van het Natuurrecht handelen, wy hoofdzaaklijk den omvang van 't zelve tot het menschdom bepalen. Onze plichten, omtrent de dieren in acht te nemen, zijn weinige en van weinig belang, wanneer wy die kennen, die wy aan elkander verschuldigd mogen wezen; en het geen de dieren ons en elkander schuldig mogen zijn, kan ons grootendeels voor ons gedrag onverschillig zijn. Wy zullen er echter op zijn plaats acht op nemen.

Wy zagen dan wat het Natuurrecht zij: dat het bestaat: dat het verbindend is, en waaruit het gekend moet worden. Dit laatste punt moet ons thands bezig houden.

Het moet, als voortvloeiende uit den aart van den mensch gekend worden uit den aart van den mensch, en het is derhalve deze aart welke wy in aanschouw nemen.

Deze aart is inderdaad tweederlei. — Wy gevoelen ons in het dierlijk lichaam aan alle dierlijke aandoeningen onderhevig; maar wy gevoelen ons boven alle dieren verheven door het geen wy 't verstandlijk vermogen noemen. Het komt hier wederom op geene geschillen van Bovennatuur-

kunde aan. Of men dit verſtandlijk vermogen in de wijze van bewerktuiging des lichaams ſtelle, waardoor wy van de dieren onderſcheiden zijn; of men 't lichaam-zelve als een bloot verſchijnſel, en niets dan de ziel wezenlijk ſtelle; of men eindelijk ziel en lichaam onderſcheide, dit maakt voor de waarheid van deze onze grondſtelling geen verſchil. Wy zijn dieren in 't algemeen, van vorming, van wijze van leven, bewegen, voeden, voorttelen, in dierlijke genietingen, driften, begeerten, en wat diergelijke meer is: maar wy hebben vatbaarheden, van die van de dieren geheel onderſcheiden, en die wy verſtandelijke vermogens noemen. Wy hebben een zedelijk, een aanſchouwend, en verſtandelijk genot, het geen we in de dieren niet ſtellen kunnen. Wy hebben niet ſlechts eene vatbaarheid, maar een daadlijk beſef van natuurlijk en zedelijk goed, ſchoon, en volkomenheid; en deze beſeffen zijn zoodanig werkzaam en levendig in ons, dat daarvan het geluk en het onheil onzes levens, zoo zeer als, en meer nog dan van alle dierlijke voldoening afhangt. Wy hebben een indruk van voortduring ook na den dood. Wy hebben een indruk van zeker verband met eene andere ons onbekende wareld, waaraan ons hart gehecht is, waarvan het zich niet losſcheuren kan, en waarvan het gemis ons door geen leven vol allerlei dierlijke lichaamsvoldoening wordt opgewogen. En alle deze ons eigen (verſtande-

delijke) befeffen, zijn zoodanig in elkander vervangen, dat zy geheel onze bewustheid, voor zoo verre die door het lichaam niet aangetrokken wordt, vervullen.

Men mag tegen deze indrukken inbrengen wat men wil, zy mogen aan de opvoeding toegefchreven worden, men zou ook 't inftinkt der honden om den mensch aan te hangen, hier aan toe kunnen fchrijven. Genoeg is 't in allen geval dat die vatbaarheid by ons is, hoe en op wat wijze zy dan ook by ons opgewekt worde. Ik voeg hierby den trek tot gezelligheid, die niet flechts in ons eene blinde behoefte is, maar door een verftandelijk inzicht in de voordeelen der menfchelijke famenleving, voor geheel ons leven en onze geheele wijze van zijn verfterkt wordt. En het zijn alle deze ons aangeboren, en door onze natuur zelve aan ons eigen vatbaarheden, en de daar aan verknochte neigingen en behoeften, die ons buiten het dierlijke, als verftandelijke wezens kenteekenen en van de gemeenfchap van alle ander lichamelijk levend wezen, dat ons bekend is op deze aard, onderfcheiden.

Daar is dus in ons tweederlei aart in aanmerking te nemen; 1°. de dierlijke, 2°. de verftandelijke of redelijke.

Daar gelaten of fommigen recht hadden het dierlijke als een bloote verbastering, anderen als eene bloote omkleeding van den eigenlijken

 mensch

mensch te beschouwen; is het zeker dat dit dierlijke, (dat is, het geen ons met de dieren gemeen is), ons in den toestand, waar in wy zijn en waar in wy den regel voor ons handelen noodig hebben, volstrekt eigen is. Wy zijn lichaam, of leven in 't lichaam; 't geen het lichaam aandoet, doet ons aan; 't is het onderhoud des lichaams waardoor wy leven, 't *zijn* de dierlijke of lichaamlijke zintuigen, waardoor wy gewaar worden, genoegen en ongenoegen smaken, en die tevens ons toelichten en prikkelen. Maar het is even zeker, dat *zoo* ook ons denken en redeneeren van de lichamelijke werktuigen geheel afhangen mocht, ons besef van schoon, van goed, en volmaakt, en de idealen met al 't gene wy daar uit vormen, (en ook even weinig ons inzicht van het verband tusschen waarheid en waarheid) geenszins in die werktuigen zit, maar ons op eene onuitdrukbare wijze naderby is. En wat ons verstand in 't byzonder betreft: dat dit inderdaad ons als een byzonder zintuig voor waarheid dient, en ten aanzien der onlichaamlijke voorwerpen als zoodanig dient, dit kan ieder gevoelen. Stelde en bewees iemand ook het zelfde in de dieren, hy zou daar door onze onderscheiding niet wegnemen, maar alleen uitwerken dat zy ook ten aanzijn der dieren waar zou zijn.

Dat gene waartoe het wezen uit zijn aart geschikt is, daar is het bevoegd toe. Die eigenschap

ſchap naamlijk voegt of behoort het uit zijnen aart zelven. Het ſtrekt daartoe. 't Heeft daar 't recht toe. Dus heeft ieder dier recht tot leven en wat het leven vereischt. De daden daartoe noodzakelijk behooren (uit den aart der zake) hier onder. En het is even zoo met de voortteling. — Op gelijke wijze heeft ieder verſtandelijk wezen 't ontwijfelbaarst recht tot denken, tot redeneeren. Het dierelijke wezen heeft recht om zijn leden, zijn zintuigen, te oefenen, lust en genoegens te rapen; En het is het zelfde met het denkende wezen ten aanzien van zijne verſtandelijke vermogens. — Het dier heeft bevoegdheid zijn natuurdrift (inſtinkt) te volgen; als zijnde overeenkomſtig zijn' aart: En het is met het verſtandelijk wezen even zoo, ten opzichte van de hem ingeſchapen trek tot kennis van waarheid, genot van het ſchoone, het goede, gezelligheid, enz. Met één woord, (want de toepasſing op byzonderheden zou even lastig als noodeloos zijn.) de mensch is bevoegd, of heeft recht tot het geen zijn *zijn*, en zijn WEL zijn, naar zijn dierlijken en naar zijn verſtandelijken aart vordert.

De voorwerpen derhalve waar over zijn recht of bevoegdheid gaat, zijn tweederlei; 1°. zijne eigene daden; 2°. de zaken die tot zijn behoefte of gebruik ſtrekken. Het recht tot het eerſte voorwerp noemt men *vrijheid:* Dat tot het laatſte, *recht*, in een byzonderen zin.

Maar

Maar wy hebben alreeds gezien, dat een recht eene verbondenheid medebrengt, die er uit voortvloeit. Die verbondenheid raakt niet alleen het voorwerp, waar tegen 't geoefend wordt, maar zy ftrekt zich verder uit.

Het recht dat den mensch uit zijnen aart toekomt, behoort aan allen gelijkelijk. Ieder heeft gelijkelijk vrijheid tot alle van hem afhangende daden; ieder, volkomen recht op alles wat hem naar zijn dierlijken of verftandelijken aart dienen kan. Hier uit ontftaat eene tegenéénbotfing of famenloop van rechten tusfchen elk mensch en zijn evenmensch. En dus beftaat de mensch door zijnen aart-zelven, in een ftaat van oorlog, of de rechten moeten zoodanig bepaald zijn, dat de wederftrevigheid, die by hun volkomen uitgeftrektheid beftaat, door die inperking wordt weggenomen.

Befchouwen wy ieder mensch op zich-zelven, zijn behoefte is bepaald, maar zijne begeerte oneindig. In hem-zelven is dus het beginfel van dien oorlogsftaat: en daar zijne behoefte, fchoon bepaald, echter meerder kan zijn, dan de oogenbliklijke overvloed of genoegzaamheid harer voorwerpen in betrekking tot de behoevenden, zoo ftelt ook de ftand, waar in hy geplaatst is, hem werkelijk in dien oorlog, welke in daad en wezen een oorlog van ieder tegen allen is.

Wy zeggen een ftaat van oorlog; maar welk denk-

denkbeeld is aan dat woord te verknochten? Geen ander dan dat van een ſtrekking tot onderlinge verwoesting. Men moet hier aan geen bloote twist, zoo als die by den door opvoeding, voorbeeld en gewoonte, verzachte en beschaafde mensch plaats heeft; men moet hier aan geene overweldiging denken. Wezens die het zelfde begeeren en ondeelbaar begeeren, die gelijk recht op dat zelfde, en zulks ondeelbaar, hebben, zoodanige wezens kunnen niet te ſamen beſtaan; hun beſtaan is elkander volſtrekt in den weg. Alleen het wegnemen van het beſtaan van den een, kan den ander zijn recht doen genieten. Slechts één zoodanig wezen te gelijk is mooglijk, of de ſtaat van oorlog is daar, en de mensch tot onderlinge verwoeſting geboren. (*)

En dit brengt niet alleen de dierlijke ſtaat van den mensch met zich; maar vooral zijn verſtandelijke ſtaat. Door dezen toch is het, dat zijn begeerte oneindig is, en zich tot alles uitſtrekt. By de dieren van een zelfde ſoort is de ſtaat van oorlog iets toevalligs, en alleen uit eene dadelijke en oogenbliklijke bekrompenheid van de voorwerpen van nooddruft, die weinigen zijn. Maar de behoefte des menſchen ſtrekt zich uit over alles; alles weet hy ten gebruik aan te wenden,

(*) NB. Hierom kon God ſlechts één mensch ſcheppen.

den, en hy gevoelt, het zij dan voor lijfsbehoefte, het zij ter voldoening van de onverzaadlijke nooddruft van zijn geest, eenen eindloozen honger naar alles, die nooit ophoudt, nooit verpoost, terwijl hy, niet als de dieren voor het tegenwoordige, maar in het toekomende leeft. Zijn begeerte, zijn wensch, zijn uitzicht verzwelgt alles, bezigt alles voor zich, om een nimmer zwijgende, en in lichaam en geest even krachtigen trek en gevoel van benoodigheid te bevredigen. Alle voorwerpen, welke vatbaar zijn voor gebruik, bezit of beheering, omvangt deze trek, en niets is er van uitgesloten. Ja ook dan, wanneer er de grootste overvloed van voorwerpen voor de zelfde soort van nooddruft voor handen is, hecht hy aan een bepaald voorwerp uit die allen, en die overvloed-zelf neemt den strijd of de aanleiding tot strijd niet weg.

Wanneer wy hier de redeneering plaats geven, zoo is het licht in te zien, dat het welzijn der menschen vordert, elkanderen over en weder gelijke rechten toestaande, dien staat van oorlog door een verdrag te doen ophouden, en elk van zijn recht zoo veel over te geven als noodig is om niet onderling in aanhoudenden strijd te zijn. Maar dit is dan het werk der voorzichtigheid, de daad van den wil, en wy hebben hier niets te doen met de voorschriften of bepalingen van voorzichtigheid, en haren invloed op den menschlijken wil, dien hy aannemen of verwerpen kan,

kan, naar zijn oordeel het medebrengt: wy handelen hier van recht en verbondenheid, en het ware tegenspraak met zich-zelven, te zeggen dat de mensch uit zijn aart rechten heeft, die hy uit dien zelfden aart verbonden is af te staan. Deze twee stellingen loopen tegen een. De vraag is derhalve niet, hoe wordt de uitgestrektheid dier rechten, die wy als oneindig beschouwd hebben door den wil, maar uit den aart van den mensch, onafhanklijk van zijn wil, ingeperkt; en wat zijn die perken?

Het beginsel van 't recht is de nooddruft, de behoefte, en deze is in den mensch uit zijn aart oneindig: hierom is zijn recht, op zich-zelve beschouwd, oneindig, en hierom is zijn staat een staat van oorlog. Het beginsel van inperking of bepaling van dat recht moet even zeer in den aart van den mensch liggen, of daar is naar de natuur geen andere dan een staat van oorlog, en de staat van Vrede is alleen een gewrocht van staatkunde, een onnatuurlijke, een door kunst voortgebrachte toestand. Wat is daar van?

Zekerlijk moet het beginsel dat wy hier zoeken even zeer boven den wil, en voor den wil verbindende zijn, als dat waar zijn recht uit ontstaat. En het moet dus even zoo in 's menschen nooddruft gevonden worden.

Wy hebben ook werklijk slechts een oog op den mensch te slaan om in hem eene mengeling van behoeften te ontwaren die in hun uitwerk-

sels

fels met elkander ſtrijdig zijn. Het is even als in de natuur waar de tegenſtrijdige ſtoffen en krachten met elkander als worſtelen, en door deze worſteling en onderlinge werking en tegenwerking weldadig worden. Behalven de behoefte tot vrijmachtigheid in zijne daden en werkingen, behalven die ter voldoening van 't geen zijn lichaamlijke toeſtand vereischt, behalven die van zich alles ten nut te maken zoo tot een verſtandelijk als lichaamlijk einde (waartoe ook 't bezit en de eigendom behooren) heeft hy ook de behoefte van gezelligheid, dat is van met zijn medemenſchen in een verband van onderlinge mededeeling, behulpzaamheid en welwillendheid (*) te leven en om te gaan: de behoefte van zedelijk genot, dat is, van goeddoende, menschlievend te zijn, en zich in de uitoefening dezer hoedanigheden te verheugen. En deze behoeften verbinden hem en beperken zijne rechten derwijze, dat zy eene ſamenſtemming te weeg brengen, die in plaatſe van ſtaat van oorlog zijnen ſtaat tot een ſtaat van vrede en rust maken.

Zy verbinden hem, zeg ik. Reeds merkten wy

(*) Ik neem dit niet in den zin van die mededeeling, behulpzaamheid, en welwillendheid van hun te ontfangen, maar integendeel, om ze aan hen te bewijzen.

wy op, dat, niet alleen de nooddruft van 't wezen, maar dat wezen-zelf bepaald zijnde, dan ook de rechten die uit den aart van dat wezen voortvloeien niet oneindig kunnen zijn; en dat, zoo het de aart is, waaruit men het recht afleidt, het recht ophoudt en bepaald wordt waar die aart het niet verder vordert of uitstrekt. Wy merkten verder op, dat verbondenheid tot onthouding derhalve in de regels-zelve van 't recht, of van de bevoegdheid is opgesloten. Wy herhalen hier 't zelfde; doch indien wy op 't denkbeeld van verbondenheid nader staan blijven, het is, dat hier nog iets meer valt op te merken.

Verbondenheid (zagen wy) is eene betrekking van afhanklijkheid van iets, 't welk gesteld zijnde dit afhanklijke met zich brengt. Daar is dus, zoo velerlei soort van verbondenheid als er onderscheiden soorten van afhankelijkheid zijn. Het leven is aan de uit- en inademing verbonden; want het hangt er, door het werktuiglijk gestel en de Chemische gesteldheid van bloed en vochten van af; dit is, wat men noemt, een fyzieke verbondenheid. Die het einde wil, is tot het aanwenden der middelen daartoe dienstig, verbonden; dit is eene verstandelijke (intellectueele) verbondenheid. Het kind is verbonden zijn vader te gehoorzamen, en dit is eene verbondenheid van wil. 't Is de laatste waarop het hier aankomt. Want, zoo kennelijk het is, dat het werktuiglijke

van het lichaam hier buiten alle aanmerking blijft, zoo kennelijk is het ook, dat geene verstandelijke verbondenheid, dat is, waarin het einde van de keus of den wil afhangt, eene eigenlijke stellige verbondenheid is, maar veeleer, eene onderstellige (hypothetische). Daar, en daar alleen, is eene ware en volstrekte verbondenheid, waar het einde niet van ons afhangt, maar boven den wil des verbondenen is.

"Men moet dus in deze stoffe de voorschriften van wijsheid en voorzichtigheid geenzins met de plichten verwarren. Voor zoo verre 't aan my staat, dit of dat einde te willen, en al of niet te bereiken, is er geene verbondenheid, in den zin dien het woord in 't Natuurrecht hebben moet. Kan ik, mag ik den eenen voor den anderen staat verkiezen, zelfs den minder gelukkigen, voor den gelukkiger; of daar onverschillig in zijn; of het onderscheid tusschen beide, de moeite der aanwending van de noodige inspanning niet waard achten; zoo ben ik niet verbonden tot het gene, dat die gelukkiger staat van my vordert om er toe te geraken. Doch hangt het einde niet van my af, moet ik het einde willen, dan eerst is 'er ware en volstrekte verbondenheid. Wijsheid en voorzichtigheid, en het geen die voorschrijven, brengen slechts eene verstandelijke verbondenheid te wege, die aan ons oordeel, aan onze keus, aan onzen wil onderworpen is; om dat het einde waartoe zy strek-

ſtrekken, aan onzen wil onderworpen is. En het is dus dat zy, welke deze twee gantsch verſcheiden zaken vermengen, voor 't eigenlijke Natuurrecht een Staatkunde des menschlijken levens, of een kunst van gelukkig te leven, in de plaats ſtellen.

Maar van het geen door den aart van zijn wezen op een zekere wijze bepaald is, kan niet twijfelachtig zijn, of het verbonden is, naar deze bepalingen te handelen. Deze bepalingen hebben een einde, een ſtrekking; en die ſtrekking, dat einde, verbindt dat wezen (voor beſef van verbinding vatbaar zijnde) noodwendig, door die bepalingen-zelve, die niet van hem afhangen. Die verbondenheid is boven zijn wil; en deze is 't welke tot de leer van het Natuurrecht behoort. 't Hangt aan ons niet, dat wy beſtaan; dat wy voedsel behoeven. 't Hangt aan ons niet, te hongeren, of niet te hongeren. 't Hangt aan ons niet, het zedelijk ſchoon, de gezelligheid te begeeren. Het behoort tot ons wezen; en voor dien dit ontkent, is geen verbindend Natuurrecht, en dus geen Natuurrecht mogelijk.

Men moet echter daarom niet lochenen, dat de wijsheid en voorzichtigheid, met het Natuurrecht inſtemmen, en dit bekrachtigen. Dit kan niet anders. Het geen ons verbindt, moet in doel en uitwerking noodwendig inſtemmen met dat gene wat de wijsheid ons voorſchrijft, om

 dat

dat de wijsheid in ons geen ander doel kan hebben of ons tot iets anders bestemmen, dan waar onze wijs van bestaan heenstrekt. Geluk en plicht moeten altijd samenloopen; want zy zijn in den grond een. Echter is geluk te zoeken iets anders dan plichtvervullen, om dat het byzondere en geheel onderscheidene wijzen van beschouwing zijn, waaruit de twee denkbeelden van geluk en plichten ontstaan zijn. Het is er mee, als met het geschil der Ouden over deugd en wellust. De Stoïcynen beschouwden in 't genoegen der deugd niet de wellust, maar de deugd; Epicurus de wellust; en beide waren zy 't eens, dat in de Deugd het hoogste goed lag. Doch Seneca zegt zeer wel, 't is iets anders in de deugd de wellust, of in dezelfde wellust de deugd te beminnen. Ongelukkig ook zou de mensch zijn, ware 't anders; en in dat geval kon hy geen weldadig wezen als de oorzaak van zijn bestaan, erkennen.

Edoch; is dit zoo, en stemt de wijsheid en voorzichtigheid, met de Natuurlijke verbondenheid van den mensch in, zoo kan de beschouwing van het gene tot ons geluk dient, ons somwijlen voorlichten en te hulp komen, waar het eigenlijk beginsel der kennis van het natuurrecht ('t *principium indicativum*) ons in de toepassing of duister is of ontvalt. Doch men moet dit met alle behoedzaamheid doen, en geene onderstellingen daarby ten grond leggen, die

die in het Natuurrecht niet t'huis behooren, als veelal het geval is. Ook moet men, het geen dus gevonden wordt, niet als onbetwistbaar Natuurrecht, maar als 't geen het is, voordragen; als vervulling naamlijk van 't geen in 't Natuurrecht ontbreekt, en niet hooger.

Niet het zelfde kunnen wy zeggen van de wet die door God gegeven en van de aartsouderen door alle geslachten en volken heen, tot ons gekomen is; noch ook van de ons bestemmende gronden, die wy in zoodanige openbaring en hare overlevering vinden. Bestaat zy, zoo moet zy zich met het ware natuurrecht verdragen, of men moet aannemen, dat, het zij de Schepper der natuur by des menschen vorming en by de openbaring een onderscheiden doel en bestemming met dit zijn maaksel gehad heeft; het zij, dat de openbaring valsch en niet Goddelijk is; of dat de natuur van den mensch veranderd is. In dit laatste geval nu (want van de twee andere onderstellingen behoeven wy niets te zeggen,) is de stellige wet zekerlijk met de natuur van den mensch vereenbaar of boven hem. Is zy er vereenbaar mede, zoo zal zy er echter geenzins uit voortvloeien, en zy zal dus geen natuurrecht zijn in des menschen aart, zoodanig als hy tegenwoordig bestaat; eischt of onderstelt zy eenen bovennatuurlijken invloed, zy zal het nog minder. En in beide gevallen bedriegt hy zich

even zeer, die haar met het natuurrecht verwart, of dit met de Godlijke wet. Men moet overzulks even weinig de gapingen onzer Theorie van natuurrecht met de ſtellige wet van de Godheid vervullen, als men in het natuurrecht, even of het den werklijken omvang van onze verplichtingen omhelsde, berusten mag.

Wy brachten, als ſamenſtemmende verſtandelijke behoeften, die onze bevoegdheden of rechten bepalen en wijzigen, het gevoel van zedelijkheid, de gezelligheid, en dat van eene andere wareld waartoe wy behooren, by een. Van ieder van dezen is véel aan te merken, wanneer wy de zaak uitvoerig nadenken, doch men kan de plichten daar uit afleiden op meer dan ééne wijze. Ons misgaan tegen de zedelijkheid, dit gevoel ſtuitende, wekt by ons ſchaamte, berouw, en wat uit deze aandoeningen voortvloeit; wy zijn verplicht dit gevoel voor te komen. Ons misgaan tegen de welwillendheid die het beginſel der gezelligheid koeſtert, wekt in ons-zelven en in hun jegens wie men ontbreekt, haat en verwijdering; en ſtrijdt overzulks tegen het geen wy uit den ons ingeboren trek en begeerte, bejagen. Ons misgaan tegen 't verſtandelijk goed en ſchoon ſtrijdt even zeer met de gehechtheid aan die hoogere wareld; en wischt onze vatbaarheid voor die wareld uit, óf verdooft ze. Dan dit is wederom uit einden en gevolgen redeneeren. Indien wy de gevolgen ſchroomen, en uit vrees

voor

die gevolgen iets nalaten, het is wijsheid, voorzichtigheid, en wy doen wel; maar dat wy wel doen, bewijst den plicht niet. Het koomt op het verbindende aan, en dat hangt niet af van het gevolg dat wy zien; het hangt af van het geen ons verbindt, en dit is, ten aanzien van het blooте Natuurrecht, onze dierlijke en verstandelijke aart. Het zelfde zij gezegd van het genoegen uit daden, met die zedelijkheid, gezelligheid, enz. overeenstemmende. Uit zucht tot die genoegens te handelen is mede eene wijsheid; maar die wijsheid is 't niet, waartoe wy verbonden zijn. Het moet in de daad-zelve liggen, niet in hare uitwerksels of gevolgen, wat haar als verbindend, of liever ons als verbonde nom haar te doen of na te laten, doet aanmerken. Die eet, eet niet uit vrees van te sterven, of om dat hem de spijs voeden zal. Hy denkt aan het een noch het ander, maar handelt uit het blind gevoel van behoefte, en den daar aan verknochten trek. Wil ik de nuttigheid van het eten, de wijsheid van het eten betoogen, ik mag: maar dat is het niet wat het my tot plicht maakt. Het is, dat ik dus gemaakt ben, dat ik het niet nalaten kan; of liever, dat ik niet nalaten kan, het te willen, dan zelfs als ik my geweld doe om het na te laten. En dus moet het met alles zijn.

Is dan nu dat gevoel van zedelijkheid, van gezelligheid zoodanig? Zie daar 't feit, waarvan ten aanzien der verbondenheid alles afhangt.

Is het zoo, zoo kunnen wy met rustigen tred voortgaan, en zien wat er uit voortvloeie, wanneer wy het verder ontwikkelen. Is het zoo niet, zoo trachten wy vergeefs naar een Natuurrecht. Het is dan een onbestemd ding, waarin wy wel een aanleg tot vrede, maar niet te min een werkelijk louteren staat van oorlog aantreffen.

VER-

VERHANDELING

OVER DEN REGEL:

DAT IEDEREEN VOOR EERLIJK WORDT GEHOUDEN TOT DAT HET TEGENDEEL IS BEWEZEN.

VOORGELEZEN IN DE MAATSCHAPPIJ

TOT NUT EN BESCHAVING,

DEN 29 JANUARIJ 1818,

DOOR

MR. J. D. MEYER.

Onder alle wetgevingen, zoo wel die ons uit ouden tijd zijn overgebleven, als die in lateren tijd zijn vervaardigd, is er geene rijker aan algemeene regelen en beginselen van regten dan de Romeinsche. En geen wonder, daar de Regtsgeleerden van dien tijd er zich steeds op toelegden, om de uitspraak of de toepassing der wet met de voorschriften van het gezond verstand, en eene bijzonder voor het dagelijksch gebruik zeer vatbare wijsbegeerte, overeentebrengen; terwijl zij, die onder Keizer Justiniaan en op zijnen last het thans nog bekende Romeinsche wetboek zamenstelden, niet gemeend hebben, overal den Wetgever te doen spreken, maar integendeel al het bruikbare der bestaande wetten of regten onveranderd of eenigzins gewijzigd in derzelver vorige vorm bij te behouden,

den, en zij slechts bij gebrek van voorziening of verschil van gevoelens eene beslissing van hooger hand in hunne verzameling hebben ingevlochten. Welligt is het daaraan te wijten, dat deze wetgeving, die bij hare invoering voor niemand geheel nieuw was, zich gedurende zoo vele eeuwen zonder verandering heeft staande gehouden; even zoo als het aan die innerlijke voortreffelijkheid en algemeene bruikbaarheid moet worden toegeschreven, dat zij overal heeft gegolden, en nog ten huidigen dage in die plaatsen alwaar zij uitdrukkelijk afgeschaft en vervangen is, als eene verzameling van uitspraken der gezonde rede wordt beschouwd, bewonderd, geëerbiedigd en opgevolgd.

Wil men van deze regelen en grondbeginselen een nuttig gebruik en verstandige toepassing maken, wil men naar dezelve de Romeinsche wetten, of die van andere volken beoordeelen, dan behoort men aandachtig derzelver aanleiding na te gaan, ten einde alzoo tot derzelver ware meening te geraken. Hij toch die slechts de woorden van een' regel kent, zonder in deszelfs zin te zijn ingedrongen, die denzelven niet volkomen en in zijn verstandige bedoelens opvat, kan niet alleen in de Romeinsche regtsgeleerdheid tot zeer verkeerde gevolgtrekkingen vervallen, maar hij stelt zich ook bloot, andere wetgevingen uit zijn kwalijk gekozen standpunt ziende, daarin of de opvolging van het Romeinsche grondbegin-

ginsel te miskennen, of hetzelve ook daar te blijven aannemen, waar het bij eene andere wet verworpen is (*).

De wet, dit toch is het denkbeeld dat oude wijsgeeren en regtsgeleerden zich van dezelve vormden (1), is een voorschrift door de natuur zelve ingegeven, hetwelk, wat te doen is, gelast; wat gelaten moet worden, verbiedt. Zij behoort, zal zij waarlijk verbindende zijn, niet alleen wat den uiterlijken vorm aangaat, door de opperste magt in den Staat te zijn bekrachtigd, maar ook overeenkomen met hetgeen de stem der rede den mensch toeroept, met hetgeen de kennis zijner eigene hoedanigheden vordert.

Niets is er in de natuur zich zelven meer gelijk dan de mensch: overal en altijd heeft hij dezelfde eigenschappen, dezelfde neigingen en zwakheden, dezelfde deugden en gebreken: allen hebben dezelfde vermogens, dezelfde zintuigen, dezelfde rede van de natuur ontvangen: bij ieder doet zich dezelfde prikkel gevoelen: voor allen moeten dus dezelfde voorschriften gelden. De bijzondere omstandigheden, waarin zich ieder bevindt, zijne opvoeding, zijne le- [illegible] vens-

[(*) L. 17. D. de Leg. *Scire leges, non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem.*]

(1) CICERO *de Legibus*, Lib. 1. Cap. 6. *L.* 2 *D. de Legibus.*

venswijze, geven tot verschil aanleiding, en het is om deze verschillen binnen zekere palen te houden, en de nadeelige gevolgen, die daaruit zouden kunnen voortvloeijen, te beteugelen; om de verdwaalden op het regte pad te geleiden, om de zwakken te ondersteunen, om de moedwilligen te bedwingen, om de halstarrigen te noodzaken, om de misdadigen te straffen, dat de wet noodig is. Het hooge doel der maatschappij, de algemeene rust, de veiligheid van ieders lijf, leven, en vrijheid, de zekerheid zijner eer en bezittingen, waarvoor ieder een deel zijner onbepaalde vrijheid heeft afgestaan, wordt door de wet verzekerd (1).

Wanneer men uit dit zoo verheven en der Ouden zoo waardig oogpunt de wet in het algemeen beschouwt, wanneer men dezelve met 's menschen aanleg in een naauw verband brengt, dan wordt de kennis der menschen de eerste die voor eenen Wetgever noodig is. En zoo al hij die vroegere wetgevingen voor zich heeft, en uit dezelve de ondervinding van vorige eeuwen kan te hulpe nemen, mag hij echter niet afzijn, dit hoofdonderwerp zijner werkzaamheden met de meeste aandacht gade te slaan; al ware het slechts om in den mensch zelven het juiste verstand op te sporen der regels, die de voortijd heeft opgeteekend.

Eeni-

---

(1) CICERO *de Legibus*, Lib. I. Cap. 10. sqq.

Eenige bijzonderheden afgerekend, die meer aan de menschelijke handelingen eene bepaalde wending geven, dan dezelve deugdzamer of ondeugender maken, mag men veilig stellen, dat het menschelijk geslacht bijna op denzelfden trap van zedelijkheid gebleven is, als hetzelve in de vroegste tijden, waarvan ons eenige berigten overig zijn, geweest is. Wat toch de zwartgalligste hekeldichter er van zeggen moge, wat in ernst of boert over het verval van zeden in den tegenwoordigen tijd moge worden geklaagd, reeds voor achttien eeuwen vinden wij die zelfde klagten bij de Romeinsche dichters, even als nog vele eeuwen vroeger NESTOR bij HOMERUS dezelfde taal voert (*). En dit gestadig en gelijk beklag geeft reeds aanleiding te denken, dat het meer eene zedekundige of dichterlijke figuur is, wanneer men ten koste van het tegenwoordig geslacht den voortijd verheft, om de tijdgenooten hunne gebreken te verwijten en hen tot beterschap aan te sporen, dan wel eene hulde aan de geschiedkundige waarheid bewezen. Even gelijk men TACITUS heeft beschuldigd, de zeden der Germanen, of QUINTUS CURTIUS, die der Scythen, zoo hoog te hebben verheven, om onder dat voorwendsel hunne landgenooten doorte-

stri-

[(*) Het zelfde vindt men ook in SALOMO's *Prediker*, *Kap.* VII. vs. 10. H. W. T.]

strijken, zoo mag het welligt gelegen zijn met die aanprijzing der eenvoudige en min beschaafde zeden onzer voorvaderen.

Is men niet zelfs zoo verre gegaan, dat men deze figuur verzinnelijkt heeft en gesteld, dat in ouden tijd de menschen grooter en ligchamelijk sterker waren dan thans, en dat hunne leeftijd niet aan een zoo gering getal jaren gebonden was? Wanneer men echter de overblijfselen der oudheid nagaat, dan vindt men dezelfde evenredigheid tusschen de grootte van menschen, dieren en planten in de oudste beelden en schilderijen; de afstand tusschen bekende plaatsen, voor eeuwen in schreden berekend, steeds onveranderd; hunne woningen niet grooter dan de onzen. Bij al dien oefening thun zwaardere wapenrustingen konde doen torschen of op verdere afstanden met hunne pijlen en werpspiessen treffen; was echter tot hetzelfde werk een gelijk aantal menschen noodig. Ook PLATO was reeds op zijn tachtigste jaar een oud man, en zonder eenigen regel van taal of uitlegkunde te kort te doen kan men aannemen, dat de grijze NESTOR nog geene honderd jaren bereikt had.

Blijft nu de ligchamelijke mensch door alle eeuwen dezelfde, waarom zoude men aannemen, dat de natuur zich niet gelijk zoude zijn gebleven, en ook in de zedelijkheid niet denzelfden tred gevolgd hebben? Geheel anders toch als de gang der kennis die van den eenen op den an-

anderen kan worden overgedragen, en éérst door overlevering, naderhand door schrift, eindelijk door de drukkunst van het eene geslacht op het andere als versterft, en door verloop van tijd, door vergelijking van meerdere gevallen in een grooter tijdvak voorkomende zich uitbreidt, is de zedelijkheid van den mensch; als welke bij ieder van gronds op wordt gevormd of misvormd; waarin het vorig geslacht voor de nakomelingschap niets kan voorbereiden, waaromtrent de zoon van zijnen vader niet dan voorbeelden en lessen tot wijziging van zijn gedrag, maar geene eigenlijke erfenis, overhoudt.

De geest des tijds geeft aan alle handelingen eene zekere bepaalde en gelijke rigting, en oefent daardoor eenen merkbaren invloed op alle daden der menschen, op hunne deugden en ondeugden; in gegevene tijdstippen, en naar gelang van derzelver omstandigheden zijn dan eens deze, dan wederom gene deugden en ondeugden bij voorkeur aan te treffen, en, om mij van eene niet ongewone uitdrukking te bedienen, aan de orde van den dag: maar iedere onbevooroordeelde vergelijking van twee tijdvakken, hoe men die ook kiezen moge, zal over het algemeen eene vrij gelijke som van deugd of ondeugd aanwijzen. Heeft in dit oogenblik eene bepaalde deugd meerdere gelegenheid gehad te schitteren of aan den dag te komen, dan wordt dezelve veelal door eene meer algemeen gewordene

 on-

deugd opgewogen, en zoo ook omgekeerd. Ook bij onderscheiden volken bestaat alleen zoodanig verschil, hetwelk ieder door zijne voordeelen doet kennen, waaraan bijna even zoo vele nadeelen verbonden zijn, doch waardoor de geheele maat van zedelijkheid bijna onderling gelijk is.

Gemakkelijk ware dit denkbeeld door het vergelijken van verschillende en zeer ongelijke tijdsgewrichten of landstreken op te helderen; dan alle dergelijke aanhalingen kunnen van partijdigheid worden verdacht gehouden, of geven tot onaangename aanmerkingen gelegenheid: genoeg zij het in het oog te houden, dat alle deugden door overspanning tot ondeugd worden; alle ondeugden, binnen behoorlijke palen beperkt, prijzenswaardig zijn. En ook hierin zijn wij het Opperwezen onzen innigsten dank schuldig, hetwelk geen kwaad toelaat, dat niet zijne voordeelige zijde heeft en ten goede kan worden gewend.

Mogen wij dan uit den tegenwoordigen toestand der zedelijkheid tot dien van alle landen en tijden redeneeren, dan stellen wij ook als zeker, dat bij verre de grootste meerderheid het eigenbelang, en wel het onberedeneerd en slechts oogenblikkelijk in het oog loopend belang, de eerste en voornaamste drijfveer der menschelijke handelingen is. Ware dit niet, en lieten de menschen zich door welverstaan belang, door algemeene beginselen, op aller nut gegrond, en aller voordeel ten doel hebbende, leiden, dan

be

bestond er geene eigenlijke zedeleer, dan waren wetten, regters en straffen overtollig. Waren de meesten er niet op uit, om dat gene wat ten algemeenen nutte is ingevoerd, tot hun bijzonder gebruik te doen dienen, en om die middelen, die men ter beperking van ieder genot heeft gebruikt, te ontduiken, dan zoude althans de wetgeving hoogstens eenige algemeene bepalingen behoeven te bevatten. Het bestaan der wetten zelve, en hare zorgvuldige beschikkingen, bewijzen reeds genoeg, dat van de oudste tijden, die ons maar immer bekend zijn, de meerderheid zich door die zelfde gebreken heeft doen kennen; dat, zoo de tegenwoordige eeuw zich niet over onbaatzuchtigheid, beproefde eerlijkheid of trouw te beroemen heeft, de vorige tijden haar niets hebben te verwijten; en dat wanneer zich het eene volk tegen het andere te dien opzichte verhovaardigt, voor zoodanige aanmatiging weinig grond te vinden is.

Indien de wetten moeten worden ingerigt naar het geen in de meeste gevallen plaats heeft, en meer moeten letten op de algemeenheid, dan op het bijzondere (1); indien de zedelijkheid des volks door alle tijden en plaatsen bijna op dezelfde hoogte staat, en grootere deugden door grootere ondeugden worden opgewogen; indien, ein-

(1) L. 3, 4, 5. D. de Legibus.

eindelijk, eene droevige ondervinding leert, dat, waar eerlijkheid tegen oogenblikkelijk en schijnbaar eigenbelang wordt overgesteld, de schaal zelden naar dien kant overhelt, waar dezelve naar zedekundige voorschriften het zwaarst zoude moeten wegen: dan schijnt het vreemd, dat de Romeinsche Regtsgeleerden, die eenen zoo diepen blik in 's menschen hart en der wetgevers verpligting hadden geslagen, als eenen stelregel zouden hebben aangenomen, dat ieder voor eerlijk en deugdzaam wordt gehouden, tot dat het tegendeel bewezen is. Het aannemen van dat grondbeginsel zoude in den eersten opslag, of een gunstig teeken van de zeden der Romeinen, of een ongunstig voor hunne wetgeving, aanduiden; en het mag der moeite waardig beschouwd worden, deze spreuk aan een behoorlijk onderzoek te onderwerpen; ten einde eerst haren oorsprong en mening optesporen en naderhand daaruit eenige gevolgen voor de tegenwoordige wetgeving afteleiden.

Dat de zeden der Romeinen, bijzonder in die tijden, waarin de Regtsgeleerden leefden, uit welker werken TRIBONIAAN zijne *Digesten* heeft saamgesteld, en alzoo onder de Keizers, zoo veel beter dan de onzen zouden geweest zijn, laat zich niet wel denken. Niet alleen toch geldt hier de algemeene aanmerking, dat het menschelijk geslacht te dien opzigte bijna altijd op dezelfde hoogte is gebleven; maar de chrij-

schrijvers van dien tijd leeren ons het Romeinsche volk uit geen zeer gunstig oogpunt beschouwen. Ik zwijge van de hekeldichten van HORATIUS, PERSIUS, JUVENALIS, en anderen, die het gedrag hunner land- en tijdgenooten met zulke zwarte verwen hebben afgemaald, om den toon hunner schriften goed te maken; ik zwijge van de eerste Christelijke Kerkvaders, die wel in latere tijden, doch ook tegelijk met eenigen dier groote Regtsgeleerden geleefd hebben, en die tot bevordering van den Christelijken Godsdienst de zeden der Heidenen konden te kort doen; ik zwijge zelfs van die Geschiedschrijvers, die, zoo als TACITUS en SUETONIUS, *en* de gebreken hunner medeburgers welligt op eene overdrevene wijze ten toon stelden; *en* de deugden hunner voorvaderen en naburen verhieven, om daardoor de Romeinen tot beterschap aan te sporen: maar deze pogingen zelve, en derzelver noodzakelijkheid; het getuigenis van die Schrijvers, wier oogmerk het niet was, een tafereel der zeden te schetsen, doch die dezelve als bekend onderstelden, en ze ons door het verhaal der gebeurtenissen of zinspeling op de gewone gebruiken leeren kennen (1), laten weinig twijfel over,

(1) Bijzonder bedoele ik de puntdichten van MARTIALIS; ofschoon deze, onder een der twaalf eerste keizers en hunne onmiddelijke opvolgers geschreven, niet eens tot het bedorvenste tijdstip van Rome behooren.

over, of, zoo er eenig verschil over het algemeen tusschen de toenmalige zeden der Romeinen, en onze tegenwoordige, geweest is, het vergelijk ten onzen voordeele moet uitvallen.

Al zouden ook alle geschiedenissen zwijgen, al zouden alle schrijvers uit die eeuwen verloren zijn gegaan, dan waren de tot ons overgekomen werken van de Romeinsche Regtsgeleerden genoegzaam, om ons te overtuigen, dat hunne zeden boven die van den tegenwoordigen tijd geen voorregt hadden; dat de pligt met het eigenbelang in strijd gerakende, toen, evèn als nu, zeer dikwijls wierd over het hoofd gezien. Is er toch wel eene enkele misdaad in onze hedendaagsche wetboeken op het strafregt voorzien, die niet reeds bij de Romeinen bekend was? Of zouden zij alleen uit hunne verbeeldingskracht het bestaan van zoodanige wederregtelijke handelingen hebben verzonnen, om daarop eene straf te bepalen, wanneer éénmaal het nageslacht zoo verre in verdorvenheid ware gevorderd? Men vergelijke slechts de tegenwoordige wetboeken met het Romeinsche; en, zoo er al, ten gevolge van de hedendaagsche staatsgesteldheid en de betrekkingen tusschen de onderscheidene volken, of van de meerdere uitgebreidheid van den handel, en het invoeren eeniger verdragen die de Ouden onbekend waren, enkele misdaden sedert hunnen tijd mogelijk zijn geworden die zij niet hadden, of andere meer

zijn

zijn toegenomen; bedenke men, daarentegen, dat al hetgeen met slavernij in verband staat vervallen is (1), en dat die hooge graad van knevelarij, van kuiperij, en dergelijken, zoo als die bij de Romeinen bestonden, in onze staatsregelingen geheel onmogelijk geworden zijn.

Zoo nu de Romeinen, even weinig als de tegenwoordige Wetgevers, grond hadden, bij de meerderheid der menschen eerlijkheid te onderstellen, waartoe hun algemeen beginsel? Gemakkelijk laat zich dit verklaren. Wanneer in een twijfelachtig geval niet te bepalen is, wat voor waar moet gehouden worden, dan is het de zaak der Wetgevers tusschen beide te komen, en daaromtrent vast te stellen, welk vermoeden zal worden aangenomen. De Wetgever toch moet, zoo veel doenlijk, de geschilpunten zoeken uit den weg te ruimen, en daar toe is het somtijds dienstig, een' zekeren regel voor te schrijven, die, het zij altijd en in allen gevalle verbindende wordt gerekend; zoo dat zelfs het tegendeel niet aannemelijk gerekend en het bewijs daar van uitgesloten wordt; 't zij ten minste dan geldt, wanneer op geene zekere wijze kan worden uitgemaakt, wat met der daad hebbe plaats

---

(1) Tit. D. *Si is qui est testam. liber esse jussus est.* Tit. D. *Si familia furtum fecisse dicatur.* Tit. D. *de SCto Syllaniano*, &c.

plaats gehad. Het mag voor het algemeen onverschillig worden gehouden, welk het vermoeden zij, dat in twijfelachtige gevallen wordt aangenomen; maar het is van belang, dat zelfs dan, wanneer geen onmiddelijk bewijs te vinden is, of wanneer de bewijzen tegen elkander strijden, men stellig wete, waaraan men zich te houden hebbe.

Zal de wet voor twijfelachtige gevallen een vermoeden bekrachtigen, ten einde daardoor de onzekerheid te doen ophouden, dan behoort hetzelve van dien aard te zijn, dat er niet wederom over de uitlegging van den regel verschil kan ontstaan; en het eerste vereischte eener wettelijke bepaling is derhalve, dat de grond, waarop het vermoeden gevestigd is, zeker en in zijne gevolgen ontwijfelbaar zij. Waarom toch zoude in zoodanige gevallen, waarin de waarheid niet onmiddelijk kan worden aangetoond, de beslissing van een andere even onzere bepaling afhankelijk worden gemaakt? Waarin zoude de twijfeling, die uit den regel ontstaat, de voorkeur verdienen boven die, welke in de zaak zelve gelegen is? Van zoo veel belang het is, dat de wet bepale, waaraan men zich te houden hebbe, even weinig reden is er, om de onzekerheid des regts in plaats van die der daad te stellen; zoodanige beschikking zoude de moeijelijkheid vergrooten, in plaats van tot afdoening van geschillen dienstig te zijn.

Even

Even als het in de Wiskunde eene bewijsbare en algemeen bekende stelling is, dat tusschen twee stippen slechts ééne regte lijn mogelijk is, die tevens den kortsten afstand aanwijst; terwijl het getal kromme lijnen tusschen diezelfde stippen oneindig is: zoo is het ook in de zedekunde gelegen, en in ieder voorkomend geval schrijft de pligt eenen eenigen bepaalden weg voor; doch de afwijkingen van den regel zijn oneindig, en aan beide zijden kan men van het regte spoor afdwalen (1). Hij die minder doet, dan hetgeen hem opgelegd is, zondigt meestal evenzeer, als hij, die meer verrigt, dan van hem konde worden gevorderd; en het is onmogelijk vooraf in te zien, hoeveel men in zijnen pligt te kort schieten, hoeveel men overdrijven kan. De volmaaktheid alleen, even als de regte lijn, is bepaald en kan als regelmaat worden aangenomen: die onvolmaaktheid stelt, moet, zal hij een zeker en kenbaar denkbeeld uitdrukken, tevens en de rigting en den graad der afwijking aanwijzen.

Wanneer derhalve de Wetgever noodig geoordeeld heeft, een vermoeden kracht te geven, naar hetwelk twijfelachtige gevallen, waarin de waar-

(1) Dit wist de Romeinsche Dichter reeds zoo krachtig uit te drukken.

. . . . *Sunt certi denique fines,*
Quos intra citraque nequit consistere rectum.

waarheid niet kan worden opgespoord, te beslissen zijn; dan moet zoodanig vermoeden worden afgeleid uit eene eigenschap, die geene nadere bepaling noodig heeft, en voor geene wijziging vatbaar is. Gelijk de afstand naar de regte lijn wordt afgemeten, zoo moet de Wetgever ten grondslage van het door hem aangenomen vermoeden de volmaaktheid stellen. Het is noodzakelijk, dat de wet bepale, wat men voor waar houden zal, zoo het bewijs van het gebeurde ontbreekt: en dan laat de aard der zaak niet toe, dat men zich maar iets anders regele, dan naar de voorschriften der zedelijkheid; en de regel volgt van zelve, dat ieder voor eerlijk wordt gehouden, tot dat het tegendeel worde aangetoond. Wanneer toch de wet de menschen oneerlijk zoude vermoeden, dan ware dadelijk eene bepaling noodig, welke oneerlijkheid bedoeld wordt, en tot op welken graad? alle de zwarigheden, die bij het niet erkennen van eenigen grond aanwezig zijn, zouden wederom te voorschijn komen, ja dezelve zouden veel vermeerderd zijn. Wat een eerlijk man in een bepaald geval zoude gedaan hebben, is voor ieder, die een weinig doorzigt, of gevoel van pligt heeft, ligt na te gaan; maar om te beoordeelen, wat iemand, die zich aan de voorschriften der zedelijkheid niet gebonden rekent, zoude doen, behoort men zijne beweegredenen te kennen, en te weten hoe sterk die op hem werken.

Zoo

Zoo lang er geene bepaalde reden te geven is, om van deze algemeene onderstelling af te gaan; zoo lang, vooral, er geen grond is, naar den welken men de rigting zoowel als den graad der afwijking van die volmaaktheid met eenige juistheid kan overzien; zoo lang moet ieder voor volmaakt worden gehouden: maar dit vermoeden vervalt, zoo dra men kan nagaan, welke de handelwijze geweest is, of met waarschijnlijkheid zoude geweest zijn. Niet alleen toch laat het Romeinsche regt het bewijs toe van het tegendeel, maar het vermoeden, uit de volmaaktheid der leefregel afgeleid, wordt door ieder ander vermoeden uit den weg geruimd, het geen de min eerlijke denkwijze van hem, over wiens daden gehandeld wordt, doet kennen en waarderen. Het is dan ook alleen op gronden uit dat regt, dat door schrijvers, die de leer des vermoedens hebben nagegaan, als een' regel wordt opgegeven, dat hij, die eenmaal slecht gehandeld heeft, altijd wordt gerekend, zijnen pligt te hebben te kort gedaan, wanneer zich een gelijk geval opdoet (1). Hier, namelijk, bestaat eene bepaalde aanleiding, om buiten de al-

(1) *Semel malus, præsumitur semper malus in eodem genere malitiæ.* MENOCHIUS *de præsumtionibus*, Lib. V. præsumt. 32. Een voorbeeld daarvan geeft de L. 7. § 3. D. *de accusationibus.*

algemeene gronden, die alleen de volmaaktheid aan de hand geeft, met eenige waarschijnlijkheid te beslissen, waarin en hoe verre van de regte lijn is afgeweken; en, om de vergelijking, uit de Wiskunde genomen, te blijven volgen, de wet der kromme lijn tusschen twee stippen bekend zijnde, kan dezelve met evenveel zekerheid worden bepaald als de regte lijn.

Dat nu waarlijk de Romeinen slechts dit bedoelden, en niet dwaas genoeg waren, om het grootste gedeelte der menschen eerlijk te onderstellen, tot dat het tegendeel bewezen was, toonen de angstvallige voorzorgen in hunne wetten tegen het bedrog voorkomende. Wie toch, dan die den mensch van zijne zwartste zijde kent, zal de bepalingen van het Romeinsche regt omtrent de borgtogten van vrouwen (1), de geldleeningen van zoons die onder de vaderlijke macht stonden (2), omtrent het verbod van vervreemden of verpanden van goederen der minderjarigen (3), en meer diergelijke, kunnen voorschrijven? Wie anders zoude de zoo vreemd schijnende, als wel doordachte wet hebben kunnen geven, dat een man het vast goed hem door zij-

(1) Tit. D. et C. *ad SCtum Vellejanum.*

(2) Tit. D. et C. *ad SCtum Macedonianum.*

(3) Tit. D. *de rebus eorum qui sub tutela.* Tit. C. *de prædiis et al. rebus minorum.*

zijne huisvrouw ten huwelijk aangebragt niet dan met hare toestemming mag verkoopen, maar ook zelfs met hare toestemming niet mag verpanden (1)? Wie vooral zoude als eene algemeen erkende waarheid, als een beginsel, hetwelk in regten aangenomen en geldig is, durven opgeven, dat in iedere verkoop, in iedere overeenkomst een zeker bedrog geoorloofd is en altijd plaats heeft (2)? Ja zoo weinig geloofden de Romeinen aan de algemeene goede trouw; zoo zeer waren zij overtuigd, dat alwaar belang spreekt alle voorschriften van wet bij de meeste menschen zwijgen, dat zij onderstelden, dat hij, die eene schriftelijke erkentenis over eene geldleening in handen had, door bedrog daar aan was gekomen, en hem dien ten gevolge, bij ontkentenis van den onderteekenaar, gedurende een ruim tijdverloop, eerst van vijf, en naderhand van twee jaren, het bewijs oplegden, dat hij werkelijk het geld gegeven had (3).

Verre is het er van af, dat de Romeinsche Regtsgeleerden zich in de zedelijkheid van het volk, voor hetwelk zij schreven, zouden hebben

(1) Dit was de bepaling der *Lex Julia de fundo dotali* pr. Inst. *Quibus alienare licet vel non.* L. un. §. 15. C. *de rei uxoriae act.*

(2) L. 16. § 4. D. *de minoribus*, L. 22. § 3. D. *Locati.*

(3) L. 14. C. *de non numerata pecunia.*

ben vergist, en op deze dwaling een stelsel van wetgeving gebouwd, hetwelk de proef der dagelijksche ondervinding niet zoude hebben kunnen doorstaan; veel verder nog, dat er voor het aannemen van een verschil in zedelijkheid grond zoude bestaan. Integendeel kenden zij den mensch, toen, zoo als nu, voor alle verkeerdheden vatbaar; door belang beheerscht, door verleiding bedrogen, door slegte voorbeelden op den dwaalweg gebragt, in de meeste gevallen van het spoor, door wet en pligt voorgeschreven, afwijkende. Zij wisten, niet alleen, dat de menschen feilbaar zijn; maar ook, dat de meesten hunner meer op het belang van het oogenblik, dan op beginselen van zedekunde, acht slaan, en toen, even als thans, zeer zelden de eerlijkheid in het oog hielden; en op deze hunne wetenschap bouwden zij hunne wetgeving. Daarom bepaalden zij zorgvuldig hunne onderscheidene vormen; daarom voerden zij die middelen in, die volgens hunne wetten de bedrogenen te hulpe komen. Maar in zoodanige gevallen, waarin het wezenlijk gebeurde niet konde worden ontdekt, moest er een voorschrift zijn, omtrent het geen geloofd zoude worden; waar geene andere omstandigheid over den toestand der zaak opheldering konde geven, moest eene zekere bepaling worden vastgesteld, naar welke men zoude kunnen oordeelen, zonder aan nieuwe twijfeling te worden blootgesteld. Daar uit, en

daar

daaruit alleen, ontstond de regel, dat ieder voor eerlijk wordt gehouden, tot dat het tegendeel is bewezen: een regel, die niet alleen voor iedere andere omstandigheid moet wijken, welke dienen kan, om met eenige zekerheid, of ook met waarschijnlijkheid, evenwel bepaald en stellig, na te gaan, wat er met de daad is voorgevallen; maar die ook geene andere toepassing hebben kan, dan waar het zaak is eene onzekerheid uit den weg te ruimen.

Niet aan het vertrouwen door de wet aan 's menschen zedelijkheid geschonken, is deze zoo algemeene en te regt geroemde regel haren oorsprong verschuldigd; maar aan de noodzakelijkheid, om vaste en zekere vermoedens te bekrachtigen, naar welke die gevallen moeten worden beoordeeld, waarin men uit geene bijzondere bewijzen of omstandigheden de waarheid kan opmaken. De regel kan dus ook niet verder worden uitgestrekt, dan tot het bewijs. Nimmer hebben de Romeinen in het geven van wetten zich denzelven anders voorgesteld; nimmer hebben zij die voorzorgen uit het oog verloren, die tegen het bedrog noodig zijn; integendeel hebben zij zich bevlijtigd, onophoudelijk te waken tegen het misbruik, dat eene gedurige ondervinding hun leerde bijna altijd van de zwakheid of behoefte te worden gemaakt; en hunne wetten zijn met dergelijke behoedmiddelen opgevuld, die de tijd en gelegenheid thans niet duldt

in

in het breede te ontvouwen. Het grondbeginsel is geene hulde aan de zedelijkheid des volks toegebragt, geene erkentenis van algemeene eerlijkheid; maar slechts eene bepaling, die, zoude zij in de toepassing van eenig nut zijn, niet anders konde uitvallen, en die ook niet anders konde zijn, al zoude eene bende dieven onder zich een wetboek willen maken en het vermoeden in twijfelachtige gevallen vaststellen.

Weinig doet het er dan ook toe, wanneer men voor eenig volk eene nieuwe wetgeving maken, of de bestaande wil beoordeelen, welke deszelfs zeden en gebruiken, welke zijne deugden of ondeugden zijn, om dit zelfde beginsel aan te nemen; en zoo het al eens eene waarheid zoude zijn, hetgeen moeijelijk valt toe te geven, dat de som van deugd of ondeugd bij verschillende volken, of in onderscheidene tijden, anders zoude moeten worden berekend, zoo zoude daaruit omtrent het vermoeden, in die gevallen aan te nemen, waarin geen onmiddelijk bewijs te vinden is, geen het minste verschil ontstaan. Een ieder wordt voor eerlijk gehouden, zegt de wet, niet om dat de meeste menschen eerlijk zijn, maar om dat men dan eenen zekeren grond van beoordeeling heeft, en er omtrent de handelwijze, met de voorschriften der zedelijkheid overeenstemmende, geen twijfel overblijft; terwijl er zoo oneindig vele soorten van afwijkingen en oneerlijkheid, en in ieder soort zoo vele trappen be-

bestaan, dat door het onderstellen van ondeugd niets voor de bepaaldheid van het denkbeeld gewonnen is; ten zij men tevens zijn vermoeden naar eene gegevene wijziging en graad van ondeugd inrigte: en deze opvatting der regel zoo geheel miskend zijnde, kan ik dezelve niet genoeg uit een zetten.

Is het nu wel mogelijk, dat er eene eenige wetgeving besta, die dit vermoeden zoude hebben laten varen? die, in tegendeel, den mensch in twijfelachtige gevallen slechts zoude hebben vermoed? Deze vraag behoeft thans naauwelijks beantwoord te worden: de ongerijmdheid zoodaniger stelling wederlegt zich reeds bij de bloote voordragt. Het vermoeden toch is de bepaling der wet, omtrent het geen men voor waar moet houden, wanneer het onmogelijk is, de waarheid op te sporen: er moet dus eene regelmaat zijn, naar welke men het gebeurde zal beoordeelen. Kan nu ondeugd als zoodanig eene regelmaat gelden? Welke zal dan de ondeugd zijn, die de wet onderstelt, en als drijfveer van de handeling, die men niet kent, aanneemt? Al konde men aan de meerderheid des volks ééne bepaalde neiging te laste leggen, en daaruit het vermoeden afleiden; dan zoude toch niet ieder evenzeer aan die begeerte overgegeven zijn, en er ware eene nieuwe bepaling noodig, hoe ver in twijfelachtige gevallen deze begeerte zoude gerekend worden zich uit te strekken. Wanneer

de wet, wetende dat bij de meeste menschen de pligten der zedelijkheid niet tegen oogenblikkelijk eigenbelang bestand zijn, eens wilde aannemen, dat ieder uit dadelijk belang handelt, dan immers zoude de vraag ontstaan, welk belang gerekend wordt iemand tot verkeerde handelingen te nopen, welke pligten voor zoodanig belang wijken moeten? Moeijelijk kan men zich eene wet verbeelden die geene vermoedens erkent, doch zij is denkbaar; maar een uit zich zelf onbepaald vermoeden, zoo als dat van ondeugd, houdt eene tegenstrijdigheid in.

Denken wij nog eens over de geschiedenis der wetgeving in het afgetrokkene, en wij zullen den zin en meening van den regel, dien wij ons ter behandeling hebben voorgesteld, ook van eene andere zijde kunnen toelichten. Bij gering verkeer, bij weinige onderlinge betrekking, in den eersten staat der maatschappij, bestonden geene beschrevene wetten. De algemeene beginselen van regt en billijkheid, die de natuur in aller harten met onuitwischbare letteren heeft gegrift, waren genoegzaam, om te beoordeelen, wat ieder van zijnen naasten te vorderen had, wat hij aan denzelven verpligt was. De vader des gezins, en naderhand het kleine volkje zelve, wist alle de omstandigheden, die tot een geschil aanleiding konden gegeven hebben; de twistende partijen behoefden hunne gronden, die bij ieder even bekend waren

als

als bij hun, niet te ontvouwen; eene uitspraak, billijk, omdat dezelve op volkomene kennis van zaak en regt berustte, maakte weldra een einde aan alle gedingen: geene wet was noodig, geene overtreding mogelijk; en het vonnis zelve had meer van een vergelijk, tusschen lieden, die over hunne wederzijdsche verpligtingen verschillende begrippen hebben, dan van eene regterlijke uitspraak.

Niet lang konde deze gelukkige tijd duren. De vermeerdering der onderlinge betrekkingen vermeerderde weldra de behoeften, en met dezelve de begeerte, om zich aan zijne verpligtingen te onttrekken: de uitspraak met dewelke te voren iedere strijd een einde nam, was daartoe niet meer genoegzaam, en hij die in het ongelijk was gesteld, begon zich tegen het vonnis te verzetten, of door gewelddadigheden in zijn bezit te handhaven: de uitbreiding van het maatschappelijk verband maakte, dat het bestuur door bepaalde personen moet worden gevoerd, die niet overal tegenwoordig konden zijn; er wierden voorzieningen noodig. Ten einde te voorkomen, dat niemand de beslissing zoude verijdelen, of anders den algemeenen band der maatschappij verbreken; bepaalde men straffen tegen de overtreders: men zocht de algemeene belangen van den Staat, en de bijzondere van deszelfs inwoneren daardoor te beveiligen, dat men iedere aanranding derzelve met een nadeelig ge-

 volg

volg verbond, tot welker uitvoering de geheele maatschappij zich onderling vereenigde. De eerste wetboeken moesten dan ook niet anders, dan bepalingen van straffen inhouden; en dit bevestigen ook alle de oudste, bijzonder de oud-Duitsche wetboeken, de eenige overblijfselen van den kindschen staat der maatschappij, die tot ons in derzelver geheel zijn overgekomen.

Hoe meer de maatschappijen zich ontwikkelden, des te grooter wierd ook de omvang der burgerlijke betrekkingen, en des te meer begon men de bedoelingen te leeren kennen, die zich een Wetgever voorstellen konde. De meerdere verscheidenheid der voorwerpen, over welke zich geschillen konden opdoen, de grootere zwarigheid, om alle de nieuwe geschillen volgens de enkele uitspraak van de gezonde rede te beslissen, het ruimer veld, dat men zich konde openen, gaven der wetgeving eene geheel nieuwe wending. Men begon wettelijke bepalingen te maken, naar dewelke de regten der ingezetenen zouden worden beoordeeld, en zulks, zoowel, om bij voorkomende twisten ten rigtsnoer voor de uitspraak te dienen, als om eenen ieder de gelegenheid te geven, naauwkeurig te weten wat hij vermogt te doen, of te laten had; men zocht naar middelen, om de overtreding der wet onmogelijk, althans moeijelijk, te maken; en men viel op vormen, die bij sommige handelingen zouden moeten worden in acht genomen,

en

en welke, aan den eenen kant, zouden dienen, om het gebeurde, en de opregte meening van het geen men gewild had, te doen kennen, en, aan den anderen kant, te beletten, dat niet tegen de waarheid aan iets als gebeurd zoude kunnen worden opgegeven: met één woord, er ontstonden burgerlijke wetboeken.

Wat toch is een burgerlijk wetboek anders, dan de verzameling van de voorschriften omtrent de regten der ingezetenen; van de voorzorgen tegen bedrog, misleiding of misbruik van magt; van die vormen, die de wet tot verzekering der regten heeft noodig geoordeeld, van de gevolgen die men zich uit iedere handeling of verzuim voor te stellen heeft? Wat anders, dan die beschikkingen, die men heeft ingevoerd, om, zoo lang mogelijk, zich buiten de noodzakelijkheid te houden, de strafwet toe te passen?

Voorbeelden zullen dit duidelijker verklaren, en ook voor hem, die zich nimmer op dergelijke onderwerpen heeft toegelegd, ophelderen. Alle wetten straffen valschheid en bedrog; maar, om deze misdaden moeijelijker of zeldzamer te maken, hebben de burgerlijke wetten die voorzorgen ingevoerd, waardoor sommige verdragen niet dan schriftelijk, andere wederom niet dan ten overstaan van eenen openbaren ambtenaar of van het geregt, zouden kunnen worden aangegaan; en ten einde deze hare beschikkingen kracht bij te zetten, is aan die voorgeschrevene

vorm het geheele verband gehecht. Wanneer de Romeinsche wet bepaalde, dat eene uiterste wil in tegenwoordigheid van zeven getuigen zoude worden gemaakt, welke allen die vereischten zouden bezitten, die tot hunne geloofbaarheid noodzakelijk zijn; dat deze getuigen den erflater zouden moeten zien en hooren; dat de naam van den erfgenaam in geschrevene uiterste willen met des erflaters hand zoude zijn gesteld; en dat bij verzuim van die vorm het geheel der uiterste wil nietig zoude zijn; — was haar oogmerk geenszins, de ingezetenen aan willekeurige lastige bepalingen te onderwerpen: maar alleen, te voorkomen, dat geen bedrog zoo ligt zoude kunnen worden gepleegd, en dus de toepassing der strafwet onnoodig te maken. De instelling van bijzondere ambtenaren, met het openbaar vertrouwen bekleed, eeniglijk met oogmerk, om het geen ten hunnen overstaan is geschied meerder geloof te doen verdienen, en de bepaling, dat een aantal handelingen niet zouden gelden, ten zij dezelve in tegenwoordigheid van zoodanigen ambtenaar zouden zijn aangegaan, is bij de meeste nieuwe wetten als een behoedmiddel tegen het vervalschen der aangegane bedingen beschouwd geworden; terwijl almede het gebruik, dat de oorspronkelijke stukken onder die ambtenaren blijven berusten, en zij alleen door hun bevestigde afschriften aan de belanghebbenden uitreiken, eeniglijk daaraan is toe te schrij-

ven,

ven, dat de wet het misbruik heeft willen voorkomen, het geen van het verlies van een onderhandsch geschrift zoude kunnen worden gemaakt door hem, die zich aan zijne daarin vervatte verpligting zoude willen onttrekken.

Het is hier de plaats niet, breed hier over uit te weiden, veel min onderscheidene wetten te zamen te vergelijken. Er zijn in verschillende plaatsen en tijden ook zeer uiteenloopende bepalingen tot hetzelfde oogmerk gemaakt. Sommigen zijn daartoe geheel ontoereikende; andere hebben welligt grootere nadeelen dan die, tegen welke dezelve ingevoerd zijn; verscheidene toonen eene kleingeestigheid, die den Wetgever ontëert, en hem door een aantal geringe beschikkingen buiten de mogelijkheid brengt, zijne groote oogmerken behoorlijk na te gaan; iedere wetgeving heeft daarin hare bijzondere voor- en nadeelen, die thans niet behoeven onderzocht te worden: dit eenige mag als eene waarheid worden aangenomen, dat, bij aldien ieder wetboek van strafregt berust op het erkennen van de mogelijkheid der misdaden bij sommige ongelukkigen; een burgerlijk wetboek daarentegen, hoe het ook ingerigt zij, steeds onderstelt eene neiging tot overtreding van hunnen pligt bij het grootste deel der ingezetenen.

Indien toch slechts hier en ginds eene misdaad wordt bedreven, blijft de wet, die daarop eene straf stelt, niet te min noodig om dezelve te be-

beteugelen; en gelukkig is de mensch niet tot dien graad van verdorvenheid gekomen, of verre de meeste strafbepalingen zijn zeldzaam toe te passen: maar bij aldien de algemeene geest des volks, die, welke bij de meerderheid mag worden ondersteld, niet tot overtreding der wet en pligt neigde, dan ware het voor enkele gevallen onnoodig vormen te bepalen, die de mogelijkheid van misbruik of geheel moeten uitsluiten of ten minste beperken; dan ware het onnoodig, bijzondere ambtenaren met een vertrouwen te vereeren, hetgeen ieder een, althans de meerderheid, zoude verdienen; dan ware het belagchelijk, dat de wet die voorzorgen invoerde, die alleen ter wering van bedrog moeten verstrekken.

Of het zedelijk nuttiger is, die voorzorgen te vermenigvuldigen; en daardoor wel de overtredingen moeijelijker en zeldzamer te maken, doch ook tevens het algemeen vertrouwen te verminderen; dan aan dit vertrouwen toe te geven, en zich daardoor aan meer bedrog bloot te stellen? dit is eene vraag, welke het hier op dit oogenblik niet te pas komt te onderzoeken: even weinig, of de Romeinsche wetgeving, die een aantal vormen op straffe van nietigheid voorschrijft; de Fransche wetgeving, die deze zorgvuldigheid nog verder gedreven heeft; of de oude Hollandsche, die zich minder daaraan bond, en de Engelsche, die er geene kent, den voorrang verdient?

dient? maar het is en blijft waar, dat iedere bepaling van vorm, ja ieder burgerlijk wetboek, welke ook deszelfs inhoud moge zijn, eene ontegenzeggelijke erkentenis medebrengt, dat de wetgever zijne ingezetenen voor zedelijk slecht houdt. En het doet niet weinig ter bevestiging van het geen wij reeds te voren aanmerkten, dat van onheugelijke tijden af steeds burgerlijke wetten, het zij dan geschrevene of ongeschrevene, hebben bestaan, en de oude Grieken en Romeinen ons daarin zoo weinig vooruit zijn, als wij het eenmaal onze naneeven zijn zullen.

Ook deze beschouwing der wetgeving in het algemeen brengt ons van zelve tot het besluit, dat geen wetgever als eene regelmaat kan aannemen, dat de menschen eerlijk zijn tot dat het tegendeel is bewezen; en dat dit beginsel zich niet verder uitstrekken kan, dan tot de beoordeeling van twijfelachtige gevallen, waarin de waarheid niet kan worden ontdekt. Hoe zoude toch eene wet immer eenige vorm kunnen voorschrijven, waartoe zoude zij eenige bepaling omtrent het regt inhouden, bij aldien zij niet onderstelde, dat de mensch in het algemeen, en zonder eenig bepaald persoon op het oog te hebben, tot ondeugd geneigd was, al blijkt er niets ten zijnen opzigte? Een wetboek van strafregt spreekt alleen tegen hen, die van misdaad overtuigd zijn, en kan dus alle anderen als eer-

eerlijk aannemen; maar een burgerlijk wetboek spreekt onbepaald, en zonder aanzien des perzoons, het erkent dus oneerlijkheid bij ieder een ten minste als mogelijk.

Is nu de opvatting van het grondbeginsel, zoo als hetzelve thans ontwikkeld is, en deszelfs beperking tot het bewijs in twijfelachtige gevallen, juist; is dit uit den aard der wetgeving zelve, en zonder op deze of gene wet bijzonder acht te slaan, voortvloeijende; dan is het waarlijk te beklagen, dat men daarin of eenen lof der Romeinsche wetten, of eene misprijzing der thans nog geldende Fransche wetten, zoeken wil. Hij die prijst of laakt behoorde toch wel zich te wachten, van niet dat gene te verheffen, het geen overal wordt aangetroffen, en niet anders kan worden gevonden; en daarentegen niet te verachten, het geen alleen in zijn brein is opgekomen, zonder aan het onderwerp zijner beoordeeling eigen te zijn. In alle wetten, zij mogen voor oude of hedendaagsche volken, voor Noordsche of Zuidelijke, voor beschaafde of onbeschaafde natien gegeven zijn, is hetzelfde beginsel der Romeinsche wetgeving, dat ieder voor eerlijk wordt gehouden tot dat het tegendeel bewezen is, gelijkelijk aangenomen: het is aangenomen, om dat het onmogelijk is, hetzelve te missen, of een ander in de plaats te stellen; en de Romeinen verdienen daarom alleen geenen bijzonderen lof: maar ook even zeer kan geene wet-

wetgeving gelaakt worden, om dat dezelve dit grondbeginsel zoude missen, daar er geene zoodanige wet bestaat of denkbaar is.

Niemand eerbiedigt meer dan ik het Romeinsche regt, en dagelijks wordt deze mijn eerbied grooter; en juist daarom is het mij te hinderlijker, dit regt, dat zoo veel schoons en voortreffelijks heeft, te hooren prijzen van eene zijde, die daarin geene verdienste heeft, om dat het niet anders uitvallen konde. Ik kenne ook de vele gebreken van het Fransche regt, en ofschoon ik niet gaarne mij zoude begeven onder den drom dier lieden, die hetzelve alleen daarom laken, om dat de staatsgesteldheid veranderd is, zoude wel de tijd kunnen komen, dat ook ik tegen het zelve openlijk den strijd zoude voeren: maar dan zoude ik aan dit regt niet te laste leggen, het gemis van een grondbeginsel, hetwelk bij hetzelve volledig is erkend, en ook daardoor alleen reeds blijkt erkend te zijn, dat er eene Fransche wetgeving bestaat, en in de toepassing bestaan kan.

Wil men van al het gezegde een kort overzigt te zamen trekken, dan geldt de regel, dat ieder een voor eerlijk wordt gehouden tot dat het tegendeel is bewezen, overal als een vermoeden in twijfelachtige gevallen; en zulks eeniglijk, om dat men kan nagaan, wat een eerlijk man zoude hebben gedaan: terwijl de oneerlijkheid, oneindige wijzigingen en graden kun-

nen-

nende hebben, daardoor niet als een grond tot beslissing kan worden aangenomen: — maar geen Wetgever is er nu of immer geweest, die den mensch voor eerlijk zoude hebben gehouden, tot dat het tegendeel is aangetoond; en zoo hij dit aangenomen had, zoude hij geheel zijn wetboek bespaard hebben. Noch tijd, noch plaats, noch betrekkingen, noch deugd of ondeugd des volks doet hier iets toe, en ofschoon daarin verschil mogte zijn, hetgeen niet ligt kan worden toegegeven, de beschikking der wet zoude niet anders kunnen zijn uitgevallen. Die hierin eenig verschil tusschen de eene en andere wetgeving zoeken wil, bewijst alleen, dat hij den regel in deszelfs waren zin niet heeft opgevat, en geene gezonde begrippen van wetgeving heeft.

Met één woord: altijd en overal onderstelt de wet den mensch oneerlijk; doch vermoedt hem in twijfelachtige gevallen eerlijk, tot dat het tegendeel is aangetoond. —

✿

AN-

ANTONIUS HAMBROEK.

In die dagen, waarin het Nederlandsche Gemeenebest, onder het Raadpensionarisschap van JOAN DE WIT, zijnen trotschen kruin ten hemel hief, waarvoor Koningen zelfs hunnen eerbied betuigden, breidde zich de regering der Oostindische Maatschappij over de verst afgelegene landen en eilanden uit. — Reeds was de Kaap de Goede Hoop, op aanraden des wondheelers JOHAN VAN RIEBEEK, door den Gouverneur-Generaal MAATZUIKER den Portugezen ontrukt, en Macassar op dezelfden veroverd. Reeds stond de handel op Japan, uit het daartoe bijzonder gelegen eiland Formosa, in vollen bloei, toen in het nabij zijnde China een staatsörkaan ontstond, welke, voor het laatstgemelde eiland in het eerst weldadig, daarna deszelfs verlies voor Nederland na zich sleepte. China werd door de

Tartaren bemagtigd. Dertig-duizend Chinezen, hun vaderland ontweken, deden op Formosa landbouw en koophandel als 't ware herleven. — Dan ook weldra morden deze over der Hollanderen heerschappij. Een Chineesch zeeschuimer, COXINGA geheten, ontvlugtte de dwingelandij van de overweldigers zijns vaderlands, en landde met een magtig heer op Formosa. — Zijne morrende landgenooten ontvingen hem met blijdschap en togen tegen de Nederlandsche bezetting van 250 mannen op, welke, uit vertrouwen op hun schietgeweer, deze verschrikkelijke krijgsmagt moedig ontvingen; doch in den strijd te kort schietende, onder hunnen braven aanvoerder CAYET, naar 't fort *Zeeland* terug deinsden. — De uitvallen dier dapperen misten den gewenschten uitslag. — Nauwer en nauwer werden zij ingesloten. COXINGA echter, wanhopende die braven door geweld meester te worden, zocht in eenen listigen aanslag eene toevlugt, welke de onversaagdheid en vaderlandsliefde van eenen onzer landgenoten hem te ontleggen wist.

Onder de gevangenen bij den onverhoeds gedanen aanval op dit schoone eiland, viel, met vrouw, éénen zoon en ééne dochter in des overwinnaars handen, ANTONIUS HAMBROEK, bedienaar van dien Godsdienst, welke in het doorluchtig voorbeeld van den Verlosser der Wereld, het menschdom ware grootheid, zuivere va-

vaderlandsliefde leert beoefenen ten koste, des noods, van onze dierbaarste belangen. Wat hij den volke predikte, beleefde hij als een waardig leerling zijns Goddelijken Meesters. Nederig zonder schijnheiligheid nam hij alle de harten zijner landgenooten voor zich in, terwijl zijne onkreukbare trouw, opregte braafheid, warme menschenmin, eenvoudige godsvrucht allen, welke hem naderden, den diepsten eerbied afpersten.

En wie uwer, M. H! zoude kunnen twijfelen, of deze uitstekende menschenvriend, als echtgenoot zich zelven zoude verlochend hebben? Gewis beminde hij zijne gade met de vurigste liefde, lenigde hij hare zorgen als vrouwe en als moeder door de teederste oplettendheid, benam hij haar het drukkende der tegenspoed door kristelijke vertroostingen, en verhoogde den voorspoed door warme deelneming — en

Waar zoo de liefde viel,
Smolt liefde ziel in ziel,
En hart in hart te gader.
Die liefde is sterker dan de dood,
Geen liefde komt Gods liefde nader,
Noch is zoo groot.

Als vader smaakte HAMBROEK, in het midden zijer kinderen, den zaligsten wellust — zijne genegenheid was onder allen gelijkelijk verdeeld — zucht

zucht voor hun wezenlijk heil het doel van alle zijne lessen en vermaningen — liefde bezielde de woorden der bestraffingen, en met oogen vol tranen van berouw ontdekten zijne kinderen op zijn aangezigt de vergevensgezindheid zijner edele ziele. — Den minsten trek van onvergenoegdheid kuschten zij van zijn gefronsd voorhoofd, en de ontevredenheid des vaders was de grootste pijniging voor de minnende harten zijner brave kinderen.

Ziet hier, M. H! Ul. in het kort den man geschetst, wiens groote hoedanigheden de loosheid des zeeschuimers zich tot een werktuig gekozen had, om de poorten te openen van het fort, door geweld noch wapenen voor hem verkrijgbaar. De invloed der welsprekendheid, de ingeschapene zucht tot het leven, de groote kracht der vriendschap, de onvergelijkelijke liefde des vaders jegens zijne kinderen, de teedere min des echtgenoots jegens zijne gade; alle middelen, waardoor de sterveling tot de heerlijkste verrigtingen wordt aangespoord, schenen den eerloozen roover geschikte werktuigen, om den moedigen Nederlander den hals te doen krommen onder het juk, 't welk hij hun bereidde.

„ Ga, — dus sprak hij tot den eerwaardigen HAMBROEK, — „ ga, verzeker de belegerden van „ mijne genade, als zij het daarop willen laten „ aankomen, en zonder andere voorwaarden „ zich overgeven. Stel al den invloed, welken gij

„ gij op hen hebt, te werk; want, terwijl het „ leven van uwe vrouw en kinderen van uwe „ wederkomst afhangt, zoo zult gij het zelf „ met den hals bekoopen, indien gij vruchte„ loos wederkeert."

Verdwaasde COXINGA! verbeeldet gij u dan inderdaad, dat een HAMBROEK den invloed dier welsprekendheid, waarmede hij afgedwaalde stervelingen tot het verlatene spoor der deugd te rug voerde, misbruiken zoude, om Nederlanders aan te zetten tot het plegen van eerlooze daden, en het verzaken dier vurige liefde, waardoor zij zich genoopt voelden tot de manmoedigste verdediging huns vaderlands?

Uwe ziele, kruipende Oosterling! moge vrij dit leven als het toppunt beschouwen van geluk, het welk voor elken prijs gekocht moet worden; de Kristen HAMBROEK dringt met zijne ziele door tot in eene betere wereld, waar het heerlijkste loon den deugdzamen wacht — en kiest eenen pligtmatigen dood verre boven een eerloos leven.

Vrienden, kinderen en echtgenoote kunnen mogelijk uwen zwakken geest pligt en deugd doen verzaken, en u verachtelijk maken in uwe eigene oogen? HAMBROEK kende de volle waarde van ware vriendschap, gevoelde met zijne geheele ziele de zaligheid des echtelijken staats met edel kroost gezegend — Dan, zijn pligt gebiedt — het vaderland wenkt — de Godsdienst

vermant tot den dood. Volvaardig en bedaard breekt hij die zachte kluisters, welke hem verbonden aan deze aarde, en op de lippen des stervenden lacht den aanschouweren die vergenoegdheid aan, waarmede de kristelijke betrachter zijner pligten alléén de hem ontglippende ziele aanbeveelt in de handen van den algemeenen vader der menschen.

HAMBROEK neemt den last, hem door COXINGA opgelegd, op zich, en verpandt zijn woord voor zijne terugkomst. Dadelijk geeft hij echtgenoote en kinderen van dezen last kennis, terwijl hij het voornemen zijner edele ziele voor de voorwerpen zijner liefde verheelt. Op den zelfden oogenblik vliegt zijne gade, door blijdschap vervoerd, hem in de armen. Zeker, ja, zeker mijne waarde man! is thans het uur onzer verlossing gekomen! wie onzer landgenooten zoude uwer welsprekendheid wederstaan — weldra zie ik het fort geöpend, onze kluisters verbroken, en u met onze twee dochters, welke nog in de sterkte zijn, met vrolijk gejuich terugkeeren aan dezen mijnen boezem. . . .

Ernstig aanhoorde de wijze leeraar de vervoering zijner gade, en doet haar slechts de onzekerheid van het besluit des slotvoogds opmerken, en herdenken aan de stille onderwerping des Kristens aan den wil des Allerhoogsten; beveelt haar zijne kinderen aan en vertrekt.

Langzaam, in diepe gepeinzen, vol van het groot-

grootste plan ooit door eenen sterveling gevormd, gaat hij naar de sterkte Zeeland henen, terwijl hij in den gebede zijnen Goddelijken Meester nadert, om van denzelven onbezwekene standvastigheid en onwankelbare volharding in zijne deugdzame oogmerken af te smeeken.

Naauwlijks had hij zijn gebed geëindigd, of hij ontwaarde, het geen hij den zijnen zoo dikwerf verkondigd had, dat het schepsel nimmer te vergeefs den bijstand zijns scheppers afsmeekt ter uitvoering van heilzame ondernemingen. Gerust op de deugdzaamheid zijner zake, zeker van de hulp der Voorzienigheid, nadert HAMBROEK de vesten, en onder het algemeen gejuich: „Daar komt onze vader!" ziet hij de poorten geopend, en onder de eersten, welke hem naderden, zijne twee dochters, en drukte ze vurig aan zijn vaderhart.

Door deze, en de juichende menigte begeleid, komt hij ten huize des bevelhebbers en verschijnt in den krijgsraad, aan wiens hoofd zijn boezemvriend CAYET zich vertoonde.

HAMBROEK ontvouwt zijnen last in dezelfde bewoordingen, als waarin hij denzelven ontving. Eerbied en ontzag voor dien eerwaardigen hielden aller tongen geboeid. Aller harten wenschten wel een besluit te nemen, dat leeraar, vriend, echtgenoot, en vader behield. — CAYET stond op het punt van de tolk der gevoelens van allen te worden, wanneer, tot verbazing der

aanwezenden, onze leeraar aldus zijne welsprekenheid bezigde.

„ COXINGA, zeide hij, heeft veel van zijn „ beste manschap verloren; verscheidene zijner „ vaartuigen zijn doorgegaan: het overige mort „ over de belegering en dreigt eenen opstand. „ Alle de Formosanen zijn niet te onder gebragt, „ en, op den minsten schok, dien de Chineezen krijgen, zult gij hen, welke onwillig onder onze vijanden bukken, het juk zien afwerpen, de wapens opvatten, en zich bij „ onze benden voegen: ook zal er gewis hulp „ van Batavia komen. Houdt derhalve moed, „ mijne landgenooten, gij zult in het einde zegepralen! Ik weet wel, dat het besluit, „ 't geen ik u aanprijze, en 't welk ik vertrouwe dat gij nemen zult, mij het leven kosten moet; maar hebben wij allen, mijne vrienden! ons leven niet ontvangen om het voor „ vaderland, vrijheid, en godsdienst veil te „ hebben! Ik voor mij denke hetzelve niet beter, dan in de betrachting van mijnen pligt „ te kunnen besteden."

En hoedanig, M. H. denkt Gijl. was het gevolg van dezen edelen belangloozen raad door den vaderlander gegeven? — Dan waartoe deze vraag? Gijl. zijt Nederlanders, en weet, dat ware Nederlanders goed en bloed veil hebben voor het vaderland. Het besluit van den krijgsraad was, zich tot het uiterste te verdedigen;

maar

den braven Predikant wilde men tevens behouden. Oogenblikkelijk schaarden zich alle de leden van den Raad om den eerwaardigen henen. Vriendschap, hoogachting en toegenegenheid wedijverden om strijd om de nadrukkelijkste woorden te bezigen, ten einde het hart van HAMBROEK te bewegen, dat hij niet terugkeerde. IJdele pogingen! Nu werd het plegtanker hunner hope uitgeworpen — en zijne twee dochters tot hem binnengelaten. Zij wierpen zich aan zijne voeten neder, zij omhelsden zijne knieën, zij smeekten hem onder een jammerend gegil, dat hij blijven zoude.

Ongevoelig, zoo het scheen, stond onze held dáár door schreijende vrienden omgeven, met weeklagende dochteren aan zijne voeten, welke biddend hem aanstaarden, de zaal weergalmde van zuchten en geween. — Met bedaardheid ontwrigt de vader zich aan hare armen, en met eene taal, welke de groote liefde jegens de zijnen, maar de nog grootere jegens zijn vaderland verried, beantwoordde hij hare hartroerende gebeden.

„ Mijne vrouw, dus sprak hij, een gedeelte „ mijner kinderen, en velen mijner landgenooten „ zijn nog gevangen. God verhoede het, dat „ ik hun leven in gevaar brenge, om het mijne „ te redden. Ik hebbe mijn woord gegeven; „ ik moet het houden. Ik zal het een geluk

 „ ach-

„ achten, als ik ten slachtoffer mijner broede„ ren geofferd worde."

Dit gezegd hebbende, smeekt hij den Goddelijken zegen af op alle zijne landgenooten, en verlaat met verhaaste schreden de sterkte.

Gelijk een honderdjarige eik, welke door bulderende orkanen zijne takken van zich voelt scheuren, en zijne bladeren rondom zich strooijen ziet, onbewegelijk staat op zijne wortelen, en zijn kruin achtbaar ten hemel blijft heffen: alzoo bleef onze landgenoot pal en onbezweken onder de hevigste aanvallen, welke vriendschap en liefde op hem deden, alzoo gerust op zijne deugd en zijnen God voelde hij zijne beide dochteren van zijn harte rukken en blikte biddend naar omhoog.

Met eenen vernederenden lach, en gram gelaat zag COXINGA HAMBROEK tot zich binnentreden — knarsende van spijt hoorde hij het verslag zijner zending, en grimmig beval hij hem, zich voor te bereiden tot den dood. Bedaard verlaat de leeraar den wreedaard om zijne gade en kroost het laatste vaarwel te zeggen.

Verbeeldt u, M. H! zoo gij kunt, de in ketenen geklonkene echtgenoote met hare twee geliefde kinderen, vurig naar de terugkomst van man en vader verlangende, terwijl hope en vrees hare ziele folterden. De vrouwe kende de teedere liefde van haren echtgenoot jegens haar,

maar

maar wist tevens, dat er voor hem, wanneer pligt gebood, geene opoffering zoo groot ware, die hij niet doen zoude; zij gevoelde zelve, hoe onschatbaar hem het leven ware in de armen eener lievende gade en geliefde kinderen, maar overtuigde zich tevens dat de vaderlandsliefde en deugd van haren HAMBROEK liever duizend dooden sterven zoude, dan zijn vaderland verraden of zijne deugd bezwalken. Nu eens sloeg zij vrolijke blikken in de toekomst, wanneer zij van de banden der slavernij verlost, met hare kinderen in het fort herëénigd aan de armen van haren echtgenoot vrij zoude leven, en haar niets ontbreken tot haar geluk: dan eens benevelde droefheid hare ziele, en verbeeldde zij zich haren HAMBROEK ter strafplaats gesleept, en zich zelve met hare kinderen als eene verlatene weduwe bloodgesteld aan de woestheid van den onzinnigen Chinees.

Terwijl zij alzoo treurig peinsde, draaide de logge deur der gevangenis op de knarsende hengsels, HAMBROEK treedt binnen — schoon met ketenen beladen, vliegen gade en kroost den vader te gemoed. Het ernstig gelaat van haren gemaal doet zijne gade het ergste vrezen, en zij smeekt hem om hare onzekerheid te doen ophouden.

„ Voor- en tegenspoed, mijne gade! dit on- „ dervonden wij, zijn even ongestadig als de „ veranderlijke winden. Ook alzoo is het leven „ der stervelingen. Wie verzekert ons, of wij

„ morgen nog bij een zijn zullen. Den schoon„ sten dood sterft hij, die voor Godsdienst sterft „ en voor deugd, treur niet, mijne gade! dit „ laatste lot is mijn deel. U laat ik hier met „ mijne kinderen in boeijen en ellende, maar in „ den hemel leeft een vader, welke voor We„ duwen en Wezen bijzondere zorge koestert: „ naar dien vader ga ik zegevierend henen, „ en hem zal ik onophoudelijk smeeken voor „ Ulieder geluk."

Spraak- en wezenloos van rouwe zonken vrouw en kinderen ter aarde neder. HAMBROEK werd door de hartvochtige Chinezen weggesleept. Nog eens zag hij om naar zijne bezwekene lievelingen en beval haar den Allerhoogsten aan.

Zoolang de geele zee zal om Formosa vloeijen,
Zal HAMBROEKS deugd ons hart in edle drift ontgloeijen!
Wat zeg ik? neen, al stort Formose in de oceaan,
De deugd van HAMBROEK blijft voor de eeuwigheid bestaan.
Waarom vereert geen zuil dien grooten volksbeschermer?
Maar neen, zijn deugd is ver verheven boven marmer!
De deugd der braven is het woên des tijds te sterk,
Zijn stalen seis sloop' vrij der Phidiassen werk,
Maai steden, volken neêr; de deugd blijft altoos leven:
Ze is eeuwig als God-zelf, die ze ons heeft ingeweven.

HELMERS.

AAN-

AANTEEKENINGEN.

Koningen zelfs hunnen eerbied betuigden. A. M. Cerisier, Vaderl. Gesch. D. 6. St. II. bl. 549.

Macassar op dezelve veroverd. Cerisier, aangeh. pl. bl. 620, 621.

China werd door de Tartaren bemagtigd. In den jare 1648.

't Fort of sterkte Zeeland. Sints 1635 in het bezit der Oost-Ind. Maatschappij. Cerisier, aangeh. pl. bl. 625.

Onder de gevangenen bij den, enz. J. Kok, Vaderl. Woordenboek, op de Lett. *H.* Cerisier, aangeh. pl. bl. 626.

Waar zoo de liefde viel, enz. Vondel.

Ja, dus sprak hij, enz. Cerisier aangeh. pl. bl. 626.

Onder de eerste — zijn twee dochters. J. Kok, in gezegd Woordenboek. Cerisier, in gemeld Deel zijner Tafereelen, bl. 628.

Ik weet wel dat het besluit, enz. Cerisier, in gem. St. bl. 627.

Zij wierpen zich aan zijne voeten. Cerisier, in gem. St. bl. 627—28.

En beval haar den Allerhoogsten aan. Cerisier, ter aangeh. pl., verhaalt: „Eenigen tijd, na dat Hambroek „in 's vijands legerplaats was teruggekeerd, geschiedde „de overgave van het Fort, (in 1662 volgens Cella-„rius Geogr. n. temp. c. 24. pag. 436; volgens Hubner „en M. Vosgien, Dict. Geogr. Portatif, p. 391, 1661) „doch niet, dan, na dat alle hoop op ontzet van Ba-„tavia verdwenen was. Maar alle de gevangenen, ten „getale van 500, werden om het leven gebragt, dewijl „Coxinga ze verdacht hield van eene samenzwering „gesmeed te hebben. Onder het getal dezer ongeluk-„kigen bevond zich ook de edelmoedige Predikant „Hambroek, in het eerst na zijne wederkomst uit „het Fort gespaard."

Zoo lang de geele zee, enz. Helmers, de Holland-landsche Natie, 1e *Zang*, bl. 25.

[Bladz. 377. „Mijne vrouw, dus sprak hij, en een gedeel-„te mijner kinderen zijn nog gevangen. God verhoede het, „dat ik hun leven in gevaar brenge, om het mijne te red-„den!" — Welk braaf en gevoelig mensch zoude niet even zoo denken en handelen? En deze omstandigheid, welke bij den Romeinschen REGULUS geene plaats had, maakt, naar mij dunkt, dat de op zich zelf heldhaftige trouw van HAMBROEK, (gelijk die van den Syracuser DAMON) niet gelijk gesteld kan worden met die van REGULUS, en van onzen ALBRECHT BEI-LING. Er komt nog bij, dat, volgens het gewoon verhaal, REGULUS op en om de weigering, welke hij medebragt en had helpen uitwerken, ter dood gefolterd wierd; terwijl HAMBROEK (volgens het geschiedverhaal, hier boven) eerst naderhand, na het overgaan van het fort, en bij eene andere aanleiding, mede werd omgebragt.

H. W. T.]

GE-

GEDICHTEN.

PROEVE

EENER ONUITGEGEVENE DICHTERLIJKE VERTALING

VAN

HORATIUS LIERZANGEN.

EERSTE ZANG

VAN HET EERSTE BOEK.

O edele vorstentelg, Mecenas
Mijn toeverlaat en roem met een! —
Dees vindt vermaak in met den wagen
't Olympisch stof omhoog te jagen,
Als hij den merkpaal in den strijd
Met heete wielen vaardig mijdt,
En wordt de palm hem aangeboden,
Geëerd te zijn als een der goden.
Dien lust het, dat de wufte stem
Der kiezende Quiriten hem
Verheft tot hooge waardigheden.
Een ander weer is best te vreden,

Zoo

Zoo hij al' 't graan op zolders tast
Dat op de Lybische akkers wast.
Zulk een wien 't meeste kan vernoegen
Zijn vaderlijken grond te ploegen,
Beweegt gij nimmer door een schat,
Zoo 't goud als Attalus bezat,
Om schromende op de Egéesche baren
Met eene holle kiel te varen;
De koopman vreest voor 't stormgeweld,
Dat, van 't zuidwesten aangesneld,
De Ikaarsche golven komt bestoken,
En, ziende mast of spriet gebroken,
Roemt hij het veiliger verblijf
In dorpen en het landgerijf;
Maar brengt straks na 't gekalefaterd
't Herstelde schip op nieuw te water,
Steeds schuw voor armoê te ondergaan.
Weer andren staat het beter aan
Kampaanschen wijn met ruime teugen
Te drinken en tot zulk verheugen,
Nu onder boomen, buiten zon,
Dan bij een heilge waterbron,
Een goed deel van den dag te geven;
Veel andren lust het krijgsmans leven,
Als krijgstrompet en krijgsklaroen
Hun klanken zamen hooren doen,

Ter-

Terwijl zij niet dan oorlog prijzen,
Der teêre moêdren grootst afgrijzen;
De jager houdt zich vroeg en spâ
In de open lucht; vergeet zijn' gâ,
Wanneer door zijn getrouwe honden
Een hart of hinde wordt gevonden;
Of als 't Apulisch zwijn, verwoed,
Zijn ronde netten scheuren doet.
Mij kan het klimôp meer behagen,
Wiens loof geleerde kruinen dragen;
En, draagt mijn hoofd een veilen kroon,
Dan mengt die eer mij met de Gôôn!
Het koele woud der Nimfen-reien,
En 't dansen van de Saters, scheien
Mij van 't gemeen door maatgeluid;
Zoo mij Euterpe bij de fluit,
En Polyhymnia, bij 't stellen
Des Lesbiaansche lier, verzellen;
Maar zoo 'k bij u, Meceen! den rang
En naam van Lierpoëet erlang,
Zal dat mij regt hovaardig maken,
En met mijn kruin 't gestarnt doen raken.

TWEE-

TWEEDE LIERZANG
VAN HET EERSTE BOEK.

Reeds lang genoeg heeft Jupiter
Zijn sneeuw en hagel heinde en veer
Op de aard gezonden uit de wolken,
En heilige gebouwen met
Zijn bliksemvuur in brand gezet,
De stad vervaard en al de volken,
Elk schrikte en vreesde dat de tijd
Van Pyrrha's, droevig wijd en zijd
Vernemende der goden vloeken,
Nu wederkwam met al zijn zeeën
Gelijk toen Proteus 't watervee
De hooge bergen deed bezoeken,
Wanneer der olmen kruin, voorheen
Der vogelen verblijf alleen,
Vol visschen hing om hoog geheven,
Wanneer de dassen, schuw van aard,
Voor 't overstelpend nat vervaard,
Op 't oppervlak der watren dreven.

Men

Men zag den Tiber zich, verstoord,
Verwijdren van 't Etrurisch oord
En met gekeerde stroomen zwellen;
Om wat de tijd van 't rijksgebied
Van koning Numa overliet,
En Vesta's tempel neêr te vellen;
Toen hij ter zee (met tegenzin
Van Jupiter), uit vrouwenmin,
Het wreken op zich had genomen
Van Ilia, op hare klagt,
En, snoevende op zijn watermagt,
Ten slinker oever op kwam stroomen.
Ons nakroost, weinig in getal,
Door 't misdrijf hunner oudren, zal
Nog hooren van het bloedvergieten
Der burgren tegen een gekant,
En met het slagzwaard in de hand,
Dat beter Persenbloed deed vlieten.
Wien roept men van de goôn best aan
Om Romes val te keer te gaan?
ô Maagdenstoet! met wat gebeden
Zult gij uw Vesta, die, gehoond,
Zich doof voor uwe stemmen toont,
In 't eind tot bijstand overreden?
Wien kiest Jupijn, opdat hij boet
Den gruwel van 't gestorte bloed?

 Apol!

Apol! verhoor ons ernstig bidden,
Gij, wien een wolk ten sluijer srtekt,
Die uwer schoudren glans bedekt,
Daal neêr, vertoon u in ons midden!
Dan wilt gij liever, Venus! kom,
Kom met Kupied en Boert, die om
Uw' schreden op hunn' wieken zweven.
Of is 't, dat gij, o vader Mars!
Der burgerkrijgen eenmaal wars,
Nog op uw kindren acht wilt geven;
Kom gij, die in helmet en boog
En zwaard, en in het dreigend oog
Van 't Marsisch voetvolk schept behagen;
Of zien wij u, o Maja's zoon!
In plaats van vleuglen, u gewoon,
't Gewaad eens strijdbren jonglings dragen;
Is 't, dat gij, wisslend van gelaat,
In zijn gedaante voor ons staat,
En Cezars wreker u laat noemen;
Keer dan eerst laat naar 't hemelhof.
Uw bijzijn strekke lang tot stof
Voor Rome's volk tot vrolijk roemen.
Ach! dat u geen verhaaste wind,
Om dat gij u beleedigd vindt
Door onze schendige bedrijven,
Tot onze straf vervoer' van de aard,

En

En wij, uw bijstand niet meer waard,
Van uwe hulp verstoken blijven.
Behaal hier zege aan allen kant,
Wees vader hier van 't vaderland;
Voer lang dien eernaam, dien we u gaven,
Duld, Cezar! brave veldheer, niet,
Dat, ongestraft, door 't Roomsch gebied
Der Meden woeste ruiters draven.

DERDE LIERZANG.

VAN HET EERSTE BOEK.

De heldre glans van Cypria
En 't broederpaar van Helena
Leide u, o schip! hoede u voor stooten!
Der windenvader geve op zee
Alleen den Westenwind u meê
En houde al de andren opgesloten!
Opdat ge, gaaf en ongerept,
Terug geeft, wat ge ontvangen hebt;
Gij staat voor hem, wien we u betrouwden
Te boek voor schuld. Bewaar Virgiel,
Uw beste vracht, mijn halve ziel,
Los hem in Afrika behouden.
Gewis had hij een borst van staal,
Die op de zee voor de eerste maal
Een broze kiel bestond te wagen,
Geen stormen van 't Zuidwest, en 't Noord,
Elkaêr bestokende als verstoord,
Geen regen-starren, boôn van vlagen,

Ont-

Ontziende, noch voor 't woên bevreesd
Des Zuidenwinds, die allermeest,
't Zij hij de golven hoog doe zwellen
Of slechts, op 't Adriatisch meer
Zich gelden laat als voogd en heer,
Door lucht en zee de wet te stellen.
Wat dood zou hem vervaard doen staan,
Die zonder schrik het oog kon slaan
Op hooge zeeën, holle baren,
Op zwemmende gedrochten, op
Epirus bergen, (om wier top
De bliksems schittren) vol gevaren,
Wat baat het, dat het wijs beleid
Der Goôn de landen perkt en scheidt
Door watren, die het drooge omringen,
Als kielen, die geen Goôn ontzien,
Ondanks hun willen en verbiên,
De onmeetbre ruimten overspringen?
't Vermetel menschdom stelt zich bloot
Voor alle moeite, leed en nood,
En ijlt en holt door al 't verboden.
Vermetele Prometheus bragt
Dus 't vuur bij 't menschelijk geslacht,
Bestelende 't verblijf der Goden.
Weldra na 't rooven van dat vuur
Verscheen op aard ter kwader uur

Een bende nooit gekende kwalen.
't Noodzaaklijk sterflot, traag voorheen,
Versnelde op hare komst zijn schreên,
En weigerde voortaan te dralen.
Dedaal beproefde dus de lucht
Door een den mensch oneigen vlugt
Op hem niet aangeboren vleuglen.
Alcides, wien niets matten kon,
Drong zelfs tot over d' Acheron,
De mensch laat zich door niets beteuglen.
Wij randen zelfs den hemel aan,
Door menig dwaas en trotsch bestaan,
En 't zijn onze eigen wanbedrijven,
Waardoor de handen van Jupijn,
Opdat ze steeds strafvaardig zijn,
Met bliksemen gewapend blijven.

VIER-

VIERDE LIERZANG.

VAN HET EERSTE BOEK.

De winterkoude ontlaadt; de lente en Zephirs keeren,
Men werkt de schepen reeds van 't strand.
Het vee kan reeds den stal, de bouwman 't veld ontberen,
Geen sneeuwwit glinstert meer op 't land;
En Venus gaat ten rei met haar bevalligheden
En Nimfen bij het licht der maan;
Zij raken luchtig de aard door trappelende schreden
Met beurtelingsche voeten aan,
Terwijl Vulkaan de smits, waarin Cyklopen zwoegen,
In gloed zet door zijn vuurgeweld.
't Past nu om 't blinkend hoofd den groenen mirt te voegen,
Of bloemen van 't ontdooide veld,
't Past nu aan Faunus weer een offer op te dragen,
Dat hem in donkre wouden eert;
Een teeder lam, indien een lam hem zal behagen,
Een boksken, zoo hij dit begeert,
De bleeke dood valt op der vorsten sloten, even
Als op der armen hutten aan.

O rijke Sextius! de korte duur van 't leven
Verbiedt naar lange hoop te staan.
Gij zult in donkren nacht die schimmen meê genaken,
Waarvan men veel alhier verhaalt,
En in het diepe hof van Pluto meê geraken.
Doch als ge eens derwaarts zijt gedaald,
Zult gij niet bij den wijn door 't lot voor koning spelen,
Noch lonken naar een Lycidas,
In wiens gezelschap nu de jongens gaarne deelen,
Maar aller meisjens hoop wel ras.

VIJF-

VIJFDE LIERZANG

VAN HET EERSTE BOEK.

Wat knaap is 't, die in de eenzaamheid
Van een spelonk u dringt en vleit,
Van roos en balsemgeur doortrokken?
Voor wien, o Pyrrha! vlecht ge uw lokken,
Altijd eenvoudig in uw praal,
Hoe zal hij zich nog menigmaal
Om 't wanklen van uw trouw beklagen?
En vruchtloos hulp bij Goden vragen?
Wat zal het hem, als eens dees kust
Door nare stormen wordt ontrust,
Uit ongewoonte ontzetting baren,
Die ligtgeloovig geen gevaren
Nu kent, noch 't draaijen van den wind —
Die, nu hij u zoo gunstig vindt,
Waant dat ge altijd hem zult gerijven;
En slechts voor hem zoo lief zult blijven?
Rampzalig zij, voor wie uw schoon
Zich zoo verloklijk spreidt ten toon

Eer ze u genoegzaam kennen mogen!
Voor mij, 'k ben dat gevaar onttogen;
De tempelwand, waar aan het bord,
Dat ik er hing, vernomen wordt,
Toont, hoe 'k Neptuin, na 't schipbreuk lijen,
Mijn natte plunje kwam te wijen.

ZES-

ZESDE LIERZANG

VAN HET EERSTE BOEK.

Laat Varius uw zege en kloeke krijgsbedrijven,
Met een Homeersche vlugt, in heldendicht beschrijven,
En wat, door u geleid, het moedig krijgsvolk deê
Op 't land en op de zee,
Dat is geen onderwerp, Agrippa! voor mijn dichten.
Geen gramschap van Achil, die nimmer wist van zwichten,
Ulysses zwerven, noch 't door wraak bebloede hof
Van Pelops is mijn stof,
Mijn poëzij houdt zich bij zachter liergezangen,
Ik schroom op hooger toon een lofdicht aan te vangen,
Opdat ik niet den lof van Cezar, noch uwe eer,
Door zwakke kunst verneêr.
Wie zou naar waarde Mars in 't kopren harnas malen?
Wie hoe Meriones bij Troje streed verhalen?
Wie toonen Diomeed, den Goôn door menig blijk,
Van Pallas hulp, gelijk?
Ik zing, hoe vrijsters tegen vrijers stoeijend vechten
Met nagels wel gekort; van bekers en gerechten,
Het zij ik ben bevrijd of wel eens blaak van min,
Veranderlijk van zin.

*

ZE-

ZEVENDE LIERZANG

VAN HET EERSTE BOEK.

Verscheiden vinden roemensstof
In Mitylene, Rhodos, of
In Efese, of Korinthe aan zee van beide zijen,
In Febus Delfos, of in Bacchus Thebe, of wijen
Thessaaljes Tempe hunnen lof.

Weer andren zetten zich alleen,
Om de eer van Pallas stad, Atheen,
Door hooger poëzij 't geweld des tijds te ontrukken,
En laten, daar zij slechts voor zich 't olijfgroen plukken,
Al 't andre loof voor elk gemeen.

Men vindt er, die, vooral gesteld,
Dat Juno's glorie word' vermeld,
Van Argos paarden of Mycenes schat gewagen,
Geen Lacedemon kan, hoe lijdzaam, mij behagen,
Of 't vette Larisseesche veld,

Als

Als hier 't Albuneasche huis,
En 't flaauwend Anio's gedruisch,
Of 't bosch van Tibur, dat den wandlaar kan verkoelen;
En mijne boogaards, langs wier kanten beken spoelen
Met kruiden knabbelend geruisch.

De Zuidenwind gaat niet altijd
Verzeld van regen, maar bevrijdt
Den hemel menigmaal van buijen, die er pakken.
Maak zoo een eind aan 't leed, om alle de ongemakken
En tegenspoeden, die gij lijdt.

Het zij gij 't leger in het veld,
Dat blinkt van wapentuig, verzelt,
Het zij u Tibur dekt in schaduwrijke lommer,
Verdrijf zoo door den wijn, o Plankus! eens den kommer,
Die veel te lang u 't hart beknelt.

Men zegt, dat Teucer in 't verdriet,
Waarmeê hij Salamins gebied
En 's vaders oog ontweek, met loof van populieren
Het glimmend hoofd ter eer van Bacchus nog bleef sieren;
Wanneer hij dus zich hooren liet:

„ Ge-

„ Gezellen ! volgt vrij overal ;
„ Waarheen het gunstiger geval
„ U voere, of u een rustplaats moog bereiden,
„ En wanhoopt nergens aan, daar Teucer u geleiden
„ En met zijn raad verzellen zal.

„ Betrouwt Apols beloftenis,
„ Verwacht voorzeker en gewis
„ Een ander Salamin, dat elk, wie 't komt te aanschouwen,
„ Schoon in een ander oord, in twijfeling zal hou'en,
„ Of 't oude of 't nieuwe beter is.

„ Ô Mannen, die met mij alreê
„ Bedroefder leed en erger wee,
„ Dan dit, hebt doorgestaan, vergeet nu alle uw zorgen,
„ Drinkt nu uw bekers gul en lustig uit. Op morgen
„ Begeven wij ons weer in zee."

ACHT-

ACHTSTE LIERZANG

VAN HET EERSTE BOEK.

'k Bezweer u bij al 't Godendom,
O Lydia! zeg eens, waarom
Toch zult gij Sybaris, op u verliefd, bederven?
Waarom moet hem, die stof en zon
Gemakkelijk verdragen kon,
Het open veld van Mars nu derven?
Waarom, zoo ridderlijk van aard,
Met zijns gelijken niet te paard
Gestegen? waarom niet het Gallisch ros gedwongen
Met scherpen breidel en gebit?
Waarom niet, van den strijd verhit,
In 's blonden Tibers stroom gesprongen?
Hoe schuwt hij de olie nu zoo zeer,
Als addren bloed? of mooglijk meer?
Waarom zijn armen, bont en blaauw van 't wapen dragen,
Niet meer gebruikt in 't worstelperk?
Waar is hij, die verre over 't merk
De schijf of werpspies weet te jagen?

Waar

Waar blijft hij nu? wat schuilt hij weg,
Als Thetis zoon, kort voor 't beleg,
Dat Trojes ondergang en noodlot zou volēnden,
Opdat geen dragt van 't manlijk kleed
Hem meê ten oorlog voeren deed,
Tot schrik der Frygiaansche benden?

NE-

NEGENDE LIERZANG
VAN HET EERSTE BOEK.

Gij ziet Soakte glinstrend staan
Van dikke sneeuw. Der bosschen boomen,
Met al te zwaren last belaân,
Bezwijken schier, terwijl de stroomen
Verstijfd staan met een harde korst
Van ijs, door overmaat van vorst.

Ga 't nijpen van de kou te keer,
Stook lustig op door hout te branden;
Verflaauwt het vuur, stook op alweêr,
O Thaliarch! met milde handen,
Doch maak van uw Sabynsche kruik
En wijn die warmt vooral gebruik.

Beveel de rest den Goden aan,
Die door hun magt, wanneer zij willen,
Hoe hoog door storm de zee moog staan,
De bulderende winden stillen;
Straks na 't bedaren van zulk weer
Roert zich cypres noch olmtak meer.

Vraag niet hoe 't morgen wezen zal,
Houd ieder dag dien gij zult leven
Voor winst albieden u van 't geval
Om 't hare aan uwe jeugd te geven.
Versmaad geen dans of minnarij
Zoo lang gij zijt van grijsheid vrij.

Gij wordt, komt zij, van vreugde wars;
Te voren moet gij u vermaken.
Zoek wandelpleinen, 't veld van Mars,
En plaatsjes, waar men bij 't genaken
Des donkren avonds, op den tijd
Wel afgesproken, fluistrend vrijt.

Ga waar een lachje of stommeling
Het schuilend meisje kan verraden,
Of waar men strikje, band of ring
Aan arm of vinger zonder schaden
Ontrooft, daar zij, die weerstand biedt
Dien weerstand graag verwonnen ziet.

LIER-

LIERZANG.

1795.

Wanneer de bulderende orkanen
Van Athos top den weg zich banen
Op Amphitrite's pekelnat,
Weerstaat de onwrikb're rots in 't barnendst der gevaren,
En spot met 't schuimend woên van de opgestuwde baren,
Die bruisschende om zijn voet vergaren,
Wiens grondvest, eeuwig vast gevat,
Steeds kracht'loos door haar word bespat.

Zoo kan noch ramp, noch ongelukken
't Standvastig hart ooit nederdrukken
In 't nijpenst van den ergsten nood.
Laat drieste muiterij, haat 't volk zijn leven dreigen,
Geen schrik zal 't fier gemoed ooit in zijn strikken krijgen;
Zal ooit de stem van de eer doen zwijgen
In de edle ziel, die, waarlijk groot,
Bedaart durft staren op den dood.

De rede moog' haar overtuigen,
Geen vrees zal ooit haar 't hoofd doen buigen,
Hoe dwinglandij, hoe moordlust woed':
'tMoog't nedrig kruipend riet, door steeds voor wind te bukken,
Zijn nietsbeduidend lies voor storm te hoên gelukken,
De eik weet zich ook 't geweld te ontrukken,
Die, zwicht zijn onverschrokken moed,
De aard door zijn' val nog davren doet!

Het onregt moog' vrij zegevieren,
Daar 't zijne bloedige banieren
Door 't wufte volk geheiligd ziet;
Mijn held zal steeds dien stroom stoutmoedig tegenstreven;
Geen sporeloos gemeen zal ooit hem wetten geven.
Al de aard' mogt vrij voor Cesar beven,
En knielen voor zijn hoogst gebied;
't Heelal bezweek, maar Cato niet.

't Valt ligt, wen voorspoed 't zeil doet zwellen,
Vóór wind langs 's wereldś stroom te snellen;
Men kent eerst 's stuurmans vaste hand
Wen storm zijn' wrakke kiel in 't nat dreigt te begraven,
En hij, langs klip en zand, vol moeds bezeilt de haven.
De tegenspoed toont ons de braven;
Zij loutert deugd, verfijnt 't verstand,
Als 't goud, gezuiverd door den brand.

Geen

Geen aanzien, glorie, noch vermogen
Bedwelmt den geest, verblindt ook de oogen,
Door haar aanloklijk klatergoud,
Van hem, wiens effen ziel, ver boven 't lot verheven,
Zich nimmer heeft gehecht aan dit kortstondig leven;
Die, door een edler drift gedreven,
Zijn' hoop op beter wereld bouwt,
En 't hier slechts kinderspel beschouwt.

Geen heerschzucht zal zijn rust verstoren,
Geen goud zal ooit zijn deugd versmoren,
Geen drift schept hem reeds hier een hel;
Hij lacht om 't driest gevoel der dwaze stervelingen,
Zoo trotsch op nietigheid! De Eerste Oorzaak aller dingen
Kan, even ligt, uit een doen springen
Geheel het kunstig zamenstel
Der wereld, als een waterbel!

Hij zal, steeds met zijn staat te vreden,
Gerust het levenspad betreden,
Door eer, door trouw, door deugd geleid;
Zijn' hand zal met vermaak de vreugde-rozen plukken,
Zijn voet zal zonder vrees op kwellings-doornen drukken,
Geen leed zal hem het hoofd doen bukken,
Tot scheiden immer voorbereid,
Verlangt, noch beeft hij voor dien tijd.

Al ziet hij de onschuld vaak gelasterd,
En 't menschelijk geslacht verbasterd,
Al ziet hij dwaasheid op den troon,
En de eerlauwrier om 't hoofd van slechte slaven blinken,
In tweedragts jammerpoel zijn vaderland verdrinken,
De welvaart in dien kolk verzinken,
En godsvrucht, deugd, gesteld ten toon,
Versmaad, en overstelpt met hoon,

Hij zal, hoe 't zwakker geest moog' treffen,
Steeds, als de palmtak, zich verheffen,
En steunen op een beter lot.
Hij weet, dat al wat is, noodzaaklijk zóó moet wezen,
Dat 't sterflijk oog, te zwak om 't ware doel te lezen,
Gerust moet voortgaan, zonder vreezen,
Vernoegd met 't dadelijk genot,
Vertrouwen op 't bestuur van God.

Zijne Almagt zal eens regt verschaffen,
't Kwaad ten gepasten tijd wel straffen
Verstikt in 't zelf gespreide net.
Hij zal, ten zijnen tijd, de waarheidszon doen schijnen,
Door eeuwig heldren glans de nevels doen verdwijnen,
Verscheuren boosheids listgordijnen:
't Verraad wordt, eenmaal perk gezet,
Door zijn' gewisse wraak verplet.

Augustus. J. v. d. D.

EEN WOORD OP REIS,

VAN

J. HINLÓPEN

AAN

VAN DER PAUW.

DEN 20 JUNIJ 1798.

UIT EENEN BRIEF

VAN *Prof.* A. v. G. AAN H. W. T.

„ *Onder de papieren van mijnen overledenen Oom, Mr.* W. VAN DER PAUW, *had ik het geluk, onder meer belangrijke stukken, eenige dichtregelen van wijlen den Staatsraad en Ridder* J. HINLÓPEN *te vinden. Aanstonds eigende ik mij het boekje gretig toe, en beschouwde hetzelve als eenen mij dierbaren schat; vooral daar wij zoo weinig van dezen voortreffelijken man bezitten, en daar een ieder de grondige geleerdheid zoowel als den zuiveren smaak en het fijn gevoel in dezen Dichter bewonderde.*

„ *Bij uw jongst verblijf te* Utrecht, *deelde ik u het een en ander mede, en beloofde u tevens met hetzelve uwe* Mnemosyne *te versieren. Aan deze belofte blijf ik getrouw, en zend u hiernevens het geen ik meende, dat ter plaatsing meest geschikt was; aangezien er verscheidene versjes in het gevonden bundeltje voorhanden zijn, welke onverstaanbaar zijn of alle hunne waarde bedekken voor die genen, welke met de bijzondere om-*

standigheden en het personele van den vriend des Dichters onbekend zijn. Wat evenwel het overige betreft, het geen ik u ter plaatsing aanbiede; ik meen kortelijk de aanleiding te moeten opgeven waarbij hetzelve is opgesteld.

„ Terwijl de beide vrienden door de Fransche omwenteling van 1795 hunne posten verloren hadden, en zich over de rampen huns vaderlands bedroefden, vonden zij geenen geringen troost in het beoefenen ieder van zijne geliefkoosde studiën, en het rein genot der vriendschap, welke zij van jongs af hadden aangekweekt. Intusschen deed zich, in den zomer van het jaar 1798, voor mijnen Oom eene geschikte gelegenheid op, om eene reis naar Hamburg en Stade te ondernemen, waardoor hij genoodzaakt werd, zijn vaderland voor eenigen tijd vaarwel te zeggen, en zich van zijnen Vriend te verwijderen.

„ Na het afscheid voelde zich de edele HINLÓPEN gedrongen, deze dichtregelen zijnen vriend op reis na te zenden; en dit heeft, in de gevolgen, mij in staat gesteld, het publiek nog iets van dien kundigen en slechts al te bescheiden man te kunnen mededeelen."

JAM-

JAMBEN.

Ga heen, waar nog geen voet des vijands trad,
Waar nog een straal van vrede schijnt op 't pad;
Vergeet den last der ketens, voel u vrij,
En hoor geen kreet van haat of dwinglandij!

Ga heen, mijn vriend! geniet het leven nu!
Er leeft een oog, er waakt een zorg voor u. —
Vertrouw dat oog, vertrouw die zorg uw lot,
En, roept uw pligt, gehoorzaam zijn gebod.
Het kind verlaat gerust, aan 's vaders hand,
De moederschoot, en volgt naar 't vreemde land.

Nu opent zich, mijn vriend! een nieuw verschiet
Van 's vaders rijk, waar 't oog geen einde aan ziet;
Nu proeft uw ziel een onbekend genot
Der magt, der trouw, der rijke zorg van God,
En leest zijn gunst, en eert zijn wijzen wil,
Helaas! waar 't Y herleeft in Schwinges kil!

Ga

Ga heen! ik blijf: mij bindt de zoetste koord
Aan 't vreedzaam huis. Ik gun u Elves boord.
Een trouwe gade, en kinderlijk belang,
Vergoeden mij. Ik juich, in zulk een dwang.

Slechts ééne bede..... en 't hart des vriends ontzegt
Die bede niet. De vriendschap kent haar regt.
Wanneer uw voet aan *Hamburgs* oever treedt
En reeds uw blik den wal, de torens meet, —
Ga, vind den man, aan wien mijn liefde kleeft,
Voor wien aan 't oog mijn traan zoo vaak nog beeft;
Zeg KLOPSTOCK: dat zijn harp, die Christus zong,
In 't innigst hart van uwen vriend ook drong:
Zeg: dat mijn dank, na 's levens langen nacht,
Hem nog op 't feest van mijn verlossing wacht.

En heeft uw oog (was ooit dat oog zoo stout?)
Zich-zelf in 't oog des *grooten* mans aanschouwd;
Ga heen dan! Spoed den weg naar Wansbecks oord,
Waar CLAUDIUS, in stilheid, ongestoord,
Natuur en kunst, in haar geheim, bespiedt,
En, op Gods aard', zich-zelf en — God geniet.
Gij kent hem dra. De Grieksche glimlach zweeft
Rondom zijn lip: de vrije menschheid leeft
In elke trek: zijn oog is rein en warm;

En,

En, eer gij 't weet, omvangt u reeds zijn arm.
Zeg slechts: „ Gij hebt een vriend in Utrecht, die
„ Zich laaft en zalft in al, wat uw genie
„ Zoo rein, zoo vrij, zoo waar en menschlijk, schiep.
„ O! zinds uw Bode op Neêrlands wegen liep,
„ Verstaat zijn hart, doorziet zijn hoofd, het geen
„ Hem vaak verstrooid — of nooit te ontwikk'len scheen.
„ Hij heeft u lief. Hij dankt, voor u, zijn Heer,
„ En meent, hij kent in de eeuwigheid u weêr."

Gij, VAN DER PAUW! vergeef uw vrienden-last,
Die aan de trouw van ware vriendschap past!
En — zoo uw oog JACOBI nog ontmoet, —
Dien wijsgeer zendt mijn hart, door u, zijn groet.

Gelukkige! zoo zwerft ge in 't zalig land,
Waar haat of twist geen eedle menschen bant,
Terwijl ge uw dorst aan menschenkennis boet,
En 't brandend hart met dauw van wijsheid voedt.

Ga heen! gedenk aan ons! geniet uw lot!
Voor vrienden zorgt geen vriend zoo trouw als God.

OP

OP DE REIS.

Stil en vertrouwend
Ga ik mijn pad.
Kijkt het van rotsen
Diep in den afgrond:
Stil en vertrouwend
Ga ik mijn pad.

Loopt het door bosschen,
Eenzaam en bang:
Ligt het in heiden,
Brandt het in zanden:
Stil en vertrouwend
Ga ik mijn pad.

Lacht

Lacht het in beemden,
Waar, door het gras
Zilveren beeken
Spieglen en klonklen:
Stil en vertrouwend
Ga ik mijn pad.

Boven, op bergen,
Hoog, in den storm,
Midden op aarde,
Diep, in de kolken,
Ver, op de zeeën,
Heb ik een' vriend.

Waar ik ook wandel,
Kent hij mijn' nood.
Waar ik ook wandel,
Telt hij mijn treden,
Steekt hij zijne armen
Vriendlijk mij toe.

Eer

Eer uw behoeder,
Dank hem mijn hart!
Eer uw geleider,
Voel hem nabij u!
Overal ziet hij,
Ziet hij — en zorgt.

Jezus, mijn koning,
Heerscht hier op aard,
Waar ik nog wandel.
Jezus, mijn broeder,
Heerscht in den hemel,
Waar hij mij wacht.

VROU-

VROUWENBESTEMMING.

Présentement on ne peut plus ni s'afficher ni se perdre, et il me semble également difficile de se deshonorer ou de conserver une reputation sans tache. Cette liberté degenerée en licence, se manifeste en tout, dans les actions, dans les discours: le ton se corrompt comme les moeurs: on voit les jeunes personnes (qui sont dans le monde depuis six ou sept ans) se piquer ouvertement d'irreligion, croyant, que l'impieté tient lieu d'esprit, et qu'être athée c'est être philosophe; la modestie n'est plus qu'un maintien de cérémonie, qu'une grimace de cercle, à laquelle on renonce entièrement, dès qu'on n'est plus avec cinquante personnes.

Mad. DE GENLIS,
in *Adèle et Theodore.*

Mijn hart is niet hoogmoedig, Heer!
Mijn oog zoekt in geen trotsheid eer;
Ik tracht geen roem te halen
Door 't juist ontleên
Van wonderheên;
Ik zet mijn weetlust palen.

PSALM 131,
Naar de Luthersche berijming.

Waar schuilt die jammerpoel, die niets dan giftwalm braakt,
Die 't menschelijk verblijf een dal van gruwlen maakt;
Aan 't zengend vuur gelijk van Etnaas lavaplassen
Die 't struikjen aan zijn voet verkeert in stuivende asschen;
Ja niet een kiemend zaadj' in hun bereik gedoogt,
Maar eer het wortel schiet zijn vruchtbaar sap verdroogt?
In welk een hoek der aard is 't eerst die bron ontsproten,
Waar uit zich 't diep verderf alom heeft uitgegoten,
Dat alle deugd verstikt in 't menschelijk gemoed,
En stille needrigheid voor hoogmoed wijken doet?

Wat vragen wij? helaas! — Wat zouden wij 't verbloemen?
Ons doorzicht, dat verstand, waar wij zoo hoog op roemen,
Zou dat ons 't stikziend oog niet oopnen bij die bron,
Zoo iemand nog bestond die haar miskennen kon?
Of zegt het hart ons niet, wie op zijn stem wil letten,
Waar de oorsprong schuilt des gifts, dat alle deugd moet smetten,

En 't zuiverste gevoel versmooren in de ziel
Van wie zich-zelf verbergt, hoe diep het menschdom viel?
Afschuwelijke trots, gestegen uit die poelen
Waar eeuwig duister heerscht en knarsetandend woelen,
Is oorzaak van die straf, die 't leven stervenspijn,
En 't vieren van zijn drift des stervlings' vloek doet zijn.

Waar, waar dan zoeken we u, hoe zoeken we u te ontwijken,
Gij giftbron, om wier rand bedriegbre bloemen prijken;
Maar uit wier diepte een walm zich opheft, die het hoofd
Met zuizeling bevangt? — De reiziger belooft
Zich laafnis voor zijn dorst, en koeling bij het branden
Des heeten middaggloeds: hij nadert tot uw randen,
Zwelgt gretig van uw vocht, maar 't vloeiend bronkristal,
Dat, hijgende gezocht, zijn hart verkwikken zal,
Stort vuurvlam in zijn borst, voor streelende verkoeling;
De bloedstroom zwelt en bruischt met onbedaarbre woeling;
Een eenige, enkle teug heeft heel zijn brein beroerd,
En, zinloos, mist hij 't pad het geen hem t' huiswaart voert.
Hij dwaalt om 't gapend diep met waggelende schreden,
En stort in 't eind, bedwelmd, en redloos, naar beneden.

Wie ziet niet aan de vrucht, wat oord haar heeft geteeld?
ô Gij, van 's hemels gunst zoo schittringvol bedeeld,
Gij, eenmaal edel Volk, zoo roemrijk in beschaafdheid,
Dat (Hemel, sints hoe lang!) in weeldes boei verslaafd leidt,

Wel-

Weleer voor Godsdienst, kunst, en wetenschap, vol gloed;
Thands voor dat alles koud, en blind van overmoed!
Ja, gij, die ons de dwang den broedernaam deed geven,
(Geen onzer die 't herdenkt dan blozende en met beven!)
Gij, gij ontsloot dien wel, waaruit het jammer sproot
Dat de aard heeft overdekt met schande, bloed, en dood,
ô Moesten wij voor hoon, met lijdzaamheid gedragen,
Voor 't sleepen van uw juk in nooitgehoorde plagen,
Onze inborst zien besmet (eene inborst, eens zoo rein!)
Door stelsels van bederf, gestegen in uw brein!
Helaas! gij leerdet ons de vrucht dier stelsels kennen,
Door menig argloos hart aan zede en plicht te ontwennen,
Te ontscheuren aan zijn God en al die zaligheid
Die d' invloed van Zijn woord in 's Kristens ziel verspreidt.
Van daar, dat needrigheid door hoogmoed werd vervangen,
En 't hart, door waan vervoerd, aan ijdlen schijn blijft hangen,
Het wichtigste beschouwt als enkel speelvermaak,
En 't oefnen van den plicht een onvolvoerbren taak!
Hoe zien wij elken kring dien invloed niet bevlekken!
De oudvaderlijke deugd hield op, ontzach te wekken;
En de ons zoo eigen ernst, zij, waar wij door bestaan,
Week voor lichtzinnigheid en onverdraagbren waan.

ô Wij, ja, wij vooral, zoo licht misleide vrouwen,
Ons voegt het, van dien smet den boezem vrij te houen.
Ons voegt het, dat te zijn, onwankelbaar en vast,

Dat maagd, en echtgenoot, en teedre moeder past.
ô Hoeden, hoeden wij ons zelven voor het dwalen
Uit de ons door God bestemde en vastgezette palen!
Voor 't schenden van dien plicht waartoe ons de Almacht riep
Wanneer zij uit één vleesch den mensch een weêrhelft schiep.
Ja, heerschen we op ons hart als de eigenmin het prikkelt!
Om 't even, met wat kleed zij zich voor 't oog omwikkelt;
Om 't even, bij wat naam zij heersche op ons verstand;
Zij neemt den boezem in, en legt het hart in band,
Dat niet, bij 't eerst gevoel van 't sluipswijs binnenglijden,
Haar allen toegang sloot, niet moedig durft bestrijden.
Ach, 't paadtjen is zoo smal, zoo glibbrig voor den voet,
Waar langs de zwakke vrouw door 't leven wandlen moet!
Wee haar, zoo ze op dat pad, vervoerd door 's dwazen voor-(beeld,
Van de ijdelheid verzeld, zich-zelven veilig oordeelt;
't Gelei verachten durft, dat rede en deugd haar biedt;
En, in haar levensloop een spel van 't toeval ziet.
ô Wrange, bittre vrucht van 't alverderf der zeden,
Ons meêgedeeld van hun door wie wij zoo veel leden!
Neen, planten we u niet voort, uw zaad verstikk' veeleer,
Zoo kweekt nog eens ons kroost der vadren deugden weêr!
Zoo moge onze eenvoud weêr, in 't huislijk heil, herleven!

Mijn zustren, zien wij rond, (wie kan het zonder beven?)
't Wordt thans als grootsch beschouwd, en 't strekt ten pronk-(sieraad,
Dat m' al wat heilig is vertrappelt en versmaadt;

Men

Men acht het zich tot eer, door schaamtloos redentwisten
Te schittren in den rang van gruwzame ongodisten;
Op Godverloochening te roemen, God ten hoon;
Ja, wie dit moedigst doet, geeft hedendaags den toon.

Wij siddren! Groote God! gij die ons hebt ontslagen
Van 't smartlijkst knellend juk, ook door den slaaf gedragen,
Hergeef dien eenvoud ons die 't hart geen wenschen laat,
Geen andre zucht gedoogt, dan voegt aan onzen staat;
Die 't huislijk stil geluk met gade en huwlijksloten
Den hoogsten zegen schat op 't menschdom uitgegoten;
Herstel dien eenvoud weêr die schooner sieraad strekt
Dan goud of paarlentooi die 't oog van dwazen trekt!

Geen van de aanloklijkheên die ooit de harten vleidden,
En offers zonder tal op 't kronklig dwaalspoor leidden,
Vervoert den zwakke meer dan roem en gloriezucht.
Zij, ook van 's vreemden les de duurbeweende vrucht,
Pronkt meê, voor 't lustgraâg oog met Edens appelkleuren;
Bedwelmt, als deze, 't brein door meer dan nektargeuren;
Maar stort een giftig sap den roekloozen in het hart,
Die, door haar glans verlokt, de wet des Hoogsten tart.

En ach, bevrediging!.... Is die voor ons verkrijgbaar?
De steilte van den roem ooit voor een vrouw bestijgbaar?
Neen, 't voegt niet aan haar staat, het voegt haar zwakheid niet,

Dat ze in der mannen kring, Geleerdheids rijk doorspied';
Waag, waag geen vrouw het ooit, in Haar geheimenissen
Te dringen; want, helaas! wat zal ons vergewissen
Dat op dat duister pad geen afgrond ligt bedekt,
Waarin ons de ijdelheid ons ondanks nedertrekt
Terwijl zij vleit en streelt? Het oordeel heeft zijn palen,
En, staart zich 't oog niet blind, op 't licht der zonnestralen?
Wat waagt een zwakke vrouw, met ingebeelden waan
Het voetspoor der natuur vermetel gâ te slaan! —
Op Newtons moeilijk pad den afstand na te meten
Waarop de zonbol draait! of 't wandlen der planeeten
In 't onbereikbaar ruim van sfeeren, nooit volteld,
De perken langs te zien door de Almacht vastgesteld!
Wat waagt zij, die zoo trotsch haar zielsrust af laat hangen
Van 't eindeloos geschil van Staats- of Kerkbelangen;
Uit boeken stelsels schept waarweê zij zich bedriegt;
Met heidnen zedenleer haar hart in sluimer wiegt;
Of eindlijk, zelf bestaat aan 's wijsgeers zij' te dringen
In 't grondloos diep geheim, dat God den stervelingen
Met ondoorzienbre nacht omhuld heeft! — Gods bewind
Zij duister: zien wij 't aan met d' eenvoud van een kind;
Met eerbied, toeverzigt, en liefde, en Godbetrouwen,
Dat Kristnen in den storm aan 't hecht geloof doet houen.

Neen, 't is te veel gewaagd: geen vrouw is toegerust
Met wat er toebehoort, om de ongenaakbre kust

Waar

Waar langs zoo menig wijze op klippen stiet en rotsen
Te omkruissen met een kiel, niet eens het golvenbotsen,
De woede niet, bestand van onweêr of orkaan.
Ach zij verzeilt zich-zelve op de uitgestrekte baan;
En wie, wie voert haar weêr naar die verlaten stranden,
Die ze in haar waan verliet voor onbereikbre landen?
Hoe meer zij voorwaart streeft, te verder dwaalt zij af,
En haast ontwaart zij niets dan 't haar omzwalpend graf.
Ja, wat haar troost moest zijn bij 's levens jongste snikken
Scherpt d'angel van de smart in de uiterste oogenblikken.
Rampzaalge! welk een lot! — Ziet daar, waar de ijdelheid,
Ziet daar, waar zucht naar roem ons, zwakken, toe verleidt!

Neen: houden wij ons-zelve uit 's wijsgeers kring verbannen.
Laat, wat dien naam bemint, de krachten samenspannen
Om d'onbegrijpbren God te ontwikklen, 't blijft gewis
Dat Englen 't doorzicht faalt om dees geheimenis
Te ontdekken; en de vrouw, die brooze worm der aarde,
Zou de oogen slaan naar 't licht waar nimmer wijze op staarde
Dan overtuigd in 't hart van al de nietigheid
Zijns doorzichts! — Ach, geen vrouw, door gloriezucht verleid,
Waagde ooit geleerdheids spoor met mannen in te streven,
Of 't kostte haar de rust, de vreugd van heel haar leven!
Wie alles wil doorzien, en slechts ten halve ziet,
Vervalt in twijfelmoed; en ach! aan haar gebied
Grenst heilloos ongeloof. Wat gruwel ons doe ijzen,

De vrouw die God verzaakt, is 't voorwerp van afgrijzen.

Hoe waagde 't eerst de vrouw haar hulde in 't openbaar
Te schenken aan een deugd- en Godverlochenaar!
Mijn zustren, gij verbleekt? Gij vraagt, kan de aard haar dragen,
Die 't rein geloof aan God haar boezem uit kon jagen?
De traan, de deernistraan, die in uwe oogen beeft,
Is 't andwoord dat u 't hart in teedre ontroering geeft.
Door roemzucht eens verleid; wat zou haar wederhouen?
't Behagen is de grond waar ze al heur hoop op bouwen,
Behaagzucht smoort die stem, die steeds bij 't zingenot
Den stervling tegenroept: *daar is, daar is een God!*
Wij zagen reeds, waarheen behaag- en roemzucht voeren:
Wij zagen haar den band der maatschappij ontsnoeren:
Haar invloed reeds te diep in elken kring verspreid,
En, God! wat Hollandsch hart heeft ze ooit genoeg beschreid?

Daar, waar behaagzucht heerscht voor 't schoon der blanke (zeden,
Is lang de vrouw van smaak het huwlijksnoer ontgleden.
Zij is haar Egâ vreemd, en vreemd aan 't hulploos wicht
Reeds bij zijn eersten kreet ontrukt aan haar gezicht,
En aan een huurlings zorg koelbloedig weggegeven,
In spijt der heilge wet door de Almacht voorgeschreven!
Daar jaagt ze in 't zinvermaak, de wellust, vroeg en spâ,
(Van blozen weet zij niet,) in vreemd geleide na;
Lokt spotters aan haar disch; ja, boeit aan al haar paden

Wie

Wie God, en wettig Vorst, en eer en plicht verraden,
Om, weemlende in hun kring, de deelgenoot te zijn
Van d'ijdlen wijsgeersroem, en van geleerdheids schijn.

Ô Moogt ge, Algoedheid! ons voor zulk een roem behoeden,
En wijken nooit van ons in voor- of tegenspoeden!
Den waterbel gelijk die voor den adem breekt,
Ja, brozer, is 't genot, waarin Uw stem niet spreekt.
Ô Laat ons nooit die stem, die heilstem nooit, verdoven,
En nimmer, dan in U, aan waar geluk gelooven!

Bevoorrecht Nederland, met recht op kunstroem grootsch,
Niet uit uw bodem rees dat giftgewas des doods,
Waaruit verpesting vloeide, in honingzoet omwikkeld;
Waarvan 't bedrieglijk blad met starrengloed gespikkeld
Het schitterend eerloof wierd dat zoo bekoorlijk blonk.
Nooit heeft Batäafsche vrouw, verlokt door zulk een pronk,
De handen uitgestrekt naar die vergifte spranken,
Wien 't menschdom zoo veel leeds en jammer heeft te danken.
Geen SCHUURMAN heeft voorheen in Hollands dageraad,
Geen TESSELSCHÂ, haar naam door de ijdle zucht gesmaad,
Om met die valsche kroon voor 's werelds oog te pralen,
Die niemand, dan ten hoon der Godsdienst, mag behalen.
Neen, op des Nabuurs grond schoot de eerste wortel uit,
Van 't al te ras verspreid en deugdverstikkend kruid,
Verraderlijk gezaaid in Hollands lustpriëelen,

Op

Op dat het in den geur zijn giftwalm meê mocht deelen,
Neen, wat ook 't voorbeeld wrocht', wat ons het hart verwijt',
Nooit gingen wij 't geloof aan God en Heiland kwijt!
Nooit mocht tot ons gemoed die gruwel ingang vinden!

Beklaagbren, die u 't oog zoo dwaaslijk laat verblinden!
ô Welk een hel moet de aard met al haar wellustschijn,
Wat doornenlegersteê u 't ziek- en sterfbed zijn!
Waar houdt gij u aan vast, wie zal uw onmacht schragen
Als tegenspoed en smart uw trotschheid uit zal dagen? —
Wie aan uw zijde zijn, als u 't gevaar omringt? —
Wie rechter in uw zaak als u de nijd bespringt? —
Wien zult ge uw hulploos kroost bij 't allerjongst omarmen
Bevelen, zoo uw ziel geen God kent van erbarmen? —
Wie — Neen: de menschheid beeft bij 't aaklig scheidensuur
Dat zulk een aanzijn sluit. — Helaas! hoe eindloos duur
Betaalt zij in die angst de ras vervlogen weelde,
Die voor één oogenblik zoo zielverleidend streelde!
Hier dekke ik mij 't gelaat, en stort mij aan uw voet
Reikhalzend tot uw troon, ô bron van 't eeuwig goed!
Nooit riep mijn mond U aan, om meer dan Gij woudt geven.
Ik zag, dat aardsch geluk 't genot niet schenkt aan 't leven;
Maar, 't was in tegenspoed, hoe 't lichaam ook bezweek,
Dat, Vader, aan mijn ziel uw hoogste liefde bleek!
Bij weeldes zingevlei moge u de mensch vergeten,
Ondankbaar de achtbre stem versmooren van 't geweten,

Een

Een onverwacht verlies van wat hij dierbaarst acht,
Heeft vaak van 's afgronds rand hem tot u weêr gebracht.
Bij U is troost, is heul. Spande aard en hel te samen,
Tot ons verderf gereed, Gij zult ons nooit beschamen.
Welzalig is de smart wanneer Gij ze op ons laadt,
Die slechts ons heil bedoelt wanneer Gij wonden slaat.

Wie schat de zaalge troost der Godsdienst regt naar waarde,
Gelijk 't een moeder doet bij 't heuvlig plekjen aarde
Waaronder 't kindtjen rust, dat, dierbaar aan haar ziel,
In 's levens vroegen bloei haar hopend hart ontviel?
Wie voelt haar zoo, als zij, wie 't smachtend kind omhuppelt,
Terwijl zijn bleek gelaat de stille traan bedruppelt
Door honger afgeperst? Wat wierd er van haar smart,
Zoo niet des Heilands woord haar balsem stortte in 't hart?
„ God leeft!" dus roept zij uit, en bouwt op Zijn genade
Die in de zandwoestijn de duizenden verzaadde!
„ God leeft!" — ô Ja. Hij leeft. Wat zielverkwikbre troost
Voor 't ouderlijk gemoed bij 't afzijn van haar kroost!
„ God leeft! ja, de Almacht leeft", roept steeds de teedre (moeder.
De vader stelt getroost aan d' eeuwgen Albehoeder
Het leven van den zoon, hun beider hoop en lust,
En voelt, daar de Almacht waakt, zijn vaderzorg gesust.
De moeder, ach zij heeft hem onder 't hart gedragen,
En thands, thands zwerft hij om, bedreigd van stormwindvlagen!
Zij heeft hem aan haar borst gekoesterd dag en nacht,

En

En mooglijk dat hij thands..... Neen, Vader, Gij houdt wacht!
Zij zwelgt met smart het brood waarop haar tranen druipen,
Als 't denkbeeld aan gebrek het hart haar komt besluipen.
Maar dan, dan spreekt God-zelf met troost tot haar gemoed:
„ Ik leef, en zorg voor hem, ik die het moschjen voed!"
Wanneer de noodstorm giert, dan stolt haar 't bloed in de aâren;
Maar ô, hoe voelt haar hart zijn angstgebons bedaren,
Wanneer zij dan geknield haar handen heft tot Hem,
Die golf boeit en orkaan door zijn ontzachbre stem!
Dan hoort ze een zachte troost haar lieflijk tegenfluisteren:
„ Laat storm en onweêrwolk het middaglicht verduisteren,
„ Het eeuwig licht houdt stand en schiet zijn stralen voort.
„ Hij leeft, die 't bang geklop des moederboezems hoort!"
God leeft! ô zeegnend woord, hoe schenkt gij moed en krachten
Om wat Zijn wil bestemt, gelaten af te wachten?
Ja, reden-zelv bezweek of wanhoop greep haar aan,
Zoo ze in dien bangen nood geen oog op God mogt slaan.

Wat dan, wat tooverkracht kan zoo den mensch belezen
Die om eens oogwenks lust zich-zelv' zoo wreed kan wezen,
Het hart zoo ledig voelt bij 't domplen in 't genot,
En 't eenigst zich onthoudt dat in 't weêrbarstigst lot
Bemoedigt en vertroost, genieting schenkt aan 't leven,
En onverwrikt doet staan waar aarde en afgrond beven?
Eens oogwenks lust? —. ô Ja, het sterfuur schijn' verr' af,
Men nadert, eer men 't weet, aan 't onverbidlijk graf!

Mogt

Mocht ooit de gloriezucht een ziel voldoening schenken,
Helaas, geen roem houdt stand als eens de dood zal wenken.
Verhoogt zij ooit den naam der waardige echtgenoot?
Neen: als zij sluimren zal in 's aardrijks mullen schoot,
Zal marmerzuil of dicht haar zerk niet schooner sieren
Dan de ongesmukte pronk van 't handvol violieren
Of de onschuldblanke roos, door kinderlijke hand,
Met dankbaar weenend oog om haar gebeent' geplant.

Wat was de praal der vrouw, in vroeger, beter tijden? —
't Was dit: haar gantsch bestaan aan gade en kroost te wijden.
Zij voelde welk een schat haar zorg was toevertrouwd.
Toen was voor 't lieve wicht geen moederhart zoo koud,
Dat ze, om der mode gril, 't een vreemde gaf te voedsteren,
En, van haar arm vervreemd, aan vreemde borst liet koesteren,
Toen was 't haar niet gering, (wat stand zij mocht bekleên,)
De ontwikkling gâ te slaan van 's wichtjens vatbaarheên;
Toen niet te veel voor haar, met zorglijk rustverzaken,
Bij 't krankbed van haar kind de nachten door te waken.
De wereld schenkt haar thands een eedler tijdverdrijf!
Te nauw is haar de kring van 't kinderlijk verblijf;
Daar neemt een huurling haar het voorrecht van bevelen.
En zien wij 't argloos kind wel onbedachter spelen
Met kaartgebouw of pop, die 't van haar koelheid troost,
Dan zij met de onschuld speelt, en 't leven van haar kroost?

ô Inspraak der natuur, hoe zijt gij uitgedreven!
Hoe gruwzaam is de wet, door Weelde voorgeschreven!
De moeder schaamt zich-zelv den heilgén moederplicht,
En kent geen wellust meer in 't kweken van haar wicht.
't Genoegt de vrouw niet meer, haar Egâ te behagen;
Zij zoekt des werelds lof door 't schittren weg te dragen;
En 's dwazen lofgejuich vergoedt haar 't rein genot
Dat ze in den kring veracht, haar voorgeperkt door God!
Verdoolden! werd u ooit bij 't streelendst zinbetooveren,
Het hijgen naar den roem gestild door de eerelôveren,
U door eens vleiers hand, hoe kwistend ook, gestort?
Schoot niet de lofbazuin steeds bij uw wensch te kort?
En, heeft ooit wierookwalm, voor u om hoog geklommen,
Den kreet van 't ledig hart één oogwenk doen verstommen,
Daar 't om vervulling riep, maar nimmer werd verhoord?
Heeft ooit gewoekerde eer de schelle stem gesmoord,
Die, vrucht van 't stil gepeins, in sluimerlooze nachten
Zich ophief in uw borst met onomkoopbre klachten,
Als u de ontzachbre stem des rechters die steeds waakt
De dwaze lust verweet, waarvan uw boezem blaakt?
ô Neen! beken het vrij, en 't zal u roem verstrekken:
Nooit oogst men waar genot door zich den plicht te onttrekken.

Wie roemt mij de Amazoon, die 't vrouwlijk kleed versmaadt,
In mannendosch gehuld, de hand aan 't slagzwaard slaat,
Haar zachten aart verzaakt, en, uit haar kring gevloden,

Het

Het krijgsveld koel betreedt langs stervenden en dooden?
Thalestris, ja, mijn oog wendt zich met ijzing af,
Als gij de maagdenrij op 't zwaaien van uw staf
Met uitgetogen zwaard om de oorlogsvaan doet scharen,
En stroomen bloeds vergiet, of 't regendrupplen waren.
Wat is de gloriekroon die op uw zege wacht,
Daar ieder die gevoelt, uw woestaardij veracht!
't Zij schoon, in 't oogenblik van nood en krijgs-allarmen
Op KENAWS moedig spoor, de woeste dood in de armen
Te vliegen, met dien moed die aan Bataven past,
Als 't vijandlijke staal ons op ons erf verrast.
Men huldig' deze deugd! dan, wie zal wierook branden
Voor haar, wie gloriezucht het slagzwaard geeft in handen,
Die haardsteê vliedt en kroost, en van geen banden weet
Dan die haar ijdelheid om 't waanziek harte smeedt?

Als 't bloemtjen, kort van duur, geen kou bestand of stormen,
En bij de ontluiking reeds ten prooi aan wesp en wormen,
Zoo zal de roem vergaan, aan al het aardsch verknocht.
Wee haar, die uit haar sfeer naar 't schijnschoon bloemtjen zocht
Dat dorenspits bij spits, verhuld door rijke bladeren
In hand en vingers drukt die tot haar stengel naderen!

De zucht naar kennis, ja, staat ieder sterveling vrij.
Maar dring' zij nooit een plicht, een eedler plicht, ter zij',

Op dat zij niet wellicht tot blinde drift ontaarde.
Ja, kennis hebb' voor ons eene onafmeetbre waarde,
Geheel haar weldaad gaat verloren, en te niet,
Wanneer de zucht naar roem op 't vrouwlijk hart gebiedt!

Haar, die de leidster is der vroege kinderjaren,
Genoege 't, slechts die maat van kundigheên te gaâren,
Die haar voor zulk een taak bevoegd, en waardig maakt
Met d'Echtgenoot, wiens borst naar mededeeling haakt,
In zielenonderhoud te wandlen door het leven:
Ja, laakbaar is 't in ons, naar hooger lof te streven.
Verachtlijk, wie of gade- of moederpligt versmaadt,
Terwijl m' een ijdle zucht naar letterroem verzaadt.

Gods wijsheid heeft de vrouw beperkt tot enger kringen:
Wee, wee haar die het waagt zich aan dat perk te ontwringen!
Haar kroost behoort haar zorg geheel en onverdeeld.
Wat zucht naar kundigheên haar ooit den boezem streelt,
Begraaf ze in 't leergraag hart begaafd- en kundigheden,
Waar die te ontwikklen strijdt met pligtbesef en reden.
Of faalt haar moeds daartoe, dan voelt de ondankbre niet
Wat rang een moeder houdt, en wat haar God gebiedt.
Hij droeg den taak haar op, waar alle nageslachten
Tot 's werelds jongste stond de schoonste vrucht van wachten.
Of is 't der vrouw niet waard, des boezems weeken grond

Te

Te zuivren van het kwaad in 's levens morgenstond;
De zaadkern van de deugd te planten en te kweeken,
En 't hart voor God en eer en pligtgevoel te ontsteken?
ô Hing niet vaak het lot van Rijk en volken af
Van d' indruk die m' aan 't hart van 't staamlend knaapjen gaf?
En we achten 't voor gering, het kinderhart te kneden,
En geven 't d' invloed prijs van drift en spoorloosheden?
Wij scheiden ons belang van dat der menschlijkheid!
Ja, scheiden 't van God-zelv' voor 't geen den hoogmoed vleit!

't Is weinigen vergund, van aardsche zorg ontheven,
In heilige eenzaamheid het vreugdelooze leven
Met elken ademtocht, waarvan de boezem zwoegt,
(Terwijl m' in 's levens bloei, zich 's levens eind vervroegt,)
Te wijden aan de dienst van stille kloosterwanden.
ô Laat zich die alleen (dáár zijn geen andre banden,)
Den langen levensdag verkorten met het zoet,
Waar diepe wetenschap het ledig hart meê voedt!

U, teedre HELOÏZE, u, die geleerdheid huldde,
En 't offer bragt eens harts dat zoo veel gloeds vervulde:
U, balling van heel de aard, en d' armen uitgescheurd
Van hem, die eeniglijk dat hart was waardgekeurd;
In u mogt wetenschap tot hooger toppunt rijzen;
In u was 't niet de waan die dong naar laauwrenprijzen:

Verheven boven de aard en al haar nietigheên,
Verrijktet gij uw geest met smaak en kunde, alleen,
Om hem, die boven 't al met kunde en gaven schitterde,
(Doch wien uw teedre min het leven zoo verbitterde)
Steeds meerder waard te zijn. Met ABELAARD vereend
In 't enkel zielsgevoel, van ABELAARD beweend
En al zijn achting waard, den jongsten snik te geven,
Zie daar uw eenig doel, al 't voorwerp van uw streven!

Geleerdheid, meer dan goud, voor hem die u bezit,
Wie al wat grootsch gevoelt, eerbiedigt, ja, aanbidt!
Gij, door wier tooverkracht het menschdom wordt belezen,
Gij zijt de hulde waard, u zonder perk bewezen.
De jongling buigt de knie aan uwen voet in 't stof;
De grijsaart schept zijn lust in 't melden van uw lof;
En biedt u hulde en eer als Rijksvorstin der aarde.
Het maagdlijn ('t staat haar vrij) erkent, gevoelt uw waarde,
En hangt met argloos hart aan ieder leerrijk woord,
Ja, lacht het juichend toe op uwer lippen boord!
Wat jeugd, noch vleierij, noch oog-aantreklijkheden
Vermochten op haar hart, Gij weet dat hart te kneden.
Gij stort uw gaven uit, en 't nooit geroerd gemoed
Bewondert, ja, aanbidt, nog eer zij 't zelf bevroedt!
Geleerdheid, dit 's uw kracht! Het waar Gods weldaan honen,
Zich voor die hemelkracht gevoelloos, koud te toonen.

Dan

Dan is 't alleen op 't pad door Wetenschap betreên,
Dat de eerlauwrier ontluikt? — Neen, moeders, vrouwen, neen!
Dat glorieloof is veil ook voor die onbeschaafde
Die in den laagsten kring aan d' arbeid zich verslaafde,
Om nooddrufts schralen beet voor echtgenoot of kind
Te woekren, daar ze om hun in 't zwoegen wellust vindt!
Ook haar voegt de eerekroon, wier deugd, als lentviolen,
Zich stil en onbemerkt in 't duister houdt verscholen.
Gewis, die teedre voegt de schittrende eerepraal
Die, aan het krankenbed en schraal voorziene maal,
Door lijdzaamheid, geduld, en moedig plichtbetrachten,
Het knellen van de smart rondom haar kan verzachten;
Ja, 't leed zijn angel stompt. — ô *Zij*, die zoekt naar rust,
Naar de uitspraak van een hart zijn plichtbetoon bewust,
Zoek nimmer 's wareld lof, dan door haar deugden te oogsten,
En wijde ook, voor die lof, haar dank aan d' Allerhoogsten.
Waar ooit de roem der aard den mensch voldoening schonk,
Ach, verder strekt zij niet dan tot de grafspelonk.
's Is Kristen-deugd alleen die eeuwig roem zal dragen,
Waarvan geen worm vermag den luister af te knagen.
Om 't even met wat gaaf van schoon of kunst bedeeld,
De vrouw die schittren wil heeft al haar rust verspeeld.

ô Dwalen wij dan niet op 't voetspoor van een vremde;
Maar blijven wij getrouw, wat de Almacht ons bestemde!

Verdoolde menig hart van 't oudren deugdenspoor,
Nooit ga der braven hoop door onze schuld te loor;
Maar wijden we, als 't ons voegt, ons anders nutloos leven
Om 't nijpende geslacht aan God terug te geven.
Want dwaas betoont zij zich, die, op haar gaven prat,
Die toekent aan haar-zelv', en wie ze schonk vergat.

1817. K. W. B.

WIJS-

WIJSHEID.

SPREUK. II. *gevolgd.*

Mijn zoon! zoo gij uw pligt wilt hooren,
 't Gebod van eenen vader acht,
Die lessen uwe ziel bekoren,
 Wier glans en vreugde u tegenlacht;
Zoo gij met oor en hart wilt luisteren,
 Den dauw van Wijsheids lippen vangt;
Uw' ziel aan kennis vast blijft kluisteren,
 En brandend aan hare uitspraak hangt;
Ja! zoo ge uit afgelegen streken
 De kennis aan uw' zijde boeit;
Zoo, op uw ernstig, rustloos smeeken,
 De Wijsheid Gods uw borst doorgloeit;
Zoo gij haar zoekt als zilvren voren
 Door 's aardrijks ingewand geploegd,
Als schatten, in den nacht verloren,
 Waarom men zucht, en slaaft, en zwoegt: —

Dan zult gij voor JEHOVA knielen,
  Hem gansch uw hart en vlammen biên,
En, onder d' Englenglans der zielen,
  Gods kennis in u blinken zien.
Dan zal JEHOVA's Wijsheid dalen,
  Waarnaar van dorst u 't harte brandt,
En in zijn adem om u dwalen,
  Omglansd van kennis en verstand.
Hij, Hij bewaart den deugdbetrachter
  Een goed, dat nooit verloren gaat.
Hij is den braven Zelf een wachter,
  Een ondoordringbaar schild voor 't kwaad.
O! vest met heilig zielsverlangen
  Uw voeten in dat veilig spoor!
Dan stiert JEHOVA zelf uw gangen
  En treedt u als Beschermer voor;
Dan zal de Deugd uw leidsvrouw wezen,
  En 't Recht uw glansrijk licht op 't pad,
En in uw voetstap zal men lezen
  Dat Billijkheid dit spoor betrad.
De Wijsheid zal uw hart doorvloeijen,
  De Wetenschap uw ziel omkleên,
En onuitbluschbaar zult gij gloeijen,
  Van onuitspreekbre zaligheên.
Bedachtzaamheid zal u bewaken
  Nog trouwer dan de trouwste wacht.

Voor-

Voorzigtigheid u veilig maken
Voor 's vijands list en overmagt.
Zij zullen aan uw treden hangen,
U rukken van het kwade pad,
Van hem, wiens brandend zielsverlangen
Zich in uw rampspoed zalig schat;
Van hen, die 't spoor der deugd verlaten
Waarop de vrede u tegenlacht,
Die 't eeuwig licht des levens haten
En 't spoor verkiezen van den nacht;
Van hen, die zich in zonden baden,
Hun wellust zoeken in het kwaad,
Die dartelen in gruweldaden
Waarin de hel ten reije gaat;
Van hen wier paden slingren, krommen,
Wier voetspoor kronkelt als een slang,
Dat, bij 't geschal der rinkelbommen,
U afleidt naar den ondergang.
Zij zullen uwen tred bewaken
Voor 't huis der glad-getongde vrouw,
Wier zacht gevlei u dronken maken,
Wier zoet vergif u moorden zou,
Die 't heiligst Godsverbond vertreden,
Vertrapt heeft al wat heilig heet,
Die, trouweloos aan liefde en eeden,
Den vriend van hare jeugd vergeet.

Voorwaar haar woning zal verzinken,
  Haar huismuur beeft reeds, tuimelt neêr;
Van 't pad waarop haar voeten blinken
  Keert niemand dan in wanhoop weer.
Zijt ge eenmaal, van de regte sporen
  Verdoold, gevallen in haar schoot;
Ach! 't pad des levens is verloren;
  Ach! niets, niets redt u van den dood.
O vestig, vestig dan uw gangen
  In 't voetspoor waar de vromen gaan,
En blijf u onafscheidbaar prangen
  Aan hunne zijde, op hunne paân.
De vromen zullen vruchten garen
  Op eigen bodem rijk gegroeid,
De schatten van hun land bewaren
  Van 't kind den naneef toegevloeid.
Maar 't godloos rot, dat pligt en wetten,
  Verbond en eeden durft versmaân,
Zal Gods ontzagbre vuist verpletten,
  Verdoen als onkruid uit het graan.

B. F. T.

VISCH-

VISCHPARTIJ.

De Jonker van Landstein, vol moed en vol vuur,
Gaf, voor 't uur
Bestemd om te visschen, geboden.
Nu schikten zijn' knechten het net en den lijn,
En wat daar toe verder benoodigd mogt zijn,
Hij liet er zijn vrienden toe nooden.

De morgen brak aan en het tijdstip was daar,
En de schaar,
Genoodigd, eer 't daglicht nog gloorde,
Voorzien en gewapend met lijnen en hoek,
Toog uit om te visschen naar baars en naar snoek,
Naar de oevers der groenende boorden.

Daar spreidt men de netten en de angel die zinkt,
En men drinkt
Op 't vischjen het eerste gevangen;
Men klinkt op het baarsje; de snoek word verpoosd;
Men boort op het ijvrigst door flap en door kroost;
Men pijnigt en wekt het verlangen.

Zoo

Zoo zweeft men, zoo streeft men elkaâr steeds op zij
En voorbij,
Door roemzucht geprikkeld, gedreven,
En 't vischje, door 't vischtuig verlokt en verrast,
Gestrikt en gevangen, gebunt en getast,
Bekoopt het, betaalt het met 't leven.

De zon klom al op en stond hoog aan den trans,
En haar glans
Vermoeide ook allengskens de leden.
Nog duurde toch de ijver van Jonker en stoet,
Nog woelden de driften en vlamde de moed,
En trachte men voorwaarts te treden.

Op 't einde, daar ziet men een' snoek in zijn vaart!
Naar zijn aart
Doorklieft hij het golvende water;
Nu wuift men en draaft men; het net spreidt zich uit;
Hij wart er zich in, en men maakt hem tot buit,
En de echo herhaalt het geschater.

Men wikt hem, men weegt hem, men schat hem zoo zwaar
Met elkaâr,
En alle de visschers die turen;
Zij turen en halen geschiedenissen aan,
Die alle de visschers verwonderd doen staan,
Intusschen vervliegen zoo de uren.

Het

Het sein tot hun aftogt gegeven in 't rond,
Sloot den mond.
Het vischwant en de angel en roeden
Werd spoedig onttuigd en verzameld bij een.
Nu richt men de koers naar het slot weder heen,
En niemand kon onheil vermoeden.

Op eenmaal verneemt men in 't bosch een gesuis,
En 't geruis
Verkloekte den moedigen Jonker.
Hij tuimelt den boot uit; hij ziet en hij hoort
Een zingende Schoone die vleit en bekoort:
Het wordt in zijn boezem zoo donker.

De jeugdige Schoone springt op en ijlt heen,
Maar verscheen
Nog eens hem veel schooner, meer teeder.
De snoek die verried zich en raakte verward,
Maar hem zonk hier de angel van Amor in 't hart,
En mijmrende keerde hij weder.

J. v. DAM.

GROE-

GROETE.

Als deze u ontmoeten
Ontvangt gij mijn groeten
En kuschjen met een.
Is dit u wat teeder,
Wel breng het mij weder,
En ga dan weer heen.

Of is soms dat reisje
Wat ver vóor u, meisje!
Het kuschje niet waard?
Zal ik het dan halen?
Gij kunt het bepalen!
Gij kent mijnen aart.

Maar moet gij mij schrijven,
Uit kieschheid bekijven?
(De maagden zijn teêr,)
Wel, straf dan mijn lustjes
Met duizende kuschjes,
En 'k groet u haast weer.

J. v. D.

OF

OP MIJN

DERTIGSTEN VERJAARDAG,

IN LENTEMAAND 1815.

'T Is feest voor het harte. O ontboei u mijn luit,
En giet uwe vreugde in uw lofzangen uit!
Verneem ze gij ruischende ceder!
Ontboei u mijn zangster! doe klinken de snaar,
'T Is feest voor het harte, wij nadren 't aldaar,
En knielen daar dankende neder.
Verhef u, mijn zangster! vier plegtig dees dag,
En nader den Schepper met dankbaar ontzag,
Ligt keert u dit feestuur niet weder.

Een

Een dertigtal zonnen beschenen uw baan,
Nog ziet gij ze vrolijk haar pad voor u gaan,
Nog wappren de koeltjes u tegen,
Nog boorden de bloempjes der lente uwe paân,
Nog hoort gij den leeuwrik zijn orgeltoon slaan,
Zoo dankend, zoo juichend gestegen,
Nog bruischt u de zangstroom door 't jeugdige bloed,
En perst u tot zingen in zuur en in zoet,
Gevoelig voor smart en voor zegen.

Herrinner u dankende uw lente, uwe jeugd,
Hef moedig den beker van ramp en van vreugd
In 't aanzien van 't weif'lend vermogen;
Het goede verwon toch het rampvolle altoos,
En de aster verving steeds de dorrende roos,
En kwam u de tranen weer drogen.
Wel nu dan, mijn zangster! getroost u uw lot,
Hij die het bestuurt is uw Schepper, uw God!
Sla Hem-waarts vertrouwende de oogen.

Ge-

Gemoedigd in hem dan, getrouw aan uw pligt,
Naar 't rigtsnoer van Hem uwe schreden gerigt,
    Wat wolken daar boven ook zweven;
Gemoedigd in Hem dan de staf weer aanvaard!
Aan 't leven, hoe vlugtig, hoe snel het verjaart,
    Uwe offers, verschuldigd, gegeven!
De bloempjes der vreugde rondom ons verspreid!
Daar God en de Hemel hem eenmaal verbeidt,
    Die rustig en moedig blijft streven.

J. v. D.

NADERING TOT HET GEBED.

U! dien geen tong ooit noemde — U, Eeuwige Onbegonnen!
Die 't wriemlend wormpje schiep, en aarde, en lucht, en zonnen;
Die d' engel voor uw troon, al bidt hij u daar aan,
Bezoedeld voor uw oog, uw heilig oog! ziet staan;
Voor wien geen brandaltaar noch offerand mag roken,
Dan die door 't rein gevoel van 't harte zijn ontstoken;
Tot wien het dwaas getier en d' ijdle lof niet boort,
Maar die het noodgeschrei van 't pluimloos kieken hoort;
U, bron van licht en vreugd! U, Oorsprong! Levenader!
En aller schepslen God, en aller menschen Vader!
U nadert thans uw kind, met eerbied neêrgeknield,
Gedreven door den dank die hem voor u bezielt.

Het vlietend beekje dat door berg en dalen kronkelt,
Het starrenheir omhoog dat aan uw hemel fonkelt,
Millioenen werelden, die Ge in één' ademtogt
Der almagt hebt gevormd, onmiddelijk gewrocht,

Al

Al wat zijn oog aanschouwt, en Ge eenmaal hebt doen worden,
En door een eeuwgen band in onverbreekbare orden
Bewaakt, beschermt, verzorgt, doelmatig voort doet gaan;
Dit alles zet, o God! zijn' geest tot bidden aan;
Maar wie denkt U, of voelt niet gansch zijn onvermogen,
Valt niet vol eerbied neêr voor 't licht dat hem in de ogen
Geheel verblindend straalt? Ja, beving grijpt hem aan,
Als hij voor uwen troon, Almachtige! zal staan. —

J. v. D.

MIJN LAATSTE VERSJE.

AAN MIJNE DICHT- EN LETTER-VRIENDEN.

Wat wilt ge van mij, Dichtrenrij!
Wat eischt ge van mij poëzij?
Voegt dan het uilgekras bij 't lied der filomeelen?
Neen, laat mijn zangeres in vreê,
Zij zong ondanks zich zelve meê;
Men luistre naar geen musch waar nachtegalen kwelen!

Ik dank u, Vrienden! voor uw gunst,
Maar toeft niet op mijn zwakke kunst,
'k Beken het, 'k heb te wuft het speeltuig aangegrepen,
Maar kende toen het Godenlied
Van BILDERDIJK en LOOTS nog niet,
En mogt nog met mij-zelf (hoe onverstandig) dweepen.

Het blozend roosjen om mijn stulp,
De waas van violet en tulp,
Der voglen lentezang in 't groenend, jeugdig lommer,
Dit streelde en boeide, en lokte me uit
Tot zingen, en mijn boersche luit
Klonk blijde in weerwil van mijne onmacht, zorg, en kommer.

Mijn ziel, van strafbren hoogmoed vrij,
Hechtte aan mijn versjes geen waardij;
'k Had slechts een lust voldaan, onschuldig in mijne oogen.
Ik las ze soms mijn vrienden voor,
Maar naauwlijks ooit een kiescher oor,
En nooit was kenn'ren lof het voorwerp van mijn pogen.

Men vuurde toch mijne eerzucht aan,
Men wekte me op om voort te gaan;
Men maakte mij bekend met Phoebus lievelingen:
'k Las HELMERS, TOLLENS, SCHENK en FEITH,
Ontwaarde ras mijn minderheid,
En riep bedroefd: neen, neen! de Landman mag niet zingen.

Den Landman voegt geen harpakkoord,
Hij brengt slechts ijdlen wanklank voort,
Zijne onervaren hand, wat kan zij doen dan treuzelen?
Bij dit gevoel — steeds fier en teêr —
Leg ik mijn cyther zwijgend neêr,
Geen Dichter onzer eeuw vergunt men meer te beuzelen!

Eene aanleg tot de poëzij
Heeft op zich zelve geen waardij:
Een purpren hulsel moog het zinlijk oog bekoren,
Het beekje dat geen golfje voert,
De zangtoon, die het hart niet roert,
Zijn beide luttel waard, gaan in zich zelf verloren.

Die als Poëet de snaren spant
Moet burger zijn van 't Morgenland,
Van zee tot zee, van pool tot pool het Zangros mennen,
Uit Flora's tuin en Faunus rijk
Versieren zijne harpmuzijk,
En elke roerbre zij van 't menschlijk harte kennen.

Wat de Almagt wrocht en godlijk schiep,
Der starren baan, der kolken diep
Doorwandele zijn oog tot in de kleinste raderen;
Der volkren regten, zede en aart
Staan voor zijn geest ten rei geschaard;
Ja deez', maar déze alleen, mag tot den Pindus naderen.

En nu, den Landman, die de ploeg
Van jongs af door den akker joeg,
Der wetenschappen naam slechts bij geval mogt hooren,
De regels zijner taal niet weet,
En 't uurtje, aan zijne lier besteed,
't Beroep ontstelen moet waarin hij werd geboren;

Zoo

Die vaak de zotste wanklap hoort;
En, als Natuur zijn ziel bekoort,
Het schoonst en reinst gevoel zijn makkers moet verbergen;
Die blindling door de schepping treedt,
Als dier slechts zijn bestemming weet; —
Ach! van den Landman is geen poëzij te vergen.

Men repp' mij niet van HUIBERT POOT,
Een boer, en toch als Dichter groot! —
'k Doe hulde aan dezen man, bewonder hem met velen;
Maar nooit was POOT zoo groot geweest,
Zoo 't Delfsch Atheen den vatbren geest
Diens eenigen niet in haar lessen had doen deelen.

Natuur, zoo gij de Dichtkunst kweekt,
Die onbetembre drift ontsteekt
Die 't bloed met snelle vaart den boezem om doet vloeijen,
Uw Priesterenrei met wellust drenkt,
Stort mild uw gaven uit; maar schenk
Die aan den drijver niet van lammeren en koeijen!

De klagt die zich de borst ontscheurt,
De wang, die bleek van weêmoed kleurt,
Zij hebben 't diep gevoel mijn boezem luid ontwrongen. —
Toeft, Vrienden! op mijn zang niet meer,
Ik leg mijn speeltuig zwijgend neer,
Ik heb mijn lust geboet, mijn zwanenzang gezongen.

Augustus 1815. J. v. DAM.

HET LENTEFEEST.

EENE CANTATE, OF VELDZANG.

KOOR.

Wij zingen u welkom, o Godlijke Lente!
  Die de akkers en velden in feestgewaad droscht;
Wij danken u juichend, — de schepping juicht met ons;
  Gij hebt haar uit de armen des doodslaaps verlost.
Het beekjen, dat roerloos in ijsboeijen zuchtte,
  Kuscht murmlend zijn zoompjens en klatert van vreugd;
De vogelenkoren — de kudden der beemden —
  't Is alles, o Lente! om uw weêrkomst verheugd.

EEN GRIJSAARD.

Natuur ontwaakt op nieuw ten leven,
  En prijkt in vollen bloei der jeugd;
't Geen 's Winters ijz'ren vuist deed sneven,
  Ontkiemt weêr tot verjongd geneugt.

En

En zou de mensch alleen dan grijzen,
En sterven, — om nooit weêr te rijzen
Uit 's aardrijks kouden — donkren schoot;
Om nimmermeer het licht te aanschouwen
In 's levens zalige landouwen,
Om nooit te ontwaken uit den dood?

KOOR VAN GRIJSAARDS.

Neen, gezegend zijt ge, o Lente!
Gij zijt ons een beeld van 't leven,
Dat ons, na een' zachte sluim'ring,
Met eene eeuw'ge jeugd omstraalt.
Zaligheid doorstroomt onze ad'ren,
Als wij uw gelaat aanschouwen,
Hemeldochter! dat ons verwen
Van dien gouden morgen maalt.

ARIA.

Lieve bloempjens, teedre telgjens
Van het schoonste jaargetij! —
Hoe bekoorlijk, hoe vol wellust
Voor 't gevoelig hart zijt gij!
Welig gras, dat nu weêr de aarde,
Als een kleed der hope, dekt, —

Hoe voert gij de ziel naar boven,
  Als gij ons ter rustplaats strekt!
Wie zou u dan niet bezingen,
  Lente! die dit alles schenkt,
Die ons voedt met keur van gaven,
  En uit reine bronnen drenkt!
Zonder uwe balsemluchtjes
  Bloeiden toch de bloempjens niet,
En de lagchend groene velden
  Boden 't oog een bar verschiet.

KOOR.

Welkom, welkom, driemaal welkom,
  Bloemenstrooister! zijt ge ons dan;
Ach! dat uw gezegende adem
  Alle zorg en kommer ban'!

RECITATIEF.

Overal weêrgalmen feestgezangen;
  't Is of al wat ademt bruiloft viert;
Liefde vloeit, met stroomen van verlangen,
  Zelfs door 't bloed van 't woeste roofgediert'.

DUO.

DUO.

EEN JONGELING.

Ach! ook 's jonglings gloeijend hart klopt hijgend,
Maar zijn' liefdevlammen smoort hij zwijgend!
  Waar is 't harte, dat hem tegentrilt?
Waar het meisje, dat zijn boezemzwoegen
Voelt, en door het zaligste genoegen
  Zijnen dorst naar wederliefde stilt?

EENE MAAGD.

Rein, o jong'ling! als de zonnestralen,
Teeder, als het lied der nachtegalen,
  Zij de min, die uwe borst doorgloeit: —
En ons hart zal 't uwe tegensnellen,
Onze boezem zal aan d'uwen zwellen:
  't Is voor u, dat onze schoonheid bloeit.

BEIDEN.

Juicht dan mede, jongelingen!
  En gij, maagdenrei!
Wilt den lof der lente zingen
  Bij de veldschalmei.

Vlecht haar mirthe- en bloemenkransen;
Viert haar' komst door spel en dansen;
Want ook u heeft zij bereid
Onuitspreekbre zaligheid.

REI VAN JONGELINGEN EN MAAGDEN.

Ja ons lied galm door de dalen
„ 't Welkom Lente!" duizendmalen;
Want ook ons heeft zij bereid
Onuitspreekbre zaligheid.

EEN GRIJSAARD.

Geniet uw bloeitijd, lieve jeugd!
Hij gaat zoo ras voorbij.
Maar ach! waak, dat met pligt en deugd
't Genot nooit strijdig zij.

KOOR.

Geniet uw bloeitijd, lieve jeugd!
Hij gaat zoo ras voorbij.

EE-

RECITATIEF.

Slechts kort toeft de Lente,
Dan snelt zij daarhenen,
Met al haar' genoegens,
  Met al hare vreugd. —
Zoo snel ook vervliegen
(Helaas, maar voor eeuwig!)
De teedere jaren
  Uws levens, o jeugd!

ARIA.

O zie, hoe alles zich ontwikkelt
  En zijn' bestemming tegengroeit,
Van d' eik tot aan het teeder plantjen,
  Dat nedrig in zijn' schaduw bloeit.
Ja onmiskenbaar spreekt de schepping;
  Haar stem wordt thans alom gehoord;
Zij predikt liefd'rijk: „ Mensch! volmaak u,
  „ Terwijl uw morgenzon nog gloort!"

KOOR.

Daarom, ontluikend kroost! ontwikkel uwe krachten;
Het doel van uw bestaan wijk' nooit uit uw gedachten.
Ach! zorg, dat ge in uw lente zaait,
Opdat gij eenmaal juichend maait.

RE-

RECITATIF.

Blozende Maagd, die de wentelende tijd
Jaarlijks ons toevoert met stroomen van zegen,
U was ons lied van den aanvang gewijd, —
't Galme luidklinkende aan 't einde ook u tegen!

KOOR.

Juich, feestschaar! juich; uw zangen stijgen
Met geestverrukking naar omhoog;
Zij dringen, schoon 't heelal mogt zwijgen,
Tot aan — tot door — den starrenboog!
Dáár woont hij, die het al gebiedt;
Dáár woont hij, die het naam'loos niet
Bezielde, — en 't was de Wereld!
Van daar is 't, dat zij nederdaalt,
De Lente, die zoo heerlijk praalt,
Door 't eeuwig licht bepereld.
Galm' dan uw feestlied Hem ter eer;
Kniel, menschen! kniel aanbiddend neêr
Voor hem, wiens liefde ook u het aanzijn heeft gegeven;
Wiens lof niet de Engel slechts verkondt,
Maar ook des zwakken zuiglings mond.
Ja eindloos moet uw lied den Eeuw'gen tegenzweven!

Junij 1817. C. TEN HOET Jz.

FRAG-

FRAGMENT

UIT EEN HUWLIJKSZANG.

Toen God den eersten mensch een lieve gade schonk,
En hij de liefde zag, die in hare oogen blonk,
Toen ze aan zijn blikken hing, en in zijne armen rustte,
En hij haar kuischen mond met heil'gen wellust kuste,
Toen knielde hij met haar in stille aanbidding neêr,
En stamelde zijn dank, en had geen wenschen meer:
En, schoon de zonde hem een reeks van jamm'ren baarde,
En storeloos geluk een balling werd op aarde,
Zijn gade bleef zijn troost, en was hem tot aan 't graf
De schoonste en liefste gift, die hem de Schepper gaf.
Zijn vreugd, met haar gesmaakt, werd ongekende weelde,
Zijn smart werd minder smart, als zij die met hem deelde;
Hij leefde meer dan eens, hij leefde ook na zijn' dood
In 't lief en lagchend kroost, dat hij in de armen sloot.

Zoo schoon was de echt. Maar, ach! ras ging dat schoon verloren;
De vrouw slavin geacht, de vrouw slavin geboren,
Lag voor haar Heer geknield, hing van zijn wenken af,
En had geen ander schoon, dan 't geen haar 't ligchaam gaf;
En steeg ze in waarde en eer, waar meer beschaving woonde,
't Was, als zij, minder vrouw, meer 't beeld des mans vertoonde,

't Was,

't Was, als zij in de school van Grieksche Wijzen zat,
Of in 't Romeinsche hart Romeinsche heerschzucht had.

Daar daagt het Christendom, en met vernieuwden luister
Omstraalt het de echt, ontrukt aan haar onedel duister;
Ja, 't Christendom verscheen, en gaf de vrouw hare eer,
Haar rang, en zeed'lijk schoon, en echte waarde weêr.
De Christen mint zijn gade, als kind van éénen Vader,
Eén hoop brengt hem en haar dezelfde Godheid nader,
Eén Geest schenkt hem en haar denzelfden Christenzin,
Eén Heer leidt hem en haar ten zelfden hemel in.
Dáár is zijn vaderland; hier op zijn reis door 't leven
Acht hij zijn gade zich als gezellin gegeven;
Wanneer soms moeite en zorg haar zwakke schoud'ren drukt,
Draagt hij die mede, en gaat door d' eigen last gebukt;
En lacht haar rust en vreugde uit heldre minlijke oogen,
Hij dankt den goeden God, door de eigen vreugd bewogen.
Door d' engsten band vereend die immer zielen bindt,
Heeft hij zich zelven lief als hij zijn gade mint;
Die liefde vreest geen dood, geen graf deed ooit haar beven,
Zij kan en zal met hen het sterfuur overleven;
Het ligchaam zinke vrij in 't stof der aarde neêr;
Eens leeft die liefde, als zij opsterflijk, met hen weêr.

October 1817. P. H. H.

MNEMOSYNE.

MENGELINGEN

VOOR

WETENSCHAPPEN EN FRAAIJE LETTEREN;

VERZAMELD DOOR

Mr. H. W. TYDEMAN

EN

N. G. VAN KAMPEN.

VI. STUK.

*

TE DORDRECHT,
BY BLUSSÉ EN VAN BRAAM.
1819.

VOORBERIGT.

Over de beide Stukken, welke vooraan in dezen bundel geplaatst staan, of derzelver Schrijvers, is het niet bijzonder noodig, den Lezer iets vooraf te berigten. De Eerw. KIST *is sedert lang algemeen bekend en geacht, als deftig en gemoedelijk en tevens vernuftig en bevallig Schrijver. Van Mr.* A. BOXMAN, *die eerst in het jaar* 1816, *de Leidsche Hooge School, met eene keurig bewerkte Verhandeling, (welke zelve wel eens voor deze Verzameling ingerigt kon worden,) verlaten heeft, komen in ons IV. Deel een paar lieve Dichtstukjes voor, ge-*

 maakt

maakt op eene reis naar Duitschland, welke hij tot voortzetting zijner studiën ondernomen had. De uitgave dezer prosa-verhandeling zal hem en ons (vertrouwen wij) in dank afgenomen worden; en dan hopen wij in den eerstvolgenden bundel eene tweede Verhandeling van hem, van aanverwanten, maar nog meer belangrijken inhoud, en nog meer uitgewerkt, onzen Lezeren te mogen aanbieden. — Maar wij moeten iets zeggen van de beide daar na volgende stukken van geschiedkundigen inhoud. Nopens het eerste: De Nederlandsche Republiek op het einde der XVIIIe Eeuw; *iets over den Schrijver, over de aanleiding van het opstel, en over het stuk zelf. Over den Schrijver echter, zeer weinig: want de voortreffelijke man wil volstrekt niet genoemd zijn; en wij moeten hieraan toegeven, hoe leed het ons doe; daar de naam van den Schrijver, een' man, even achtbaar door uitwendigen rang en inwendige braafheid, en diepe kunde van 's lands zaken, en onvergetelijke diensten aan het vaderland bewezen,*

bij-

bijzondere oplettenheid en toegenegenheid bij het lezen van dit opstel en eene volkomene bescheidenheid bij het beoordeelen zoude waarborgen. — De aanleiding tot het schrijven van dit stukje was in eene korte voorafspraak tot hetzelve aldus vermeld; „ De „ Heer LA CRETELLE *heeft bij de bewer„ king van het laatste Deel zijner Geschie„ denis van Frankrijk in de achttiende „ eeuw, een' te Parijs woonachtig Hollan„ der om opheldderingen verzocht, wegens de „ Hollandsche zaken tegen het einde dier „ eeuw, betuigende, dat hij niet te vrede was, „ met hetgeen daaromtrent in het licht was „ verschenen. Het zoude mij aangenaam „ zijn, bij deze gelegenheid de dwalingen te „ kunnen verbeteren, die, ten nadeele onzer „ volks-eer, maar al te zeer hebben veld „ gewonnen, en de waarheid te kunnen her„ stellen. Maar ik zie geene kans, die nog „ te vermelden, en ik twijfel of ik den Heer „* LA CRETELLE *die nog wel zal kunnen „ doen hooren." — Althans, gelijk er in het*

slot was bijgevoegd: „ Het vereischt geen „ diep doorzigt, om te beseffen, dat dit ta„ fereel tegenwoordig" (*onder Napoleon, in* 1811) *„ zelfs door den Heer* LA CRETELLE, *niet zou kunnen in het licht verschij„ nen." — (N. B. De Schrijver van het stuk is niet de „ te Parijs woonachtige Hollander" in die voorafspraak vermeld; maar had van denzelven dat verzoek overgekregen). — Het was dan in het Fransch opgesteld, en behelst, gelijk men zien zal, niet slechts eene schildering der Hollandsche onlusten, omstreeks* 1787—1795, *welke de Heer L. C. voornamelijk verlangd had, maar ook, om dezelve regt duidelijk te maken, een overzigt van derzelver aanleidingen van het begin der XVIII. eeuw af, en van derzelver gevolgen tot de noodlottige slooping van den Staat. De edele Schrijver volgt de beginselen van zijne voormalige staatspartij, en van zijnen leermeester* KLUIT: *de Lezer weet nu vooraf wat hij hier te wachten heeft, en of het hem gelust, de zaken van de*

ge-

gemelde zijde voorgesteld te zien; maar een billijk Lezer zal den Schrijver gaarn deszelfs vrijheid van gevoelen en schrijven laten. Eene enkele ingevloeide onnaauwkeurigheid, kleine feilen van het geheugen des Schrijvers, zijn bij deze vertaling, welke met lust en zorg gedaan is, stilzwijgende verbeterd: b. v. alhier Bl. 121, *de vrede van* Zistove, *alwaar het Handschrift had* Targowitz. — *Bl.* 126, *onder aan „Pruissen en Rusland," welke in het Handschrift „de Noordsche Mogendheden" genoemd werden; doch welke naam bij ons gewoonlijk aan* Rusland *(sedert* PETER I.), Zweden *en* Denemarken *gezamenlijk gegeven wordt. — Bl.* 139, *de vrede van* Campo-Formio, *in het Handschrift die van* Leoben *genoemd, doch alwaar slechts de* préliminairen *van dien vrede geteekend waren; en op dezelfde Bladz.* „Genua, *hetwelk de Oostenrijkers* bedreigden;" *in het Handschrift „belegerden;" terwijl de belegering zelve eerst in het volgende jaar plaats had. — Doch uit dit bijgebragte zelf*

ziet men de uitgebreide geschiedkunde van den Schrijver, bij wien men, op eene zoo groote menigte van zaken, als bij hem voorkomt, geene meerdere dan deze geringe feilen heeft kunnen vinden.

Gedeeltelijk als bijlage bij het geen in dit geschiedkundig opstel, alhier Bl. 122, 123 *gezegd wordt, van het belang en den kans welke onze toenmalige Republiek had, doch welke door besluiteloosheid en naijver haar ontglipte, om bij den opstand der Oostenrijksche Nederlanden tegen Keizer* JOZEF II. *die schoone landen met zich te vereenigen; gedeeltelijk, wegens den merkwaardigen inhoud en het thans nog aanwendbare van het Stukje zelve, laten wij hier volgen, de kleine staatkundige brochure van* 1790, *welke men hier, Bl.* 145—176 *geheel in hare oude gedaante, naar bladgetal, vorm van letter, spelling enz. herdrukt vindt. Zeer bij toeval, de beide bladen druks, waaruit dezelve bestaat, afzonderlijk en van onderscheiden kanten, en het laatste vroeger dan*

het

het eerste, kwam dezelve één' onzer (H. W. T.) in handen; en het was hem eene aangename verrassing, zijne van eersten af gevormde denkbeelden, nopens de onmisbare noodzakelijkheid der hereeniging van alle de Nederlandsche gewesten (doch welke, ongelukkig, door eenige toevallige omstandigheden, en verkeerde maatregelen in de uitvoering, aan beide zijden zoo veel misnoegen gaf,) hier reeds zoo lang te voren ontwikkeld en duidelijk betoogd te zien. Hij twijfelt niet, of het stukje is in der tijd met een staatkundig oogmerk, en met overleg en goedkeuring van den Raadpensionaris VAN DER SPIEGEL, *indien al niet door dezen Staatsman zelf, geschreven: doch alle onze nasporingen, om iets nopens den schrijver of uitgever te ontdekken, zijn vruchteloos geweest. Wij wenschen hartelijk, dat dit stukje thans nog, in de beide deelen des rijks, eenige gemoederen tot dankbaar berusten in deze hereeniging van Nederland moge stemmen!*

De nagedachtenis van VAN GUERIN, *den ge-*

gelukkigen aanrander der Psalmberijming van DATHEEN, *is van denzelfden braven en voornamen man, die ons V^e. Deel met de Levensberigten van wijlen den geleerden Predikant* G. KUIPERS *te Dordrecht versierd heeft. Bij dit stukje behoort het Lijkdicht, hetwelk onder de Dichtstukken in dezen bundel geplaatst, en gedrukt is op bijzonder verlangen van den Lofredenaar, aan wiens wensch wij gaarne toegaven, te meer, daar het stukje niet van verdienste ontbloot scheen. Wijlen Ds.* BRAHÉ *heeft zich, in zijnen tijd, gunstig bekend gemaakt, door de beschrijving van* Vlissings Eeuw-Vreugde op den twee honderdsten geboortedag harer Vrijheid, *ald.* 1773. *gr.* 8*vo.*

Over den vertaalden zang uit de Ilias, *is het noodige ter verschooning en aanbeveling, door een zeer bevoegd regter, gezegd bij dat stuk zelf, Bl.* 205, 206. — *De navolging der Satire van* PERSIUS, *door den Heer* BILDERDIJK, *en die van een' zang van* SOUTHEY'S *Heldendicht, door Mevr.* BIL-

DER-

DERDIJK, *zijn beide proeven van volledige overbrengingen dier beide stukken; waarvan het ons aangenaam en vereerend is, de eerste tijding, althans hope, aan ons publiek te mogen mededeelen. Daar en tegen hebben wij de vrijheid genomen, de Gedichten van Mr.* W. BILDERDIJK *aan Mr.* I. DA COSTA, *en* FEITH *op het afsterven van* GREVE, *zonder uitdrukkelijk verlof der Dichters te laten herdrukken, en openlijk uit te geven: doch het eerstgemelde, om dat* BILDERDIJKS *gelukkige leerling die eer verdient; het andere, als eene geringe en spade (doch voorloopige openbare) hulde van den eerstondergeteekenden, voor wijlen zijn' dierbaren Ambtgenoot, aan wiens verkeering en vriendschap hij levenslang dankbaar jegens God en den zaligen afgestorvenen zal herdenken.*

Ten slotte nog het aangenaam berigt, dat de Hoogleeraar SIEGENBEEK, *die de Vaderlandsche Letterkunde reeds door meer dan eene verzameling, gelijksoortig aan de onze, verpligt heeft, ons de toezegging heeft gegeven,*

ven, (met vrijheid om dit te vermelden,) dat Z. H. G., tot zoolang hij zelf weder eene eigene Verzameling aanlegt en uitgeeft, niet ongenegen is, inmiddels tot de onze van tijd tot tijd iets bij te dragen.

LEIDEN,
den 28 *Februarij* 1819.

H. W T.
N. G. v. K.

In de korte ontwikkeling der gronden van het Natuurrecht, door Mr. W. BILDERDIJK, in het V. Deel, moet bl. 208, reg. 6 en bl. 209, reg. 7 voor *verrichtens*, gelezen worden, *verrichters*. — Eene zeer hinderlijke omzetting is in dit stukje begaan, bl. 210 en 211. Al wat gevonden wordt bl. 210, reg. 5—19 *Hoe nu* —— *treden*, moest staan, en moet gelezen worden, bl. 211, tusschen reg. 9 en reg. 8 van onderen. De Lezer gelieve dit bij het herlezen in het oog te houden.

IN-

INHOUD.

GEDICHTEN.

SOU-

DE

DE DICHTKUNST

BESCHOUWD ALS BESCHAAFSTER VAN HET MENSCHELIJK GESLACHT.

VOORGELEZEN IN HET LETTERKUNDIG GENOOTSCHAP ONDER DE ZINSPREUK,

BESCHEIDENHEID EN VERLICHTING,

TE GORINCHEM,

Den 25 *September* 1817,

DOOR

Mr. A. BOXMAN.

DE DICHTKUNST

BESCHOUWD ALS BESCHAAFSTER VAN HET MENSCHELIJK GESLACHT.

„Zijt mij gegroet, zevenwerf gegroet heilige Poëzij, vruchtbare moeder van alle wetenschap en kunst; goddelijk van oorsprong verheft gij het hoofd boven de sterfelijke uitvindingen der menschen, en eeuwig, gelijk de bron waaruit gij zijt afgedaald, ziet gij rustig de zich verdringende geslachten der stervelingen henen vlieden: Gij rukte den mensch hervoor uit de bosschen en spelonken en vormde van hem den Koning der aarde; door U denken wij; door U staat het verledene voor onze oogen en rukken wij den sluijer af van het duister toekomende; door U kennen wij de Goden; door U bewaren wij hunnen dienst en de deugd; door U zweven wij, verlost uit den kerker des ligchaams, naar hunne zalige verblijfplaats, en verdienen, even als

zij, tempels en altaren." Zoo sprak een der grootste Italiaansche Dichters, de geleerde Sannazarius (*), en overtuigd van de waarheid van zijn gezegde, zeg ik het hem na. Doch, gelijk in zoo vele andere vragen omtrent wetenschap en kunst de gevoelens der beantwoorders hemelsbreedte van elkanderen verschillen, even zoo ging het ook hier, en dikwijls smartte het mij, wanneer ik mannen van meer dan gewone geleerdheid, deze hemelsche kunst hoorde verlagen tot een spel der verhitte verbeelding, tot eene kunstige zamenvoeging van denkbeelden en woorden die het oor liefelijk streelen, en slechts geschikt zijn om eenige ledige uren aangenaam te doen doorbrengen. Neen, M. H., de ware Dichter is iets meer dan een aangenaam tijdverdrijver, iets meer dan een bekwaam woordvoeger, iets meer dan de kunstenaar, die door zang en snarenspel onze ooren verlustigt; het vuur dat hem bezielt daalde af van den hemel, en zijne gezangen zijn de weerklank van de gezangen der hoogere geesten. Het is niet de bonte rei van beelden welke hij voor onze phantasie doet henen zweven, die ons boeit aan zijne snaren; het zijn de spreuken der wijsheid, de lessen der deugd, welke iederen mensch, die niet geheel verbasterd is van de vorming die de natuur schonk

(*) Bij LILIUS GYRALDUS de Poetis Latinis. Dial. I.

schonk aan zijn geheel geslacht, ten bewonderaar maken der heilige Dichtkunst. En waarlijk, indien het vermaak het hoofddoel was der Poëzij, hoe zoude het dan mogelijk zijn, dat de grootste mannen uit alle eeuwen hadden zaamgespannen, om haar met zulke uitbundige loftuitingen te vereeren? Neen, de wierook die zij haar toezwaaiden, was dankbetuiging voor genotene weldaden, was eerbied voor hare hemelsche natuur, en smeeking om voort te gaan met het menschdom door hare gaven te verrijken en te begelukzaligen. U! haar in alle hare voortreffelijkheden, in haren geheelen invloed te schilderen, dit uitgestrekte veld met u tot aan deszelfs einde te doorwandelen, zoude voor den hier bepaalden tijd en de plaats waar ik spreke te langwijlig en te omslagtig zijn: ik bepale mij dus liever tot de grootste door de Dichtkunst bewezene weldaden, en wil haar aan u voorstellen als de beschaafster van het menschelijk geslacht.

De Dichtkunst was in de lang verloopene eeuwen, waarin de morgen der beschaving aanbrak, op het naauwst verbonden met de muzijk, en beide thans gescheidene kunsten bleven met den zelfden zusterlijken band omslingerd bij de volken van fijnere beschaving, bij de Grieken en Romeinen, als zij het waren bij de Hebreeuwen, en bij onze voorvaders de Germanen. De Dichters waren voorheen de eenige toonkunstenaars, zegt

 Ci-

Cicero (1): zoowel de verhevene gezangen van Pindarus, als de zoetvloeijende liederen van Anacreon, werden verzeld van de klanken der lier; zoowel de geestige boert van Aristophanes en Menander, als de godentaal van Aeschijlus en Sophocles, klonk in de ooren der Atheners, begeleid door de zachte toonen der fluit. De Dichtkunst zelve was toen een onderdeel der Muzijk, zij behoorde tot die uitgebreide wetenschap, die bepaald werd *als de kunst van het welvoegelijke en schoone in toonen en bewegingen* (2), en welke de Wijsgeeren niet alleen in de zangen des nachtegaals, maar ook in den altijd evenredigen gang der wereldbollen, die boven onze hoofden daar henen drijven, meenden op te merken (3). En waarlijk ook hierin moeten wij het fijn gevoel der Ouden bewonderen; de krachten van beide kunsten zamenvereenigd en tot een gemeenschappelijk doel geleid, konden

(1) *De Oratore.* L. III. Musici qui erant quondam iidem poetae.

(2) Ars decoris in vocibus atque motibus. ARISTIDES QUINTILIANUS *de Musica.* L. I. Dit ging zoo ver, dat men zelfs twistte, of de Grammatica ook niet tot de Muzijk behoorde; 't welk velen geloofden. QUINT. Inst. Orat. L. I. c. 10.

(3) Pijthagoras. Zie QUINT. I. O. L. I. c. 10. p. m. 104.

den niet anders dan de verbazendste uitwerkselen voortbrengen: wij zien het vermogen der toonkunst op het redelooze gedierte; wij zien deszelfs kracht op den mensch in zijnen aan wildheid grenzenden toestand, en indien ik mij dus mag uitdrukken, op het dierlijk gevoel ook van den beschaafden mensch: aan den anderen kant zien wij het gebied dat de Dichtkunst voert over het edeler gedeelte van den Koning van het geschapene, over zijnen geest: dus trof de poëzij der Ouden, zamengesmolten met de Muzijk, te gelijk de zenuwen des dierlijken ligchaams, en de fijnere bestanddeelen der redelijke ziel. Voegen wij hier nog bij, dat in de gezegende luchtstreken van Indië, Egypte en Griekenland, waar wij het groot tooneel der menschelijke beschaving zien openen, de zielen der bewoners, door den blijderen hemel dien zij zagen boven hunne hoofden, en door den vruchtbaarderen grond dien zij betraden, gevoeliger waren voor zinnelijke indrukselen dan wij het zijn in onze koudere landen, waar het gure luchtgestel ligchaam en ziel tevens verhardt, en de grond niet dan voor langdurigen arbeid voedsel schenkt aan ons ligchaam; nemen wij dit alles te zamen, dan eerst begrijpen wij den verbazenden invloed, dien de Dichtkunst moest hebben op die volken, wier beschaving de onze ten geenemaal gevormd heeft.

Doch niet alleen deze weldadige kracht, die

de Dichtkunst der Ouden had op het zedelijk gevoel van den mensch, en de uitwerkselen die wij de nieuwere, schoon in vergelijking der oude, van kracht beroofde Poëzij zien hebben, vooral op de gemoederen der kinderen, bewijzen ons, dat Zij alleen het zijn kon, die het groote werk der menschelijke beschaving begon en voltooide, maar dit blijkt ook zonneklaar uit derzelver hooge oudheid. Lang vóór de Wijsgeeren bestonden de Dichters, zegt Lactantius (1), of liever, voor dat de naam van Wijsgeerte bekend was, maakte de beoefening derzelve het gewigtigste deel uit van de werkzaamheden van hen, die den eernaam van Zangers droegen. Getuige de eenstemmige verzekering van de geschiedschrijvers der menschheid; getuigen de brokstukken die ons bekend zijn van de oudste poëzij der Hindous en Grieken, alle gewijd aan den wijsgeerigen Godsdienst en de Zede-

(1) QUINT. I. O. L. I. c. 10. iidem Musici, Vates et Sapientes judicabantur. DIDYMUS ad Odyss. 3. Τὸ ἀρχαῖον δι ἀοιδοὶ φιλοσόφων τάξιν ἐπεῖχον. ATHENAEUS. Deipnos. L. I. Σῶφρον δέ τι ἦν τὸ τῶν ἀοιδῶν γένος, καὶ φιλοσόφων διάθεσιν ἔπεχον. Verg. STRABO, *de Geogr.* L. I.

(1) *Inst.* Div. L. 5. c. 5. Poetae philosophi priores multo fuere, et ante natum philosophiae nomen pro sapientibus habebantur.

dekunde dier tijden. — Ook naderhand, toen reeds de ongebondene schrijfmanier, het proza, was uitgevonden, bedienden de Wijsgeeren zich gaarne van de poëzij, om des te zekerder de harten hunner leerlingen te treffen, en hunne lessen des te dieper in hun geheugen te prenten. Pythagoras en Solon kleedden hunne Godenspreuken in het lagchende gewaad der Dichtkunde, en Empedocles en Lucretius verborgen op de kunstigste wijze het stroeve der wijsgeerige stelsels onder de bevallige kleuren, die eene hooggestemde Dichtkunst den natuurlijken Wijsgeer oplevert. Ja, lang vóór het proza bestond de poëzij, eene waarheid die wij bij meest alle volven geschiedkundig bevestigd zien. Bij de Grieken, die wij, tot den oorsprong der Europeesche beschaving opklimmende, altijd wedervinden, waren, volgens sommigen, Cadmus van Milete en Acusilaus van Argus, volgens anderen, Pherecydes, Cadmus en Hecataeus de eersten, die de ongebondene schrijfmanier uitvonden (*). Zij leefden niet lang voor den togt van Xerxes in Griekenland, daar integendeel Orpheus van Crotone en Homerus reeds eeuwen te voren hunne Goden-liederen hadden opgezongen. Doch ook deze, onder wier naam verschillende stukken tot ons

(*) Zie L. GYRALDUS, *de Poetis Latinis*, Dial. I. *initio*.

ons zijn overgekomen, waren niet de eerste Dichters van Griekenland; de kunst, doch vooral de taal, had verscheidene eeuwen noodig, eer zij tot dien trap van beschaving opklom, welke hunne overblijfsels kenschetst, en nog heden ieders bewondering tot zich trekt. Zij plukten reeds de bloemen van den akker, die door ontelbaren hunner voorgangers bebouwd was, en strengelden uit dezelve den krans zamen, die reeds duizenden van jaren op hunnen kruin gepraald heeft, en er op zal pralen zoo lang er nog menschen bestaan, wier borst voor het eeuwige en waarachtige schoone gloeit.

Wonderlijk moge ons deze vroegere oorsprong der Dichtkunst toeschijnen, doch het verschijnsel heldert zich van zelve op, wanneer wij met een wijsgeerig oog den aard der eerste talen en hunnen oorsprong gadeslaan. Zeker is het toch, dat bij derzelver eerste opkieming voor afgetrokkene denkbeelden nog geene woorden konden bestaan; deze werden eerst daargesteld bij de opvolgende ontwikkeling van het menschelijk denkvermogen, even gelijk wij thans nog dagelijks nieuwe woorden zien vormen. Het menschkind kon zich in het eerst geen denkbeeld maken van stoffelooze wezens, en toen zij voor zijne oogen begonnen te schemeren, gebruikte hij, om dezelve aan te duiden, nog ligchamelijke voorstellingen. De schepselen en voorwerpen die hem omringden, en waarin hij eene ge-

lij-

lijke zedelijke of afgetrokken hoedanigheid opmerkte als hij wilde uitdrukken, leenden hem zeker de eerste benamingen voor moed, trotschheid, schoonheid, ouderliefde, eeuwigheid en dergelijken; de eerste taal was niets dan eene gedurige beeldspraak, en wat is Dichtkunst toch anders? Ook *Zij* schildert de stoffelooze denkbeelden onder de gedaante van stoffelijke voorwerpen en van daar ontleent zij hare kracht. Slechts aan de beschaving der volgende eeuwen zijn wij de aftrokkene denkbeelden en de woorden, die naderhand grootendeels de gewone taal der menschen vormden, verschuldigd; en in dezen zin, is, mijns inziens, de in onze ooren zoo wonder klinkende stelling waar, dat de menschen het eerst in poëzij en vervolgens in proza gesproken hebben: niet dat men onder de poëzij der eerste menschen eene poëzij versta gelijk aan de onze, aan zekere regelen gebonden, een werk der kunst en des gevoels; neen, hunne poëzij was eene gestadige beeldspraak, een gevolg van den indruk, dien de hun omringende voorwerpen maakten op hunne zinnen, en dus een gewrocht alleen van hun gevoel.

Het kan dus niet anders, of de uitvinding der Dichtkunst (indien men van uitvinding en kunst spreken mag bij iets, dat de mensch, zoodra hij waarlijk mensch werd, door de Natuur geleid, van zelve hervoorbragt,) of de eerste beoefening des gezangs, zeg ik, verliest zich in den nacht

der

der eeuwen, en is geheel omzwachteld met, en als ingeweven in de fabelleer der Ouden. Reeds voor den Trojaanschen oorlog, na den welken zich eene zekerder geschiedkunde begint te vormen, spraken de Goden door den mond hunner Priesters in verzen, en de uitvinding van den hexameter wordt aan Phemonoë, eene Priesteres van Apollo, toegeschreven. Doch dit uit zes voeten zamengestelde dichtsoort was veel te kunstig, om het eerste geweest te kunnen zijn. Linus van Thebe, gelijk de Ouden verhalen, de zoon van Apollo en Terpsichore, bragt het eerst de letters uit Phenicie in Griekenland, en was de eerste Lijrische zanger: zijne leerlingen waren Thamyras, die roekeloos met Apollo in den zangstrijd durfde treden; Orpheus uit Thracië, die rotsen, boomen en dieren door zijne gezangen bewoog, wiens klagt de razernijen zelve hield opgetogen, en Hercules de zoon van Jupiter en Alcmene. Te gelijker tijd rezen de muren van Thebe onder den zang en het snarenspel van Amphion, den zoon van Jupiter en Antiope (*). Hoe fabelachtig ook deze geschiedenis der eerste Grieksche Dichters zijn moge, toch is, gelijk in meest alle verdichtselen, eene opgesmukte waarheid daarvan onbetwistbaar de grond-

(*) Zie L. GYRALDUS, *de Poetis Latinis*. Dial. I. *in 't begin*.

grondslag. Wat waren Linus, Orpheus en Amphion anders, dan mannen verheven boven den tijd in welken zij leefden, en de menschen onder welke zij verkeerden; wat anders dan Wijsgeeren, die de leer der Goden en de lessen der anders stroeve wijsheid omkleedden met de rozen der bevalligheid, die de stugge Minerva met den toovergordel van Venus versierden? Zij lokten met de zachte klanken hunner lier en de liefelijke toonen hunner stem, de ruwe natuurmenschen onder de schaduw der eiken, en de groote gedachten die in hunne borst ontsprongen, maakten zij door eene bevallige beeldspraak bevattelijk voor den nog niet afgetrokken denkenden zoon der natuur. Liefelijk rolden de gezangen van hunne lippen, gelijk de toonen van den nachtegaal, en de eerst ruwe en onbebouwde akker der ziel ontving, beploegd door de harmonische klanken der Dichtkunst, de eerste zaden der beschaving. Dorstende naar het genot dat zij smaakten in het bijzijn der eerste Dichters, snelden zij telkens naar hen terug om op nieuw te genieten; eindelijk sloegen zij hunne hutten naast hen neder, en de Dichter, die tevens Wijsgeer was, werd hun eerste Wetgever; zoo stegen de muren van Thebe onder het gezang en het snarenspel van Amphion.

Dat dit, zoo niet de eenige, echter eene der gewigtigste en waarachtigste oorzaken is, van de onderlinge vereeniging der onbeschaafde menschen

schen tot eene burgerlijke maatschappij, bewijst ons een voorbeeld uit de nieuwere geschiedenis. Wie kent het gemeenebest der Amerikanen in Paraguai niet, dat door Jesuiten opgerigt en tot eenen verbazenden top van bloei opgevoerd, naderhand door Spaanschen invloed deerlijk vernietigd werd? Wat was de tooverroe waarmede deze dienaren van Jezus, te midden van wilden, die eenen afkeer hadden van de Europeanen, die hunne taal niet kenden en hunne zeden verfoeiden, een rijk oprigtten dat de beschaafde wereld hield opgetogen? Het was het zwaard niet, dat deszelfs grondslagen vestte in het bloed der overwonnenen; het waren noch de listen der staatkunde, noch de schemerglansen van het goud, waardoor men dikwijls burgers den troon der Vorsten zag beklimmen; neen, het vermogen der Toon- en Dichtkunst alleen stichtte deze wonder-republiek. De Christelijke gezangen rolden, onder den klank der speeltuigen, langs de wateren van den Paraguai; boog en pijl gleden den Indianen uit de handen, zij daalden van hunne bergen en sprongen in den stroom, om niets te verliezen van de Godentoonen, die uit het betooverde vaartuig voortkwamen. Bewondering hield hen vastgekluisterd aan de magtige mannen, die deze hun onbekende harmonie uit onbezielde speeltuigen lokten, en zij knielden neder voor de Orpheussen der nieuwe wereld. Zoo steeg iets grooter dan de muren van Thebe, een

een gelukkig Gemeenebest namelijk, onder den galm der gezangen en het klinken der speeltuigen van Maceta en Cataldino omhoog; zoo werd de fabel van Amphion bewaarheid in de bergen en valleijen van Amerika, en vormde eenen staat, welke Muratori, deszelfs geschiedschrijver, *het Gelukkige Christendom*, noemde (*).

Doch bij de Romeinen, werpt mij hier misschien iemand tegen, was de poëzij de jongere zuster van het proza, want de wet der twaalf tafelen bestond lang voor hunne eerste Dichters Ennius en Livius Andronicus ten tijde der Punische oorlogen. Deze zijn zeker de eersten der Romeinen die de goddelijke gezangen der Grieken op Latiums bodem overbragten, en de bloemen van Homerus, Sophocles, Euripides en zoo vele andere, in vaderlandsche aarde plantten, doch zij waren hunne eerste Dichters niet; Numa Pompilius, de eigenlijke grondvester van Rome, die Wijsgeer, op wiens hoofd de koninklijke kroon praalde, leerde het woeste volk reeds de Goden en de wijs waarop zij moesten vereerd worden in zijne gedichten kennen; hij was het, die den Romeinschen eerdienst op vaste grondslagen deed rusten; die de plegtigste gezangen bij de omgangen en feesten instelde, om de

(*) CHATEAUBRIANT, *Schoonh. des Christend.* 2 D. bl. 185.

de ruwe rooverhorde, waaruit Romulus zijn volk had zamengesteld, tot menschen en burgers te vormen; en reeds eeuwen voor hem zongen de Sibijllen en Faunen hunne Orakelen op (1); dat wij dan Rome's grondslag niet gelijk de muren van Thebe gelegd zien onder zang en snarenspel, de waarlijk menschwording der Romeinen was het gevolg der gezangen van Numa.

Bij beide volken dus, Grieken en Romeinen, uit wier schoot de nieuwere beschaving op Europa nederdaalde, vinden wij schriftelijke poëzij eeuwen vroeger dan het geschrevene proza bestond, en dezelve werd voorafgegaan door mondeling overgeleverde gezangen, die reeds onheugelijke tijden voor dezelve van vader tot zoon werden overgebragt. Ook in het Oosten, waar de wieg en bakermat van ons geslacht moet gezocht worden, vinden wij hetzelfde verschijnsel. De oudste gewijde boeken der Indianen zijn Hijmnen ter eere der godsdienstig vereerde Wezens, dan volgen uitgebreide Heldendichten, en hoe lang moet de kunst niet reeds gebloeid hebben, eer zij zich aan zulke ondernemingen durft wagen? Het eerste gedeelte van de gewijde overleveringen der Joden, de schepping beschrijvende, draagt de onverkenbare merkteekenen van dichterlijke zamenstelling, en in de ove-

(1) L. GYRALDUS de *P. L.* Dial. I. initio. [NIEBUHR, *Röm. Gesch.* I Th.]

overigen vindt men daarvan duidelijke sporen. Wij zullen thans niet uitweiden over de volken die de Grieken en Romeinen met den naam van Barbaren beschonken; wij vinden met ophef gewag gemaakt van de gezangen der Germanen en Galliers, doch ontdekken bij hen geen spoor van ongebonden schrijftrant; insgelijks zwijgen wij van de volken die thans nog in eenen staat, het digtst aan dien der natuur grenzende, voorleven; bij de meesten vinden wij volksliederen; gelijk bij de Wilden in Canada, ja zelfs bij de Kalmukken een Heldendicht, uitgebreider dan de Ilias en Odijsséa te zamen genomen (*), beide in mondelinge overlevering bewaard; doch bij geen enkeld volk, proza: en dit is natuurlijk; want, waar de schrijfkunst niet bestaat, is de bewaring der ongebondene rede eene onmogelijkheid; doch de Dichtkunst straalt er vaak met onverdoofbaren luister, en bereikt, even als de gezangen van Homerus en Ossian, ver verwijderde eeuwen en volken.

Zoo hebben wij dan reeds voorloopig uit de natuurlijke kracht van de Dichtkunst der Ouden, uit hare oudheid en de fabelen der Dichters bewezen, dat Zij het was, aan wie wij het te danken hebben, dat de mensch zijne bosschen en ho-

(*) *Dschangariade*, naar hunne zangers de *Dschangartschi* genoemd. Vergel. HEEREN, *Ideën*. Th. III. s. 169.

holen verliet, en zachtere gevoelens leerde koesteren in den schoot der maatschappijen; thans zullen wij deze waarheid nog helderer in eenige bijzonderheden trachten daar te stellen.

Zonder Godsdienst kan het kind der natuur, zich niet tot een redelijk schepsel, tot mensch, in den waren zin des woords vormen; even gelijk de mensch zonder wetten, hetzij zij dan geschreven of ongeschreven zijn, geen burger worden kan; van den Godsdienst hangt dus in de eerste plaats zijne beschaving af. Doch de Poëzij was hier reeds weder het hulpmiddel, hetwelk de natuurlijke aandrift van den ruwen mensch, om hoogere wezens te vereeren, zoude wijzigen, en hem de Goden noemen, voor wie hij moest nederknielen. Ontwijfelbaar schijnt het, dat bij alle Heidensche volken, de Godsdienst haren aanvang nam met de vereering van de krachten der natuur, of liever, met den dienst der hemelbollen, die zij als uitoefenaars van die krachten beschouwden (1). Dezen mogen wij eenen Natuurlijk-Wijsgeerigen Godsdienst noemen, die naderhand, toen het onuitputtelijk brein der Dichters eenen nieuwen, doch uit denzelven voortgevloeiden, fabel-godsdienst daarstelde, bij een klein getal van ingewijden bewaard bleef: doch ook die eerste Natuur-Godsdienst werd

(1) HEEREN, *Idem.* Th. III. Abth. I. S. 76.

werd door Dichters gevormd; getuigen zijn de heilige boeken der Indianen, (de Veda's,) waar zij gedeeltelijk in Dichtmaat is voorgedragen, en de Orphische gezangen, de eenige overblijfsels, waaruit wij derzelver waren aard bij de Grieken leeren kennen. Deze beide verschillende soorten van overblijfselen der meest grijze oudheid bestaan grootendeels in lofzangen (Hijmnen,) aan verpersoonlijkte voorwerpen der natuur gewijd, welke in dezelve, met eenen ongeloofelijken overvloed van namen en bijnamen, worden bezongen (1).

Doch het kon niet anders, of een Godsdienst, door Dichters gevormd en uitsluitend beoefend, moest weldra eene geheel nieuwe gedaante aannemen, wijl ieder hunner in de uitwerkselen en onderlinge betrekkingen van de krachten der natuur, eene overvloedige stof vond voor zinnebeelden en verdichte verhalen, en telkens veranderde of nieuwe allegoriën voegde bij die zijner voorgangers, waarvan de beteekenis niet alleen voor de groote volksmenigte, maar ook voor vele der latere Dichters zelve, weldra verloren ging. Eens moesten er mannen optreden, die, door de onbereikbaarheid en voortreffelijkheid van hun genie, de verschillende verhalen der Dich-

(2) HEEREN, *Ideën*. Th. I. Abth. II. S. 420. Th. III. Abth. I. p. 156.

Dichters opzamelden, en tot een godsdienstig stelsel vormden, waarin de Goden niet meer als zinnebeeldige, maar als zedelijk-handelende wezens optraden, (zonder daarom echter hunnen oorsprong geheel te verloochenen,) en dat, in den mond der menigte voortgeplant, en op deze wijze Volksgodsdienst geworden, eene zoodanige vastheid verkreeg, dat het naderhand als heiligschennis werd aangezien, hetzelve in zijne hoofdpunten aan te grijpen. Dat dit geene ongegronde redenering is, bewijst ons de geschiedenis van de twee Heidensche volken, omtrent welke wij uit de grijze oudheid genoegzame en geloofwaardige oorkonden bezitten, van de Indianen en Grieken. Bij de eersten waren het Valmiki en Vijasa de onsterfelijke Dichters van den Ramajuna en Mahabarat, die den Volksgodsdienst vestigden; bij de laatsten, Homerus, het scheppend genie van de Ilias en Odijsséa, met Hesiodus den schrijver der Theogonie (geslachten der Goden). En deze Godsdienstleer door alle standen der burgerij verspreid, van de wieg tot den brandstapel voorgezongen, hoe geschikt was zij niet voor den zinnelijken mensch! Om ons hier slechts tot dien der Grieken te bepalen: zij leerde, dat het Jupiter was, wiens vingeren den bliksem slingerden, wiens hand den donder deed ratelen, en de kracht dezer verschrikkelijke wapenen deed gevoelen aan hem, die zich schuldig maakte aan het verbreken des eeds, het schen-

schenden der gastvrijheid, of het niet sparen der smeekenden; dat de ijzingwekkende Wraakgodinne Nemesis reeds hier op aarde de goddeloozen vervolgde en hen strafte voor hunne ongeregtigheden; dat aan de andere zijde des grafs, Minos, Aeacus en Rhadamantus, drie alwetende en onomkoopbare Regters, de overblijvende schimmen, zonder onderscheid van rang of stand, zouden rigten naar hunne daden: zij was het, die leerde, dat Sisijphus, Tantalus en Ixion eeuwige straffe leden in den Tartarus, voor hunne, hier bedrevene, schelmstukken; de braven integendeel uit alle rangen en standen, eene eeuwige zaligheid smaakten in het paradijs der Elijsésche velden.

Alle menschelijke inrigtingen echter openen den weg tot misbruiken, en dit had ook hier plaats; de Dichter, door te veel te verzinnelijken, door te veel het menschelijke, op de Goden door hem gevormd, toe te passen, maakte dezelve weldra tot schaduwbeelden in het oog des verlichten, en tot voorspraken der menschelijke driften en zwakheden in de oogen des volks. Doch de gevolgen hier van waren min verderfelijk, dewijl de Grieken hunne Goden niet beschouwden als voorbeelden in het zedelijke: en waar het geen pligt is den Goden gelijk te worden, daar kan men ook uit hunne zwakheden geene verontschuldiging voor zijne eigene

ontleenen (*). Maar daar en boven gaf de Dichtkunst het middel aan de hand om het invretend bederf te keer te gaan, en de zedekunde in de gedichten van Pythagoras, Solon en zoo vele anderen vervat, en der jeugd bij herhaling ingeprent, vormde hen tot betere menschen, terwijl het vroeger Godsdienstig stelsel in de alom verspreide mijsterien bij de Grieken, en in de orde der Priesters bij de Indianen voortlevende (**), daaraan tevens het zijne toebragt.

Doch niet alleen de wijsgeerige Natuur-Godsdienst, en de uit denzelven voortgevloeide fabelachtige Volks-Godsdienst, was het werk des Dichters; het was hem niet genoeg, door vrees voor hoogere Wezens, de kinderen der natuur tot menschen gemaakt te hebben, hij wilde ook die menschen tot burgers vormen. Hij was het, die wetten gaf aan de pas opgerigte maatschappijen, en hoe wonder het ons ook moge toeschijnen, deze wetten, voor den toenmaligen eenvoudigen toestand des maatschappelijken levens berekend, in dichtmaat ter neder schreef, overtuigd, dat zij dus des te sterker in de hoofden en harten zijner nieuwe staatsburgers zouden gegraveerd blijven. *Want*, om hier de woorden

van

(*) HEEREN, *Ideën*. Th. III. Abth. I. S. 84.

(**) HEEREN, *Ideën* Th. III. Abth. I. S. 90. Th. I. Abth. II. S. 430. folg.

van onzen doorluchtigen landgenoot de Groot te gebruiken, *alle takken van geleerdheid zijn vroeger in poëzij dan in proza behandeld; ja de Godspraken zelfs, de wetten en de aanmoedigingen tot den krijg, zijn in verzen afgekondigd, en de ruwe oudheid ontving op geene andere wijze haren Godsdienst noch hare Wijsbegeerte, die betrekking had op de natuur, de zeden en het burgerlijke leven* (*).

Eindelijk, de geschiedenis des Vaderlands, welke eene kracht moet zij niet hebben op de vorming eens volks? hoe dikwijls moeten de heldendaden der voorvaderen het nakroost, waaraan zij van kindsbeen af zijn ingeprent, niet tot nieuwe heldendaden opwinden? Maar is er eene stelling waar, dan is het deze, dat de geschiedenis bij alle volken uit Poëzij is ontsprongen; dit kon niet anders, dewijl gezangen veel vroeger bestonden dan het proza, en daarin dus ook natuurlijk de herinneringen uit vroegere tijden werden bewaard. Wij vinden dus deze waarheid

(*) *Paralelon Rerumpublic.* c. 24. p. 47. T. III. Edit. Meerman. — Zoo goot TERPANDER de wetten der Lacedaemoniërs in vloeijende verzen. CLEMENS ALEX. *Strom.* I. p. m. 303. en de oudste wetten der Hindous, die van MENU, schoon in vele bijzonderheden tredende, zijn in dichtmaat. HEEREN, *Ideën* Th. I. Abth. II. pag. 441.

heid bevestigd niet alleen bij Indianen en Grieken, maar ook bij de Romeinen en Noordsche volken; U dit nader aan te toonen zoude mij te ver wegvoeren, ik spare liever deze rijke stof om dezelve bij eene volgende gelegenheid met U te behandelen.

Thans geloof ik genoegzaam te hebben aangetoond, dat wij de Dichtkunst met het hoogste regt, als de oorzaak van de eerste beschaving van het menschdom mogen beschouwen; — maar tevens vormden de gezangen dier eerste onsterfelijke Dichters het karakter der natie, die zij beschaafd hadden. En waarlijk, was de Griek wel ooit dat geworden, wat hij geworden is, indien hij zijnen Homerus niet had bezeten? of de Indiaan; klonken niet de weelderige gezangen uit den Ramajuna en Mahabarat dagelijks in zijne ooren? De Wetgevers maakten haar tot een onderwerp hunner wetten; uit haar putteden de Beeldhouwers en Schilders de stof en denkbeelden tot die meesterwerken, waarover het nageslacht, zoo zij alle tot ons waren overgekomen, in bewondering zoude wegzinken; Phidias vond het voorbeeld van zijnen Jupiter, den Vader der Goden en menschen, in drie regelen van den onsterfelijken Homerus. En welk een invloed heeft Beeldhouw- en Schilderkunst niet op het karakter eens volks, vooral wanneer zij door den Godsdienst gewijde personen en gebeurtenissen afbeelden. Welk eene kracht heeft

niet

niet de nationale helden-tooneelpoëzij, uit deze eerste Dichtstukken afgeleid, welke wij bij de Indianen, en, in het toppunt harer voortreffelijkheid, bij de Grieken vinden? Hoe kan een volk, hetwelk bij alle zijne godsdienstige feesten, (en deze waren veel menigvuldiger, dan in onzen bespiegelenden Godsdienst,) zijne Goden en Helden ten tooneele ziet voeren, hen meer dan menschelijke taal hoort spreken, en zich door hunne daden en woorden tot even groote daden hoort aansporen, geheel verbasteren van de voorbeelden, welke hij dagelijks als levend voor zijne oogen ziet zweven? Deze Dichtstukken eindelijk zijn, om het met korte woorden uit te drukken, voor Indianen en Grieken, dat, wat voor ons onze gewijde boeken zijn; dagelijks las elk, van den knaap tot den Wijsgeer, in dezelve, of hoorde ze op de openlijke plaatsen door de stem der Zangers (Rhapsoden) opgezongen; en evenmin als ons burgerlijk en zedelijk leven begrepen zoude kunnen worden, indien men niet wist, wat onze gewijde boeken bevatteden, zoo zijn ook Grieksche letterkunde en inrigtingen voor ons dood zonder de gezangen van Homerus; en de wijsgeerige kennis van de Indianen ontlook eerst, toen men hunne heldendichten begon te beoefenen. Doch neen, zij waren nog meer voor hen, dan onze gewijde Boeken voor ons zijn; welke in eene vreemde taal, onder eenen vreemden hemel, en voor vreemde volken ge-

schre-

schreven zijnde, niettegenstaande alles tot derzelver verduidelijking aangewend, ons altijd eenigermate vreemd moeten blijven, terwijl Valmiki en Homerus, in het godsdienstige, zedelijke, geschiedkundige en nationale voor hunne volksgenooten dat waren, wat b. v. Vader Cats, in eene veel geringere mate voor ons Hollanders geworden is.

En om een nieuwer voorbeeld van den invloed der Dichters op den geest der eeuw bij te brengen, wien zijn de uitwerkselen onbekend, die de teederheid-ademende gezangen van de Dichters der middeleeuwen hebben voortgebragt? Liefde voor God en de schoonen, ziet daar de onderwerpen welke hun dichtvuur deden ontvlammen, en deze waren tevens de deugden des Christelijken Ridders; zoo drukt een verheven genie den stempel zijner ziel op zijn tijdvak, en doet zijnen geest stroomen door de harten zijner tijdgenooten, terwijl door eene onvermijdelijke wisselwerking de geest des tijds weder op de vorming van nieuwe Dichters terugwerkt.

Maar het was der Dichtkunst niet genoeg, de eerste geweest te zijn, die den mensch beschaafde, zij ging voort met haren weldadigen invloed te doen gevoelen, en den mensch allengskens wijzer en beter te maken, zij is gelijk de moeder, die den zuigeling niet verlaat als zij hem gebaard heeft, maar hem trouwhartig opvoedt, en liefderijk voor hem zorgt tot den vol-

was-

wassenen leeftijd, en hem ook dan nog met een teregtwijzend oog gadeslaat. Vestigt uwe aandacht op de geschiedenis der volken, en gij zult zien, dat Dichtkunst en waarachtige beschaving steeds hand aan hand gingen, en dat, waar de glans der eerste begon te schemeren, de laatste allengskens afnam. Wanneer klonken de Zangen der Dichters liefelijker, dan in de eeuw van Augustus? En wanneer genoot het toen bekende menschdom eene meer algemeene beschaving, die echter, helaas! weldra in eene schandelijke weelde ontaarde? Doch de straf volgde op den voet. Eensklaps verdwenen de groote Dichters, en het menschdom zonk allengskens in den nacht der domheid en den poel der weelde neder. Duister bleef het op den aardbol, tot dat in Italien Dante den schemermorgen der beschaving deed aanbreken, die weldra onder Petrarca, Ariosto en Tasso, niet alleen Italië, maar geheel Europa met zonneluister verlichtte. Hetzelfde zien wij in ons eigen Vaderland; Coornhert en Spieghel waren de eersten, welke, waarlijk Dichters, den nevelnacht deden verdwijnen, die onze voorvaderen omhulde. Weldra volgden Hooft, Cats, Vondel met zoo vele anderen; en de Hollandsche beschaving steeg ten top; ja ten top, M. H., want de volgende eeuw deed ons zachtkens van den top van grootheid nederzinken, waarop wij eenmaal stonden. De ontspannen veerkracht der natie, in slaap gesust door

door eenen langdurigen vrede en overmatigen rijkdom, deed het volkskarakter schandelijk ontaarden; en tevens werd de rij der groote Dichters door eenen hoop van letterziftende rijmers vervangen. Doch de schrikkelijke onweders, die de grondvesten van alle Staten deden schudden, en die van den onzen verbrijzelden, hadden, gelijk in de natuurlijke, zoo ook in de zedelijke wereld, de heerlijkste uitwerksels. De veerkracht der natie herleefde. Le Francq van Berkheij en Bellamij waren de voorgangers van Bilderdijk, Feith, Tollens, Helmers, Loots en zoo vele anderen, waarop ons Vaderland roem mag dragen. De eeuw van Bilderdijk strijdt met dien van Vondel om den lauwer, en wordt de tweede gouden eeuw der Hollandsche beschaving.

Doch van waar die naauwe band, dien wij tusschen Dichtkunst en beschaving ook in latere tijden meenen op te merken? Dat het de Dichtkunst is, die de beschaving, en niet omgekeerd, de beschaving, die de Dichtkunst voortbrengt, blijkt, mijns inziens, ten duidelijkste uit hetgene ik U tot hier toe heb voorgedragen. Maar daarenboven is het eene algemeene opmerking, dat de Dichters, die den staat der onbeschaafdheid het meest naderden, de grootste geweest zijn. Ik behoef U slechts eenen Job, Homerus, Hesiodus en Ossian te noemen. Zij, die volgden, gelijk de Latijnen en de Dichters der nieuwere tijden, stelden uit hun eigen brein de heerlijke

ge-

gewrochten niet daar, welke wij dagelijks bewonderen, maar de Dichters van alle eeuwen en volken leverden bouwstoffen tot de oprigting van deze praalgebouwen, en indien zij door een tooverslag des noodlots uit hunne graven oprezen, en ieder zijn regt van eigendom op de verschillende brokstukken konde betoogen, hoe veel zoude er dan overblijven? De Beschaving moge dus de Dichtkunst aan de banden eener fijnere kieschheid en welvoegelijkheid leggen, den waren Dichter echter kan zij niet vormen; neen integendeel, zij legt hem eene menigte beletselen in den weg, welke hij maar zelden kan te boven komen; en daar zij het natuurlijk menschelijk gevoel, dat de Schepper ons heeft ingeschapen, maar al te dikwijls voor een kunstig gevoel doet wijken, en hetzelve wijzigt naar vaak bespottelijke zeden en algemeen aangenomene denkbeelden, zoo kan het niet anders, of zij moet den Dichter beletten die hoogte te bereiken, waartoe hij zijne eerste Voorgangers verheven ziet. Ja men zoude het mijns inziens integendeel als eene onomstootelijke waarheid kunnen aannemen, dat, wanneer de beschaving in eene schandelijke weelde ontaardt, ook de Godenzangen der Dichters verstommen, tot dat het menschdom door eene reeks van omwentelingen tot vorige ruwheid en eenvoud terug gebragt, weer innerlijke veerkracht genoeg bekomen heeft om het scheppend genie voort te brengen, dat

de

den nevel der onwetenheid voor zijne zangen zal doen verdwijnen, en de zaden van eene waarachtig wijsgeerige beschaving zal uitstrooijen of opkweeken. Geen Homerus of Ossian, geen Aeschijlus of Vondel, geen Corneille of Racine, werden in den schoot der weelde gekoesterd; en de Grieken erkenden deze waarheid, daar zij niet het verhittende vocht van Bacchus, maar zuiver bronwater van den Helicon, beschouwden als den tooverdrank, die den Zanger in hoogere kringen deed zweven, en hem tot eenen waarachtigen Dichter vormde. Ik wil hiermede geenszins beweren, dat een weelderig beschaafd tijdperk geene menschen voortbrenge, welke wij gewoon zijn Dichters te noemen; dat buitengewone gebeurtenissen en staatsomwentelingen, hen niet met een hooger vuur bezielen, en eenen voorbijgaanden invloed doen erlangen op hunne tijdgenooten: doch de Zanger, die alle volgende eeuwen aan zijne Godentaal boeijen zal, draagt in het aardsche hulsel eenen geest om, die door het zoet-, doch sterkwerkend, vergif der weelde niet verzwakt is; en, om met den Dichter te spreken (*): Hij verheft zijnen geest boven de woonplaats en de gebreken der menschen; de aanloksellen van Venus en Bacchus vermogen niets op zijne ijzere borst; het

(*) OVIDIUS *Fast.* I. Vs. 249.

het geschreeuw der pleitzaal vestigt zijne aandacht niet, noch de bloedige kampstrijd des oorlogs vermoeit zijnen arm, en met medelijden ziet hij neder op eer en goud, de voorwerpen van het zwoegen der dwaze stervelingen. Het weelderige Hof der Ptolomaeussen bragt op zijn hoogst éénen Callimachus; dat van Augustus, den smaakvollen, doch niet oorspronkelijken, Virgilius, en de, in Asiatischen wellust nedergedompelde, Hoven der volgende Romeinsche Keizers, slechts éénen Claudianus voort; de boom der Dichtkunst, die op het veld der vrije natuur zijne, met rijpe vruchten beladene, takken majestueus in het rond spreidde, bleef, in de stookkassen der Hoven, slechts een heestergewas, dat geen gouden ooft, maar alleen eenige bloesems voortbragt.

Hier konde ik eindigen, indien ik niet eerst eene smet diende af te wisschen, welke der Dichtkunst door hare tegenstrevers is aangewreven, en die, schoon zij mijne stelling bewijst, dat namelijk de Dichtkust in den wijderen zin des woords, de eerste beschaafster van het menschdom geweest is, echter, indien zij gegrond was, haar een groot gedeelte van haren luister zoude ontrooven. Zij is het, zegt men, die den mensch verdartelt en verweekt, en Plato had grootelijks regt, toen hij haar eene plaats in zijn Gemeenebest ontzeide; doch Plato, is ons antwoord, verjoeg de Dichter niet uit zijnen her-

sen-

senschimmigen staat, in zijn Zevende Boek over de Wetten, gebiedt hij hun zelfs de gebeden en de lofzangen ter eere van de Goden zamen te stellen, welke onder het oog van Zedemeesters zullen worden opgezongen. Het is waar, hij verjaagt Homerus, doch alleen, dewijl hij vreesde, dat zijne burgers valsche begrippen omtrent de Goden uit zijne gedichten zouden inzuigen. Maar laat ons de droomen van Plato daar laten en het vernuft bewonderen, dat, zoo schoon maar tevens zoo hersenschimmig droomen kon; geen Wijze, ja hij zelf heeft er nimmer over gedacht om dezen droom te verwezenlijken, en de proeve, die er door eenen waanzinnigen, welke zich den eernaam van Wijsgeer aanmatigde, later van genomen is, is ook te deerlijk mislukt. Dat het waar is, dat de drinkliederen van Anacreon, de minnezangen van Ovidius, en de, zelfs van den dunsten sluijer der welvoegelijkheid beroofde, Priapeïa geenzins strekken om zedelijkheid en deugd te bevorderen, willen wij even min ontkennen, als dat de gedichten van Piron en Grécourt, niet alleen alle wijsgeerige, maar zelfs alle maatschappelijke zedelijkheid den bodem inslaan. Doch het misbruik, dat de alles bedervende mensch, van eene, anders heilige kunst, maken kan, mag nimmer der kunst zelve als eene schandvlek worden aangewreven. Wie toch zal aan den zachtzinnigen Godsdienst van Christus den moord der Ame-

ri-

rikanen, en het verbranden der Ketters door dweepzieke Priesters te laste leggen. Neen, M. H., de Dichtkunst maakt den mensch noch week, noch lafhartig; getuigen de overwinningen der Spartanen op de Messeniers, alleen aan de gezangen van Tijrtaeus verschuldigd; getuige de heldenmoed der Germanen en Batavieren, wanneer, te midden van het gevecht, de Barden, met eikenloof omkranst, op hunne harpen den strijdzang aanhieven. Ja, vóór dat het donderend gebrom der vuurwapenen elk zachter geluid aan het oor der strijders ontrukte, klonken gezangen en speeltuigen te midden van den hevigsten strijd, vuurden nu eens den moed der krijgers aan, bezadigden dan weêr de woestheid der roekeloozen, en ademden eindelijk vrede en barmhartigheid, na de overwinning. Ook thans nog verzellen de klanken der Muzijk de donderende bastoonen van het geschut op de velden des oorlogs, ook thans nog bezielen de moed-inboezemende zangen van Bilderdijk, Helmers, Tollens en Loots, de harten van mannen en jongelingen met een onuitdoofbaar vuur, welks hemelhooge vlammen wij op den Viersprong en de heuvelen van Waterloo met zulk eenen helderen glans hebben zien flikkeren.

De ware Dichtkunst dus verdartelt den mensch niet. Zij zingt van God en de Natuur, van de Helden der voortijd, en de eenvoudigheid der Vaderen. Zij zingt van 's menschen hoogere be-

 stem-

stemming en de rozenboeijen, die hem aan Vaderland en Vorst vastkluisteren. Zij zingt de zaligheden des huwelijks, en het genot van een stil huisselijk leven; dat is, zij bezingt de Venus Urania, de moeder van Hijmen, doch nooit de Venus Kallipugé, die door Lais en Phrijne vereerd werd.

Zoo zagen wij dan de Dichtkunst, versierd met den onverwelkelijken eerekrans der beschaving van het menschdom, en den sterveling aan haar vastgekluisterd, niet alleen door de zachte banden des vermaaks, maar ook door de onverbreekbare boeijen van dankbaarheid en eerbied. Dit overwegende, heeft het mij dikwerf bewonderd, dat de Ouden, die aan de meeste goede hoedanigheden en zedelijke wezens, aan de Deugd en de Regtvaardigheid, aan de Trouw en den Vrede tempels en altaren gewijd hebben, der Dichtkunst ook geenen Goddelijken eeredienst hebben toegekend. Doch neen, de Wijze had offerdieren noch wijnplengingen noodig om haar zijne hulde toe te brengen; en het gemeen vereerde haar onder de zinnebeeldige voorstellingen van Apollo en de negen Zanggodinnen. Ja, M. H., de Ouden konden niets beter doen, dan de Dichtkunst onder de beeldtenis van dien God voor te stellen, die met den straalkrans der Zonne gekroond, deze aarde koestert en verlicht; deze twee eigenschappen in dezelfde zinnelijke voorstelling zamensmeltende, schreven zij, in de ze-

de-

delijke wereld, aan de Dichtkunst dezelfde krachten toe, welke de Zon, in het Rijk der Natuur, uitoefent. Doch de dienst van Apollo zij, met dien der ontelbare Goden der vroegere eeuwen, verzonken in den afgrond der vergetelheid, de Dichtkunst zelve behield, te midden van den stroom der voortsnellende tijden, overal hare outers. Ook in dezen nieuwen tempel stijgt zuivere wierookgeur voor haar ten hemel, en eerbiedige hulde wordt haar door onze harten toegebragt. Lang bloeije haar dienst tot bij de naneven onzer kinderen, en zij koestere, gelijk haar evenbeeld de Zon, de volgende geslachten, tot aan het einde der aarde. — *Het zij zoo!*

VERHANDELING

TER

BEANTWOORDING VAN DE VRAAG:

WAT IS ER IN DE SCHRIFTEN VAN *GELLERT*, WAARDOOR HIJ, ALS SCHRIJVER, DIEN BUITENGEWONEN OPGANG GEMAAKT HEEFT, WELKEN ZIJNE LEVENS-GESCHIEDENIS HEM TOEKENT?

VOORGELEZEN DEN 4 MAART 1817, IN HET GENOOTSCHAP

DIVERSA SED UNA,

TE DORDRECHT,

DOOR

EWALDUS KIST,

PREDIKANT ALDAAR.

MYNE HEEREN! BESTUURDEREN! WERKENDE EN HONORAIRE LEDEN VAN DIT GENOOTSCHAP!

EN GY ALLEN, DIE DEZE ONZE VERGADERING LUISTER BYZET DOOR UWE VEREERENDE TEGENWOORDIGHEID!

Indien ik mij niet bedriege, dan is een der oogmerken, waartoe wij ons in dit genootschap vereenigd hebben, *de beschaving van onzen letterkundigen smaak*.

Wij verstaan door den *letterkundigen smaak* het vermogen, om door de schoonheden in werken van vernuft geroerd te worden; en wanneer wij dezen smaak wenschen te beschaven, dan begeeren wij, meer van die *fijnheid* van smaak te verkrijgen, waardoor wij schoonheden opmerken, die het oog van den gemeenen beschou-

wer ontslippen; dan bedoelen wij, meer van die *juistheid* van smaak te bezitten, door welke wij ons door geene valsche schoonheden laten begoochelen, maar in onze beoordeeling immer het rigtsnoer volgen van het gezond verstand. — Onze letterkundige smaak wordt *volkomener*, naar mate zij *fijner* en *juister* wordt.

Onder de middelen, om die fijnheid en juistheid van onzen smaak te bevorderen, is vooral ook, goede Schrijvers te lezen met het bepaalde oogmerk, om, wat in derzelver werken schoon en voortreffelijk is, op te merken, en vooral, tot zulk een einde, de schriften van hen te doorloopen, die met eene algemeene toejuiching zijn beloond geworden.

Want, M. H., buiten twijfel moet dat gene voor schoon gehouden worden, wat de menschen meest eenstemmig als zoodanig bewonderen. Het algemeen gevoel der menschen is de beste toetssteen van het ware schoone. En hij kan dus gezegd worden, met den regten smaak geschreven te hebben, die eene vrij algemeene goedkeuring heeft weg gedragen. — Niet, dat elk Schrijver, die door eene groote en onbeschaafde menigte wordt bewonderd en toegejuicht, even daarom reeds geoordeeld zou moeten worden, die bewondering te verdienen, schoon ook anderen, en vooral bevoegde kunstregters, hem met een geheel ander oog beschouwen. Verre daar van daan. Daar zijn, helaas! maar

al

al te vele proeven van den wansmaak der menigte. Maar ik spreek van het *algemeen gevoel* der menschen. Ik spreek van de goedkeuring, zoo wel van kunstregters, als van onbeschaafden. Wanneer iemand zoo schrijft, dat hij behaagt aan de eersten zoo wel, als aan de laatsten; wanneer hij met graagte gelezen wordt door geleerden en ongeleerden, door mannen en vrouwen, door ouderdom en jeugd, door eenvoudige landlieden zoo wel, als door menschen van den aanzienlijksten en beschaafdsten stand; wanneer hij, met één woord, de geliefkoosde Schrijver van eene geheele natie, ja van verschillende volkeren geworden is, dan zal men geen oogenblik in twijfel staan te erkennen: „ Deze man heeft den regten toon getroffen. „ Zijn werk, als zoo zeer behagende aan een „ ieder, moet vol van ware schoonheid zijn; „ en het is bij hem, dat men, wat regt goede „ smaak is, meer dan bij iemand leeren kan."

Hiervan overtuigd, M. H., kreeg ik lust, op zulk eenen voortreffelijken Schrijver uwe aandacht te vestigen. — Ik wil tot u spreken van een man, die den geringen handwerksman verrukte, en de hulde van Koningen ontving; die het hart van den ruwen soldaat kon treffen, en Generaals onder zijne bewonderaars telde; aan wien eene eenvoudige dienstmaagd tranen van dankbaarheid wijdde, en die door vrouwen van den hoogsten stand als Schrijver werd aangebeden; — van

een man, op wien Duitschland roem draagt, en die door Engeland, Holland, Frankrijk, Italien, en door gansch Europa is vereerd geworden; — van een man, van wien ik des te liever spreke, daar Hij het is, die mij in mijne jeugd het eerst smaak voor de fraaije letteren heeft ingeboezemd, en met denzelven de begeerte, om naar zijne opstellen de mijne te kunnen vormen; — van een man, die zeker in zijne werken aan de meesten onzer bekend zal zijn, ja, wiens warme geestelijke gezangen wij allen, in onze verschillende Kerkgenootschappen, bij onze plegtige Godsdienstvieringen vereenigd zingen; ik bedoel den grooten GELLERT. En het geen ik mij in dit uur te verrigten heb voorgesteld is dit: de vraag te beantwoorden: *Wat is er in de schriften van* GELLERT, *waardoor hij als Schrijver, dien buitengewonen opgang gemaakt heeft, welken zijne levensgeschiedenis hem toekent?*

Ik verzoeke U, M. H., dat gij mij met toetoegenegenheid hoort. Uwe goedgunstigheid omtrent de Sprekers in dit ons Genootschap, doet mij hier op hopen; en, indien dit al geen gronds genoeg ware, dan doet de gedachte, dat GELLERT mijn onderwerp is, mij dit vrijmoedig verwachten.

Natuurlijk moet ik

I. Van den grooten opgang van GELLERT, als Schrijver, spreken, om dan bij mijn

II.

II. Tweede deel, voornamelijk met U te beoordeelen, wat er dan in zijne Schriften is, waar door hij geacht moet worden, dien grooten opgang gemaakt te hebben.

I. Wanneer ik van GELLERT spreke, dan bedoel ik CHRISTIAAN FÜRCHTEGOTT GELLERT, geboren te *Hainichen*, in *Saxen*, in het jaar 1715, een der zonen van CHRISTIAAN GELLERT, tweeden Predikant bij de Evangelische-Luthersche Gemeente aldaar. — Ik bedoel dan den beroemden man, die, na eerst in zijne vaderstad, daarna op de Vorstelijke school te *Meissen* onderwezen te zijn, op de Academie te *Leipzig* zijne studien volbragt; door eene zwakke ligchaamsgesteldheid, en zekere beschroomdheid in het openbaar spreken, genoodzaakt was, van den Predikdienst, aan welken hij zich wilde toewijden, af te zien; toen zich met het onderwijzen en vormen van jonge lieden bezig hield; tot Meester in de vrije kunsten bevorderd, in het jaar 1744 de vrijheid verkreeg, op de Leipziger Academie openlijke lessen te geven; vervolgens, in het jaar 1751, tot de waardigheid van Buitengewoon Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aldaar verheven werd; toen, in die betrekking, eerst voortreffelijke lessen over de Dichtkunst en Welsprekendheid, naderhand over de Wijsgeerige Zedekunde gaf; en eindelijk, na lang een ziekelijk ligchaam omgevoerd, maar tevens zijne loopbane met

met den grootsten roem volbragt te hebben, op den 19 December 1769, te *Leipzig* overleed.

Gedurende zijn verblijf in die stad, was hij nuttig voor de Maatschappij, voor Godsdienst en Zeden; niet slechts, door zijn openbaar en bijzonder onderwijs, en door zijnen belangrijken omgang, maar ook door vele Schriften, die van tijd tot tijd van hem te voorschijn kwamen. — Het allereerst schreef hij in een maandwerk, *verlustigingen van verstand en hart* genaamd. — Vervolgens gaf hij van het jaar 1746 tot 48 het éérste deel van zijne *Fabelen* en *Vertellingen*, eenige *Blijspelen*, zijne *Zweedsche Gravin*, en nog een tweede deel van *Fabelen* en *Vertellingen* in het licht. — Na verloop van eenigen tijd volgde de uitgaaf van zijne *Brieven*, en van eene *Verhandeling over den goeden smaak in het brieven schrijven*; en op deze, in het jaar 1754, de uitgaaf van zijne *Leergedichten* en eenige *Vertellingen*. — Belangrijker nog werd de bundel van zijne Werken door zijne *Geestelijke Liederen*, en door zijne *Mengelschriften*, die hij nu ter drukpers overgaf. — Zijne voortreffelijke *Lessen over de Zedekunde*, die hij reeds lang, met ongemeene goedkeuring, van den Katheder had uitgesproken, waren het laatste, doch geenszins het minste werk, het welk hij ter drukpers bestemde; terwijl eindelijk nog eene *Verzameling van Brieven*, door en aan Hem ge-

geschreven, na zijnen dood, door JOHAN ADOLPH SCHLEGEL en GOTLIEB LEBERECGT HEIJER, werd uitgegeven.

Deze werken waren het, door welke GELLERT dien grooten opgang maakte, van welken ik nu spreken moet, en die, wanneer wij zijne levensberigten, door CRAMER en anderen, gelooven zullen, waartoe alle grond is, in de daad al zeer buitengewoon moet geweest zijn.

De vruchten toch van zijnen geest voldeden niet slechts aan zijne *Vrienden*, aan welke hij dezelve het eerst vertrouwelijk mededeelde; (iets, het welk wij des te meer van gewigt zullen oordeelen, wanneer wij weten, dat een SCHLEGEL, een CRAMER, een ZACHARIA, en, welke ik reeds het eerst had moeten noemen, een RABENER en een KLOPSTOCK, tot zijnen uitgezochten vriendenkring behoorden,) maar ook wel ras bleek het, dat deze hem niet ongegrond tot de uitgave zijner opstellen, door de goedkeuring van het publiek, die zij hem meenden te kunnen voorspellen, hadden aangemoedigd.

Bij zijne eerste verschijning onder de Dichters in Duitschland, trok hij reeds de algemeene opmerking tot zich. Zoo ras er een nieuw stuk van het maandwerk *Verlustigingen voor verstand en hart* uitkwam, zag men terstond, of er ook een Fabel of Vertelling van GELLERT in was, die men dan terstond las, herlas, en in het geheugen prentte.

Zij-

Zijne *Fabelen* en *Vertellingen*, bij elkander verzameld, droegen weldra eene algemeene goedkeuring weg. Men rangschikte dezelve onder de klassieke werken van Duitschland. — Zijne *Geestelijke Gezangen* behaagden aan allen, die hoogachting voor den Godsdienst hadden, en niet slechts aan deze, maar ook aan anderen, die, gelijk RABENER, in zijnen vereerenden brief over dezelve, het uitdrukt, door zijne Fabelen en Vertellingen voor de verhevene gedachten, die zijne Liederen bevatten, waren voorbereid. Zijne Collegiën over de *Dichtkunst* en *Welsprekendheid* werden door eene talrijke menigte bijgewoond, en zijne *Zedekundige Lessen*, die hij naderhand uitgaf, werden, toen hij dezelve mondeling voordroeg, met zulk eene bewondering aangehoord, dat hij dikwijls, het geen weinige Hoogleeraren gebeuren mogt, meer dan vier honderd Toehoorders in zijne gehoorzaal telde.

Zulk een roem verwierf hij door zijne werken, niet slechts in *Saxen*, maar ook door geheel *Duitschland*, maar ook bij de *Zweden*, *Deenen*, *Hungaren*, *Nederlanders*, *Engelschen*, *Franschen* en *Italianen*, zoo dat ook die volken met Hem waren ingenomen, die, toen ter tijd, de Duitschers in smaak voor Welsprekendheid en Dichtkunde vooruit waren, ja niet zelden op dezen uit de hoogte nederzagen.

Welk eenen algemeenen bijval GELLERT vond, zal ons treffend blijken, wanneer wij uit zijne le-

levensgeschiedenis de merkwaardigheden opzamelen, die ons doen zien, hoe allerlei klassen van menschen, het zij door jaren, het zij door sexe, het zij door Godsdienst of door stand in de maatschappij, van elkander onderscheiden, echter in dit ééne punt zich vereenigden, dat zij voor GELLERT en zijne Schriften met vurige geestdrift waren ingenomen.

Het lezen van zijne werken was het aangenaamste tijdverdrijf der jeugd. — De studeerende jongelingschap was met zulk eene hoogachting voor hem bezield, dat de vrees van GELLERT te mishagen, of zich zijner vriendschap onwaardig te maken, alleen genoeg was, om haar het kwaad te doen vermijden. — Moeders vertelden zijne fabelen aan hare dochteren. — Vaders meenden voor hunne zonen niet beter te kunnen zorgen, dan door hen aan het opzigt van een man, die zich in zijne schriften zoo gunstig onderscheidde, toe te betrouwen. — Zijne werken waren de troost van den bevenden ouderdom en van den stervenden.

GELLERT was de geliefkoosde Schrijver, niet slechts der mannen, maar vooral ook van het schoone geslacht. — Aan alle oorden had hij onder vrouwen, vooral van den aanzienlijken stand, zijne bestendige Lezeressen, die algemeen geloofden, indien zij smaak wilden hebben, of dien verbeteren, GELLERT tot vriend en kunstregter te moeten hebben, en hem, gelijk ook zij-

zijne nagelatene brieven getuigen, in eene uitgebreide briefwisseling inwikkelden, onder welke hij gezucht zou hebben, indien hij niet gewoon was geweest, op het oordeel van welopgevoedde vrouwen, welker gevoel voor het schoone hij meer als zuivere natuur, en dus als meer zeker, dan dat der mannen, beschouwde, hoogen prijs te stellen.

Zoo weinig het verschil van jaren en sexe het algemeene der goedkeuring op GELLERTS werken verhinderen kon, zoo weinig vermogt dit ook het verschil van Godsdienst. — Zijne Geestelijke Gezangen werden terstond, zoo wel door de Hervormden te *Leipzig* en *Bremen* in hunnen bundel van Gezangen, als door de Lutherschen in hunne verzamelingen te *Zelle*, *Hanover* en *Koppenhagen* opgenomen. — Ook de Roomschgezinden hebben zijne werken naar waarde weten te schatten. — Onder de nagelatene brieven van GELLERT is er één tot antwoord aan eenen achtingwaardigen Roomschen Geestelijken, diep in *Bohemen*, die door zijne werken dermate getroffen was, dat hij in den gloed zijner aandoeningen hem schriftelijk bedankte, en met hartelijke eenvoudigheid uitnoodigde, tot zijne kerk over te komen. — Uit een groot en magtig huis te *Milaan* ontving hij, mede door eenen Geestelijken, de roerendste verzekeringen van de stichting, welke daar zijne werken verwekten, en van de dankbaarheid,

waar-

waarmede zij werden aangenomen. — In de Roomsche landen waren zijne werken van de wet op de boekcensuur uitgezonderd. Te *Weenen* was dit het antwoord van den Vrijheer VAN SWIETEN aan eenen jongen reiziger, die ze bij zich had: „ Ons „ verbod gaat deze schriften niet aan. Wij be- „ wonderen allen GELLERTS werken."

Ja, zoo deeden allen, M. H., hoe onderscheiden ook in hunnen stand in de maatschappij. — Nu stond een *boer uit Saxen*, dankbaar voor het vermaak en het nut, dat zijne Fabelen hem en zijn huisgezin gegeven hadden, bij den aanvang des winters, met een wagen vol brandhouts voor zijne woning stil, hem met landelijke hartelijkheid, met een gelaat vol blijdschap smeekende, dit geschenk tot een bewijs van zijne dankbaarheid aan te nemen. — Dan trad een jong Pruissisch officier, dien hij niet kende, zijne kamer in, en drong hem een aanzienlijk geschenk op, met de betuiging: „ *Ik* „ *ben uw schuldenaar. Gij hebt mijn hart door* „ *uwe Schriften verbeterd. En voor dat geluk* „ *ruil ik de geheele wereld niet.*"

Was het vereerend voor hem, toen de Generaal HÜLSEN zijne vaderstad met eene geringe inkwartiering belastte, uitdrukkelijk aan den Raad verklarende, dat dit geschiedde uit aanmerking van den Hoogleeraar en zijne Schriften; het trof hem niet minder, toen een *Pruissisch Sergeant*, van den dienst ontslagen, en naar *Lijf-*

land terug keerende, vijf mijlen omreisde, alleen om GELLERT te *Leipzig*, onder het storten van tranen, te zeggen, dat hij het was, die hem door zijne Schriften van het kwade afgebragt, en tot het goede opgewekt had.

Dezelfde man, die zich op zijne reize naar *Karlsbad*, om de bronkuur te beproeven, in een posthuis, door eene geringe oude dienstmaagd, zijne hand met vervoering gekust zag, uit erkentenis voor zijne werken, dezelfde man telde in *Karlsbad* zelve den Generaal LAUDON onder zijne bewonderaars, en werd, gedurende zijn verblijf aan de bronnen, door Prinsen en Graven met de meeste onderscheiding behandeld.

In de daad, zoo iemand in hoogachting was bij den aanzienlijken stand, het was GELLERT. De Adel vloeide uit alle oorden van Duitschland en andere landen, naar *Leipzig* toe, om zijne lessen te hooren. — Bij het doortrekken der legers waren er, gelijk CRAMER aanteekent, niet zelden bij zijne lessen zoo vele officieren in zijne gehoorzaal, als of die het voorvertrek eens Generaals geweest ware. — Vele van zijne brieven zijn gedagteekend uit *Bonau*, waar hij aan het huis van den Kamerheer VAN ZETSWITS, met Hem en zijne Gemalinne het vriendschappelijkst verkeer genoot. — De Baron VON CRONEGK, die jeugdige, te vroeg gestorven Dichter, was zijn vriend zoo wel als leerling; en welk eene gemeenzame briefwisseling hij hield met den

Graaf

Graaf MORITS VAN BRUHL, daar van kunnen zijne nagelatene brieven getuigen. Van dezen ontving hij, buiten zijn weten, eene aanzienlijke jaarwedde. Dezelfde dankbaarheid betoonden hem vele onbekenden, die de geschenken, die zij hem toezonden, met de verpligtendste betuigingen omtrent het ondervonden nut van zijne Schriften paarden. Zelfs de hoogste personaadjen vereerden zijne verdiensten. — Prins HENDRIK VAN PRUISSEN deed dit, door hem het paard, dat hij zelf in den slag bij Freijberg bereden had, door zijnen Adjudant KALKREUTER, tot geschenk te zenden. — Een dergelijk geschenk ontving hij van den Keurvorst van Saxen, die hem het gemakkelijkst rijdend paard uit zijne stallen zond, om zijne waakelende gezondheid te schragen, en bij wien hij, zoo wel als bij zijne Gemalinne, en het Keurvorstelijk Huis, in de hoogste achting stond.

Geen wonder was het, dat een man, die zoo bemind werd in zijn leven, meer dan iemand betreurd wierd in zijnen dood. — Twee prachtige gedenkteekenen werden, het een in de St. Jans kerk te *Leipzig*, het ander door den Hoogleeraar OESER, in den tuin van WENDLER, te zijner eere opgerigt. — *Meer en opregter tranen*, het zijn de woorden van CRAMER, *meer en opregter tranen zijn misschien nimmer op eenig graf gestort, dan op het zijne.*

Indien het nu waar is, M. H., dat het al-

gemeen gevoel der menschen de beste toetssteen van het ware schoone is, dan moeten de werken van een' Man, als GELLERT, die zoo zeer aan allerlei klassen van menschen behagen kon, voorzeker vol van ware schoonheid zijn, en dan is het bij hem, dat wij, wat regt goede smaak is, leeren kunnen. Het komt mij daarom voor, voor ons leerzaam, en tot vorming van onzen smaak regt dienstig te zijn, wanneer wij nu (en hiertoe is het

II. Tweede deel van mijne rede geschikt) gaan beoordeelen, wat er dan in zijne Schriften is, waar door hij geacht moet worden, dien grooten opgang gemaakt te hebben.

Ik meene dit te vinden, *ten deele* in de *onderwerpen zelve*, die hij behandelde, en *ten deele* in de *voortreffelijke wijze*, waar op dezelve door hem behandeld en voorgedragen werden. — Van beide moet ik het een en ander trachten aan te wijzen.

Wat de *onderwerpen zelve* betreft, die GELLERT in zijne Schriften behandelt, deze zijn van dien aard, dat zij allerlei klassen van menschen behagen moeten.

Daar zijn geene stoffen, die meer algemeen voldoen, dan die, welke of tot *menschenkennis*, of tot de *zedekunde*, of tot den *godsdienst*, van deszelfs verhevene en belangrijke zijde beschouwd, of tot *de fraaije letteren* betrekking hebben; en het zijn juist deze vakken, in welke GELLERT gearbeid heeft, en wel in diervoege, dat

bij

hij zich daarbij bijzonder tot dat gene bepaalde, het welk voor alle verstanden bereikbaar, en tevens het meest algemeen nuttig is. — GELLERT toch, hoe voortreffelijk ook door de uitmuntendste vermogens, gaven en kundigheden, die zich in hem vereenigden, was echter minder berekend voor, of liever, vond minder smaak in diepe nasporingen omtrent het afgetrokkene en bovennatuurkundige. Hij was geen LEIBNITS of KANT; maar des te helderer dacht hij over alles, het welk binnen den bevattingskring der menigte ligt, en voor de belangen des menschdoms van het hoogste gewigt is, en des te sterker was zijne neiging, om dit van de aangelegenste zijde voor te stellen. — Niet, met diep wijsgeerige onderzoekingen zich te wagen in de doolhoven van het afgetrokkene; maar, de grootheid van God, de schoonheid der natuur, de verhevenheid, den troost, de kracht, en den veredelenden invloed van den Godsdienst te beschrijven; — niet, den menschelijken geest tot in zijne fijnste en meest verborgene werkingen na te sporen, of diepzinnige geschilpunten in de zielkunde te beslissen; maar de gewone denkwijzen, neigingen en zeden der menschen naar het leven te teekenen; — niet, met betrekking tot de zedenleer, zich bezig te houden met eene naauwkeurige uitpluizing van allerlei pligten, met strenge betoogen, of met het scherpzinnig oplossen van betwistbare vragen; maar de nood-

zakelijkste en wezenlijkste pligten op eene, voor het verstand van een ieder, vatbare wijze te ontvouwen, met de roerendste drangredenen aan te dringen, door aanwijzing van de beste hulpmiddelen gemakkelijk te maken, het beminnelijke der deugd, het hatelijke der ondeugd als te doen gevoelen, vooral, de dwaasheden en zwakheden der menschen, onder het kleed van fabelen, door geestige scherts in een belagchelijk daglicht te plaatsen; ziet daar den heerschenden smaak van GELLERT; ziet daar, wat hij meesterlijk uitvoerde; — maar ziet daar ook, wat de goedkeuring van allerlei standen van menschen, van den Vorst af tot den nederigen handwerker toe, moest wegdragen.

Ik beroep mij, ten bewijze van dit gestelde, op het geheel van GELLERTS Zedekundige Lessen, Mengelschriften, Liederen en Brieven; maar ik beroep mij hier ook op zijne Fabelen en Vertellingen, uit welke ik de volgende, om derzelver kortheid, uit velen, tot voorbeelden kieze.

Zoo leert hij het gevaarlijke, van hooggevoelend te zijn, eigenaardig in de Fabel *van den Kwartel en de Vlasvink* (*).

De Kwartel, die den vogelaar
Ontsnapte, zag, na 't lijfsgevaar,

De

(*) III. D. bladz. 27.

De Vlasvink trotsch zich tot hem wenden.
Wie, vroeg zij, durfde uw' veders schenden?
Mij deert uw ramp. Eil zeg, hoe 't kwam,
Dat u het net gevangen nam.

'k Sloeg, naar mijn aard, te gretig 't oog,
Dus sprak hij, op die vlakte, en vloog
Stfaks nader, waar 't mij kon bekoren,
Den toon van liefde en vreugd te hooren;
Maar, 'k had mij naauw'lijks neergezet,
Of ik bevond mij reeds in 't net.

Hoe! zei het Vinkje, zaagt gij 't niet?
Uw wuften aard is regt geschied.
Men moet, om tot geluk te raken,
Zorgvuldig voor zijn' vrijheid waken.
Hoe groot, hoe sterk mijn lust ook zij,
Men vangt mij nooit; geloof dat vrij.

Zij vlood, en riep nog: sla dit ga!
Waarop de Kwartel, kort daarna,
Haar, die dees les hem had gegeven,
Vond op een' vogelroede kleven.
Dus vroeg hij, op zijn beurt, hoe 't kwam,
Dat haar de roê gevangen nam?

Ik, sprak ze, zag vol teedre min,
Hier in dit kooitjen, die vriendin.

Zij riep, en ik, door drift bewogen,
Om haar te zien, kwam toegevlogen.
Nu weet ik niet, wat list mijn voet
Aan deze roede kleven doet.

Gij, zei de Kwartel, zaagt die niet?
Uw wuften aard is regt geschied.
Men moet, om tot geluk te raken,
Zorgvuldig voor zijn' vrijheid waken.
Hij is nabij zijn val gebragt,
Die zich, uit hoogmoed, veilig acht.

Tot een ander voorbeeld verstrekke de Fabel van *de jonge Kreeft* en *de Zeemossel*, waarin eigenaartig wordt afgebeeld, hoe dwaas het is, anderen te benijden, en ontevrede met zijn lot te zijn (*).

Een Mossel, die aan 't strand, van water thans ontbloot,
Haar huis nu open deed, dan sloot,
Werd van een jonge Kreeft, in dwazen nijd ontstoken,
Eens uit haar hol dus aangesproken;
o Mossel! uw geluk is ongemeen.
Wij Kreeften! hoe ellendig is ons leven!
Nu worden we uit ons hol, door buren zelf, verdreven,
Dan voert de storm ons elders heen.

Gij

(*) III. D. bladz. 59.

Gij hebt uw steenen huis, waarin u niets kan deeren.
Gij opent het, en sluit het weer naar uw begeeren.
Ik bid, toon mij de vriendlijkheid,
Van voor een oogenblik, mij in uw slot t'ontvangen.
Ik weet, dat mij die gunst door u niet wordt ontzeid.
Ik zou terstond voldoen aan uw verlangen,
Hernam de Mossel straks, indien
Ik mij niet schaamde, groote liên
In mijn onzindlijk huis te zien:
Want in de daad, 't is niet gereinigd naar behooren.
Zoo 't voor een korten tijd u echter kan bekoren,
Bij mij te komen, kom: opdat ik u voldoe.
Wij hebben plaats. Zij komt. De Mossel sluit zich toe.
Maak open, riep de Kreeft; ik stik; laat me ademhalen.
Gij wordt op 't oogenblik bevrijd,
Was 't antwoord; maar zie eerst, hoe d'afgunst u doet dwalen,
En leer, in plaats, dat gij een anders staat benijd,
Met uw geluk te vreen, uw dwazen wensch bepalen.

Verder, het geen ook in GELLERTS werken, wat de zaken betreft, algemeen behagen moest, is dit, dat hij deze aangename en bevattelijke onderwerpen, niet als voorwerpen van bespiegeling behandelt, slechts geschikt, om aan de weetgierigheid te voldoen, maar *aan alles de strekking geeft, om zoo wel het hart te verbeteren, en den wandel te regelen, als het verstand te verlichten.* — Hoedanig toch de men-

schen ook wezen mogen, in ons allen is echter een zedelijk gevoel van goed en kwaad, en het bedorvenste karakter zelve kan niet nalaten, door de schoonheid der deugd getroffen te worden, en edele gevoelens te bewonderen.

En zoo sprak en schreef GELLERT voor het hart, niet slechts bij zedekundige en godsdienstige onderwerpen, maar ook bij de behandeling der Dichtkunde en welsprekendheid. — Zoo zegt hij in eene van zijne aanspraken, waarmede hij zijne lessen over de regels der Dichtkunst besloot, onder anderen ook dit: „De Dichter „moet zijn verstand verlichten, en zijn hart „tot het goede ontsteken. Hij moet steeds het „nuttige met het aangename verbinden; zoo „zal hij behagen, zoolang de menschen men„schen zijn. Zingt, Mijne Heeren, ter eere „van Reden, Deugd en Godsdienst, zoo zult „gij met goedkeuring zingen, in zoo verre gij „ee gelijk schoon zingt. Ik beloof u, in den „naam der nakomelingschap, eer en onsterfe„lijkheid. — Boert gij in uwe liederen, zoo zij „uwe boert zelve leerrijk, of ten minste on„schuldig, en de levendigheid van uwen geest „moet altijd in goed verstand zijn met de ernst„haftigheid der goede zeden en der welvoeg„lijkheid. — Spot gij, zoo treffe uw spot al„leen de dwaasheid en het belagchelijke, nooit „de eer der menschen, en nog duizendmaal „minder de eer der waarheid, welke de men„schen

„ schen wijs en gelukkig maken moet; nooit
„ de waarheid, die wij uit de hand des Schep-
„ pers en des Verlossers ontvangen hebben; ik
„ meene den Godsdienst. — Hoe vele Dichters
„ zijn er niet geweest, die hunne geestigheid
„ tot schande en ontheiliging der deugd hebben
„ aangewend! Rampzalige gedachte! als moest
„ men dan zijnen Schepper en Verlosser verge-
„ ten, om een Dichter te wezen! Een Dich-
„ ter, die zich verwijten moet, van door de
„ bekoorlijkheid zijner Dichtkunst een onschul-
„ dig hart verleid te hebben; een Dichter, die
„ dat kwaad alle dagen, en nog geheele eeu-
„ wen na zijnen dood begaat; is hij niet een
„ oneindig grooter misdadige, dan een struik-
„ roover of vergiftiger?"

En niet slechts stelt GELLERT het steeds tot zijn doel, zoo wel op de verbetering van het hart, als op de verlichting van het verstand te werken; maar ook, om in die verbetering des te gelukkiger te slagen, (en dit is eene nieuwe oorzaak, waar door zijne Schriften zoo zeer aan allerlei standen van menschen welgevallig zijn) *roept hij telkens de hulp van eenen Godsdienst in, die geheel voor de behoeften der menschen, zoo als zij zijn, berekend is.* — GELLERT was Hoogleeraar in de Wijsbegeerte. De Zedekunde, die hij leeren moest, en die hij ook voortreffelijk leerde, was de Zedekunde der Wijsbegeerte. En echter liet hij nooit na, zijne hoorders

ders en lezers in te scherpen, dat de hulpmiddelen tot ware grondige zedelijke verbetering, die de Wijsbegeerte aanbiedt, ver af zijn van toereikende te wezen, en dat het alleen voor den geopenbaarden Godsdienst bewaard is, ons geweten te reinigen, en ons met een opgeruimd en vrolijk hart naar de wetten van God te doen leven. „ Verlaat u geenszins," dus sprak hij tot zijne hoorderen (*): „ Verlaat u geenszins op „ de Zedekunde der rede, hoe voortreffelijk zij „ ook wezen moge. Zij is goed, maar echter „ niet toereikende, om het verdorven hart te „ veranderen, en te hervormen. Hier toe is „ het goddelijk vermogen van den Godsdienst „ alleen in staat. Ik zal mij daarom van tijd „ tot tijd, in mijne lessen, daarop toeleggen, „ om het onderscheid en de grenzen van rede- „ lijke en godsdienstige deugd aan te wijzen, „ en u hier door in uwen eerbied voor den „ Godsdienst versterken. En deze omzigtigheid, „ mijne Vrienden! is ten hoogsten noodig. Want „ wij, die ons aan de wetenschappen toewijden, „ beginnen niet zelden, uit eene onbezonnene „ liefde voor alles, wat licht der rede heet, en „ uit eene wijsgeerige trotschheid op onze eige- „ ne krachten, het licht der openbaring, en de „ verhevene kracht der genade, niet alleen als

„ min-

(*) Zedek. Less. 1 St. bl. 5.

„ minder noodzakelijk aan te zien, maar vleijen „ ons ook heimelijk, dat wij door de hulp der „ rede, door hare betoogingen en drangredenen, „ wijze en deugdzame menschen te kunnen wor„ den. Neen! het oog der rede, het welk het „ licht van den Godsdienst niet verdragen kan, „ is zekerlijk zwak en ongesteld."

Zoo begon GELLERT zijne lessen. Dit herhaalde hij gedurig. Dit prentte hij zijne tijdgenooten allerwege in zijne Schriften in. En juist dit is het mede, dat dezelve zoo welkom deed zijn bij allerlei standen van menschen. Want de mensch, M. H., vindt behagen in het geen voor zijne omstandigheden en behoeften geschikt is. Het mag zoo zijn, dat hij in oogenblikken, waarin hoogmoed en verwaandheid zijn verstand bedwelmen en verbijsteren, meer gestreeld wordt door hoogdravende godsdienststelsels, die hem eene zedelijke grootheid toeschrijven, die hij niet bezit, en die meer voor den mensch, zoo als hij wezen moest, dan voor den mensch, zoo als hij is, geschikt zijn; wanneer hij echter maar even uit zijne bedwelming ontwaakt, dan ziet hij duidelijk genoeg, dat men het zelfde spel met hem speelt, het welk men met eenen kranken zou spelen, wanneer men hem als eenen gezonden wilde veronderstellen, en hem slechts regelen voorschrijven, om zijne gezondheid te bewaren. — Wel ras hoort hij veel liever naar den man, die zijne omstandigheden in aanmerking

king neemt, die zich met wijsheid naar die omstandigheden schikt, en die, om hem in de daad tot zedelijke grootheid te brengen, hem eene hulpe aanwijst, die aan zijne behoeften geëvenredigd is.

Zoo waren dan de zaken, die GELLERT voordroeg, uit vakken van wetenschap ontleend, die meest algemeen behagen, bevattelijk voor een ieder, geheel tot veredeling van het hart geschikt, en eindelijk voor de behoeften van den mensch, zoo als hij is, geheel berekend zijn. En ziet daar dan in de onderwerpen zelve, die GELLERT behandelde, u eene oorzaak aangewezen van den grooten opgang, dien hij in de wereld maakte.

Maar de oorzaak hier van vond ik *anderdeels*, gelijk ik zeide, *in de voortreffelijke wijze, waar op hij deze belangrijke zaken voordroeg.* — Het is hier, M. H., dat ik GELLERT als Dichter en Prosaïsch Schrijver mijne hulde bieden, en eenige schoonheden van zijne uitmuntende voordragt onder uwe opmerking moet brengen. — Ik breng het voortreffelijke van dezelve tot de volgende punten.

Vooreerst, zijne voordragt munt uit *in die eerste noodzakelijke eigenschappen*, zonder welke de stijl eens schrijvers noch behagen, noch billijke aanspraak op lof kan maken, ik bedoel *duidelijkheid* en *vloeibaarheid*. — Daar zijn schrijvers, die rijk zijn in vernuft, en in stoute trek-

ken

ken van welsprekendheid, maar wier doorgaande stijl zeer slecht is; anderen, die altijd zoo zeer in het verhevene en hoogdravende vallen, dat zij de duidelijkheid daaraan opofferen; anderen, en dit is thans, helaas! de smaak vooral bij vele Duitschers, die zoo duister, zoo wild, zoo onbestemd, en met zulke nieuwgesmede mode-kunst-termen spreken, die zoo vol zijn van raadselachtige wenken, welke diepe inzigten schijnen te veronderstellen, dat men in de daad niet weet, wat deze menschen toch hebben willen. — GELLERT was van eenen tegengestelden smaak. In zijne Schriften heerscht zulk eene klaarheid, dat ik mij uit dezelve geene enkele plaats weet te herinneren, bij welke men een oogenblik behoeft stil te staan, om derzelver zin te bevatten. Zijne geestige scherts zelve, hoe fijn ook, laat zich echter terstond ontdekken. En zoo duidelijk is hij, niet door het onbeduidende der zaken, die hij voordraagt, maar door de helderheid van zijne eigene bevatting en doorzigt in dezelve, door de orde, waarin hij dacht, en waar mede hij zijne gedachten mededeelde, en door de zuiverheid, juistheid en gepastheid zijner taal, waar door hij nooit te veel noch te weinig woorden bezigde, nooit, zelf niet in dichtmaat, om het rijm te vinden, afweek van de naauwkeurigheid der uitdrukking, maar zich altijd van de eigenlijkste, uit het aangenomen spraakgebruik ontleende, spreekwijzen bediende.

Zoo

Zoo duidelijk zijn stijl is, zoo vloeijend is ook dezelve. Zijne Perioden-bouw is voortreffelijk. Nergens treft men in zijne volzinnen eenige lamheid of stuiting aan. Overal vindt men in dezelve zulk eene gemakkelijkheid, zulk eene ronding, en even daar door zulk eene welluidendheid, dat ons voor de ademhaling in het lezen, en voor het muzijkaal gehoor in het hooren, niets meer te wenschen overblijft.

Een stijl kan duidelijk en vloeijend, en echter droog zijn; die van GELLERT bezat, in de *tweede plaats*, eene groote mate van *levendigheid*; — eene levendigheid, die ontstaat uit de verscheidenheid zijner Perioden, die elkander, door omzetting, in verschillende bevallige vormen, gedurig afwisselen; uit de voorbeelden uit het dagelijks leven, waar mede hij zijne stellingen opheldert; en vooral uit de menigte van karakterschetsen, die zijne voordragt vervrolijken en verfraaijen. — Terwijl anderen de natuur van deugden en ondeugden droog in het afgetrokkene ontleden, schetst GELLERT dezelve in zedelijke karakters. Alles leeft in zijne opstellen. Dezelve lezende, bevindt gij u in het midden van het gewoel der wereld. Gij ziet rondom u de menschen, zoo als zij zijn; hier een' gierigaart, daar een' weldadigen, hier een' trotschaard, daar den stillen nederigen man. In de daad, hierin heeft GELLERT iets geheel eigens, indien gij den hersteller der Duitsche Welsprekendheid, den

den grooten MOSHEIM uitzondert, die hem in zijne Zedenleer hierin is voorgegaan.

Ten voorbeelde breng ik eenige trekken bij uit zijnen doorslepenen Kwaadspreker. „ OR„ GON," dus teekent hij hem, „ ORGON geeft „ voor, dat hij gaven en verdiensten waardeert, „ waar hij ze ook aantreft, en de gebreken „ van anderen liever bedekt, dan openbaar „ maakt. In de daad echter kan hij in niemand „ eenige verdiensten dulden, en zou geene deug„ den bij anderen gewaar worden, indien zijne „ jaloerschheid en hoogmoed hem er niet op de„ den letten.

„ Zijn achterklap verschijnt gemeenlijk in de „ gedaante van lofspraak. Hij mijdt alle eerbe„ ledigende woorden, en verkiest de zachtste, „ die er in de taal der berisping te vinden „ zijn. Maar het zijn ook niet alleen de woor„ den, waardopr hij zijne gevoelens aan den „ dag legt, neen; door den toon, waar mede „ hij ze uitspreekt, zegt hij tevens, wat hij er „ bij denkt. Zekere houding, een diep pein„ zend gezigt, een neergeslagen oog, een ge„ fronst voorhoofd, eene konstige beweging der „ hand, dit alles spreekt bij ORGON meer kwaad, „ dan zijne woorden."

„ Men roemt in eën gezelschap DAMONS be„ kwaamheid, en niemand is welsprekender, dan „ ORGON. Hij weidt uit in den lof van DAMONS „ verdiensten, om te toonen, dat hij over ver-

„ diensten weet te oordeelen. Ik zelf, dus
„ gaat hij voort, ik zelf ben dien man en zijn
„ doorzigt niet weinig verschuldigd. Ik ken
„ hem, en het krenkt mij te meer, wanneer de
„ wereld van dezen braven man, met betrekking
„ tot zijn goed hart, vrij wat te zeggen heeft.
„ Hier zwijgt hij stil. De ernst en het onge-
„ noegen, uit zijn gelaat te lezen, geven de
„ gewaande beschuldiging meerdere waarschijn-
„ lijkheid; en zekere schuddende terugwerping
„ van het hoofd, die ze schijnt toe te stem-
„ men, maakt het vermoeden bij alle de aan-
„ wezenden nog sterker. Nu heeft ORGON ge-
„ noeg gewonnen. Hij blijft aanhouden, met
„ zich over de bekwaamheid en beschaafdheid
„ van DAMON te verwonderen, zonder een en-
„ kel woord meer van zijn goed hart te spre-
„ ken."

„ Ja," zegt hij bij eene andere gelegenheid,
„ AMINTAS is waarlijk een gedienstig en opregt
„ man; van dien kant ken ik hem. Is hij al
„ het schranderste vernuft niet, opregtheid is
„ toch altijd van meer waarde, dan geestig-
„ heid; en zoo hij al voor zijne bediening,
„ gelijk men zegt, niet mogt opgewassen we-
„ zen, dit is evenwel geen gebrek van het
„ hart.

„ Het is onbetwistbaar, zegt hij, wanneer
„ men de welsprekendheid van zekeren Geeste-
„ lijken roemt, dat de man voortreffelijk pre-
„ dikt

„ dikt — — — hij is bijna een tweede BOS-
„ SUET of SAURIN — — *maar!* en hier breekt
„ hij zijne rede af. Nu, Heer ORGON! wat
„ is het? wat hapert er aan? Niets, antwoordt
„ hij, BOSSUET en SAURIN zelfs is het overge-
„ komen, dat men hen van eerzucht en gierig-
„ heid heeft beschuldigd; want wie kan het
„ dulden, dat groote mannen geene gebreken
„ zouden hebben? enz."

Het zelfde karakteristike heeft GELLERT ook uitmuntend in zijne Fabelen en Vertellingen. Hoort eens, tot een voorbeeld, *het Gewigtig Geheim!* (*)

Als met geheimen zwanger gaande,
 Treedt STREPHON binnen bij ELPIJN;
Nu ernstig de oogen op hem slaande,
 Dan weer op hen, die bij hem zijn.

Men brengt een stoel. Slechts door een teeken
 Toont hij zich voor die eer verpligt;
Staat, zwijgt, en meldt, door niet te spreken
 Een' zaak van 't uiterste gewigt.

Hoe! is er iets in deze dagen
 Gebeurd? Mijn Heer! wij zijn alleen.
Ei spreek. Wat is 't? op alle vragen
 Herhaalt hij zijn gewigtig: Neen!

Leert

(*) Fab. III. D. bladz. 37.

Leert toch, o losse jongelingen!
Die alles openlijk verbreidt!
Van STREPHON, hoe ge u moet bedwingen;
Leert, leert van hem bedachtzaamheid.

Hij heeft nog pas ELPIJN bezworen,
't Geheim te zwijgen, dat hij bragt,
Of fluistert hem bedekt in de ooren:
„ Straks reed de Koning naar de Jagt."

Ik kan mij niet onthouden, ook de Fabel van den *Aap* (*) hier bij te brengen, om u te doen zien, hoe onze Dichter ook de dieren karakteristiek, overeenkomstig hunnen aard, liet handelen.

Een Aap, die bij twee jongelingen,
Met dammen bezig, zich aan 't bord had neergezet,
Beschouwde opmerkzaam, hoe de schijven weerzijds gingen;
Ja, zoo naauwkeurig werd door hem op 't spel gelet,
Als of hij trotsch te kennen wilde geven,
Dat hij in 't vroeg voorzien eens damslags was bedreven.
Nu lag hij zijn misnoegen aan den dag,
Dan scheen hij 't weder met den speler wel te meenen,
Hij schudde zijnen kop op 't schuiven van den eenen,
En billijkte daarop verheugd des and'ren slag.

De

(*) Fab. II. D. bladz. 31.

De knaap, die 't gaarne van zijn' makker wilde winnen,
Moest op een goeden zet zich rijpelijk bezinnen.
Dit duurde d'Aap te lang; hij stiet hem zachtlijk aan,
En wenkte, dat hij voort zou gaan.
Wat schijf, liet toen de knaap vergramd zich hooren,
Als gij 't zoo wel verstaat, wat schijf nu best verkoren?
Doet deze of die, waarop ik nu mijn vinger stel,
Het meeste voordeel aan mijn spel?
Onze Aap vond zich gestreeld, en meesmuilde om dit (vragen.
(Wat Aap is vrij van zelfbehagen?)
Hij keurde op 't eigen oogenblik,
De beide schijven goed, door 't geven van een knik.

Het geen *in de derde plaats* den stijl van GELLERT zoo bevallig voor een ieder maakt, *is het natuurlijke van den zelven;* het natuurlijke, zoo als dat het tegengestelde is van het gemaakte, het overdrevene, het opgesmukte. — Gelijk die schilder het meest behagen zal, die de natuur het naauwkeurigst weet na te bootsen; gelijk in het opzeggen, niet de gemaakte, niet de declameerende, maar de natuurlijk sprekende Redenaar altijd het meest de aandacht zal boeijen, zoo zal ook in den stijl het natuurlijke, het onopgesmukte, het eenvoudig schoone altijd de meeste toejuiching verwerven. Hierin nu was GELLERT een meester, die door niemand overtroffen werd. — Nergens is zijn stijl, hoe fraai en bevallig ook, met te veel spraakfiguren en sie-

sieraden overladen. Nergens ontdekt gij in hem de moeijelijke afmattende worsteling, om nu eens, het ga zoo het wil, met kracht en geweld, sierlijk en hoogdravend te willen wezen. Overal is hij ongedwongen, los, kunsteloos, terwijl zijn stijl zich ook geheel naar den aard der zaken rigt. — Vooral heeft hij den vertéltoon uitmuntend getroffen in zijne Fabelen en Vertellingen, die in dit opzigt in het oog van alle kunstkenneren groote verdiensten hebben. — De vertellingen *van den boer*, die *zijnen zoon* het liegen door de verdichte gevaarlijke brug zoo schrander verleerde; — van de *mindragt*, waar in het voortvertellen in het geheim zoo eigenaardig geschetst wordt, — en van *de tegenspreekster*, die tot haren laatsten adem bleef beweeren: *de snoek is gaar*, en vele andere zouden mij hier uitmuntend tot voorbeelden kunnen dienen, indien zij niet te lang waren, om hier te worden bijgebragt. — Die met GELLERT bekend zijn, zullen zich dezelve wel kunnen herinneren. Ook is zijne natuurlijke toon uit de straks aangehaalde Fabelen ons reeds genoegzaam gebleken.

Dit natuurlijke bevalt reeds op zich zelve, maar hoe zeer moet het dan niet behagen, wanneer het (en dit is eene *vierde* voortreffelijkheid in de voordragt van GELLERT) wanneer het gepaard gaat met *het vernuftige en geestige*. — Zijne Prozaïsche werken zijn vol van trekken van vernuft en smaak. Overal vindt gij den

schrij-

schrijver, wiens scheppend genie vruchtbaar is in het voortbrengen van schoonheden, die aan zijne opstellen geene geringe bevalligheid geven. Zijne Fabelen zijn vol geest, vol innemende scherts. Zij zijn meest Satyren op de dwaasheden, zwakheden en ondeugden der menschen, maar Satyren, die des te meer ingang vinden, omdat zij nimmer bitter of beledigend zijn, maar altijd den zachten onschuldigen toon aannemen van eenen menschenvriend, die tegelijk vermaken en verbeteren wil.

Hoe vernuftig de vinding in zijne Fabelen is, daarvan kan de volgende *Historie van den Hoed* (*) getuigen.

EERSTE ZANG.

Hij, wiens vernuft der mannen pracht,
Den *Hoed* het eerst te voorschijn bragt,
Droeg dien op 't hoofd onopgeslagen;
De slappe rand hing rondom af,
En echter wist hij dien te dragen,
Dat hem de Hoed nog aanzien gaf.

Hij stierf, en liet bij zijn versterven,
Den *ronden* Hoed zijn' naasten Erven.

Zijn

(*) Fab. I. D. bladz. 9.

Zijn Erfgenaam weet met den Hoed
Niet al te wel te regt te komen;
Hij peinst, en waagt het, kort en goed,
Twee zijden daarvan op te toomen.
Hij stelt zich dus aan 't volk ten toon,
't Vindt dees vertooning ongewoon.
Elk roept: „Nu staat de Hoed eerst schoon!"

Hij stierf, en liet bij zijn versterven,
Den *opgeslagen* Hoed zijn' Erven.

Zijn Nazaat neemt den Hoed en spreekt:
„ Ik zie wel, wat hem nog ontbreekt,
„ Het voegt ons, als w' er wel op letten,
„ De derde zij ook op te zetten."
„ O (riep het volk) wat groot verstand!
„ Het strekt tot eer van 't Vaderland!"

Hij stierf, en liet bij zijn versterven,
Den *opgetoomden* Hoed zijn Erven.

De Hoed was vuil. 't Heeft vrij wat schijn,
Want zeg, hoe kan het anders zijn?
De vierde had hem reeds gedragen.
Men verwt hem *zwart*. Dit kon behagen.
Gelukkige inval! (riep de stad:)
Wie heeft dit ooit voorheen bevat?
Beschouw de kunst der stervelingen! —
Dees groote geest vindt wondre dingen!

De

De witte Hoed moet aan een kant.
Zwart, Broeder! zwart, dit is de trant.

Hij stierf, en liet bij zijn versterven
Den *zwarten* Hoed zijn naasten Erven.

Zijn Nazaat kreeg, met vreugd, dien buit.
Maar ziet! hij was wel half versleten.
Hierop vond hij de knnstgreep uit,
Die geen van de and'ren had geweten.
Hij wascht; hij perst; hij maakt hem schoon,
Opdat hij zijn' bekwaamheid toon.
Nu gaat hij uit, en opgetogen
Staart ieder met nieuwsgierige oogen.
Men roept: een nieuwe Hoed! driewerf gelukkig land!
Daar waan en domheid wordt verdreven!
Wie kon den Hoed zoo schoon een luister geven,
Als hij verkreeg door dees bedreven hand?

Hij stierf, en liet, bij zijn versterven,
Den *schoongemaakten* Hoed zijn Erven.

Ervaarnis maakt den kunstnaar groot;
Doet bij den nazaat lof behalen;
Hij, die den Hoed van 't oude snoer ontbloot,
Met eenen gouden kant doet pralen,
Voegt ook een gouden knoop daar bij,
En zet op 't hoofd den Hoed op zij.

'T Gevalt het volk. Men juicht des allerwegen:
„ Nu is de kunst ten hoogsten top gestegen!
„ Al 't geen voorheen te voorschijn werd gebragt,
„ Is niets bij 't geen hij heeft bedacht.

Hij stierf en liet bij zijn versterven,
Den *omgeboorden* Hoed zijn Erven.

Einde van den eersten Zang.

Een tweede Zang zal u te kennen geven,
Wat met den Hoed al verder is geschied.
Geen erfgenaam, die hem in zijn' gedaante liet.
Het buitenwerk werd nieuw; de Hoed is oud gebleven.
En, om 't u al te doen verstaan,
't Is met de Wijsbegeerte, als met den Hoed gegaan.

Wilt gij eene staal van het geestige in de uitvoering, hoort dan de Fabel van, of liever het *Epigramma* op den *Grijsaard* (*).

Ik voel mijn lust tot zingen groeijen,
Mijn geest gaat zwanger van een lied.
En wil mijne ader thans niet vloeijen,
Dan vloeit zij zeker eeuwig niet.

(*) Fab. I. D. bladz. 13.

Ik zal van eenen Grijsaard dichten,
Die honderd jaren heeft geleefd.
Mijn zang meldt u uit 's lands geschichten,
Al wat hij ooit bedreven heeft.

O Dichters! gij, wier bloed aan 't zieden,
U dronken zingt aan min en wijn!
Ik laat u wijn en minnelieden;
De Grijsaard zal mijn zangstof zijn.

Zingt Alexanders heldendaden,
Zet Cesars glorie glorie bij,
Kroont Fred'riks kruin met lauwerbladen,
Den Grijsaard kroont mijn poëzij.

O roem! dringt 't nageslacht in d'ooren!
O roem, die zich mijn held verwierf!
Hoort eeuwen! hoort: *Hij werd geboren*,
Hij leefde, nam een vrouw, — en stierf.

GELLERT was de geliefkoosde schrijver der vrouwen, gelijk wij zagen, en echter waren deze veel de voorwerpen van zijne scherts, maar van eene scherts die niets van het kwaadwillige heeft, die gaarn het beminde voorwerp plaagt, en even daardoor aan zijne Schriften nog meer aantrekkends gaf. Hoort, ten voorbeelde, de Fabel van *de Vrouw* en *den Geest* (*).

Toen

(*) Fab. II. D. bladz. 126.

Toen eertijds, in den middernacht wel meest,
Om arme menschen hulp te leenen,
De geesten nu en dan verschenen,
Vertoonde zich, voor 't bed van zek're vrouw, een geest
In 't wit gekleed, door wien haar vriendlijk werd bevolen,
Straks van haar leger op te staan,
En met hem naar een' stille plaats te gaan.
Vrouw! sprak de Geest, hier ligt een groote schat verholen.
Neem hier uw halsdoek af, en leg hem op den grond,
En laat u morgen nacht op 't uur van twaalve wekken,
Om herwaart u te spoen; gij zult een licht ontdekken,
Graaf daar dan vlijtig, maar bedwing vooral uw mond!
Geen woord ontvalle u! want, hoe vreemd het ook moog (schijnen,
De schat zou dan terstond verdwijnen.
De vrouw kwam met een' spa, naar 't voorstel van den (Geest,
Den naasten nacht ook daar, door hebzucht aangedreven,
Nu, dat is regt een moedig wijf geweest!
Ik waar voorzeker t' huis gebleven,
Al mistte ik zelf daar twintig schatten door,
Wie zou mij instaan voor mijn leven?
De nacht is niemands vriend; ook dwaalt men ligt van 't (spoor,
En had de Geest het eerlijk met mij voor,
Hij kon mij ook den schat wel op mijn kamer geven.
Dit schrikt de vrouw niet af: haar drift was veel te groot.
Zij spoedt zich naar den schat. Nu denkt ze, nu gezwegen!
Want spreek ik, zoo wordt nooit de schat door mij verkre- (gen.
Zij komt naauwkeurig na, het geen zij nu besloot.

Zij

Zij zwijgt, en graaft met moed. 't Klinkt hol! een heuglijk (teeken!
Hier is de plaats! nu nog een oogenblik geduld!
Hier ligt de schat, een pot, geheel met goud gevuld!
Ach! dat zij nu toch niet mogt spreken,
En voor den zwaren pot terstond een drager had!
Is dan de geest hier niet? die kon dit werk verrigten.
Hij komt, en helpt haar straks den pot uit de aarde ligten.
O (roept ze) ik ben beschaamd, dat gij .... weg was de (schat.

Eindelijk, M. H., heeft de voordragt van GELLERT groote verdiensten met opzigt tot het *krachtige* en *aandoenlijke*. — Hij is niet slechts duidelijk, levendig, natuurlijk, geestig, maar verheft zich ook niet zelden tot de hoogere en hartstogtelijke welsprekendheid. Ik kan zijne prozaische opstellen, van welke ik hier bijzonder spreke, niet beter vergelijken, dan bij eene beek, die doorgaans effenbaar en rustig daar heen kabbelt, maar die echter, op zekere afstanden, bruisschende watervallen vormt, bij welke het stil genot des wandelaars door nog gevoeliger aandoening wordt afgewisseld.

Wilt gij een voorbeeld van het krachtige en nadrukkelijke, hoort dan voor een gedeelte *zijne beschrijving van de ijsselijkheid van de Zedekunde der Vrijgeesten* (*). Na den aard derzel-

(*) Zedek. Less. I. D. bladz. 83.

zelve te hebben opgegeven, vervolgt hij aldus:
„ Dit stelsel baart afgrijzen, zoo ras men het
„ in zijne gevolgen overdenkt. — Hoe ellendig
„ zou de Vrijgeest zelf zijn, indien hij een
„ gansch gemeenebest van Wijsgeeren kon vor-
„ men, gelijk hij zelf is of wezen wil! —
„ Dan zijn ik en allen even eensgezind gelijk
„ hij. Wij kenden dan ook geen onderscheid
„ van goed en kwaad. Onze God is dan zelf-
„ belang of zinnelijk vermaak. — Zullen wij
„ hem zijne geneugten door list en geweld niet
„ afhandig maken, zoo dra het met ons genoe-
„ gen overeenkomt? Wat ligt mij aan zijne
„ rust gelegen, indien ik slechts mijne eigene,
„ door het storen van de zijne, kan bevorderen?
„ Ik beroof er hem van. Maar hij zal er zich
„ tegen verzetten. Goed. Ik verzet er mij we-
„ der tegen. Hij bedient zich van list, van
„ geweld, van vergif, verraad en moord, om
„ zijn doel te bereiken. Ik ook. Welk een
„ eeuwige krijg van zelfbelang en snoodheid!
„ Is er geen regtvaardig God, geene deugd, gee-
„ ne onsterfelijkheid der ziel, en bij gevolg
„ geene eeuwige belooning of straf, wat zal
„ mij dan weerhouden, om zoo dikwijls dat
„ maar geschieden kan, naar de stem mijner
„ verhitte driften te luisteren? — — — dan
„ zijn bedrog, verraad, meineed geoorloofd, zoo
„ dra het maar middelen zijn, om de eischen
„ mijner baatzucht te bevredigen. — Dan is het

„ elk

„ elk geoorloofd, mijne gade, die ik zoo lief
„ heb, als mij zelven, te schaken, mijne doch-
„ ter, de vreugd van mijn geslacht te schen-
„ den, mijn' zoon, de hoop mijns levens, tot
„ een weerspanneling, tot een booswicht, tot
„ een lasteraar van God te maken. — Dan is
„ niets het mijne. — Dan is er geene uiterlijke
„ veiligheid dan door list en geweld. — Dan
„ heeft de Regent geene wet, dan het stillen
„ van zijne begeerten. Dan heeft de onderdaan
„ geene wet, dan zijn gezag, waar hij kan, aan
„ zijn eigenbelang op te offeren. Dan is er
„ geene trouw, geen band der liefde, die men-
„ schen aan elkander verbindt. — En in dit
„ gezelschap van bedriegers, van meineedigen,
„ van roovers, van moordenaars en bloedschen-
„ ders, in dit gezelschap, o Vrijgeesten! wilt
„ gij ons verplaatsen! O gij vijanden van God
„ en menschen! indien dit de wereld van ge-
„ noegen is, dan zij de dag van onze geboorte
„ vervloekt!"

Hoe treffend beschrijft hij ook de gevolgen, die er uit zouden voortvloeijen, wanneer wij voorkennis hadden van ons toekomstig lot op de wereld! (*) „ Hier zouden geheele huisge-
„ zinnen wegens de nakende ongelukken wee-
„ klagen; daar zou een hoop, dronken van
„ vreug-

(*) Mengelschriften bladz. 143.

„ vreugde wegens het naderend geluk, suizel„ bollen. — Dezen zouden niet meer willen ar„ beiden; genen niet langer het gemeenebest „ bevorderen willen. — Hoe velen zouden uit „ vertwijfeling zich zelven en anderen het leven „ benemen! De vader zou zijnen zoon in de wieg „ ombrengen, eer hij hem in zijn dertigste jaar „ op het rad zag sterven. — De vriend, die ons „ morgen van ons geluk zou berooven, werd „ heden door ons uit den weg geruimd. — — „ Wat zou CEZAR gedaan hebben, wanneer hij „ geweten had, dat men hem in het raadhuis „ zou ombrengen? Zou CICERO zoo veel goeds „ hebben verrigt? zou hij, niettegenstaande zij„ ne eerzucht, wel ooit Burgemeester gewor„ den zijn, zoo hij vooruit had kunnen zien, „ dat het loon van zijnen vaderlandschen ijver „ een geweldige dood zou zijn?"

Wat de hartstogtelijke plaatsen in de Schriften van GELLERT betreft, deze zijn des te meer roerend en treffend, om dat in dezelve doorgaans het vroome hart van den eerbiedwaardigen Opsteller spreekt. — Gij hoort allerwegen den man, die zelf vol godsvrucht en deugd, uit den overvloed zijns harte tot u spreekt, u als een teeder vriend, of als een liefhebbend vader, vol aandoening op den vertrouwelijksten toon vermaant, waarschuwt en onderrigt. Zijne zedekundige lessen vooral zijn vol van zulke plaatsen.

Hoe vaderlijk waarschuwt hij zijne leerlingen

te-

tegen de verleidingen van het ongeloof: „ Weest „ op uwe hoede," zegt hij (*), „ mijne dierbaarste vrienden! tegen zulke schriften en „ menschen. Gij treedt in de groote wereld, „ en velen van u vertrekken mogelijk naar vreemde landen, en raken in gevaar met de grondstellingen van het ongeloof meer bekend te „ worden. Het aanzien van een man, die voor „ geleerd en schrander te boek staat, van een „ wellevend man, die aangenaam en gezocht is „ in gezelschappen, wien velen moeten gehoorzamen, of wiens bescherming wij niet ontbeeren kunnen, maakt zijn ongeloof niet zelden glansrijk in onze oogen. En de Vrijgeest, „ met een ridderorde omfangen, leert altijd aannemelijker, dan de Vrijgeest in een schooltabbaard, schoon zij beiden even rampzalig „ leeren. — Ik bidde u derhalve, Mijne Heeren, (want wat kan ik anders doen dan bidden?) ik bid u als uw vriend, bij alles wat „ u dierbaar is in hemel en op aarde, bij de „ liefde van het bloed, waaruit gij zijt gesproten, bij dien vrede des gemoeds, waarnaar gij „ allen streeft, bij het geluk der nazaten, die „ wij van u verwachten; en bij wien zal ik „ meer bidden? bij den Almagtigen God: wederstaat toch altijd de verleidingen der vrij-

„ gees-

(*) Zedek. Less. I. D. bladz. 88.

„ geesterij en der ondeugd. Bewaart uw aan-
„ doenlijk geweten van uwe jonge jaren af,
„ en weert, door uw standvastig voorbeeld, alle
„ ongebondenheid in begrippen en zeden, ge-
„ lijk gij tot hier toe gedaan hebt."

Toen een jaar voor zijnen dood een ongewone en ongelukkige geest van onrust zich meester maakte van de studeerende jeugd, toen sprak hij haar (en zijn gelaat was edel, ernstig, doch vol goedheid; zijn toon was weemoedig, roerend, en had iets onweerstaanbaar beweeglijks) toen sprak hij haar dus aan (*): „ Hoe! mijne
„ geliefde Akademische Medeburgers, in het
„ stille uur des nachts, wanneer menig godzalig
„ hart tot zijnen God bidt, of hem dankbaar
„ prijst, wanneer menige ellendige op zijn krank-
„ bed om rust en troost jammert; in dat uur
„ des nachts door geschreeuw, door gewoel en
„ ijsselijke geweldadigheid het vroome gebed
„ des Christens te storen, het lijden des kran-
„ ken te vermeerderen, de vlijt des voor ons
„ nog arbeidzamen geleerden, voor onze ge-
„ makken nog arbeidenden kunstenaars, te ver-
„ hinderen! — En dat verval van zeden zou
„ onze Akademie, wier eer de zedigheid was,
„ gelaten aanzien! — O! dan zou ik zelf mij
„ haasten, om mij aan de voeten van mijnen
„ Vorst

(*) Het leven van GELLERT door CRAMER bladz. 131.

„ Vorst te werpen, die tucht en wijsheid be-
„ mint, en hem niet om eene gunst, die hij
„ mij bevolen heeft van hem te verzoeken,
„ maar om zijne ongenade en gestrengheid tegen
„ den onrustigen en onzedigen te smeeken; of
„ hem bidden om de gunst, om mijne laatste
„ kranke dagen op eene stiller plaats, dan in het
„ voorheen mij zoo geliefde, zoo stille *Leipzig*
„ te besluiten. — — — Ach! mijne Medebur-
„ gers! Vrienden! Zonen van deze Akademie,
„ en van dierbare ouders, in welker namen ik
„ u te gelijk aanspreek! Neen! niet alzoo! lieve
„ jongelingen! niet alzoo! maar wat eerbaar,
„ wat regt, wat deugd is, dat zelfde bedenkt."

Ik zou het mij zelven niet kunnen vergeven, M. H., wanneer ik hier niet ten besluite deze roerende plaats bijvoegde: (*) „ Laat mij voor
„ u, mijne dierbaarste Vrienden! een openhartig
„ getuigenis afleggen. *Ik heb vijftig jaren ge-*
„ *leefd*, en vele geneugten des levens onder-
„ vonden; maar geene derzelve zijn bestendi-
„ ger, onschuldiger en zaliger voor mij geweest,
„ dan die mijn hart, door de zachte banden
„ van den Godsdienst bedwongen, op deszelfs
„ raad gezocht en genoten heeft. *Dit betuig*
„ *ik op mijn geweten.* — *Ik heb vijftig jaren*
„ *geleefd*, en vele moeijelijkheden des levens
„ on-

(*) Zedek. Less. I. D. bladz. 268.

„ ondergaan; maar nergens meerder licht in
„ duisternis, meerder kracht, meerder troost en
„ moedgeving in alle wederwaardigheden ge-
„ vonden, dan door middel van den Gods-
„ dienst. *Dit betuig ik op mijn geweten.* —
„ *Ik heb vijftig jaren geleefd*, en ben meer
„ dan eenmaal aan de poorten des doods ge-
„ weest, en ben gewaar geworden, dat niets,
„ niets zonder eenige uitzondering, dan alleen
„ de goddelijke kracht van den Godsdienst,
„ ons de verschrikkingen des doods helpt be-
„ strijden; dat niets, dan het heilig geloof aan
„ onzen Heiland en Verlosser, den beangstigden
„ geest bij den alles beslissenden overgang in
„ de eeuwigheid kan versterken, en het gewe-
„ ten, dat ons aanklaagt, bevredigen. *Dat be-
„ tuig ik, als voor God.* — Indien dan bij u
„ het aanzien van een' vriend, van een' Leeraar
„ geldt, o! laat dan toch het mijne bij u gel-
„ den, enz."

Behoeven wij ons nu nog te verwonderen, M. H., dat een man, die zoo sprak en schreef, de lievelings-schrijver van allerlei standen en rangen van menschen wierd? — O! indien ik hem eenigzins mijne hulde op eene wijze heb toegebragt, die niet ten eenenmaal onwaardig is; indien ik den lust, om GELLERT te lezen bij u allen, en bij de beminnelijke sexe vooral, als op nieuws heb opgewekt; indien ik u in uwe overtuiging heb gesterkt, dat de beste

smaak

smaak is, over alles, wat voor de menschheid het gewigtigst is, duidelijk, ordelijk, levendig, natuurlijk, éenvoudig schoon, met geest en vernuft, en tevens krachtig en roërend te schrijven, dan zal ik mij den aangenamen arbeid, aan dit opstel besteed, rijkelijk beloond achten.

O! dat de smaak, die in de eeuw van GELLERT heerschte, nimmer ophoude de smaak van alle beminnaren der fraaije letteren te zijn! —

Ik heb gezegd.

DE
NEDERLANDSCHE REPUBLIEK
OP HET EINDE
DER XVIIIe EEUW.

Om de daadzaken behoorlijk te ontwikkelen en in het licht te stellen, moet men opklimmen tot den aanvang der achttiende Eeuw. In den oorlog om de *Spaansche* troonsopvolging, ondersteunde *Holland* met *Engeland* vereenigd, het Huis van *Oostenrijk* tegen LODEWIJK XIV. Het putte zich uit om de balans van *Europa* in stand te doen blijven, die, gelijk in onze dagen uit de ondervinding gebleken is, de waarborg van zijn bestaan was.

Bij den *Utrechtschen* Vrede zag zich *Holland* voor een oogenblik door het *Britsche* ministerie verlaten, het welk, naar het schijnt, door Koningin ANNA tot hare inzigten ten behoeve van den jongen STUART (den *Pretendent*) was overgehaald. Maar bij de troonsbeklimming van GEORGE I. werden de oude betrekkingen hersteld, en het

het evenwigt in stand gehouden door onderhandelingen, en bijna zonder bloedvergieten, in weêrwil der woelige staatkunde van den Kardinaal ALBERONI, en der ontwerpen van Keizer KAREL II. omtrent staats- en handelzaken.

Europa's rust werd in 1733, door de verkiezing van AUGUSTUS van *Saksen* tot Koning van *Polen*, gestoord.. Maar de gelukkige veldtogten der *Franschen* en *Spanjaarden* in *Italië*, bragten weldra eenen voor het evenwigt gunstigen vrede te weeg. In dezen oorlog werd *Holland* — dank hebbe het vreedzame stelsel der *Britsche* Ministers — niet medegesleept.

Maar in 1740, bij den dood van KAREL VI., toen de *Pragmatieke Sanctie* van alle zijden werd aangevallen, en *Engeland*, ten gevolge eener geheele verandering in het Ministerie, naar de wapenen greep, — toen kon *Holland* niet lang den vrede bewaren. Eerst leverde het hulptroepen aan MARIA THERESIA, en werd eindelijk aangegrepen door *Frankrijk*.

De vrede te *Aken*, in 1748, herstelde op nieuw de balans, maar *Holland* had naar binnen groote veranderingen ondergaan. Gedurende eene lange rust, onder eene Regering zonder Opperhoofd, waren alle springveêren verslapt, gelijk in de voorgaande Eeuw, onder het bestuur van JOAN DE WITT. Het leger, de tuighuizen, de vestingen, waren in een' deerlijken staat van verval, alles zwichtte voor de wapenen van LO-

DE-

DEWIJK XV., en het vergramde volk, dat met luide kreten de herstelling van het Stadhouderschap, in den persoon van WILLEM IV., Prins van Oranje, inriep, verkreeg zijnen wensch.

De onzekere, beschroomde staatkundige houding der Algemeene Staten sedert den *Utrechtschen* vrede, had aan den Staat een groot gedeelte van dat aanzien doen verliezen, hetwelk hij door het vaste stelsel en de groote talenten van WILLEM III. had verworven. De eerste Stadhouder na hem, leefde te kort, om dat stelsel te doen herleven; hij stierf, te midden zijner pogingen, in 1751, en liet een driejarig kind na.

Gedurende de minderjarigheid van WILLEM V., namen eerst zijne Moeder, de Prinses ANNA van *Engeland*, en daarop zijn Voogd, de Hertog LODEWIJK van *Brunswijk* (*Wolfenbuttel*) gelijkelijk met de Staten, deszelfs erfelijke posten waar. Nog vóór den dood der Prinsesse had die groote staatkundige omwending in *Europa* plaats, — de vereeniging der huizen *Bourbon* en *Oostenrijk*, bij de traktaten van 1756 en 1757, — welke den toestand van *Holland* geheel en al verwrikte. Oorspronkelijk was het Gemeenebest bijna eene eeuw lang met *Frankrijk* tegen het overwigt des huizes *Oostenrijk*, daarna met *Oostenrijk* tegen *Frankrijks* overmagt vereenigd geweest, en had, in de gedurige wrijving der twee groote Mogendheden van het vaste land, zijne onafhankelijk-

lijkheid behouden, en zijnen voorspoed vermeerderd. Thans kon het niet meer op het eene tegen het andere steunen, en scheen aan de genade van beiden overgeleverd. De zevenjarige oorlog deed het gevaar van 's lands toestand duidelijk blijken, maar door een zamenloop van gelukkige omstandigheden, bewaarde het de onzijdigheid. *Engeland*, thans tot den trap van hoofdmededinger van *Frankrijk* gerezen, had, in den oorlog tegen hetzelve, slechts *Pruissen* en eenige *Duitsche* Vorsten tot Bondgenooten. — Het kon dus niet verlangen, dat *Holland* ten zijnen behoeve de wapenen zou opvatten, want de verdediging van hetzelve te lande tegen *Frankrijk*, was in dit geval zeker te kostbaar. *Frankrijk* voerde in *Duitschland* een' al te ongelukkigen oorlog, om aan een' aanval op *Holland* te denken. *Oostenrijk*, zeer afgelegen zijnde, was met deszelfs onzijdigheid te vreden. De Regering van den Staat, door de minderjarigheid van diens Opperhoofd, op nieuw zeer verzwakt, dacht natuurlijk aan niets, dan om alles te vermijden, het geen haar in den oorlog kon medeslepen. Deze onzijdigheid verrijkte het land door den koophandel, maar bereidde vroeger of later deszelfs ondergang. Vreemd aan staatkundige bewegingen, zonder bezigheid voor hare verminderde land- en zeemagt, verloor de Republiek al haar aanzien in *Europa*. Hare Regering bleef aan *Engeland* verkleefd, hetwelk als overwinnaar

op

op alle zeeën, haar met zijn schild bedekte, en wiens vriendschap voor *Holland* te belangrijker was, omdat zij deszelfs koophandel, scheepvaart en volkplantingen beschermde.

De vrede van 1763 veranderde niets in deze gesteldheid, die, bij 's lands bloeijenden koophandel en geldmiddelen, zeer gelukkig scheen, en langer zou hebben kunnen voortduren, zoo *Engelands* gelukstar niet getaand ware in den *Amerikaanschen* oorlog. Immers *Holland* bezat nog eene zekere mate van wezenlijk vermogen, en een' grooten naam, die het voor verovering, zoowel der Mogendheden des vasten lands, door hunnen wederzijdschen naijver, als van *Engeland*, door deszelfs ligging op een eiland, kon vrijwaren. Zelfs *Venetië* heeft, op verre na, zoo vele middelen niet gehad, om zijn bestaan voor Eeuwen te rekken.

Maar in den *Amerikaanschen* oorlog was het Ministerie van LODEWIJK XVI, het welk besloten had, voor den zevenjarigen oorlog weerwraak te nemen, en voor alle Mogendheden des vasten lands buiten vrees was, met *Hollands* onzijdigheid niet voldaan, en deed gelukkige pogingen, om het in zijnen twist mede te sleepen. De *Hollandsche* handel had, reeds in den zevenjarigen oorlog, eenige gewelddadigheden van de *Engelsche* zijde geleden, en daarop luide klagten aangeheven, vergetende dus de onnoemelijke winsten, waarover hij zich naar evenredigheid

zeer

zeer onbeduidende verliezen moest getroosten. In dezen hernieuwden strijd met zijnen mededinger (*Frankrijk*) wilde *Engeland* andermaal niet aandringen op de *Hollandsche* hulp, die het, volgens Traktaten, kon eischen, om dus aan de Republiek den oorlog te besparen, mits deze, van haren kant, een Artikel derzelfde Traktaten liet varen, waarbij vergund was aan den vijand der éêne Mogendheid behoeften voor den scheepbouw aan te brengen. De Koophandel wilde geen' enkelen tak opofferen, om alle de anderen te verzekeren, en werd in die blinde hardnekkigheid, door eene partij in de Regering versterkt, welke die gelegenheid waarnam om weder op het tooneel te verschijnen.

Sedert het begin der Republiek hebben daarin twee groote partijen bestaan. Hare Geschiedenis splitst zich in twee groote tijdvakken; de worsteling tegen het huis van *Oostenrijk*, en tegen *Frankrijk*; en steeds hadden die twee partijen het zelfde doelwit voor oogen, de eene den vrede, de andere den oorlog. De Prinsen van *Oranje* hebben, tot WILLEM II. toe, niets dan krijg tegen *Spanje* gewenscht. WILLEM III. dacht, zijn gansche leven door, aan niets dan aan oorlog tegen LODEWIJK XIV. WILLEM IV. vond den Staat door LODEWIJK XV. aangerand, WILLEM V. heeft altijd op de noodzakelijkheid aangedrongen der vermeerdering van de landmagt. De partij, aan wier hoofd deze Prinsen ston-

stonden, hield onveranderlijk staande, dat men deze heerschende Mogendheid weêrstand moest bieden, om niet vroeger of later haar juk te gevoelen. De tegenpartij, die zich *Gemeenebest-gezinde* noemde, begeerde steeds Vrede of Bestand, en leende in het eerst aan de lokstem van *Spanje*, daarna aan die van *Frankrijk* het oor. Men heeft slechts de geschiedboeken der Republiek in te zien, — onverschillig door welken landaard of partij beschreven, — om zich van deze daadzaak te overtuigen. De *Oranje*-partij hield natuurlijk staande, dat de Staat behoefte had aan een *Eminent* Hoofd, en het gros des volks, het welk geen deel had aan de voordeelen des Bestuurs, heeft altijd bijna geheel tot die partij behoord. De *Gemeenebest-gezinde*-partij wilde *aristokratisch* regeren, en telde onder hare leden vele Magistraatspersonen, en allen, die daarvan afhingen. Zij vond ook vele leden in de kooplieden, die den vrede beminnen, en onder de geduldе Godsdienstgezinten, vooral de Roomschen, die geenen toegang hadden tot Regeringsposten, en die zich, op hoop eener mogelijke verandering, onder de banieren der tegenpartij schaarden. De Stad *Amsterdam*, die den grootsten koophandel dreef, de meeste inwoners, en daaronder de meeste *dissenters* bevattede, stond doorgaans aan het hoofd dier partij. Alle Geschiedschrijvers zijn het hieromtrent eens. De gedurige verdeeld-

he-

heden dezer partijen bedreigden den Staat dikwijls met binnenlandsche omkeering, of met den ondergang door de wapenen eens buitenlandschen vijands. Doch telkens redde de vereeniging der Hoofden den Staat. In de groote *crisis* der Godsdienstgeschillen, door de *Synode* van *Dordrecht* geëindigd, waren Prins MAURITS en de Stad Amsterdam ten naauwste vereenigd, en zegevierden op de tegenpartij. In dezen neteligen toestand van 1672 bood *Amsterdam*, om LODEWIJK XIV., die tot in het hart der Gewesten was doorgedrongen, te stuiten, aan WILLEM III., toen in de waardigheid zijner Vaderen hersteld, zelfs de hooge Overheid aan, — doch hij weigerde die. De *Engelsche* omwenteling, in 1688, had slechts plaats door de naauwste vereeniging tusschen dien zelfden Prins, en de Stad *Amsterdam*. De oorlog om de *Spaansche* troonsopvolging werd met de uiterste veerkracht gevoerd, om dat de Gemeenebestgezinde partij overtuigd was gebleven van de gepastheid des stelsels van evenwigt, haar door WILLEM III., bij zijnen dood nagelaten. In den oorlog om de *Oostenrijksche* opvolging was het oogenblik, waarin de Staat daarin een werkzaam deel nam, ook het tijdstip van de herstelling des Stadhouderschaps. In den zevenjarigen oorlog vereenigde de groote omwenteling in het staatkundig stelsel van *Europa*, door de vereeniging der twee groote Landmogendheden in 1756 en 1757,

de

de twee partijen in hetzelfde punt, den wensch tot behoud der onzijdigheid. Eindelijk schreven immers, in den *Amerikaanschen* oorlog van 1775, dezelfde belangen, dezelfde maatregelen voor: maar wijze raad moest voor de hartstogt zwichten. Het was geene minderjarigheid meer, waarin des Prinsen Voogd de Gemeenebestgezinde partij vleidde, maar een Hof, dat den nijd opwekte, en ontevredenen maakte. De Republikeinsche partij was door de verheffing van WILLEM IV. niet meer vernederd, maar weder opgebeurd onder eene lange minderjarigheid. Bij alle de beweeggronden, die deze partij vroeger bezield hadden, kwamen nu ook staatkundige denkbeelden, in trein gebragt door de Wijsbegeerte der Eeuw, en die de opstand scheen tot wezenlijkheid te zullen brengen. Dus vereenigden zich de naneven der door WILLEM I. beleedigde BICKERS, en de VAN DE CAPELLEN's, aanklevers van Dr. PRICE's gevoelen, tot eenen aanval op het Stadhouderschap. Het *Fransche* Ministerie maakte behendiglijk gebruik van deze gelegenheid, om bij de Algemeene Staten het besluit te doen doorgaan, van eene koopvaardijvloot met scheepsgereedschappen, die het voor deszelfs zeemagt behoefde, te doen *convoijéren*. Deze stap besliste weldra den oorlog, kort daarna door de *Britten* verklaard, toen het geheim verdrag der stad *Amsterdam* met de *Amerikaansche* opstandelingen bekend werd. Van dit oogenblik

blik af (in 1780) won de Gemeenebestgezinde partij veel gronds, en vereenigde zich naauw met het *Fransche* Ministerie, het welk een plan ter gezamenlijke en krachtige voering van den oorlog voorsloeg. Dus had, terwijl het belang van den Staat, het zij oorlog, het zij toebereidselen tot den oorlog verlangde, anderhalve Eeuw lang, deze partij voor den vrede gewerkt; en thans, nu dit zelfde belang onzijdigheid vorderde, die *Engeland* tot eenen zeer gemakkelijken prijs bewilligde, thans verlangde die zelfde partij den oorlog, en de vernedering van den éénigen der oude Bondgenooten van den Staat, die hem nog was overgebleven, en die nog zijne onafhankelijkheid wenschen kon. Kundige vreemdelingen, die lang in *Holland* gewoond hadden, voorspelden toen reeds het naderend einde van deszelfs bestaan, en dat het onder de, toen nog in evenwigt hangende, groote Mogendheden des vasten lands zou worden verdeeld. Vergeefs zocht *Holland* heul bij de *Noordsche* Mogendheden, door zich te laat voor de *Gewapende Neutraliteit* te verklaren. Het land onderging geweldige verliezen in deszelfs Koophandel en Volkplantingen, en had het behoud zijner kostbaarste bezittingen in *Oost-Indië* slechts aan de verschijning eener *Fransche* vloot, in die zeeën, onder den Commandeur DE SUFFREN, te danken: zoo dat men ook bij den, anders voor *Engeland* noodlottigen vrede, toch aan het-

zel-

zelve schoone bezittingen op de kust van *Coromandel*, en de vrije scheepvaart naar de *Moluksche* eilanden moest afstaan. JOSEPH II. maakte van dezen toestand der Republiek gebruik, om haar van de grensplaatsen (*Barrières*) tegen *Frankrijk* te berooven, en haar eene aanzienlijke som te ontwringen, voor het bezit van *Maastricht*, en voor de sluiting der *Schelde*, hoewel door alle vroegere verdragen vastgesteld. Toen bleek wel zonneklaar de zwakheid van het *Fransche* Ministerie, het welk zich tegen *Oostenrijk* niet *durvende* verklaren, en nogtans *Holland* ook niet *willende* verlaten, de voldoening van het grootste gedeelte der bepaalde som van tien millioenen op zich nam, welke gelden te *Amsterdam* werden opgenomen, en door de Algemeene Staten gewaarborgd. Eindelijk werd aan *Holland*, na alle deze opofferingen voor *Engeland* en *Oostenrijk*, die hetzelve nogtans hunne vriendschap niet konden verwerven, in 1785, toen het te laat was, een verbond met *Frankrijk* vergund.

Terstond begaf daarop de partij der Gemeenebestgezinden zich aan het werk, om het huis van *Oranje* den ondergang te bereiden. Maar hoewel het haar ook sedert eenige jaren gelukt was, het staatkundig stelsel des lands in den grond te veranderen, — nimmer slaagde zij in dit haar *laatste* doel in zoo verre, dat zij de meerderheid, laat staan de eenstemmigheid der Algemeene Staten kon winnen. Aan den eenen

kant wilde *Frankrijk*, in weêrwil harer nadrukkelijkste aanzoeken, zich niet stellig voor haar verklaren. De *Fransche* Regering was reeds door alle die binnenlandsche hinderpalen betemmerd, welke kort daarna de omwenteling deden ontstaan, en vreesde zich door een in het oog loopend gebruik harer magt aan eenen nieuwen oorlog bloot te stellen. Tevens was *Engeland* weder gunstiger voor *Holland* gestemd, en verlangde de herstelling der oude betrekkingen met de Republiek, ten einde in volgende oorlogen op het vaste land niet geheel op zich zelve te staan. Maar de genegenheid der Gemeenebestgezinde partij kon dat land toch onmogelijk winnen, en deszelfs blijkbaar belang drong het, om de *Oranje*-partij te ondersteunen en te herstellen. In deze *crisis* deed het *Fransche* Ministerie, op het einde des jaars 1786, aan de Algemeene Staten eene *Nota* ter hand stellen, die men met veel moeite verkregen had, en die, door hare wijze van uitdrukking omtrent de binnenlandsche onlusten, aan eenig geweld tot steun dienen moest. Om zich een juist denkbeeld te maken van dezen maatregel, dient men eene bij uitstek gewigtige bijzonderheid in de oude *Hollandsche* staatsgesteldheid te kennen, waaromtrent vreemdelingen zich altijd vergissen. De waardigheden der Prinsen van *Oranje* werden hun ten deele door het Bondgenootschap of de *Unie* (vertegenwoordigd door de Algemeene

Staten) deels door de bijzondere Staten van ieder Gewest opgedragen. De zeven Provinciën oefenden namelijk hunne regten van *Souvereiniteit* deels *gezamenlijk* uit, in de Staten-Generaal (volgens de Unie van *Utrecht* en andere grondwetten) doch *afzonderlijk* in de huishoudelijke zaken van ieder Gewest. Daar het Gemeenebest zich slechts door de naauwste vereeniging tusschen de zeven *Souvereine* Gewesten kon staande houden, zoo legden de Prinsen van *Oranje* altijd hunnen gehelen invloed ten behoeve van het gezag der Staten-Generaal in de waagschaal. De *Republikeinsche* partij daar en tegen, die slechts in de Provincie *Holland* waarlijk geducht was, deed altijd pogingen om het gezag der bijzondere Staten uit te breiden ten koste der Algemeene. *Was zij* eenmaal meester in *Holland*, zoo sleepte het gezag dier Staten althans de meerderheid der andere Gewesten mede, en de Afgevaardigden van die Provinciën bij de Staten-Generaal ontvingen bevelen, die menigmaal met hunne beginselen zoowel als met eene gezonde staatkunde streden. Thans echter, had, in de worsteling der beide partijen, de invloed van *Holland* de meerderheid niet kunnen overhalen, en daarop besloot de partij tot het uiterste te komen tegen den Prins, in deszelfs betrekking omtrent de Staten van *Holland*; en op de *Fransche* Nota vloog zij ten strijde. Diende hen ook het geluk slechts in dit ééne Gewest, zoo vleide zij zich aan het Huis

van

van *Oranje* een' genoegzamen slag toe te brengen, om alle deszelfs vrienden in de andere Provincien te ontmoedigen, en om zelfs een' zachtaardigen schroomvalligen Vorst, die eene geruste heerschappij in zijne *Duitsche* Staten, ligt boven de stormen, die hem sedert lang in *Holland* bedreigden, zou hebben verkozen, tot afstand van zijne waardigheden te bewegen. Maar dit plan werd gestoord door eenige verstandige lieden in de Regering van *Amsterdam*, die tot daartoe in dien Raad met de Republikeinen gestemd, en hun de meerderheid verzekerd hadden. Zij zagen met schrik de blijkbare helling tot de Volksregering, die hunne partij begon te nemen, en wenschten eene toenadering tot de *Oranje*-partij, aan welke hunne stem in den Stads-raad de meerderheid gaf. Zij kenden de gevoelens van het *Britsche* Ministerie, en den nieuwen Koning van *Pruissen*, zij wisten, dat de meerderheid der Natie aan het Huis van *Oranje* gehecht was gebleven, en het kwam hun voor, dat die twee Mogendheden, met den Staat vereenigd, tegen *Frankrijk* konden opwegen. Zij stelden dus voor, om, door eene verzoening der partijen, de omkeering van den Staat door binnenlandsche beroerten, en deszelfs volkomene afhankelijkheid van het Kabinet van *Versailles*, te stuiten. Met dit oogmerk vaardigden zij eenigen uit hun midden naar *Nijmegen* af, waarheen het Hof zich begeven had, en kwamen

men gemakkelijk met hetzelve overeen. Terstond namen de zaken in de Vergadering van *Holland* eenen anderen keer: de Afgevaardigden van *Amsterdam* en *Rotterdam* stemden in eene meerderheid vóór het Huis van *Oranje*, en tegen de Gemeenebestgezinden. Alles zou veranderd zijn, indien *Amsterdam* meer veêrkracht getoond had: maar de vrees van door 's Prinsen warme aanhangers te verre weggesleept te worden, bezielde deszelfs nieuwe vrienden met ongemeene beschroomdheid. De *Democratische* Republikeinen, woedend dat dus de zege aan hunne handen ontglipte, en sedert lang gewapend om hunne partij in de Regering staande te houden, werden *Revolutionairen*, en vormden een Bestuur op hunne wijze.

Op het oogenblik dus, waarop men zich gereed maakte, om den Prins trapsgewijze, en langs de wettige vormen, de magt te hergeven, die hem door de Staten van *Holland* ontnomen was, op het oogenblik dat hij zelf zich vleide, met algemeene toestemming in dit Gewest terug te keeren, — vertoonden zich, op den altijd gedenkwaardigen 23 April 1787, voor de Raadhuizen van *Amsterdam* en *Rotterdam* burgers, gewapend voor de Republikeinsche partij, te midden van vreedzame ingezetenen, die hunne gehechtheid aan 's lands oude Constitutie niet beter hadden meenen te kunnen toonen, dan door het wapendragen te weigeren. 's Prinsen ijverige

 vrien-

vrienden werden uit de stedelijke Vroedschappen verdreven, en heete Republikeinen in de plaats gesteld. Dit voorbeeld werd ook in andere steden gevolgd, en in de Vergadering van *Holland* vormde zich dus, door de verandering harer leden, eene groote meerderheid, die de vroegere besluiten niet alleen handhaafde, maar zelfs met nieuwen vermeerderde. Nog meer: in andere Gewesten, zoo als *Friesland* en *Utrecht*, scheidde zich de Republikeinsche partij van de meerderheid af, en maakte eene Statenvergadering uit, om in de Algemeene Staten te worden vertegenwoordigd: steunende op den bijstand der nieuwere Staten van *Holland*, en op de volstrekte Oppermagt, die dezen in hun Gewest, en in den *Hage*, de vergaderplaats der Algemeene Staten, uitoefenden. Het is dus blijkbaar, dat de Staten van *Holland* niet meer dan eene onwettige Vergadering uitmaakten, en dat zij ook die der Staten-Generaal onwettig zochten te maken, om er alles naar hunnen zin door te zetten, en de omwenteling, onder de schaduw van grondwettige vormen, te voltooijen. Maar eer de Staten-Generaal zwichtten voor zoo veel geweld, vonden zij groote veerkracht in de harten hunner verdienstelijkste Leden, waarbij zich de Heer VAN DE SPIEGEL, Raadpensionaris van *Zeeland*, (naderhand van *Holland*) kwam voegen. Hij stelde het besluit voor, hetwelk met de meerderheid werd aangenomen, — om de Provin-

cie

cie *Holland* door alle troepen van den Staat te doen ontruimen. *Holland* had, namelijk, al het krijgsvolk, hetwelk ter zijner betaling stond bij de schatkist van het Bondgenootschap, naar die Provincie geroepen, om hen aldaar eerst werkeloos te houden, en er zich naderhand, des noods, ten behoeve harer partij van te bedienen. Tevens werd eene leening, in naam der Staten-Generaal opengezet, ten einde de gelden van *Holland*, die men stond te missen, te vervangen, en *Engeland* vulde alles aan, hetwelk men niet binnenslands vinden kon. Ook was de ijver der troepen voor de goede zaak zoo groot, dat zij allen gelijktijdig, op bevel der Algemeene Staten, in spijt van *Hollands* aandrang, over de grenzen van dat Gewest trokken. In de Provincie *Holland* zelve toonde zich de hevigste gisting onder het volk, hetwelk de Staten van dat Gewest met verzoekschriften bestormde, om 's Prinsen spoedige terugkomst naar *den Hage*, te verwerven, en zich reeds wapende tegen de Republikeinen, om dezen in geval van tegenweer te bevechten. Aller wenschen riepen om den Prins aan het hoofd eener gewapende magt, al ware die nog zoo klein, want de zwakste zelfs zou de schaal hebben doen overslaan. Zoodra de Prins verscheen, was het zeker, dat de groote meerderheid des volks te zijnen behoeve was opgestaan; dan werden de verjaagde Vroedschappen hersteld, de ingedrongenen verjaagd, de Sta-

Staten van *Holland* aan zich zelve teruggegeven, alle onwettige besluiten vernietigd; de Staten-Generaal door *Hollands* toetreding versterkt; de vrede binnenslands hersteld, en *Frankrijks* invloed vernietigd. Maar vertoefde hij te komen, dan bevestigde de Republikeinsche partij hare heerschappij in de Provincie *Holland*, breidde die uit in de andere Gewesten, liet den Prins niet meer dan de keus tusschen burgerkrijg en afdanking, en wierp den Staat geheel in de armen van *Frankrijk*; terwijl de Democraten van die partij openlijk er aan werkten, om de gansche Regeringsvorm om te keeren, en slechts het oogenblik der zegepraal afwachtten, om in plaats hunner Regenten op het kussen te komen. Maar tot dien stap, den eenigen die het Vaderland kon redden, was de Prins nooit te bewegen, zonder eene formele volmagt der Algemeene Staten, ten minste bij meerderheid van stemmen genomen, en een zoo krachtige stap was te stout in het oog van vele leden, van schrik verslagen, om dat de Republikeinsche partij in alle hare ondernemingen had gezegevierd. Toen nam eene vrouw het heldhaftig besluit, om zich toe te wijden aan 's lands heil. De Prinses van *Oranje*, zuster des Konings van *Pruissen*, vertrok, met een zeer klein gevolg, van *Nijmegen*, langs den kortsten weg, naar den *Hage*, dwars door een cordon van troepen, op de grenzen van *Hol-*

Holland liggende, en meestal uit Republikeinsche Vrijwilligers bestaande. De Heer CAILLARD, op dat pas zaakgelastigde van *Frankrijk* in *'s Hage*, heeft in eene Memorie, (welke men in het Geschiedkundig werk van den Heer DE SÉGUR, over de Regering van FREDRIK WILLEM II. van *Pruissen* kan vinden,) beweerd, dat zoo de Prinses den *Hage* bereikt had, eene omwenteling terstond het gevolg zou geweest zijn; een eervol getuigenis voor de *Hollandsche* Natie, daar het de zwakheid der Republikeinsche partij bewijst, en niet minder voor de Prinses, daar het ten blijke strekt van haar juist oordeel en hare krachtige ziel. De Heer CAILLARD is des te onwraakbaarder als getuige, vermits hij enkel de pen heeft opgevat, om de Republikeinsche partij op te vijzelen, en de vrienden van het Huis van *Oranje* te bezwalken. De Prinses werd door eenen post van het cordon aangehouden. Zij schreef terstond aan den Griffier FAGEL en aan den Raadpensionaris, en daar het antwoord niet spoedig verscheen, maakte zij van de weifeling harer vijanden gebruik, om naar *Nijmegen* terug te keeren. De Republikeinsche partij, die in de Staten van *Holland* den boventoon sloeg, en voor het gevaar hetwelk zij geloopen had, beefde, bewerkte eene verklaring der Staten tegen de reis der Prinses, en wettigde de ondergane beleediging. Deze zoo blijkbare, zoo openlijke beschimping, maakte een' diepen indruk op den

Ko-

Koning van *Pruissen*; en er was niet minder noodig, dan dit, om dien Vorst eenen oorlog, dien hij ongemeen vreesde, te doen ondernemen. Hij eischte van de Staten van *Holland* eene openbare voldoening, alsmede dat zij de Prinses naar den *Hage* zouden uitnoodigen, en aldaar ontvangen. Niets scheen in den eersten opslag gemakkelijker toe te staan, en zelfs meer overeenkomstig de achting aan de sekse verschuldigd: maar het beginsel, hetwelk de Staten hunne voorgaande stappen had doen wagen, en hetwelk ons door den Heer CAILLARD, die in alle geheime der Republikeinen was ingewijd, is bekend gemaakt, dit beginsel verbood ten stelligste, aan dezen eisch te voldoen. In de steeds toenemende gisting der gemoederen, en terwijl alle punten van geschil meer en meer zamenliepen in het punt der geëischte voldoening, moest de Republikeinsche partij haren eigen ondergang bewerken, wanneer zij de Prinses naar den Haag riep. Een *Corps* van 17,000 *Pruissen* trok omstreeks *Wezel* bijeen onder bevel van den Hertog van *Brunswijk*, die toen den grootsten naam had als Veldheer en Staatsman. De Republikeinen rekenden, in geval van nood, op den bijstand des geheelen *Franschen* legers, en verbeeldden zich tot op het laatste oogenblik, dat de bestemde legerplaats te *Givet* wezenlijk troepen bevatte. Maar *Engeland* had aan het Hof van *Frankrijk* doen weten, dat

dat het elken vijandelijken stap, ter verhindering eener billijke voldoening van den Koning van *Pruissen* als eene oorlogsverklaring zou aanzien, en de zwakke Ministers van LODEWIJK XVI., verlamd door hoofsche kuiperijen, en door den geest van oproer bij het volk; daar en boven misschien de uitwerking van de tegenwoordigheid der Prinses in *'s Hage* uit een verkeerd oogpunt beschouwende, gaven aan de Gemeenebestgezinde partij den raad, van toe te geven. Daar dezen hardnekkig bleven weigeren, terwijl intusschen *Rusland* en *Oostenrijk* zich met een' oorlog tegen de *Turken* belemmerden, en dus *Pruissen* van de kwetsbaarste zijde in veiligheid stelden, zoo gaf de Hertog van *Brunswijk* in September 1787 een Manifest uit, hetwelk tot zijne krijgsverrigtingen het sein gaf. Hij verzekerde nogmaals, dat de Koning de vriend was der Staten Generaal, en slechts hen, die den naam van Staten van *Holland* hadden overweldigd, wilde bestrijden. Reeds had hij van de Staten van *Gelderland* en *Utrecht* den doortogt door die gewesten verkregen, en bevond zich voor *Gorinchem*, terwijl de Republikeinen elkander diets maakten, dat *Oranjelieden*, in *Pruissische* montering gedoscht, zich naar alle kanten verspreidden, om het volk te bedriegen. *Gorinchem*, eene der voornaamste wapenplaatsen der Demokraten, hield zich slechts een oogenblik; *Utrecht* wachtte zelfs den aanval niet af, en tien

tien steden gingen op eenen dag over. Na eene zoo gemakkelijke overwinning, meenden de jonge *Pruissische* Officieren dat zij allen veroveraars waren, en de soldaat, woedend omdat hij geen' vijand te plunderen had, zag met spijt de vreugde van het Algemeen. Alleen *Amsterdam* bleef nog weêrstand bieden, onder bevel van alle derwaarts gevlugte partijhoofden, en door middel van eenige nog overgehoudene troepen, van ettelijke burgers en vrijwilligers, en van enkelde *Fransche* Officieren en kannonniers, die het kabinet van *Versailles* in het geheim had doen binnensluipen. De stad zelve kon geen' tegenstand bieden, maar hare toegangen tot dezelve kunnen zeer sterk gemaakt worden: zij weêrhielden de *Pruissen*, welke die slechts met moeite van voren zouden hebben kunnen bestormen. Met behulp der *Hollanders*, die hen in schuiten over het *Haarlemmer*-Meer bragten, omsingelden zij de sterkste verschansingen, en dwongen het overschot der partij, om achter hare laatste borstweringen te *capituleren*. Reeds in de eerste dagen van den gewapenden inval hadden de ingedrongene Vroedschappen der steden, die de *Hollandsche* Statenvergadering uitmaakten, uit eigene beweging hunne plaats afgestaan aan de afgezette Regeringsleden, zich gelukkig achtende, dat zij door dezen tegen de woede des volks werden beschermd. De Ridderschap en de Steden der minderheid, vereenigden daarop met

met zich niet alleen die Steden, welke in den beginne des jaars den Prins wilden herstellen en terugroepen, maar ook alle diegene, welke op dat tijdstip de minderheid hadden uitgemaakt, zoodat het geheele weefsel, het welk zoo vele jaren moeite en kuiperij gekost had, met eenparige stemmen vernield werd. De terugkomst des Prinsen in *Holland*, waarin niets was voorgeschreven, maar overal de vreugde de natuurlijke uitdrukking der gemoederen was, en de doortogt der Prinses, die eenige dagen later volgde, en tot nieuwe vreugdeblijken aanleiding gaf, bewees nog meer hoe diep deze gevoelens in de harten gegrift waren. Toen men nu aan de Prinses, van wege de Staten van *Holland*, eene voldoening naar hare verkiezing aanbood, belastte zij zich andermaal met de zorg, om eene worsteling, die over eenige jaren had kunnen vernieuwd worden, te eindigen, door den eisch dat eenige Hoofden der Republikeinen, wier namen zij bij geschrifte opgaf, eenvoudiglijk van hunne posten zouden afstand doen. Terstond schreven de Staten van *Holland* aan den Koning van *Frankrijk*, om hem de herstelling der openbare rust te melden, en af te zien van de hulp, die in hunnen naam was gevraagd. Zij deelden gedenkpenningen uit aan de *Pruissische* Officieren, en geld onder de soldaten, zij verlangden van den Koning van *Pruissen* 4000 man voor zes maanden, ten einde

een

eenige vestingen te bezetten, en dit zwakke *corps* verliet, ten bepaalde tijde, het grondgebied van den Staat, gelijk het gansche overige leger reeds in de maand October gedaan had. Dus eindigden de onlusten, reeds voor lang gekweekt, en die in eenen, op meer dan één punt reeds ontstokenen, burgeroorlog dreigden uit te barsten: dus werd in één oogenblik de oude Regeringsvorm hersteld, onder wiens bescherming de Staat verrezen, bevestigd en staande was gebleven.

De te ondergebragte partij was niet uitgeroeid: maar dat behoefde ook niet voor 's lands welzijn, en om den Staat zijn aanzien naar buiten te hergeven. Onder Prins MAURITS waren de geschillen tot op het punt van eenen burgeroorlog gekomen, toen hij dezelve zonder buitenlandsche hulp verstikte, en de pas geborene Republiek ging, in spijt der woelingen van eene nog bestaande partij, steeds voort op de baan der onafhankelijkheid en des roems. Onder WILLEM III. werd de Republikeinsche partij ter neêrgeslagen, terwijl de zegepralende *Fransche* legers in het harte des lands stonden; en het volk was ook deze weldadige omwenteling enkel aan deszelfs eigene veêrkracht, en hare gelukkige gevolgen alleen aan het groote karakter van het Opperhoofd, dien het in alle zijne regten hersteld had, verschuldigd. In *Engeland* is er altijd eene *Oppositie* geweest, die de onmetelijke

vor-

vorderingen der Nationale welvaart niet heeft belemmerd. In de oudheid heeft *Rome*, hoewel door partijen verscheurd, hetgeen men toen *de wereld* noemde, veroverd. Partijschappen toch maken de zwakheid van eenen staat niet uit, maar de zwakheid der Regering, wanneer zij zich door partijen laat wegslepen, doet de Staten in een zeker verderf ter neêr storten. WILLEM V. had, bij veel verstand en kundigheden, geen vast karakter, geschikt om de stormen te bezweren, die onder zijn Bestuur opstaken: hij had den teugel uit zijne hand laten glijden, en nam die met te weinig veêrkracht weder op. Ondertusschen had hij vertrouwen geschept in de Prinses, zijne Echtgenoote, die hem den Heer VAN DE SPIEGEL, Raadpensionaris van *Zeeland*, tot dezelfde waardigheid in *Holland* voorsloeg, benevens eenige andere Staatsdienaars, geschikt tot het beleid van zaken, en om beter de Regering zoowel te versterken, als van hare hoofdgebreken te zuiveren.

Hoewel de hevigste Republikeinen, door de *Satisfactie* aan de Prinses gegeven, van hunne posten waren vervallen verklaard, bleven er nog altijd te veel in de Regering, om niet de ontevredenheid op te wekken van een groot gedeelte des volks, welke zich door herhaalde beleedigingen te kennen gaf. Deze lieden zouden wel gedaan hebben met vrijwillig hun ontslag te nemen; de Prins kon hun dit in de eerste hitte der omwenteling

onder de hand hebben doen verstaan: maar men verloor een' kostbaren tijd, en gaf eindelijk toe aan de volksbewegingen, het geen altijd een groot kwaad is. De Staten van *Holland* wettigden den Prins, om, zonder gevolgtrekking ten nadeele der stedelijke privilegiën voor de toekomst, de Regering in de steden te verzetten. Gedurende zulke lange wanörden hadden te vele personen zich aan regterlijke vervolgingen blootgesteld, dan dat niet eene volle kwijtschelding (*Amnestie*) ten behoeve der menigte beschuldigden zoude vereischt worden, met uitzondering nogtans der hevigste volksleiders. Maar men twistte lang over de uitzonderingen, en in plaats van éénen algemeenen maatregel voor alle Gewesten, gaf elk Gewest deszelfs bijzondere *Amnestie*, hetwelk een groot onderscheid in het lot der beschuldigden veroorzaakte. Enkele personen zoowel als geheele huisgezinnen verlieten het land, waarin zij gevaarlijke verstandhoudingen aanhielden. Dus waren de Staatkundige en Regterlijke maatregelen beide even langzaam, zwak, kwalijk beraamd, en namen een' zweem van vervolging aan, die, tot overmaat van ramp, de Grooten scheen te ontzien, en op de kleinen te drukken.

Men was wijzer in de nieuwe inrigtingen, welke dienen moesten om de duurzaamheid der Regering te vestigen: immers dit was meer het werk der rede dan der hartstogten, en de eerste stap van een vernieuwd Bestuur in handen van bekwame mannen. De Staten van alle Gewesten ver-

verklaarden het Erfstadhouderschap tot een onmisbaar gedeelte der staatsregeling, en waarborgden hetzelve elkander op de plegtigste wijze. Deze besluiten, bij de Staten-Generaal overgebragt, verkregen aldaar dezelfde onschendbaarheid als de Grondwet der Unie, en diensvolgens werd toen en voor het vervolg van alle leden der Staten, en alle 's lands Ambtenaren, een eed van trouw aan de Constitutie verlangd. De Prins leide dien het eerst af, en zoo de geheele Natie hem voor haar wettig Opperhoofd erkende, zoo erkende hij in dezelfde akte de Hooge Overheid der Staten.

Nadat het eenhoofdig gedeelte der Staatsregeling dus geregeld en versterkt was, trok het bondgenootschappelijk deel, of het gezag der Algemeene Staten, de aandacht van het Bestuur. Altijd had de Republikeinsche partij dit weldadig gezag ondermijnd, en de magt der bijzondere Staten van ieder Gewest boven de palen der Rede, en der Akte van Vereeniging, uitgebreid. In de laatste onlusten waren de Algemeene Staten een volstrekt niets beteekenend ligchaam geworden. Om hun eene werkzaamheid te verschaffen, die onmisbaar was voor 's lands welzijn, moesten zij een' zekeren graad van onafhankelijkheid bezitten omtrent twee hoofdpunten, de verdediging van den Staat, en de noodige inkomsten ter bestrijding daarvan. De Staten-Generaal benoemden dus twee commissien, za-

 men-

mengesteld uit bekwame leden der Staten van alle Gewesten, die, volgens het karakter des volks, langzaam met hunne taak voortgingen, en lange rapporten deden, waarover men een' geruimen tijd raadpleegde. Het punt der geldmiddelen werd eindelijk geregeld, en dat van den staat van oorlog, (waaronder ook de *diplomatieke* betrekkingen gebragt waren) zou in orde gekomen zijn zonder de omwenteling van 1795.

De vastheid der Regering draagt veel bij tot den algemeenen voorspoed, die door de regeringloosheid geduchte slagen ontvangt. Dus was het einde der binnenlandsche verdeeldheden uit zijnen aard het begin van een nieuw leven voor den Koophandel; de ziel van den Staat. Men heeft enkel de Scheepstijdingen en de Registers der Convoijen en Licenten van de jaren onmiddellijk na 1787 in te zien, om overtuigd te worden van den toenemenden voorspoed der Natie, door de vermeerdering van handel en zeevaart. Deze groote takken van welvaart hadden noch buitengewone aanmoediging, noch nieuwe reglementen van nooden; zij verlangden slechts *vrijheid*, en veiligheid naar buiten door de achting voor 's lands vlag, naar binnen, door de heerschappij der wetten, en de vastheid der Regering. Eenige vervallende fabrieken, en de visscherijen, die hulp noodig hadden, bekwamen dezelve. Maar twee groote handeltakken, de Oost- en West-Indische Maatschappijen, kwijnden,

den, en helden ten ondergang. De reden is, omdat zij de vrijheid niet genoten, die alle de andere takken bezielde, en dat geene *Maatschappijen* meer voegden bij het tegenwoordige handelsstelsel, hetwelk het oude vervangen had. De W. I. Maatschappij, die sedert lang een groot gedeelte harer werkzaamheden, tegen zekere uitkeering op de vaart naar de West, aan particulieren had afgestaan, werd gemakkelijk afgeschaft, en de actiehouders ontvingen schâvergoeding van het land. Men voerde in de plaats daarvan eenen *Raad van Coloniën* in, die, zonder zelve handel te drijven, de volkplantingen in naam der Algemeene Staten regeerde, en den handel beschermde. Dadelijk nam de teelt van Coloniale Goederen verbazend toe, alleen uit kracht der bevrijdde, en door goede wetten beschermde nijverheid. De O. I. Maatschappij was in het volle bezit van den strengsten alleenhandel, dien zij, door de uitspraak van het algemeen gevoelen, voor altijd scheen te zullen behouden. Zij heerschte over zeer uitgestrekte landen, op alle kusten en eilanden van *Azië* en *Afrika* verspreid; vele Koningen en Vorsten waren schatpligtig aan haar: zij maakte oorlog en vrede. De zeer aanzienlijke kosten van het Bestuur en de verdediging harer uitgestrekte bezittingen werden bestreden door de verkooping der ladingen, die zij jaarlijks uit *O. Indië* ontving, ter waarde van omtrent 15 millioenen, en waarop zij in voor-

voorraad een zeer gezocht papier uitgaf, hetwelk in hare openbare verkoopingen als contant geld werd aangenomen. Maar toen de oorlog van 1781 deze kostbare ladingen den vijand in handen gaf, of ten minste hare aankomst belettede, was de Maatschappij niet in staat, dat papier op den vervaldag te betalen. Zij moest de Staten om uitstel van betaling verzoeken, en dit gaf den doodsteek aan haar krediet. Jaarlijks werden intusschen de achterstallen grooter, en bij den vrede verminderde haar kapitaal door den afstand van schoone bezittingen. Men moest de Staten om onderstand verzoeken, en de interessen dier sommen bezwaarden nu ook nog de uitgaven. Gedurende de onlusten waren de onderstandgelden altijd te gering geweest, en in 1788 was eindelijk de achterstand tot eene verbazende hoogte gerezen. Nu had men nog slechts de keus, om *of* de Maatschappij af te schaffen, wier schulden dan de Staat moest op zich nemen, en, gelijk omtrent de andere Maatschappij geschied was, de belanghebbenden schadeloos stellen, *of* het achterstallige door eene zeer ruime leening aan te vullen, en dus de Maatschappij in staat te stellen, om haren handel uit te breiden, en hare retourvloten te vermeerderen, ten einde de jaarlijksche opbrengst harer verkoopingen te vergrooten, en het evenwigt tusschen ontvangst en uitgave te herstellen. De Heer VAN DE SPIEGEL, die met al te veel vooroordeelen

te

te worstelen had, en misschien zelf niet vast omtrent deze zaak was; die daar en boven, terwijl de nood drong, wel kiezen moest, en in de Provincie *Holland* een vreemdeling zijnde, den noodigen steun miste, liet zich door den stroom wegsleepen, en sloeg de Staten het bijspringen der Compagnie voor. Maar toen hij, eenige jaren later, zijne denkbeelden ten aanzien van den West-Indischen handel had smakelijk gemaakt, en toen zijne verwachting door den goeden uitslag nog oneindig was overtroffen, toen bereidde hij alles voor, om de O. I. Compagnie in 1795, wanneer haar Oktrooi ten einde liep, eenen natuurlijken dood te laten sterven. De *Fransche* inval verraste hem in dezen roemrijken arbeid, die zijnen roem de kroon zou hebben opgezet.

Terwijl de O. I. Maatschappij zulke verbazend groote hulp vereischte, kwam er ook bij de Admiraliteiten veel te kort, en door de onlusten waren de kassen der Provincie *Holland* tot den bodem geledigd. Aan alle deze behoeften werd voldaan door eenen *financiëelen* maatregel, die in een oogenblik overvloed en krediet herstelde. Men ligtte in *Holland* en *Zeeland* een vijf en twintigsten penning, of vier perCent op alle bezittingen, in vrij lange termijnen te voldoen. Het meerendeel dezer gelden ging als eene leening over aan de nog behoudene *Oost-Indische* Compagnie, die daarvan renten betaalde, terwijl intusschen de Staten de interessen van den vijf en

 twin-

twintigsten penning aan de ingezetenen voldeden. Door dit middel werd de omloop van het geld nooit belemmerd; het verlies der particulieren was ongevoelig, en de gang der Regering werd onafhankelijker en vaster.

In deze omstandigheden herstelde zich het aanzien der Republiek naar buiten, en zij hernam haren rang onder de *Europische* Mogendheden. Met *Pruissen* en *Engeland* trad zij in een verdedigend verbond, beiden waarborgden haar het Stadhouderschap, gelijk zij weleer aan *Engeland* de opvolging in het Huis van *Hanover* gewaarborgd had. De vereeniging dezer drie *Protestantsche* Mogendheden, kon tot bewaring van het evenwigt in *Europa* dienen, tegen het verbond van *Frankrijk* en *Oostenrijk*, en de eerzuchtige plans van Keizer JOSEPH II. Deze Vorst trachtte zijne Staten, door allerlei verbeteringen, meer magt te verschaffen, en tevens beoorloogde hij, in verbond met *Rusland*, de *Turken*, om hun eenige schoone Gewesten te ontnemen. Noch *Engeland*, noch *Holland*, die beide zoo veel belang hebben in den *Levantschen* handel, konden den voorspoed der *Oostenrijkers* en *Russen* verlangen. *Pruissen* en *Zweden* waren gewoon de *Ottomannische* Porte als hunnen natuurlijken Bondgenoot, en derzelver beide vijanden ook als de hunnen te beschouwen. Dus deden die vier Mogendheden gemeenschappelijke pogingen tot bevordering van den

vre-

vrede, hetzij door wapenen of onderhandelingen, en dezelve werd, onder bemiddeling der Bondgenooten, te *Zistove* en *Jassij* gesloten.

Andere, en wel handelbelangen deden *Engeland Spanje* met de de wapenen bedreigen. Aan de Noordwestkust van *Amerika* trachtten de *Spanjaarden* den handel aan de *Engelschen* in de baai *Nootkasound* genoemd, te beletten. Vooreerst zijn de overdrevene aanspraken der *Spanjaarden* op *Amerika* strijdig met de belangen van alle zeemogendheden. En ten anderen levert in 't bijzonder deze kust, zelfs in haren tegenwoordigen staat, groote voordeelen op voor den handel in pelterijen, die in *China* zeer gewild zijn; en de *Amerikanen* brengen dit kostbare artikel regtstreeks daarheen, waardoor zij ongemeen veel contanten besparen. Daar nu de *Engelschen* en *Hollanders* zoo veel thee verbruiken, hadden zij ook in dezen handel èen groot belang. Echter gelukte het *Engeland* niet, *Holland* in dezen tot het maken van gemeene zaak te bewegen. De stad *Amsterdam*, waarheen zich de Prins en de Raadpensionaris zelven, bij de terugkomst van het Eskader van *Texel*, begaven, bleef onwrikbaar in hare weigering volharden. Maar de Prins zond niettemin het Eskader naar de *Engelsche* havens, en deze vertooning was misschien niet geheel vruchteloos, ter verhaasting van het besluit van *Spanje*, en op het betwistte punt toe te geven.

Eene gebeurtenis van een naderbij gelegen belang, maakte in *Holland* meer indruk, en wekte de aandacht van alle *Europische* Mogendheden. Bij den dood van JOSEPH II. was de *Oostenrijksche* Monarchie met den oorlog tegen de *Turken* belemmerd, en van binnen geschokt door zijne nieuwigheden, die veel van de wijsgeerige en staatshuishoudkundige denkbeelden der Eeuw ontleenden. Hoewel hij in het laatste jaar van zijn leven van de meeste derzelven was teruggekomen, had hij nogtans in zijne *Nederlandsche* Provinciën het zaad van eenen grooten opstand gestrooid, die ook dadelijk uitbrak. Er was in die Gewesten, zoowel als in *Holland*, eene partij voor de Volksregering, en door het stelsel van vrijheid en gelijkheid weggesleept; doch deze maakte de minderheid uit. De Staten der Provincien wenschten een Bondgenootschappelijk Gemeenebest uit te maken, onder bescherming van *Engeland*, *Pruissen* en *Holland*. Zij verklaarden den Keizer van zijne Regten vervallen, om de schending hunner door hem bezworene voorregten, gelijk de zeven Provinciën FILIPS II. hadden afgezworen. Het was *Hollands* blijkbaar belang, door de innigste verbindtenis met de nieuwe Republiek den voormuur (de *Barrière*-steden) te herwinnen, waarvoor het eene geheele Eeuw lang zoo veel schatten en bloed had verspild, maar die, door het verbond tusschen *Frankrijk* en *Oostenrijk* nutteloos geworden,

den

den Staat eindelijk trouwlooslijk door de laatstgenoemde Mogendheid waren ontweldigd. Het zelfde belang gold, hoewel minder onmiddellijk, ten aanzien van *Engeland*, hetwelk altijd zeer veel deel moet nemen in *Hollands* behoud. *Pruissen* won over het algemeen altijd bij de vernedering van het Huis van *Oostenrijk*, en sedert deszelfs verbond met *Holland*, moest het aan dit laatste ook wel eene nieuwe voormuur tegen *Frankrijk* toewenschen. Het schijnt dat de Bondgenooten door eenen krachtdadigen stap de onafhankelijkheid der opgestane Gewesten zouden hebben kunnen verzekeren, dat deze stap door de staatkunde voorgeschreven, en door de regtvaardigheid gewettigd was. Maar *Holland*, dat het meeste belang had in het doen van dien stap, en zonder hetwelk de beide andere Mogendheden daaräan niet denken konden; *Holland* liet uit schroomvalligheid het gunstige oogenblik glippen, en Keizer LEOPOLD deed, terwijl hij in den *Haag* onderhandelde, een leger afzakken, hetwelk die Gewesten weder onder zijne gehoorzaamheid bragt.

Men ziet in alle die staatkundige maatregelen van *Holland*, zoowel naar buiten als naar binnen, de geäardheid van een handeldrijvend volk doorstralen, het welk rust en vrede bovenmatig bemint. Voormaals hadden groote mannen aan het roer van den Staat wel eens de natuurlijke onverschilligheid der Natie overwonnen, maar het tegen-

gen-

genwoordige hoofd der Regering had veel van het genoemde Volkskarakter. En toch was het land alleen door de grootste veërkracht en eene gedurige werkzaamheid te behoeden tegen de plans van deszelfs grootsten vijand, die het in den boezem koesterde, en die een' geduchten Bondgenoot stond te bekomen. De geest der omwenteling, door de laaghartigste en wreedaardigste driften beroerd, verspreidde in het geheim door gansch *Europa* zijn' invloed, en regeerde openlijk in *Frankrijk*. Wij hebben in *Holland* de Demokraten in de Republikeinsche partij zien heerschen, en gereed om hunne beginselen in werking te brengen, zoo dat de vreesselijke *Fransche* omwenteling, zonder de komst der *Pruissen*, onmisbaar in *Holland* zou hebben plaats gehad. Toen de Demokraten in *Frankrijk* hadden gezegepraald, riepen die der *Oostenrijksche* en Vereenigde *Nederlanden* hunnen bijstand in; en op het *Fransche* grondgebied kwamen *Revolutionaire Comités* bijeen, van de bitterste, meest ingekankerde *Hollandsche* en *Brabandsche* uitgewekenen, die eene gezette briefwisseling onderhielden met de *Revolutionairen* in alle de Vereenigde Gewesten, waar de Volksregering nog talrijke voorstanders had. Zij, die door de *Pruissen* waren gevangen genomen, en mishandeld geworden, omdat men hen, geene krijgslieden zijnde, met de wapenen in de hand gevat had; de genen, welke in de eerste gisting des

des volks aan plundering en slagen waren blootgesteld geweest; zij, die misleid door eene harsenschimmige vrijheid, daarvan nog hunnen Afgod maakten: deze allen vereenigden zich in zoogenoemde *Leesgezelschappen*, om de zegepraal hunner partij te voltooijen.

Te zelfden tijde verbonden zich de Vorsten van het vaste land, verschrikt over de volksbewegingen in *Frankrijk*, en over de diepe vernedering waar toe men LODEWIJK XVI gebragt had, tot zijne bevrijding: en men gaf den naam van *Coälitie* aan hunne vereeniging, die in 1792 begon te werken. *Engeland* en *Holland* werden tot medewerking uitgenoodigd, maar weigerden zulks. Het schijnt, dat de Heeren PITT en VAN DE SPIEGEL de verbondene Mogendheden van heerschzuchtige plans ter smaldeeling van *Frankrijk* verdacht hielden, en meenden, dat hetzelve door eigene verdeeldheid reeds zwak genoeg was, en men dus deszelfs volslagen ondergang niet moest verlangen. Ook konden *Engeland* en *Holland*, terwijl zij den loop der gebeurtenissen afwachtten, des noods als bemiddelaars tusschen beiden komen, en het evenwigt in stand houden. Intusschen bedroog deze oorlog, die zich achtereenvolgens over geheel *Europa* uitstrekte, door ongehoorde kanswisselingen aller verwachting. Een der ijverigste Bondgenooten, Koning GUSTAAF III. van *Zweden*, sneefde van de hand eens moordenaars, en Keizer LEOPOLD, hoofd

des

des Bondgenootschaps, stierf onverwacht genoeg, om van vergif te doen spreken. LODEWIJK XVI. was verpligt, den oorlog te verklaren aan deszelfs opvolger, die het *Oostenrijksche* leger aan den Koning van *Pruissen*, en den Hertog van *Brunswijk* vertrouwde. Het leger der Bondgenooten, door een groot *corps Fransche* Emigranten versterkt, drong door tot in *Champagne*, doch moest weldra naar de oevers van den *Rijn* terug om *Duitschland* te verdedigen, terwijl de *Franschen België* veroverden. Toen wakkerde de hoop der *Hollandsche Revolutionairen* weder aan, en zij meenden dat nu het oogenblik dáár was, om de vrijheid, volgens hun begrip, en de gouden Eeuw te herstellen. *Frankrijk* was tot een Gemeenebest verklaard, LODEWIJK XVI. gevangen, en werd eerlang onthoofd, de *Nationale Conventie* verklaarde den oorlog aan *Spanje*, *Engeland*, en den Prins van *Oranje*, Omwentelingsgezinden uit alle Natien plantten beginselen van regeringloosheid voort, en zelfs *Engeland* werd met *Comités* overdekt. Toen gevoelde het *Engelsche* Ministerie de noodzakelijkheid van het herstel der orde in *Frankrijk*, om de beschaafde wereld voor vernieling te behoeden, en sedert dat oogenblik heeft het den oorlog altijd met zoo veel drift gevoerd, als het te voren onverschilligheid daaromtrent betoond had. *Pruissen* en *Rusland* daar en tegen verslapten in die zelfde mate, en maakten

van

van die gelegenheid gebruik om *Polen* te verdeelen, hetwelk uit de rei der Natiën geschrapt werd. *Oostenrijk* intusschen deed gelukkige pogingen om *België* te herwinnen, en deszelfs zegepralende wapenen bevrijdden *Holland* van een verschrikkelijk gevaar. Een *Oostenrijksch*, *Engelsch* en *Hollandsch* leger drong van nieuws in *Frankrijk* door, en maakte zich in 1793 van eenige vestingen meester. Voor het volgende jaar stonden *Engeland* en *Holland*, den Koning van *Pruissen*, wiens schatkist uitgeput was, onderstandgelden toe, op voorwaarde van meer dan 60,000 man in *België* te laten, en gelijkelijk met de Bondgenooten te handelen. In dit verdrag had *Holland* bedongen, dat het in de veroveringen, die men voor had, vergoeding voor de oorlogskosten vinden zoude. Maar zulke groote ontwerpen vielen door twee noodlottige omstandigheden in duigen: de kwade trouw van het *Pruissische* Ministerie, hetwelk zijn leger aan den *Bovenrijn* liet, en de toestand van het *Engelsche* leger onder den Hertog VAN YORK, zeer verschillend van het geen het thans onder Lord WELLINGTON is. Na vele bloedige gevechten, het nemen en hernemen van *Fransche* en *Oostenrijksche* steden, verliet de Fortuin de banieren der Bondgenooten, grootendeels door de schuld van het Opperhoofd, aan wien alles toevertrouwd was geweest. Toen verlieten de *Oostenrijkers* andermaal *België*; legerden zich tus-

tusschen de *Roer* en den *Nederrijn*, en schenen enkel het behoud van hun leger op het oog te hebben. De *Engelschen* verdedigden *Gelderland* slechts gebrekkig, en de Prins van *Oranje* verklaarde, bij de terugkeering van *Nijmegen*, waarheen hij zich begeven had, aan eenige leden der Staten van *Holland*, dat het hem niet van het hart kon, dit plunderend leger in hun Gewest binnen te laten. De *Oostenrijkers* en *Engelschen* eischten ook voor hunne hulp onuitvoerlijke voorwaarden, onder anderen de *militaire* bezetting van *Amsterdam* en *Rotterdam*. Deze groote vraagstukken werden echter niet in de Statenvergaderingen behandeld, wier hoofden van Bestuur voor alle raadplegingen beefden, omdat vrees de gemoederen deed verstijven, en men van alle kanten om den vrede riep. Immers men stond in het denkbeeld, dat de *Franschen* het alleen op het Huis van *Oranje*, niet op de Natie gemunt hadden: en sommigen vleiden zich zelfs dat *Frankrijk* in de vrede met dien Vorst zou toestemmen. De steden *Maastricht*, *Nijmegen* en *'s Hertogenbosch* waren reeds verloren, en de Staat had niets meer tot zijne verdediging dan zijne eigene troepen, en de flaauwe hoop der begonnen onderhandelingen. De herfstregens echter weêrhielden het *Fransche* leger, hetwelk, bij gebrek aan levensmiddelen, dieper in *België* winterkwartieren meende te betrekken, toen het den Opperbestuurder der mensche-

schellijke lotgevallen behaagde, alle rivieren en verdere wateren met eene ijsbrug te bedekken, die de laatste zwarigheden uit den weg ruimde. En nog trok de Generaal PICHEGRU met de uiterste behoedzaamheid vooruit, en werd door de *Hollandsche Revolutionairen* als met geweld naar alle punten der Republiek medegesleept, wier gemakkelijke verovering hem ongemeen verbaasde. Na de tegenspoeden der Bondgenooten was een algemeen denkbeeld in aller gemoederen wortel geschoten, dat de wapenen en beginselen der *Franschen* onweêrstaanbaar waren; en in zulk eene stemming bij hunne vijanden konden de *Revolutionairen*, door een *Fransch* leger ondersteund, alles wagen, met de zekerheid van eenen goeden uitslag. Dus was de werking van geheel verschillende oorzaken als in 1787, volstrekt dezelfde, en de Natie scheen zich gewillig aan haar lot over te geven. Sedert vijftien jaren — zoo lang hadden de onlusten geduurd — konden naauwkeurige opmerkers deze onverschilligheid in de meerderheid der ingezetenen opmerken, die zich in der daad tusschen de partijen onzijdig hielden, en vreesden zich bloot te geven, door voor den een' of ander partij te trekken. Het eenig onderscheid tusschen de beide omwentelingen bestond in de werking, welke zij op de zwakke gemoederen deden. Dezen namen in 1787 van goeder harte deel in de algemeene vreugde, in 1795 zag men hen voor het uiter-

lijke bedaard, meer niet. Zelfs velen der oude Republikeinen onthielden zich van de woeste vreugdebedrijven der *Revolutionairen*, en namen geene bedieningen aan bij de nieuwe Regering.

Het Huis van *Oranje* leed geweldig bij deze wisseling der Fortuin, doch verdroeg die met waarachtigen heldenmoed. Het Vorstelijk gezin maakte geene toebereidselen tot zijn vertrek, vóór het laatste oogenblik, uit vrees van de Natie te ontrusten. De *Franschen* rukten reeds aan op den *Hage*, en alle wegen te lande waren afgesneden, toen het zelve, in het hart van den winter, en bij eene allerhevigste koude, te *Scheveringen*, op visscherspinken, aan boord ging. De Prins had eene soort van lijdelijken moed, veel Godsdienstigheid, en naauwgezette verkleefdheid aan zijne pligten: eigenschappen gewis, die tegen eene groote zwakheid van karakter wel opwegen. Reeds op zee zijnde, wachtte hij de laatste tijdingen van *Parijs* af, en ging niet onder zeil, voor dat de laatste hoop van dien kant was verdwenen. De Prinses, in voor- en tegenspoed even groot, had den avond voor haar vertrek tegen iemand, die afscheid bij haar kwam nemen, gezegd: *Eer en grootheid zal men kunnen vergeten; maar het oogenblik van vertrek zal verschrikkelijk zijn.* De twee Prinsen, hare zonen, hadden, in de twee voorgaande veldtogten, aan de spits der *Hollandsche* legers gestaan, en zich daarin on-

der-

derscheiden. De Erfprins had, tot op het laatste oogenblik den oorlog met veel levendigheid gevoerd: Zijne jeugdige Echtgenoote vroeg: *Wat zij toch gedaan hadden, om te moeten vlugten?* Prins FREDERIK vroeg mannelijk koel het bevel over de vesting *Woerden*, om zich onder hare puinhoopen te begraven. Toen beiden hunne krijgsposten wilden nederleggen, riep de Prinses Moeder uit: *Ja! mits zij het met eere kunnen doen.* En zonder twijfel stapten zij met eere van een tooneel af, waar zij hunnen naam hadden gestand gedaan, en de verwachting der Natie vervuld. De Erfprins heeft sedert een *commando* in het *Pruissische* leger gehad, en Prins FREDERIK is zeer jong, aan het hoofd des *Oostenrijkschen* legers in *Italië*, gestorven.

De Voorzienigheid, die *Holland* in deszelfs gevaren nooit geheel en al heeft verlaten, vergunde deszelfs verovering door de *Fransche* omwentelaars eerst *na* het schrikbewind, en ROBESPIERRE's dood. — Dit bewind zonder voorbeeld in de jaarboeken des menschdoms, — nooit toch had eene groote Natie, ten top van beschaving gerezen, nog zoo zeer allen Godsdienst en alle Godsvereering verzaakt, — dit bewind was het nogtans, waarin *Frankrijk* tegenstand bood aan de vereenigde pogingen van gansch *Europa*. Dus ontleent een zieke, in eene ijlende koorts, bovennatuurlijke krachten van zijne razernij, maar eerlang zijn die uitgeput, en zonder heilzame mid-

 de-

delen zou hij bezwijken. Het staatkundig ligchaam in *Frankrijk* behoefde die ten sterkste, en de omwenteling had reeds haren terugtred begonnen. *Holland* gevoelde daarvan de heilzame werking, door den tegenstand der *Fransche* Veldheeren tegen de woede der Volksregering, en door hun vast besluit, om geen bloed te laten vergieten. Zelfs de lasten, hoe verpletterend ook, die van toen af op dit ongelukkige land drukten, werden tamelijk gelijk verdeeld.

De leden der Regering stonden gewillig hunne plaats af aan de *Comité's Revolutionair*, die overal opstonden. De nieuwe Regering nam eenige weinige dier oude Regenten, waaronder ook de Heer VAN DE SPIEGEL was, als Staatsgevangenen in hechtenis; doch na eenige jaren opsluiting werden zij allen in vrijheid gesteld. Men benoemde eene Commissie van vier en twintig Representanten van *Holland*, om berigt uit te brengen wegens het gedrag der oude Regeringsleden; en deze verklaarde, dat zij volgens de bestaande wetten hunnen pligt gedaan hadden, maar in een' *revolutionairen* zin schuldig stonden tegen de Natie. — De schoonste verdediging, waarlijk, die zij zelve ter hunner vrijspraak konden hebben aangevoerd, en die, terwijl de geest des Volks daarbij kwam, een einde aan deze zaak maakte.

Eenige maanden na den inval in *Holland* verwekten de Leden van het Schrikbewind, die

RO-

ROBESPIERRE overleefd hadden, (het uitschot der zoogenaamde *Jacobijnen*,) onlusten te *Parijs* tegen de gematigden, die dagelijks meer invloed verkregen. Ongetwijfeld zou het dezen ligt gevallen zijn, hunne verachtelijke tegenstanders te verpletteren, zoo zij de omwenteling rondborstiglijk door het herstel der *Monarchie* en van het Koninklijk Huis hadden willen eindigen. Maar zij vreesden, bij eene tegenomwenteling, te vee voor zich zelve, en deze vrees bestuurde alle veranderingen van Regeringsvorm, die sedert dien tijd *Frankrijk* zoodanig hebben beroerd. De *Fransche* Generaals en Volks-Representanten in *Holland* maakten toen, naar men verzekert, ter ondersteuning van de heerschende partij, het plan, om het geheele, onder hun bevel staande *Fransche* leger in *Hollandsche* soldij te stellen, en in naam van *Holland*, de Moeder-Republiek ter hulpe te snellen; maar de Nationale Conventie wist zich zelve staande te houden. Deze omstandigheid kan nogtans hebben bijgedragen, om de besluiteloosheid dier Vergadering te eindigen omtrent het lot van *Holland*, hetwelk zij als veroverd land kon beschouwen, en, gelijk *Belgie*, in Departementen smaldeelen, of het aan zich zelve terug geven, en als een getrouwen Bondgenoot aan zich verbinden.

De verovering had in Januarij 1795 plaats gehad, en in Mei van dat zelfde jaar erkende de

Fransche Republiek het *Bataafsche* Gemeenebest, en teekende met hetzelve een aanvallend en verdedigend verbond, waardoor *Holland* aan *Frankrijks* lot verbonden werd; ten koste voor het eerstgenoemde, van deszelfs schoonste grensvestingen, de helft van *Vlissingen*, de *Schelde*, en honderd Millioenen Guldens.

Het zal nutteloos zijn, in de bijzonderheden van alle de tot dus verre ongehoorde schattingen te treden, die men bij de Natie moest ligten, om die geweldige som te vinden, en, om de *Fransche* troepen te betalen, die, sedert dien tijd, *Holland* onafgebroken bezet hebben, en om alle vijanden van *Frankrijk* te beoorlogen. De opofferingen, die men achtervolgens doen moest, hebben de *Franschen* zelve verbaasd, zoo dat de Gezant SIMONVILLE, bij zijn vertrek uit *den Haag* in 1805, zeide: *Dit land is onuitputtelijk.* Hiermede kan men vergelijken het gevoelen van den Heer VAN DER OUDERMEULEN, een zeer kundig Koopman, die in 1787 de onlusten aan den ongemeenen rijkdom der ingezetenen toeschreef. In der daadwaren door den zevenjarigen oorlog, en zoo vele volgende vredejaren, groote schatten opeengestapeld, welke de eerzucht van verscheidene geslachten kunnen hebben opgewekt, die vlamden om deel aan het bewind te bekomen. Dertig jaren vol beroerten, omwentelingen en oorlogen, en ten gevolge daar-

van,

van, het verlies der volkplantingen en de ondergang van den Koophandel, hebben deze bron van twist eindelijk geheel doen opdroogen. —

Het is even onnoodig alle de veranderingen in de Regering der *Bataafsche* Republiek op te sommen, als welke volmaakt naar die van het *Fransche* Gemeenebest gelijken, wier geest men altijd moest aannemen. Even als in *Frankrijk* daalde de Volksregering dagelijks in achting, en het Bestuur naderde stap voor stap tot de Alleenheersching. Intusschen had men eene groote menigte instellingen te vernielen, en deze afbraak van het geheele oude gebouw der Maatschappij, met alle deszelfs aanhoorigheden, heeft tot heden toe voortgeduurd, zonder dat men nog het einde ziet; terwijl wij dagelijks de hechte grondslagen bewonderen moeten van eenen maatschappelijken staat, waarvan men tot het minste spoor toe schijnt te willen uitdelgen. Het is waar, dat de vernielende hand der razendste Omwentelaars altijd eene kracht van tegenstand gevonden heeft bij het volkskarakter, hetwelk zich in de besturende Vergaderingen in het algemeen gevoelen openbaarde, en de onderscheidene *Bataafsche* Regeringen noodzaakte, nog veel werks aan den Koning LODEWIJK NAPOLEON, en ook dezen, om vele verrigtingen aan zijnen broeder, den Keizer, over te laten. Hier komt het gezegde van eenen *Franschen* Republikein te pas, die in een Departement gezonden zijnde, terwijl

 de

de geest van herstelling begon door te breken, zich in een berigt aan zijne zenders dus uitliet: *Eene reeds bestaande zaak is toch waarlijk eene schoone zaak!*

In de maand October van dat zelfde jaar 1795 stelde de *Nationale Conventie* in *Frankrijk*, in plaats der *Revolutionaire* Regering, een Uitvoerend Bewind van vijf personen, eenen Raad der Ouden, en eenen der Vijf-honderden in: eene Regeringsvorm, die vier jaren geduurd, en den weg van de Volksregering tot die der *Consuls* gebaand heeft. Zij werd te *Parijs* met geweld van wapenen en na eene bloedige overwinning ingevoerd, en eer twee jaren om waren, had men al weder geweld noodig, om eene omwenteling te voorkomen, wier begunstigers naar *Caijenne* verzonden werden. Beide keeren waren het Koningsgezinden van allerlei kleuren, vrienden of vijanden der omwenteling, die het vuur van opstand stookten, en de *Franschman* die te *Londen* den *Courier de Londres* uitgaf, mogt met reden zeggen, dat de Natie in het algemeen naar de Monarchie verlangde, bij wier herstelling de onlusten eerst zouden eindigen. Bekneld tusschen eenige woedende *Jacobijnen* en het groot aantal Koningsgezinden, zijn de Republikeinen wel genoodzaakt geweest, om staande te blijven, zich aan de Alleenheersching te onderwerpen, maar zij hebben de *Bourbons* door een nieuw Stamhuis vervangen, een denkbeeld, dat aan de

eer-

eerste bewerkers der omwenteling niet vreemd was.

Na de Regeringsvorm waren de *geldmiddelen* een hoofdpunt, zeer belemmerend voor de *Fransche* omwentelaars, hoewel zij de Geestelijkheid, den Adel, en de Rijken van allerlei soort geplunderd, en geduchte belastingen van de veroverde landen hadden geligt. Doch reeds waren deze bronnen uitgeput; en duizende Millioenen papieren geld drukten op de Natie, die tegen gansch *Europa* oorlog voerde. *Bankbreuk* was het eenige redmiddel, en deze had dan ook achtervolgens en bij trappen plaats. Vreemdelingen zoowel als ingezetenen leden door dezelve. Kundige mannen voorzeiden als toen den genakenden val dier Regering, en de Heer D'YVERNOIS, een te *Londen* wonend *Genever*, kondigde jaarlijks dien val aan, en grondde zich op omslagtige berekeningen. Maar de geldmiddelen hangen af van den voorspoed der Natie, en deze is bij een groot volk, op een uitgebreid en zeer vruchtbaar gebied verspreid, grootendeels op den landbouw gevestigd. Bij de oude Regering was de landman tot ellende vernederd, door de onderdrukking van slechte wetten en de onkunde der landeigenaars; daar en boven werd hij door het hoofdgeld vernederd. Maar na de verbeurdverklaring van alle landerijen (der bevoorregte standen) door de omwentelaars, die voor een spotprijs verkocht waren, werden de landen,

 ook

ook ten gevolge der afschaffing van alle voorregten, beter bebouwd. De Regering deed, wel is waar, niets ter aanmoediging van den landbouw: maar de menschelijke nijverheid heeft die aanmoediging niet noodig, en heeft altijd wonderen verrigt, mits men haar aan zich-zelv' overlate. De akkerbouw, sedert de omwenteling zoo bloeijend in *Frankrijk*, heeft aan de Regering een onmetelijk en verzekerd inkomen verschaft, en eene menigte manschappen voor de legers voortgebragt. Ook komen alle Reizigers daarin overeen, dat de velden zich in een' zeer voordeeligen staat bevinden, terwijl de Steden aanmerkelijk vervallen zijn, en tegenwoordig, nu de *conscriptie* gebrek aan mannen heeft doen ontstaan, bezigt men vrouwen en kinderen tot den veldarbeid. Ook de geldmiddelen (gelijk vele andere middelen van verdediging) moeten in hunne *wederzijdsche* betrekkingen bij de oorlogende Mogendheden beschouwd worden. De *Franschen* hebben, door het uitputten aller landen, waar zij oorlog voerden, niet slechts hunne eigene uitgaven gedekt, maar ook hunne vijanden voor zeer langen tijd van groote inkomsten beroofd. Door de bezetting van *Holland* stopten zij hunne tegenpartij de bron der geldleeningen, die zij voor zich en hunne Bondgenooten openden. Ook hebben de *Oostenrijksche* en *Russische* geldmiddelen veel geleden, en zelfs *Engeland* is geldeloos, door den herhaalden onderstand in klin-

ken-

kende munt aan *Frankrijks* vijanden verleend.

Het derde punt, dat de aandacht der gematigde Omwentelaars wekte, was het blusschen van den brand eens algemeenen oorlogs, door dolzinnigheid ontstoken. In de lente des jaars 1795 sloten zij te *Bazel* in *Zwitserland* den vrede met *Pruissen* en *Spanje*, die zich tevens over het Noorden van *Duitschland* en over *Portugal* uitstrekte. Op het einde des jaars 1797 maakte het Uitvoerend Bewind, na bijna geheel *Italië* te hebben onderworpen, te *Campo-Formio* vrede met *Oostenrijk*, en knoopte te *Rastadt* onderhandelingen aan met het *Duitsche* Rijk. *Engeland* alléén bleef nu in het strijdperk, en de *Fransche* wapenen werden naar *Zwitserland*, *Maltha* en *Egypte* overgebragt. Maar in 1799 trad een nieuw Bondgenootschap (*Coalitie*) te zamen, namelijk *Engeland*, *Oostenrijk* en *Rusland*, en de *Russische* banieren wapperden in *Italie*, *Zwitserland* en *Holland*. In de maand September had SOUWAROFF de *Franschen* uit geheel *Italië* verdreven, *Genua* uitgezonderd, hetwelk de *Oostenrijkers* bedreigden, en hij trok den *St. Gothard*-berg over, om tot *Bern* door te dringen, en MASSENA in den rug te vallen. Dan was zijn oogmerk, de beide *Russische* legers onder zijn bevel te vereenigen, en langs den zwaksten kant (door *Franche-Comté* heen) in *Frankrijk* te rukken. Maar dit ontwerp werd verijdeld door den aftogt der *Oostenrijkers*, die *Duitschland* gingen verdedigen, waarin de *Franschen*

schen waren doorgedrongen, en de *Russen* du s vóór hunne vereeniging met SOUWAROFF in den steek lieten. MASSENA viel hen aan, en versloeg ze tot aan het *Constantser* meer, waar SOUWAROFF hen met verontwaardiging aantrof; hij geleidde hen naar *Zwaben*, nam daar de winterkwartieren achter het *Oostenrijksche* leger, en bragt de troepen in het voorjaar weder naar *Rusland*, onverbiddelijk voor de aanzoeken van het *Weener* Hof, en van den *Engelschen* Gezant. De *Franschen*, nu overwinnaars in *Zwitserland*, zonden eene afdeeling hunner troepen van den *Boven-Rijn* naar *Holland*, tegen het leger der *Engelschen* en *Russen*, die in het schiereiland *Noordholland* waren opgehouden, en bij *Capitulatie* vrijen aftogt bekwamen. Op dat tijdstip kwam de Generaal BUONAPARTE alleen uit *Egijpte* terug, stelde het *Consulaat* in, maakte zich gereed tot den veldtogt des jaars 1800, en behaalde in dat jaar de overwinning van *Marengo*, gelijk de Generaal MOREAU die van *Hohenlinden* op de *Oostenrijksche* grenzen. Ten prijze van zoo veel voorspoed, werd in 1801 de vrede te *Luneville* geteekend, en in dat zelfde jaar nam *Engeland* de *Preliminairen* aan, die in de lente des volgenden jaars den vrede van *Amiens* te weeg bragten.

Door deze onderscheidene vredesverdragen behield *Frankrijk* niet slechts alle zijne oude bezittingen in de vier werelddeelen, maar daarenboven nog zijne groote veroveringen op het *Duitsche*

sche Rijk en op *Oostenrijk* tot aan den *Rijn*, *Savoijen* en *Avignon*, voorheen bezittingen van *Sardinië* en den Paus, en het *Spaansche* gedeelte van *St. Domingo* en *Louisiana*, door afstand van *Spanje*. De *Fransche*, *Italiaansche* en *Bataafsche* Gemeenebesten werden door de Mogendheden erkend. Ter vergoeding voor zoo vele en zulke groote voordeelen bekwam *Engeland* niets dan het eiland *Trinidad* in de *West-indiën* van *Spanje*, en de *Hollandsche* bezittingen op *Ceilon* in *Oostindië*. Toen kon de *Fransche* Regering, in het volle genot van het hoogste staatkundig aanzien, zich vrijelijk toeleggen op het herstel der orde naar binnen, en op de herstelling van den koophandel, die geen hinderpaal meer scheen te ontmoeten dan den opstand der zwarten op *St. Domingo*.

Het lot van *Holland* scheen voor altijd bepaald. Het bleef ten naauwste met *Frankrijk* verbonden, hetwelk nog eenige troepen in het zelve liet. De *Hollandsche* koophandel kon herleven, en alle de Kolonien, behalve *Ceilon* waren in October 1801 teruggegeven. De *Hollandsche* Regering was meer *aristokratisch* geworden, en bestond toen uit alle partijen, zelfs uit Oranjelieden, en wel op aandrang der *Fransche* Regering, die in den zelfden geest ten harent menschen van alle partijen, ook Emigranten, die in zeer grooten getale de *Amnestie* hadden aangenomen, tot de openstaande posten verhief. *Holland* was in de zeven jaren na de

om-

omwenteling onophoudelijk tusschen vrees en hoop geslingerd geweest. Het geluk der wapenen was zoo wisselvallig, dat eene nieuwe omwenteling gedurig nabij scheen; maar in 1799, bij de *Engelsche* landing, beschouwde de geheele Natie die als zeker. Het *Fransche* leger maakte zich gereed tot den aftogt, het *Bataafsche* Bewind stond op zijn vertrek van *den Hage* naar *Breda*, en de Erfprins van *Oranje* op zijne komst van *Alkmaar* naar *den Haag*. Men stond versteld over de bedaardheid der Natie in dit oogenblik van beslissing, waarin de *Engelsche* Proclamatiën haar tot deelneming opriepen. Maar de koele berekening, haar kenschetsende trek, had haar sedert lang doen bespeuren, dat haar lot geenszins meer in hare handen stond, maar dat zij de wet der sterksten moest huldigen. Ook las zij in het *Engelsche* Manifest de teruggave der Volkplantingen niet, en had alles van de wrake der *Franschen* te vreezen. De *Texelsche* vloot hijschte dus wel de Oranjevlag op, een gedeelte van het leger voegde zich bij 's Erfprinsen standaard, maar het gros der Natie, verwonderd over de verkeerde maatregelen van den Hertog van *York*, wachtte de gebeurtenissen af. Bij den vrede van *Amiens* scheen voor *Holland* alles beslist, het Huis van *Oranje* vertrok uit *Engeland*, om zich in het Vorstendom *Nassau* neêr te zetten, de Erfprins onderhandelde zelf te *Parijs* eene schadeloosstelliug, die hij hoofdzakelijk te *Fulda* verkreeg, en de Koning van *Pruis-*

Pruissen bezorgde aan *Frankrijk* eenen afstand van het Stadhouderschap in naam van Prins WILLEM V, die zelf alle *transactie* omtrent zijne regten van de hand wees.

In weerwil dezer aangename uitzigten genoot *Holland* slechts één jaar rust, en de vrede der wereld was een voorbijgaand schaduwbeeld. *Engeland* meende in den eersten *Consul* eenen man te zien, wiens eerzucht geene grenzen kende, en die aan hetzelve een' doodelijken haat toedroeg. In de lente van 1803 brak de oorlogsvlam op nieuws uit, eerst tusschen *Frankrijk* en *Engeland*, en sloeg vervolgens over tot alle *Europische* Natiën. *Spanje* en *Portugal* zijn met de wapenen t'ondergebragt, *Oostenrijk* tweemaal overwonnen, *Pruissen* bijna verpletterd, geheel *Italië* onderworpen, de grenzen van *Frankrijk* uitgebreid tot de Oostzee en de grenzen van *Turkije*; het *Duitsche* Rijk is vernietigd, en de bondgenootschappelijke Staten onder *Fransche* bescherming hebben reeds de grenzen van *Rusland* bereikt. Tevens heeft de Republikeinsche geest binnenslands plaats gemaakt voor het Monarchaal Bewind, en de Keizer der *Franschen* heeft eenen nieuwen Adel en Ridderörden onder zijne onderdanen, en Koningen onder de met hem verbonden Vorsten geschapen. *Engeland*, van zijnen kant, heeft alle *Fransche* Volkplantingen veroverd, en tast in dit oogenblik de laatste *Hollandsche* bezitting, *Batavia* aan; het heeft *Maltha* behouden; de koophandel der wereld

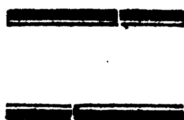
reld is in zijne handen; de *Engelsche* vloten blokkeren alle vijandelijke havens; *Engelsche* legers hebben *Portugal* heroverd, en houden den oorlog vol, ook tot in *Spanje*: het is zelfs mogelijk, dat *Engeland*, door onderhandelingen, *Rusland*, hetwelk op het punt schijnt vrede met de *Turken* te maken, weder tot zijne belangen overhale.

Holland intusschen heeft in deze negen oorlogsjaren achtervolgens zijne laatste hulpbronnen zien opdroogen, zijne Kolonien verloren, en zijnen handel vernietigd gezien. In de veranderingen van Regeringsvorm is het *Frankrijk* op den voet gevolgd: de Keizer gaf aan *Holland*, het jaar na zijne krooning (1805), een Opperhoofd in den Raadpensionaris SCHIMMELPENNINCK; het jaar na zijne eerste overwinning op *Oostenrijk* (1806), kroonde hij zijn' broeder LODEWIJK tot Koning van *Holland*, en na de tweede zegepraal op dat Rijk (1810) vereenigde hij *Holland* met *Frankrijk*. In alle deze omwentelingen heeft de Natie eenvoudig gehoorzaamd, en thans is zij lijdelijk onderworpen aan de inzettingen des *Franschen* Keizerrijks, waarvan zij eenige Departementen beslaat. Na dertig jaren onlusten blijft haar niets over dan haar Volkskarakter, hetwelk eerst door den tijd kan worden uitgewischt, daar het afhangt van hare taal, zeden, geest van koophandel en huishoudelijkheid; van haren Godsdienst en hare doorluchtige herinneringen.

Wat

Wat ſtaat ons BATA-
VIEREN te doen by
het Vry worden der
BELGEN?

1790.

K

Men geeft dezen Brief uit zonder Naam, om by den Schryver te ligter verschooning te vinden over het gemeen maken zyner denkbeelden.

Wat ſtaat ons Batavieren te doen by het Vry worden der Belgen?

Nimmer, myn Vriend, deed-ge my eene vraag, welker beäntwoording ik met zoo veel graagte en te gelyk met zoo veel ſchroom ondernam, als die, welke ik uit uwe laatſte letteren aan het hoofd van deze heb overgeſchreeven: Ik ſchroome met de weinige kundigheden en de geringe bedrevenheid in Staatszaken, die ik heb kunnen verkrygen, de oplosſing van een voorſtel te wagen, dat de grondigſte kennis van voorgaande en tegenwoordige tyden, met het ſcherpst vooruitzicht in het toekomende vordert; en ik voel my evenwel door eenen meer dan gewoonen yver aangedreven, om myne begrippen en inzichten op dat ſtuk, ze mogen dan zoo bekrompen en zoo gewaagd zyn, als ze wezen kunnen, evenwel zonder tydverzuim, aan het oordeel te onderwerpen van iemand, wiens geöefende ſchranderheid en bekende invloed in het Staatsbeſtuur my tot genoegzame waarborgen ſtrekken, dat al het verkeerde myner denkbeelden wysſelyk ter

zyde gesteld, en wat 'er goeds en nuttigs in wezen mogt, met vrucht gebruikt zal worden ten algemeenen voordeele: Ik zou dit zelfs tot eene voorwaarde van U bedingen, indien ik niet wist, dat ik het zeker mogt verwagten; en ik ga U dus in dit vertrouwen eenvoudig en openhartig meêdeelen, al wat ik van tyd tot tyd over dit gewichtig onderwerp by my zelve nagegaan en overdacht heb.

Uwe vraag bepaalt zich tot het geen ons te doen staat *by het Vry worden der Belgen.* Ge schynt dus te onderstellen, dat dit omtrent eene gedaane zaak is, dat Braband, Vlaanderen en de andere Oostenryksche Gewesten in de Neêrlanden, nimmer weder onder het Huis van Oostenryk te rug keeren en ook geenen nieuwen *Heer* kiezen, maar zich tot een *Vry Gemeenebest* vereenigen zullen

Dan, myn Vriend, laat my U, op myne beurt, mogen vragen: hebben die Landen het recht om zich tot eene nieuwe Mogendheid op te werpen, zonder toestemming van anderen, die daar by, 't zy voor zich zelf alleen, 't zy voor de balans van Europa, byzonder of algemeen nadeel verwachten kunnen? Hebben zy het vermogen om zich in hunne aangenomene onafhankelykheid te kunnen handhaven, zonder den bystand van machtiger Staten, die daarin hun eigen of het algemeen belang meenen bevorderd te

zien? Ik spreek niet van het recht, 't welk hun de hardheid der onderdrukking kan gegeven hebben, om zich aan alle juk en aan alle gevaar van slaverny van het Huis van Oostenryk te onttrekken; maar ik zie op de gehoudenheid of ongehoudenheid van andere Souverainen van Europa, om hen al mede in den zelfden rang op te nemen, en voor even onafhankelyk te erkennen als alle overige vrye Staten. En hier toe (dit zult-ge my toestemmen) hebben zy immers geen *jus perfectum*, geen recht van eischen: De billykheid, de gezonde staatkunde geeft integendeel volkomen recht om hun dergelyke onafhankelykheid te weigeren en zelfs te beletten, zoo dra men zich daar door in zyne reeds verkregene voordeelen verkort, en in onvermydelyk gevaar van verachtering of ondergang gebracht mogt zien. Ieder is toch zich zelf de naaste, en ik ben niet gehouden myn *Buurman*, of myn *Vriend* zelfs, *te helpen om vrij en groot te worden*, wanneer ik 'er zelf jammerlyk by lyden en by omkomen zou. — Passen wy dit nu toe op de Belgen, dan zult-ge my moeten toegeven, dat hunne Vryheid noch zoo zeker niet is, als veeltyds, als by Uwe vraag zelf, ondersteld wordt: geene eene Mogendheid heeft het noch erkent; men meent, het is waar, dat Engeland en Pruissen hun niet ongunstig zyn: maar gelooft-ge, dat de wyze Bestuur-

ders van die beide Natiën, in een zaak van dat aanbelang, lichtvaardig zouden kunnen te werk gaan? — Een onafhankelyk Volk, een handeldryvende Mogendheid te meer in Europa, een kleine Staat, door zyne geringheid zelf vlot en onbestendig in zyne betrekkingen, op dat gedeelte van het vaste Land, kan niet onverschillig zyn aan die beide Ryken, welker belangen daarenboven te naauw met de onze vereenigd zyn, om te kunnen verlangen, of om zelfs te kunnen toelaten, dat daar door onze welvaart verkort, ons politiek bestaan in gevaar gebracht zou worden.

Maar, wat hebben wy met het strenge recht, met het zelfsbelang en de staatkunde te maken? Menschenliefde, myn Vriend, menschenliefde en buurschappelyke welwillendheid moeten een wezenlyk, een roerend genoegen doen vinden in alles wat ten voordeele van verdrukte natuurgenooten, van verlegene en beklemde nabuuren kan worden bygebracht; en het gevoel van verplichting zal dan ook by dezen lichtelyk zoo veel erkentenis en dankbaarheid verwekken, dat zy gaarn hun meeste geluk verbonden zullen zien, zoo niet met het grootste voordeel, ten minsten met het geringst mogelyke nadeel van hunne Beschermers en Verlossers. ——

Laat ons de belangen der Belgen in dit gezichtpunt beschouwen, en vergeeft het my, dat ik daartoe uwe vraag op deze wy-

ze verandere; „ welke Staatsverwisfeling
„ der Belgen zou voor hun de voordeeligfte,
„ en voor de Bataven de onfchadelykfte
„ wezen?"

Daar ik van eene *Staatsverwisfeling* fpreke, begrypt-ge van zelf, dat ik geen oogmerk heb om hunne terugkeering onder het Huis van Oostenryk, als mooglyk, of als raadzaam voor te ftellen. —— De gemoederen zyn te diep verbitterd, de hette der driften te hevig, de zaken reeds te ver uit haar geheel, en eindelyk het belang, om niet, by de verzoening, evenwel van alle gunst en invloed verftoken te blyven, te algemeen over geflagten en lieden van allerleiën ftand, dan dat men aan de mooglykheid eener bevrediging zou durven denken: En even dit belang van duizenden van menfchen, moet alle verdrag aan de Belgen als weinig raadzaam, als verderfelyk doen voorkomen, terwyl zekerlyk die Mogendheden, die van de overmagt van Oostenryk of reeds geleden, of in 't vervolg te vrezen hebben, niet kunnen mede werken om het hun in een gunftiger daglicht te vertoonen. ——

Dan, welke *Staatsverwisfeling* ftaat hun nu te verkiezen? zullen zy eenen anderen Heer nemen, dan wel eenen geheel vryën ftaat vormen, om door de eene of andere van die twee Staatsverwisfelingen, eene *nieuwe onafhankelijke Mogendheid* te worden? Zal het beter zyn zich onder de befcherming, 't zy

van eene, 't zy van meêr Mogendheden te stellen, of moet het eindelyk voor hun belang en voor de zekerheid van ons zoowel, als van onze Bondgenooten, veiliger gehouden worden, dat zy zich met eenigen anderen Souverain tot *een lichaam*, tot een *algemeen bestuur* vereënigen?

Buiten deze vier inzichten, zie ik niet dat 'er eenig ander kan gevormd worden: Laat-ze my één voor één opnemen, ruimer uit elkander zetten en aan U oordeel onderwerpen. ——

Zullen zij eenen anderen Heer nemen? De voorslagen daartoe worden hun, zegt men, reeds gedaan en op allerhande wyzen smakelyk gemaakt: Maar zullen de Belgen hunne pas verkregene *vrijheid*, eer dezelve noch erkend, eer de minste vrucht er van genoten is, aanstonds weder weggeven en hunne nu byna vrye halzen gunstig buigen om een jok te ontvangen, 't welk voor hun of hunne nakomelingen even zwaar kan worden, als 't geen-ze thans hebben afgeschud? Blyde-inkomsten, oude Privilegien, nieuw bedongen voordeelen, kunnen hun weder op het plechtigst bezworen, en alle gevaar van geweld en onderdrukking daar door, voor het tegenwoordige, verkleind en ver uit het gezigt geplaatst worden: maar ze hebben zelf de krachteloosheid dezer bolwerken te treffend ondervonden tegen de macht van eenen misleiden Vorst, om zich achter de

zelve veilig te houden voor alle onwettige bedoelingen van eenen nieuwen Heer, die altyd of zelf vermogend zyn of genoegzamen steun vinden zal, in de hulpe en het vermogen van zyne Vrienden en Bloedverwanten.

Een volk, dat men eerst heeft willen verkoopen of verruilen, en naderhand uitputten en verärmen, kan nimmer weder eenig vertrouwen stellen in zynen ouden Heer, maar zal van zelf alles verdacht houden, wat van *zynent wege*, of ten voordeelen der *zynen* wordt voorgesteld; het zal altyd den naam en het denkbeeld van eenen *Heer*, even gelyk de Romeinen dat van *Koning* en *Koningryk*, met afgryzen blyven verfoeiën, als de pesten van alle Burgerlyke veiligheid en welvaart. De Belgen zullen dus, zoo ik denke, niet verlangen naar eenen nieuwen Heer.

Maar wat zal men oordeelen van de tweede vrage, *zullen zij eenen geheel vryën staat vormen?* Alles, wat tot hier toe door hun verricht is; de geheele inhoud van hunne *Unie*, de gantsche inrichting van hun Staatsbestuur, bewyst overvloedig dat zy dergelyke vryheid niet alleen in 't algemeen verlangen, maar zelfs in 't byzonder op zulke gronden schynen te willen vestigen, als zy gemeend hebben, of van ons of van de vereënigde Staten van Noord-America, best te hebben kunnen overnemen.

Inderdaad ook kan men naauwlyks eenig ander oogmerk verwachten by een kloek en grootmoedig volk, dat maar even van het juk der slaverny ontslagen, de waarde van Mensch en Burger op den rechten prys begint te schatten, in billyk evenwicht tracht te houden met het algemeen belang, en in geene andere dan in zyne eigene weegschaal veilig acht, voor het onzalig overwicht van roekeloosheid, verkwisting, eigenbaat, of heerschzucht. Alleen evenwel valt hier noch te onderzoeken, of dergelyke *onafhankelyke Staats-vryheid*, zoo weinig schadelyk voor ons en onze Bondgenooten, zoo heilzaam voor de Belgen zelf zyn zou, als hun verlangen naar dezelve edel en natuurlyk is. De uiterlyke schyn kan in zaken van dezen aart het ligst bedriegen: De pooging is grootsch en verheven om op zich zelf te willen staan, maar het valt moeielyk vooraf te bereekenen, of er kracht en vastigheid genoeg zy om niet geligt omvergeworpen of verdrongen te worden.

Het komt hier derhalven aan op eene twyfeling, die zoo wel tot myne eerste, als tot myne tweede vrage betrekking heeft; het zy de Belgen eenen nieuwen Heer kiezen, het zy ze eenen vryën staat vormen willen; in het eene, zoo wel als in het andere geval, is het van 't meeste gewicht vooraf te onderzoeken, of het met hun belang en dat van ons en onze Bondgenooten

overeenkomftig zy, dat op eene dier beide wyzen, deze *nieuwe onafhankelijke Mogendheid* gevormd en erkend worde.

Wanneer wy dan nu de Belgen op zich zelf befchouwen, fchynt 'er zeer veel faam te loopen, om hun van een afzonderlyk en onafhankelyk beftaan meer nadeels te doen duchten dan zy 'er voordeel van verwachten kunnen: Hun land, ik beken het, is zeer vruchtbaar, hunne Fabrieken, Scheepvaart en Koophandel zyn vatbaar voor vermeerdering, en hunne rykdom is thans reeds aanmerkelyk. Maar men mag evenwel dunkt my, twyffelen of dit alles, hoe aanzienlyk ook naar evenredigheid van hun bepaald Grondgebied, belangryk genoeg zal zyn, om hun vaste en duurzame betrekkingen te verzekeren met andere Mogendheden.

Verftoken van den grooten Zeehandel en van bezittingen in Oost- en West-Indien, kunnen zy noch door hunne eigene *producten*, noch door den kleineren Handel immer het belang van andere commerciërende Mogendheden, zoo aan het hunne verbinden, dat niet menigerlei inzichten het zelve overwegen en dus hunne vrienden weder van hun aftrekken zullen.

Daar is geen gevaar voor, zultge zeggen, wanneerze by langzame vorderingen, eindelyk zich eens tot eene hoogte verheffen, die de onze evenaare of verduistere: Maar, meentge, myn vriend, dat de nayver van

hunne mededingers hun dien gevaarlyken aangroei zal vry laten, of oordeeltge hen van nu af aan ſterk genoeg om alle beletſelen en allen wederſtand daarin te overwinnen?

Indien zy nu ook, gelyk men tot nu toe gisſen moet, zonder eenigen aanzienlyken Opperbewindsman, hunne raadſlagen buiten allen invloed van eenig algemeen gezach willen houden, moetenze wat ze daarmede aan de eene zyde, naar hunne meeningen winnen ter beveiliging der vryheid, aan den anderen kant dubbeld verliezen, niet alleen in andere opzichten, maar vooral ook door het gemis van die verbindingen met vermogende Huizen van Europa, welkers belangneming of onverſchilligheid voor hun beſtaan zelf kan beſlisſend wezen. —— Laat ons de zaken noemen, zoo als ze zyn; Engeland en Pruisſen zullen te vrede zyn, zoo het Huis van Oostenryk door den afval der Belgen verzwakt, en Frankryk door hunne bykomst niet verſterkt worde. Verder hebbenze geen belang in hunnen welvaart of rampſpoed; wat zy meerder voor hun doen zouden, moest afdalen van de belangelooze vriendſchap, die tusſchen Souverainen en Souverainen kan plaats hebben, of van den yver van eene handeldryvende Mogendheid om elke andere in haare Handel en Scheepvaart te doen deelen. —— En zoudtge dien nieuwen Staat van onze zyde iets beters

durven voorſpellen? Geŏorloofde nayver ontaardt zoo ligt in afgunst: wy mogen ons althans met recht ongehouden reekenen om een anders grootheid te helpen bevorderen tot onze ſchade: en ik zie dus niet op welken grond men zich eenige behulpzaamheid van ons zou kunnen verlangen of belooven, maar ik vreeze integendeel, dat men misſchien van eenen vermeerderden nayver te naauwer toezicht en te ſterker beletſelen zou kunnen ontmoeten, naar mate het nieuwe Gemeenebest zwakker dan het Huis van Oostenryk, en voor Engeland en Pruisſen van minder belang is, dan een ouder en vermogender Bondgenoot. Wy ſtaan of vallen met onzen handel: alle onze betrekkingen worden gezocht en bereekend op het meeste voordeel voor denzelven: en zou dan de bekommering van denzelven verkort te zien, zelfs vroeg of laat niet kunnen medewerken, om by eene mogelyke verandering in de Staatkundige geſteldheid van Europa naauwer met Oostenryk en Frankryk verbonden te raken, dan voor de onafhankelykheid der Belgen bevorderlyk kon zyn?

Ik meen noch ééne zwarigheid te zien, welke zy by afzonderlyk beſtaan, 't zy onder eenen Heer, 't zy als een vry Gemeenebest, niet ligt zouden kunnen overwinnen, de gedurige ongewisheid, naamlyk, van de hoofdbedoeling en het groote ont-

werp hunner Staatkundige werkzaamheid en betrekkingen. —— De *Heer* van zulk een bepaalden Staat, of de Regeeringsleden van dergelyk Gemeenebest, kunnen nimmer vermogen en vastigheid genoeg krygen, om onbeweeglyk te blyven tegen allen aandrang van vreemde beloften of bedreigingen. By deeze wyfeling der Bestuurders moet zich noodwendig het eigen gevoel van zwakheid voegen over den geheelen Staat: en by alle bedenkelyke maar noodzakelyke stappen, by alle opkomende oorlogswolken, by het holgaan vooral van het krygsgety; zullen de bedremmelde Belgen, of niets verrichten, of de zekerste party kiezen van den sterksten.

Die zwarigheid is niet van de geringste, myn Vriend: indien men op dezelve wil doordenken, opent zich zoo voor de Belgen, als in 't byzonder voor ons, een akelig verschiet van onheilen, welke my het hart van vrees doen kloppen voor hun en voor ons Vaderland. Ik behoeve by U geene oude geschiedenissen noch voorbeelden van onze dagen te gebruiken, om te bewyzen hoe ligt men scheuring en verdeeldheid verwekken kan in Staaten, die men overheeren, of tusschen aan elkander grenzende en nayverige Mogendheden, die men door onderlingen twist verzwakken en ter onderwerping voorbereiden wil. Onderstel slegts, dat zulks by de Belgen, en tusschen hen en ons, even zoo gebeuren kan, als het elders geschied

is; en ge zult ras begrypen, dat hoe zeer ze ook eenige jaren onderling eensgezind en aan ons en onze Bondgenooten mogten verbonden blyven, evenwel, zoo ze alleen en op zich zelf ſtaan, de tyd eens komen zal en noodzakelyk komen moet, waarin ze by zich zelf verdeeld, van ons afgetrokken en in de belangen onzer vyanden overgebracht worden. In beide de gevallen, vooral in dat van binnenlandſche verdeeldheid, loopen zy gevaar van eene nieuwe overheering: In beide de gevallen zullen wy onze vyanden verſterkt, en ons zelf benaauwd zien door het vermogen dier Landen, die te voren onze borstweeringen waren.

De Belgen, zeiden wy boven reeds, kunnen van hun afzonderlyk beſtaan niet dan onheil vreezen, indien de ſamenloop van ſtaatkundige omſtandigheden ons immer met haare tegenpartyën vereënigen mogten: maar byna gelyk gevaar ſtaat ook ons van hun te duchten. Laat ons eens in een' Oorlog tegen Vrankryk of Engeland ingewikkeld worden, dan is het zekerlyk meer dan waarſchynlyk, dat alles aangewend zou worden, om de Belgen door geld, door beloften, door bedreiging, te wapen te jagen; en aan de eene zyde beſnoeit door machtige oorlogsvlooten, zouden wy aan den anderen kant misſchien beſprongen worden door de landmacht onzer nabuuren. Hunne vriendſchap en byſtand zou daaren-

boven moeten gekogt of beloond worden; en het is meer dan mooglyk, dat zulks geschieden zou door bevoordeelingen in Koophandel en Scheepvaart, waar door hunne voorspoed door onze benyders, ter onzer schade en verderf, stond vermeerderd te worden. Daar zou althans geen oorlog, geloof ik, in Europa ontstaan, waarin niet de beide partyën, elk ten minsten eene der beide Republieken zouden trachten te winnen. Verschil van godsdienst, onderscheid van ligging, nayver van koophandel en welvaart zouden hen niet ligtelyk beide dezelfde party doen kiezen: Het is in tegendeel, om alle die opgegeven redenen, byna met gerustheid te voorspellen, datze telkens tegen elkander in het harnas gebracht, langzamerhand de eene de andere vernietigen, ten minsten zich over en weder voor hunne Bondgenooten spoedig geheel onnut, en ryp maken zouden voor het juk van eenen heerschzuchtigen Veröveraar. ——

Wat dunkt U, na dit alles? Was het voor de Belgen in allen gevalle, zoo wel als voor ons, niet oneindig beter, dat zy, zoo 't mogelyk was, weder te rug keerden onder den Keizer, dan dat ze, ten koste van alle de gevaren, die ik U heb voorgesteld, eenen *afzonderlyken* vryën Staat vormden in Europa?

Maar „ zal het misschien beter zyn, dat

„ zy

„ zy zich onder de befcherming ftellen van
„ eene of van meer Mogendheden; het zy
„ met het algemeen opperbewind van eenig
„ Hoofd, het zy zonder het zelve?" Ik
wilde die goede luiden te gaarn geheel *vry*
zien, myn Vriend, om ze aan eene *befcherming*
te wagen. Wy hebben zelf meer dan
eens ondervonden hoe na ze aan de overheerfching
grenst: wierd dezelve daarenboven
door meer dan eene Mogendheid aangenomen,
zouden zy 'er niets dan eene ryke
bron van veelerleië twist en oneenigheden
door winnen, en in allen gevalle zou de
vrucht van eene befcherming niet langer duuren,
dan de Belgen dezelve behoefden, of
elders niet voordeeliger krygen konden. —
Met één woord: *of* hunne *Vryheid* zou 'er
onder verloren raken, *of* hun Staat zou 'er
niet vaster voor zich zelf, niet minder fchadelyk
voor ons door worden, dan door dat
afzonderlyk beftaan, welks gevaarlyke uitzichten
ik U in 't breede vertoond hebbe.

Eindelyk dan kome ik tot de laatfte vrage:
„ Moet het voor hun belang en voor de veiligheid
van ons en onze Bondgenooten beter
gehouden worden, dat zy zich met
eenigen anderen Souverain tot een lichaam,
tot een algemeen beftuur vereenigen?"

Ik heb reeds dikwyls van onze Bondgenooten
gefproken. By iemand van Uwe
kundigheid dacht het my onnoodig nader te
verklaaren, wie ik daar door bedoelde: E-

venwel sedert de *Guarantie* van onze *Constitutie*, zyn Engeland en Pruissen zoo veel naauwer, boven alle andere Mogendheden, met ons verbonden, dat ge lichtelyk zoudt kunnen in 't begrip vallen, dat ik deze alleen bedoelde, en die verkeerde opvatting moet ik *hier* bovenal voorkomen. Het is misschien onnoodig; ge weet toch van overlang, dat ik noch *Galleman*, noch *Angloman*, dat ik integendeel, volgens de oude en wyze grondbeginsels van Willem I, altyd van die party zoek te zyn, die ons het voordeeligste is: maar ik heb het U echter hier willen herinneren, dat ik Frankryk nimmer uitsluite uit den rang onzer *Bondgenooten*. Alleenlyk heb ik omtrent dit geheele hoofdstuk der staatkunde zekere kleine kettery op myne eigene hand, dat, ik naamlyk de vriendschap en de getrouwheid der verschillende Bondgenooten minder afmeete naar de sterkte der betuigingen, welke zy in deze of geene omstandigheden doen, en naar de grootheid der verplichting welke zy aan ons hebben, dan naar het gewicht en de duurzaamheid der belangen, die hen met ons verbinden of van ons verwyderen kunnen. — Deze algemeene grondstelling pas ik gaarn toe op iedere betrekking van elk in 't byzonder, en meene dan in die geene, die wy thans behandelen, eerder eene nieuwe bron van verwydering, dan eenigen enger band van welwillendheid en vertrouwen met

Frankryk te vinden. — Herdenkt slechts de geschiedenis der voorige Eeuw, den Successie-Oorlog, den Vrede van Utrecht, en het Tractaat van Barriere. Ge zult als dan geen ogenblik meer twyfelen aan het onwrikbaar en hardnekkig opzet van Frankryk, om zich meester te maken van de Oostenrykschen Nederlanden, noch aan de standvastige en onvermoeide pogingen van ons en van Engeland, om dat ontwerp te verydelen, en ons te gelyk in die Landen eenen voormuur te verzekeren tegen allen geweldigen indrang van Fransche of andere wapenen. Maakt ge nu dezen Staat geheel vry en onafhankelyk, dan kan het niet missen, dat Frankryk zyne oude ontwerpen niet weder te yveriger zou opvatten, naar mate ze ligter zouden uit te voeren zyn. Voorstanders van denzelfden godsdienst, afgericht en geslepen in het handelen, vermogend genoeg tot nadrukkelyke bescherming en bevordering van Zee- en Landhandel, zouden de Franschen ligtelyk zoo gelukkig slagen door de begocheling van allerleie aangeboden voordeel, dat ze de vrees hunner wapenen niet eens zouden nodig hebben, om de geheele nieuwe Republiek zoo niet openlyk aan zich te trekken, ten minsten inderdaad van hun alleen afhankelyk te maken. Engeland en Pruissen zouden misschien belang vinden om ons ter afweeringe van dat gevaar te ondersteu-

nen; maar altyd zal even hier door de band tusschen Frankryk en ons hoe langer hoe onvaster, en eindelyk tot een doorgaand wantrouwen en blykbare verwydering geslaakt worden.

Wanneer ge verder de belangen bereekent van Engeland en Pruissen, zult-ge ongetwyfeld vinden, dat het voor deze beiden veiligst is, dat de Belgen met eene of andere Mogendheid tot één lichaam vereenigd worden. — Indien men by een van hun beiden het oogmerk onderstellen konde, om en ons en de Belgen, door onderlinge verdeeldheid en wederzydsche afgunst ten verderve te brengen, zou ongetwyfeld het afzonderlyk bestaan der nieuwe Republiek het zekerste middel zyn ter onzer vernedering. Maar . . . . . zoo dra ge dit denkbeeld met my zoo ver mogelyk zoekt te verbannen, zoo dra ge onderstelt, dat die Mogendheden liever het voordeel zouden bewaaren en vermeerderen, 't welk zy recht hebben zich van hunne Verbonden met ons te belooven, dan zal het U niet twyfelagtig kunnen voorkomen, dat niets die hoop krachtdadiger zou kunnen verydelen, dan de onafhankelykheid der Belgen en de vruchtbaare woelingen van nayverige Ryken, welke dezelve lichtelyk van ons aftrekken, tegen ons wapenen, en ons daar door in het geval stellen konden om hulp te behoeven, in plaats van te ge-

ven, en om tot last in plaats van to stand te wezen onzer Bondgenooten. ander kan my misschien tegenwerpen men door *Tractaten* een *Alliantien* teg alles voorzien kan; maar van U, Vriend, wachte ik die aanmerking nie weet al te wel dat geene verbonden en bestendig genoeg zyn, om onschen bestand te blyven tegen den krachtige vloed van eigenbelang, van omkoopin van de menigvuldige kunstenaryën der kunde van onzen tyd. — Wy raken den tyd, by eenen opkomenden Oo voor Engeland en Pruisfen zoo niet g verloren, ten minsten volkomen onnut dien de Belgen *op zich zelf* onafhanl vry worden.

Zoo zeer komt het belang onzer Boı nooten overeen met het geen ik omtren der nieuwe Republiek en omtrent het c u te voren reeds heb opgegeven, en, 'er dus eene of andere *vereeniging* ten meenen beste moest plaats hebben, val de vraag, met welke Mogendheid die eeniging 't voordeeligst geschieden kan?

Frankryk mogt misschien die vereeni op het vuurigst verlangen; maar dit ons en anderen een gewis verderf berei *Zoo* Engeland dezelve zoeken mogt, het gevaar van deszelfs overwicht even derfelyk; en in beide gevallen konden althans zeker zyn, van onzen Koopha

door dien der Belgen bedorven, onzen welvaart besnoeid, en onzen ondergang verhaast te zien.

Pruisſen, eindelyk is te vèr afgelegen om dezelve te verlangen, èn heeft geene regeeringsvorm om daarin eenen vryen ſtaat in te ſtyven.

Daar blyft dan niets over dan het grootſche plan van den Schryver der *République Belgique*, om Bataven en Belgen te rug te roepen tot den zelfden band van vereëniging, door welken zy reeds voor twee eeuwen op het naauwst aan elkanderen verknocht waren.

De Belgen inderdaad, in plaats van vlot en onbeſtendig te zyn in hunne betrekkingen, in plaats van eenig gevaar van onze zyde te hebben, en te kunnen vrezen, dat, by verandering van Staatkundige betrekkingen, onze wapenen tegen hen mogten kunnen gewend worden, zouden integendeel, opgenomen in onze Unie, aanſtonds deelen in alle het aanzien en de vastigheid die wy ons door menigvuldige oorlogen, en door een wys beſtuur verkregen en bevestigd hebben, en, by eenen vyandelyken aanval, niet alleen vryën toevoer van allen voorraad uit onze Magazynen, maar ook, ingeval van ongelukkige veldtochten, eene veilige wykplaats en gereede hulp vinden op onzen bodem. Wy, van onze zyde, zouden eene aanmerkelyken aanwinst kry-

gen van vermogen, misschien nieuwe
en hulp vinden voor den zinkenden
van Oost- en West-Indische Compa
ten minsten alle gevaar afsnyden, d
anders, door het verliezen onzer
muur, onvermydelyk te vrezen staat,
tegendeel zoo veel veiliger en gerust
zen welvaart kunnen bevorderen, naa
wy zekerder zouden zyn, van ons r
van die borstweering te kunnen ve
zien.

Beide de Gemeenebesten eindely
naauw vereenigd, om door vreemde
stoking of onderlingen nayver, elkan
willen verderven, en, door zachten i
op elkander, op het sterkst mogelyk
ligd tegen inwendige verdeeldheid,
daarenboven aan de eene zyde n
machtig zyn om nadenken of bekom
te verwekken over hun vermogen, en
wel aan den anderen kant, aanzien en
genoeg hebben, om veilig op hun
staan, en een belangryk gewicht te
den in de weegschaal van Europa.

Ik voorzie hier eene menigte van
werpingen en zwarigheden; waaraan
't algemeen nimmer ontbreken kan, ze
de uitvoerlykste ontwerpen, en w
men in 't byzonder een grooten ove
te wachten heeft by eenen voorsla
welken het belang van zoo veele gew
en van zoo veele huizen van Koop
gemoeid is.

 L

Myn brief, die reeds te ver is uitgedeid, zoude eene geheel wanschiklyke lengte krygen, indien ik hier alle bedenkingen in 't byzonder wilde voorstellen en oplossen. Het zal genoeg zyn U in overweging te geven, of wy, by het gesloten blyven van de Schelde en van den Oost-Indischen handel, niet veel eer voordeel dan nadeel by eene vereeniging met de Belgen te hoopen hebben.

Verstoken van de mogelykheid om zelf alle de artikelen van Commercie uit hunne eigene bezittingen te erlangen, zullen-ze by het aanwakkeren van hunne *industrie*, deze of geene groote markt van Europa moeten verkiezen, om zich daar te voorzien, van 't geen ze by zich zelf missen; onafhankelyk en geheel op zich zelf staande, zullen zy door allerleië kleinere en grootere gegronde of ongegronde inzichten, overal te markt gaan, zonder eenige beweegreden te hebben om ons de minste voorkeur te geven: maar, indien ze eens met ons vereenigd, en hunne belangen met de onze ten naauwsten gemengd zyn, dan is het allezins te verwachten, dat zy liever hunne rykdommen in onze Koopsteden omzetten, met *ons* voordeel *hunne eigene* grootheid en vermogen bevorderen, en eene der voornaamste bronnen der aanzienlykheid van onzen handel, de groote *circulatie van gelden*, allerwege merkelyk vermeerderen zullen.

Blyft-ge evenwel bedenking voeden, meent-ge dat *Antwerpen*, *Bruggen*, *Gent*, *Oostende*, merkelyk grooter worden, en daartoe niet alleen op andere volkeren, maar bovenal op ons en onzen handel koomen zullen. Dan bidde ik U na te gaan of ze niet meer, of ze ten minsten niet evenveel *Commercie* van ons zouden kunnen en willen aftrekken, indien ze een byzonderen staat, en daardoor te nayveriger op onzen welvaart, te beduchter voor ons vermogen wierden, en of het dan, in allen gevalle, niet voordeeliger zyn zal, dat door hunne opkomst, te gelyk ons eigen vermogen, dan onze schade, ons gevaar en onze vrees vergroot worde. ——

Eindelyk verwachte ik de groote tegenwerping, die alle onze bereekeningen en inzichten geheel schynt omver te werpen: Het gantsche ontwerp van vereeniging, alle wegen, die daartoe zouden kunnen worden ingeslagen, zyn volkomen onuitvoerlyk; kunnen schoon en fraai schynen in de bespiegeling, maar nimmer op eenigerleië wyze worden tot stand gebracht. Dan, myn Vriend, hoe dieper ik my in deze overleggingen inlaate, hoe meer ik twyfele aan die vermeende onmogelykheid ——

Tegenstrydigheid van party met onderlinge scheuring en vyandschap te vermyden, inwendige woelingen en verdeeldheid voor te komen, en eindelyk wederzydsche na-

yver en verderf te verhoeden; deze moeten de groote oogmerken zyn der vereeniging, en voor zoo ver ze daaraan zoude moeten voldoen, kan ik het ontwerpen en het daarstellen van dezelve niet als geheel ondoenlyk aanzien. —

Als wy geene verbonden aangaan, dan met gemeene bewilliging, geene Armée en geene Marine hebben, dan ten gemeenen koste en onder een algemeen bestuur, dan zullen wy over en weder altyd door dezelfde groote belangen verbonden blyven, en voor geene bekommering en wantrouwen omtrent elkanders vermogen vatbaar zyn, maar integendeel met wederzydsche vermindering van bezwaar, eenen aanzienelyken aanwas krygen van algemeene macht en aanzien. —

Stelt eenen algemeenen Raad in, uit gemagtigden van de eene en de andere Republiek; ieder der beide Staten hebben daarin een bepaald getal van gemachtigden, geëvenredigd aan haar vermogen en afgezonden by haare Staten Generaal of algemeen Congres, met onbepaalden last voor hun leven, met bezworene verbindtenis aan het algemeen belang der confederatie, met verantwoordelykheid aan zoodanig Gerechtshof, als in elk voorkomend geval door den beschuldigden zal gekozen worden, en met vrye herroepelykheid eindelyk door hunne meesters, zonder dat deze daar voor andere rede te geven hebben, dan hun goedvinden.

Vrede en oorlog; verbindtenissen met vreemde Mogendheden, over alles wat den gemeenen band der confederatie mogt aangaan; beheering eener algemeene Krygskasse door onderlinge toelage te vormen, en bestelling eindelyk over alle middelen van verdediging te water en te landen, over Marine en Armée, dit alles kan aan dergelyken Raad opgedragen, en daar door, behoudens de gevestigde Constitutie, Godsdienst en Vryheid van elk der Staten, in het algemeen bewind eene eenvoudigheid en vaardigheid gebracht worden, die onze grootste en welmeenendste Staatslieden, en onder dezelve vooral *Slingeland*, te vergeefs voor ons gewenscht hebben, sedert de Raad van State die oorspronkelyke inrichting verloren heeft, welke ik aan den nieuwen *Raad van Opperbewind* wilden wedergeven: voegt by dezen band van vereeniging noch de uitbreiding van den heilzamen invloed der waardigheden van ons Stadhouderlyk Huis over de Belgen zoo wel als over ons Bataven, en ge zult, geloof ik, het geluk van den eersten, met den welvaart van de tweeden en van hunne Bondgenooten op het gelukkigst verbonden hebben. ——

Verschil van *Godsdienst* zal by uw doorzicht geen bezwaar uitleveren: wy beleven de tyden niet meer, dat onderscheid van Kerkgemeenschap eene vereeniging van Staatsbelangen verhinderen zoude: Men kan

thans elk eenen byzonderen weg tot Geestelyk heil verkiezen en evenwel gemeenschappelyk werken ter bevordering der tydelyke voordeelen van eene gemeene Maatschappy, van een' en denzelfden staat. Dergelyke gemeenschap zelfs van wereldlyk belang is in zynen aart geschikt, om de grondbeginsels van verdraagzaamheid, om den lust tot eigen onderzoek, en om de opheldering van Godsdienstige begrippen, algemeener uit te breiden en op het gelukkigst voort te planten.

Het zoude u misschien meer kunnen stoten, dat de gantsche welvaart van zulk een aanzienlyk Gemeenebest, aan eene vergadering van weinigen, met onbepaald gezach, zou worden overgelaten. Maar, zonder dit onbepaald gezach, is het onmooglyk onze oude langzaamheid, besluiteloosheid, en menigvuldige kuiperyën, in ééns geheel te genezen, en tegen de winst van dit gewichtig voordeel, zoude men geen grooter gevaar loopen van eenig nadeel, dan het geen van gemachtigden kan gevreesd worden, die naar willekeur *herroepelijk*, en over alle grovere vergrypingen in rechten *verantwoordelijk* zouden zyn. ——

Myn laatste voorstel alleen, vrees ik dat u geheel en al mishagen zal. —— Republicain en altyd wakende tegen het gevaarlyk overwicht van het Huis van Orange, in onzen Staat, verwondert-ge u misschien, dat ik

op het denkbeeld heb kunnen vallen om aan den invloed van hetzelve noch ruimer uitgebreidheid te willen geven. — Maar laat ons hier elkander eerst wel verstaan, en onze begrippen zullen dan zoo ver niet meer uit één loopen. Als men in onze Republiek eenig voordeel van de Stadhouderlyke waardigheid trekken zal, zyt ge het met my eens dat Hy invloed hebben, en in staat zyn moet, om de heilzaamste inzichten, op het algemeen belang, ook by die Staatsleden in elke Provincie, en by die Gewesten in de Unie, door middel van aanpryzing, overreeding en aanmaaning, te doen goedkeuren en aannemen, welke anders dezelve verwerpen, en daar door den welvaart van het geheele Bondgenootschap benadeelen of deszelfs ondergang verhaasten mogten. — Hebt nu eens, by de vooronderstelde en noodzakelyke vereeniging der beide Staten, door die invloed van den Prins Erfstadhouder, alles by ons gewonnen, wat-ge oordeelde op het gemeen belang het meest te passen: loopt-ge dan geen gevaar van by de Belgen, door den invloed zelf van Uwe tegenstrevers alhier, in den algemeenen Staatsraad te zien om ver werpen of tegenhouden, 't geen ge hier verworven had? Denkt op de geäartheid van eenige onzer vrienden, by welke eene overmaat van vryheidsliefde en kommerlyke achterdochtighcid, niet slechts onverschillige, maar zelfs de beste ontwerpen

verdacht maakt, zoo dra ze door den Stadhouder of voorgedragen of zichtbaar begunstigd worden; en ge zult ligtelyk, uit eigene ondervinding, kunnen bereekenen, hoe menigwerf de ongegronde verdenkingen van veele dergelyke vrienden de gemeene belangen zouden kunnen benadeelen by de Belgen, indien ook daar geen tegenwicht tegen de behendige mededeeling van dien achterdocht gevonden worde in den gemeenen invloed van een' en denzelfden Prins Erfstadhouder.

Ook schynt het my, en dit doet ten dezen opzichte alles af, dat die meerdere invloed de grootheid van dat Huis niet zoo veel gevaarlyker zou maken, als by den uiterlyken schyn zou kunnen geöordeeld worden. Het tegenwicht toch zoude aangroeijen in dezelfde evenredigheid als het gezach; daar zouden meer Staten ontzien, meer voorrechten bewaard, meer verplichtingen vervuld moeten worden; en daar elk Gewest oplettend zou zyn op de onschendbaarheid der vryheid van ieder harer Bondgenooten, zou de verkrachting van wettige rechten in één Gewest genoeg zyn, om zoo niet alle, ten minste de meeste in deszelfs belangen te trekken, en eenen algemeenen wederstand tegen misbruikt gezach te doen geboren worden, die alle gevaar ligtelyk afwenden en 's Lands Constitutie overvloedig tegen alle inbreuk beveiligen zoude. —

Ziet daar dan het voornaamste, wat my,

by het overdenken van onze belangen, ten opzichte van de Vryheid der Belgen, is door het hoofd gegaan. De hoofdsom is: „ vereenigtze met ons voor de buitenlandsche „ belangen en gemeene verdeediging, onder „ eenen Raad van Opperbewind en onder „ eenen Erfstadhouder: al wat-ge anders „ doen moogt, buiten haare terugkeering on„ der het Huis van Oostenryk, zal gevaar„ lyk voor onze Bondgenooten, en voor de „ Belgen zoo wel als voor ons niet slechts „ *schadelyk*, maar vroeg of laat *verderfelyk* „ *worden.*" ——

Verschoont verder de ruimte en de rondheid van myne voorstellen. Ik geve U, wat-ge my gevraagd had, *myne gedachten*, en ik heb in den voordracht daarvan de inspraak gevolgd van die vertrouwelyke vriendschap en hoogachting, met welke ik ben en blyve,

T. T.

Amsterdam
30 *January* 1790.

Q. N.

HULDE

AAN DE NAGEDACHTEN

VAN WIJLEN

JAN GUEP[illegible]

WELEER SCHEPEN EN RAAD DER [illegible]
VLISSINGEN, EN ALDAAR OVERL[illegible]
DEN IN DEN JARE 1766.

Gelijk de lotgevallen der stad Vlissingen zeer opmerkelijk zijn, zoo hebben verscheiden verdienstelijke Mannen, aldaar geboren, ook alle aanspraak op de bewondering en navolging der volgende geslachten.

De stad, welke twee DE RUIJTERS, twee BANKERTS, twee DE MOOREN, verscheiden EVERTSENS en menige andere Zeehelden heeft voortgebragt, mag ook roem dragen, dat zij door menig schrander en edel vernuft, de Staatkunde, de Wetenschappen en Fraaije Letteren ondersteund hebbe.

De Geleerde BURMAN moge eens van de Zeeuwen gezegd hebben:

Quid tibi cum placidis gens o Neptunia Musis?
Quid tibi cum miti nautica turba choro?
Dicite, quis vestra coluit de gente Camoenas?
Elogio dic quis carmine quisve potens?

de eer der Zeeuwen is waardiglijk gehandhaafd door den arbeidzamen PIETER DE LA RUE, den eerwaardigen GODEWARDUS VROLIJKHERT en anderen, die voor de nakomelingschap bewaard hebben de nagedachtenis van vele uitmuntende vernuften, welke, in Zeeland gebloeid hebbende, ook daar hunnen roem hebben gevestigd.

Onder de geniën, die in Vlissingen het eerste licht aanschouwden en aldaar hunnen roem bekend maakten, waren ook verscheiden Dichters. Men denke aan de geestige ELISABETH BEKKER, aan den grooten JACOBUS BELLAMY, aan den jeugdigen en voortreffelijken JOHAN WILLEM VAN SONSBEECK, aan den oorspronkelijken ANTONY VAN DER WOORDT: maar men vergete onder de Vlissingsche Dichters niet, den schranderen en geestigen JAN GUEPIN, weleer Schepen en Raad der stad Vlissingen.

Of zal ik hem liever noemen den Hersteller der Letterkunde en goeden smaak in zijne Geboorte-Stad Vlissingen, den Hervormer der Godgewijde Psalm-gezangen, aan wiens schranderheid en goed beleid de instelling, zoo van het Taal en Dichtlievend Kunstgenootschap *Conamur Tenues grandia* in Vlissingen opgerigt in den jare 1753, als van het Fransch Leesgezelschap, twaalf jaren later aldaar begonnen, en waar uit vervolgens het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen ontstaan is, voornamelijk hunnen oorsprong verschuldigd zijn?

JAN

JAN GUEPIN werd te Vlissingen gebo 15" van Louwmaand 1715. Zijne Ouder JACOB GUEPIN, Boekhouder der Wissel Vlissingen, en MARY ATTWEL. Zijn geslacht, uit Dieppe herkomstig, was laast der voorgaande eeuw, ik meen jare 1683, naar Zeeland overgekomen, moeder was van Engelschen oorsprong,

Van zijne eerste jeugd en opvoeding wel alle de bijzonderheden niet bekend ik meen, door de ontvangen berigten, zaam in staat te zijn, om de aanleiden zaken van zijnen aanleg en verdere op ling aan te wijzen.

Door de Goddelijke Voorzienigheid n schrander oordeel, vluggen en vrolijken eene rijke en levendige verbeeldingskra gaafd, genoot hij in zijne geboortestad Vl eene beschaafde en burgerlijke opvoeding

GUEPIN had een sterk geheugen, en w vendien, ter versterking daarvan, gewoon, lezen der schrijvers de aanmerkelijkste ge zindelijk met rooden inkt te onderhalen, zonderlijk uit te trekken. — Dit schijn niet alleen de navolging van oude sch gemakkelijk gemaakt, maar bovendien zijne beelden uitgebreid te hebben. Hier van dat hij veelal de gewoonte had, om in brieven, tot staving zijner gevoelens, het van onderscheiden schrijvers in te roepen.

Schoon de Fransche taal in het ouderlijk huis gemeenzaam gesproken werd, gevoelde de jonge GUEPIN te zeer het schoone daarvan, om niet gaarne door de lezing van Fransche dichters, bijzonder RACINE, VOLTAIRE en ROUSSEAU, zijne uitspraak en stijl te willen beschaven.

Maar hetgeen voornamelijk zijn aanleg tot de Dichtkunst ontwikkelde, was het onderwijs in de Latijnsche en Grieksche talen, hetgeen hij onder het opzigt van den Conrector S. VAN DER PIJL en van den Rector J. H. JUNGIUS, op het Vlissingsche Gijmnasium genoot: en niet minder het gemeenzaaam verkeer met drie andere jongelingen van gelijken smaak, de Heeren P. DE BEAUFORT, HERMANUS JAARSMA en NIC. LAMBRECHTSEN, die met GUEPIN hetzelfde onderwijs aldaar genoten.

De Heer JUNGIUS, die zelf een beminnaar der Nederduitsche taal en Dichtkunde was, heeft buiten twijfel deze neiging zijner leerlingen met genoegen opgemerkt en aangevuurd, en hun de echte bronnen aangewezen om voldoening voor hunnen smaak te vinden.

De overgeblevene Punt- Hekel- en Klinkdichten van GUEPIN in zijnen jeugdigen leeftijd, gelijk mede zijne in dichtmaat geschreven brieven, getuigen van zijn genie, zoo wel als van de trapswijze ontwikkeling van zijn dichtvermogen. Het geen GUEPIN zelf daar van aanteekende in den jare 1739, doet zien, hoe gebrekkig de eer-

eerste pogingen van onzen dichter waren, en hoe hij niet dan langzaam en als bij trappen, na het vlijtig lezen van Nederduitsche en Fransche dichters, tot de beoefening der Dichtkunst geraakt zij. Als eene eerste proeve zijner vordering noemt hij zijne vertaling van het bekende *Te Deum laudamus*.

Ware GUEPIN niet voor den koophandel bestemd geweest, maar geheel of voornamelijk voor de letteren; ware het hem gegund geweest, na het eindigen zijner studiën aan de Latijnsche school te Vlissingen, eene der Vaderlandsche Hoogescholen te bezoeken, welk een man kon hij dan geworden zijn!

Evenwel met het verlaten der Latijnsche school verliet hij de Latijnsche dichters niet. — HORATIUS, VIRGILIUS en OVIDIUS bleven zijne vrienden. Uit hunne schriften vormde hij zijnen smaak, en kreeg zijn dichtvuur gedurig nieuwen toevoer.

Maar vooral las en herlas hij de beste Vaderlandsche dichters, als, VAN VONDEL, ANTONIDES, HOOGVLIET, MONEN en anderen, bijzonder ook de vertalingen der *Henriade* van VOLTAIRE door FEITAMA, en MILTONS *Paradijs Verloren* door PALUDANUS. Het was hem niet alleen te doen, om hunne gedichten te bewonderen en na te volgen, maar ook om lessen te ontvangen in de Nederduitsche taal, welker

 fraai-

fraai- en zuiverheid hij meer en meer leerde op prijs stellen.

De zuiverheid der taal en de lezing van oude dichters was ook het oogmerk der instelling van de *Rederijkkunstkamer* te Vlissingen, genaamd de *Klimmende Leeuwerik* in den jare 1736, door GUEPIN en zijne Vlissingsche vrienden ondernomen. Eene inrigting die ik geloof van korten duur geweest te zijn: zijnde mij, behalve de Inwijings-Gedichten van de Heeren GUEPIN en N. LAMBRECHTSEN, geen andere stukken voorgekomen.

Na dat zijn vriend JAARSMA eerst naar Franeker, vervolgens naar de Utrechtsche Hoogeschool, en LAMBRECHTSEN naar Middelburg vertrokken waren, was GUEPIN meest op zijn boekvertrek te vinden, zoo veel zijn ambtsbezigheden als Klerk van de stedelijke Griffie en Thesaurie toelieten. De brieven aan zijnen vriend H. JAARSMA, die mede een goed dichter was, getuigen van zijnen smaak en geestige invallen. (*a*)

Van het overlijden van den Burgemeester JACOB WINCKELMAN sprekende, in een brief aan JAARS-

(*a*) HERMANUS JAARSMA, te Vlissingen geboren den 13 van Oogstmaand 1716, was een zoon van FREDERIK JAARSMA, Predikant in de Mennoniten gemeente te Vlissingen,

JAARSMA van den 6 December 1737,
„ Hij laat vele ambten na, daar men
„ vrijt: dan, wie die vervullen zal,
„ bekend en ook onverschillig. Ik la
„ woelen, terwijl ik zal rusten, en m
„ eenzaamheid verlustigen.

Apollon quelquefois viendra dans ma deme
Les Muses m'offriront leurs charmes inn
Douces Divinités! c'est pour vous qu'à to
Je veux bruler l'encens.

Que de momens heureux se passeront à li
Des Grecs et des Romains les utiles éc
Moi même j'oserai répéter sur ma lire
Ce qu'ils m'auront appris."

Welhaast kwam ook de liefde in
en gaf aan zijne lier nieuwe aandrift
beelden, om ter eere van zijne Iris t
Hoor slechts weinige regels in bove
brief aangehaald:

„ Wien wijë ik mijne avond-uren,
Nu de grijze winter daagt
Stijf geijzeld, die zoo guur en
Zoo een stuur gezigte draagt?
Titijr sluit uw volle stallen:
't Vee tiert schaars op 't vochtig
't Huivrig sneeuw, zoo koud in 't
Toont met schoonheid scherp ge

'k Zie haar zoo veel tijd geleden:
En nogtans weer, elke keer,
Vinde ik nieuwe aanminnigheden,
En de liefde versch geweer:
Oogjes, kristallijne zonnen,
Daar mijn licht zijn licht uit schept,
Lipjes, malsche tweelingbronnen,
Daar men ambrozijn van lept." &c. &c.

Bij 't gevoel der liefde prikkelde de eerzugt ook den boezem van onzen jeugdigen dichter: „ Plus je m'avance" — schrijft hij aan zijnen vriend JAARSMA, in Herfstmaand 1736, — „ dans „ l'epineuse carriere de la gloire, et plus je „ sens mon genie, qui m'entraine vers les som- „ bres demeures du Parnasse. Puis-je un jour, „ dans une heureuse solitude, ignoré des mor- „ tels, y continuer à mon gré mes heureuses „ reveries! Il est vrai qu'avec beaucoup de „ raison je dois attendre, qu'a mesure que mes „ talens (si foibles qu'ils soyent) croissent, „ les pales envieux chercheront à obscurcir „ ma gloire. Mais n'importe, puisque le merite „ en repos s'endort dans la paresse, je serai „ bien aise, que leur haine, bien loin de me „ décourager, servira d'encouragement à ma „ Muse" &c.

Schoon is een andere brief van GUERPIN aan denzelven JAARSMA, van den 16 van Louwmaand 1739, daar hij met diezelfde neiging tot roem

den

den spot drijft, schoon hij ze voor de drijfveer houdt der meeste menschelijke deugden; terwijl hij te gelijk zijne liefde voor het belang zijner geboortestad Vlissingen openlègt, die in GUEPIN een koopman meer dan een letterminnaar te gemoet zag. De geheele brief is der lezing overwaardig.

Ondertusschen is het er ver af, dat GUEPIN aan het eenzaam boekvertrek boven het gezellig leven de voorkeur gaf. Neen, hij was zeer afkeerig van dat soort van letteroeffeningen, hetgeen den beminnaar der wetenschappen uit den kring der zamenleving bant. Met verstandige vrouwen om te gaan werd eene behoefte voor zijn hart. Kieschheid en gedienstigheid waren de hoofdtrekken van zijn karakter. Men verwondere zich dan niet, dat een man van zoo veel geest en beschaafdheid alom gezocht, geacht en bewonderd werd. Getuigen zijne brieven aan de Jonkvrouwen JOHANNA THIJSSEN en JOHANNA en MARIA THEODORA VAN DER MANDERE, en meer anderen; als mede zijne Nieuwejaarsbrieven voor het jaar 1740.

Zijne Nederduitsche dichtäder schijnt in dit, door harde vorst beruchte jaar, minder gevloeid te hebben:

,, Ik zie geen kans," — dus schreef hij aan zijnen vriend JAARSMA den 7 van Wijnmaand 1740 — ,, om den Parnas vóór in het diepst ,, des winters te beklimmen, wanneer het vrij

,, moei-

„ moeijelijk zal vallen omhoog te raken. — De
„ lente wil mij misschien daarin beter te ge-
„ valle komen;

Want als de jonge lente in 't groen der liefde wenkt
Om onder 't loof te spelen,
Schijnt 't of de Helicon dan liefst de Dichters drenkt,
Bij 't eeuwig lauwerkroon van zijne zangpriëelen.
Wie laat mij in dien tijd dat groot geluk geschiên!
O bosschen vol van keelen!
Deed mij de lente uw schoon, en daar mijn JAARSMA zien!"

Welken invloed de lente op 's dichters zangnijmph gemaakt hebbe, is mij niet gebleken. Ik vind zelfs weinige stukken van hem in den tijdkring van vier of vijf jaren; behalve eenige burlesque versen. Misschien zijn zij in handen van anderen; misschien deden zijne bezigheden zijne Citer zwijgen.

De Latijnsche dichters bleven ondertusschen op den duur de voorwerpen zijner bewondering en navolging. Het natuurlijke en naïve der Herderskouten van VIRGILIUS na te bootzen; OVIDIUS te volgen in de vloeibaarheid zijner heldendichten; en de hooge vlugt van HORATIUS na te streven en zijne Oden te vertalen, werd meermalen door GÜEPIN, met geen ongelukkig gevolg, beproefd.

Twee Eclogen, in de Fransche taal, de eene Ti-

Tityr en de andere *Menalque* genaan
hiervan getuigen.

Van de vertalingen van HORATIUS
slechts drie onder het oog gekomen
van 's vertalers smaak en taalkennis
proeve opleveren.

Voor den brievenstijl in dichtmaat l
eene vloeibaarheid en naïviteit, die h
verlieten, het zij hij zich van de Ned
het zij hij zich van de Fransche taa

* * *

Doch het wordt tijd, dat wij G
schouwen als den hersteller van or
Psalmgezang.

Ja, hem komt, naar het oordeel v
die eere toe, behoudens alle de hoog
erkentenis aan den voortreffelijken
Kerkleeraar ANDRIESSEN.

Schoon GUEPIN lidmaat der Walscl
armbezorger was, woonde hij som
Godsdienst bij in de Nederduitsche
hoorde de gemeente de dikwijls onve
dikwijls ergerlijke en bespottelijke w
DATHENUS eerbiedig opzingen.

GUEPIN, wiens spotlust uit alles,
de eer van den Godsdienst, voedsel t
hier eene fijke bron voor zijne aanme

Lang had hij zich op de kennis en
der Nederduitsche taal toegelegd: ge

dan, dat hij de oude taal van DATHEEN ter toets bragt en met andere berijmingen vergeleek; ja zelfs nu en dan een Psalm in dichtmaat overbragt.

Een gelukkige inval schijnt hem op het denkbeeld gebragt te hebben, om het wanvoegelijke van het Psalmgezang naar het rijm van DATHENUS aan te toonen, met kwanswijs de verdediging daar van voor te dragen.

Lang genoeg hadden verstandigen het gebrek der Datheniaansche Psalmberijming aangetoond, andere berijmingen voortgebragt; gezucht, geklaagd. Het bleef er bij. — De Heer ANDRIESSEN, Predikant te Veere, gelijk hij een beminnaar was der Nederduitsche taal en Dichtkunde, had ook zijne aandacht sints lang daarop gevestigd en ter gelegenheid der uitgave van MOORMAN's Gedichten door den Heer P. BODDAERT, de rijmelarij van DATHEEN scherp doorgestreken, dezelve noemende: *laf*, *zouteloos* en *ongerijmd*.

DATHEEN's afstammeling (een boekverkooper en drukker in Middelburg, PETRUS DATHENUS genaamd,) daar over gebelgd, belooft de eer te wreken van zijnen naamgenoot, en dit zet den Heer ANDRIESSEN aan, om ook zijne zaak goed te maken, indien het er op aan kwam. In hoe ver hij daarover den Heer GUEPIN onderhouden hebbe, is mij onbekend. — Zeker is het, dat de boerterij van den laatsten nimmer het wapen des eersten wezen konde.

GUE-

GUEPIN, die in zijne geestige briev vallen zich meermalen vermaakt had. ouden dichter na te bootsen, begin zijne schoonheden te verzamelen, ten verdediging van den grooten man vol maken. — Hij veinst te rade te gaan handschriften, te Oxford en Cambridge Hij beroept zich op alle de hulpmid kritiek: op het gezag der grootste ters... En zie daar DATHENUS verd alleen, maar ten voorbeelde van sie drukkingen en gelukkige dichtluimen minnaren der Dichtkunde aangeprezen!

Nu moest er nog een *Lofdicht* bij *uitmuntenden Lier- en Harpzanger* DATHENUS, en eene titelplaat, verbeel oud marmer, waar op een mansh ezels-ooren en eene harp, met de woor *bene conveniunt*, en de letters P. D.

GUEPIN, niet gewoon zijn licht onder renmaat te zetten, maakt zijne vriende nooten van zijne zegepraal. Zijne gul gert hun zelfs zijn handschrift niet t En zoo worden er, met of zonder zi verscheiden afschriften van genomen,

(*) De titel van het werkjen luidt aldus: *CL Psalmi, ad fidem veterum membranarum lo-musi sedulo castigati.* 1752.

then zich, ten koste van den ouden Dichter, vermaakte.

De heer A. ANDRIESSEN, Predikant te Veere, hiermede (gelijk men billijk vermoeden mag) bekend geworden en welligt bekommerd, dat de spotternij van *Philomusus* de vreesachtige gemoederen tergen zou, besluit de hervorming van het Psalmgezang op een ernstigen toon aan te dringen, en geeft in den jare 1756, een boek uit, onder den titel van *Aanmerkingen op de Psalmberijmingen van Petrus Dathenus* &c.

Twee jaren later vindt de een of ander, die het handschrift van *Philomusus* bezit, onder den naam van: *Juvenalis Glaucomastix*, goed, hetzelve met den druk gemeen te maken: onder den titel van *Datheniana*, of *ophelderingen en aanmerkingen over de vermaarde Psalmberijming van Petrus Dathenus*, &c. (*).

Zie daar nu de Goddelijke Harpgezangen van DATHEEN op tweederlei wijs aangevallen! Maar, oude vooroordeelen vinden altijd voorspraak. De schrijvers der Maandelijksche Taal- en Dichtkun-

---

(*) In een brief van GUEPIN aan Dr. D. F. HUET, toen Walsch Predikant te Utrecht, denkelijk in den zomer van 1762 geschreven, zegt hij: „ *à propos des* „ *Pseaumes: on me dit que Mr.* KUNST, *votre* Ven„ duemeester *auroit publié le Datheniana. Vous vous* „ *en informerez par occasion s'il vous plait.*" —

kundige Bijdragen, te Leijden in den jare 1758 uitgekomen, maakten vele bedenkingen op het werk van den Heer ANDRIESSEN, en laakten bijzonder de *Datheniana*.

De brave ANDRIESSEN verdedigt zich op eene nadrukkelijke wijs: maar GUEPIN in zijn gewonen ironiquen trant, door in den jare 1759 met den druk gemeen te maken een *Lofdicht voor den uitmuntenden Lier en Harpdichter* PETRUS DATHENUS, *of Datheniaansche Bedenkingen over de Maandelijksche Bijdragen.*

GUEPIN draagt dit stuk op aan den Heer JUVENALIS GLAUCOMASTIX, uitgever der Datheniana, alweder in den trant der bijtendste spotternij, en onderteekent zijn stukje, met het zeggen van OVIDIUS:

Si mea materiæ respondet Musa jocosæ,
Vicimus et ficti criminis acta rea est.

En in de daad het pleit is gewonnen! Men wordt beschaamd van DATHEEN te verdedigen. De overtuiging wordt allengskens algemeener. Zelfs de Algemeene Staten trekken zich de zaak der Psalmberijming aan, en eerlang, in den jare 1773, verschijnt er eene nieuwe, die in onze kerken thans algemeen in gebruik is. (*)

Zon-

(*) Zie breeder alles bij VAN IJPEREN, Kerkel. Hist. van het Psalmgezang, I. Deel, bladz. 249—259.

N

Zonder dat ik wil bepalen, wie der kampvechters in dezen strijd de meeste krachten ingespannen hebbe, kon het niet missen, of de Datheniana vonden bij de meeste menschen van smaak bijval en goedkeuring. De schrijvers der *Bibliotheque des Sciences de* 1758, *pag.* 221, zeiden er van: *Ce petit livre est joli et contribuera peut-être plus que des ouvrages serieux à bannir des Eglises Flamandes les Pseaumes de Dathenus.*

Men denke echter niet, dat het genoegen van te kunnen sajjtriseren onzen Dichter hebbe uitgelokt, om DATHEENS berijming aan te vallen. Neen! hij verlangde slechts, om in de Nederduitsche, zoo wel als in de Walsche kerk, op eene eerbiedige en verstandige wijs ter eere van het Opperwezen te kunnen zingen. Nergens heb ik in GUEPINS Gedichten eenige de minste poging, om met den Godsdienst te spotten, of de zeden te bederven, ontdekt; maar integendeel vele proeven van eerbied voor God en van geloof aan de leer der Verzoening.

Van broedertwisten en het gebruik van allegoriën en overdreven zinspelingen op den predikstoel was hij zeer afkeerig: en daar men te Vlissingen zich hierin niet zelden ongelukkig misgreep, kon het niet missen, of het weelderig vernuft van GUEPIN vond er dikwijls voedsel in voor zijne dichtrimen.

De Heer GUEPIN was echter nederig genoeg, om de eer der hervorming die hij in het stuk

der

der Psalmberijming te gemoet zag,
Veerschen Leeraar toe te schrijven.

ANDRIESSEN, dus schrijft hij in zekei
Klinkdicht:

ANDRIESSEN tast DATHEEN met klem en nadruk
Die Davids hemelvlugt nahinkt op zwakke k
Ik noem hem Herkules, die manlijk dorst besı
Het monster psalmgezang uit Neêrlandsch kerk ı

D'onkunde doet dit wis voor heiligschennis ga
En weert d'onnozelheid hier vrucht of nut te
Stijfhoofdigheid zal liefst verwarde toonen slaaı
Dan, reed'lijk overtuigd, hier aarzelen of bi

O blame! och arm! eerbaar; dagrade, smal, b
Verstrangen; bloot; gezet; o hoopning! schier;
Gebenedijd; fijn; koen; Pofhanzen; strang; be
Klinkt dus de hemelharp! — 't stoutmoedige T
Gaf Nederland een Hoofd, en dingt nu voorts na
Om beter harpgezang aan zijne kerk te geven

Het was echter de toon der Ironie allee
waarin onze Dichter uitmuntte. De ta
ernst was hem even gemeen. Hier slecl
eene proeve uit velen de aanhef van zijnen
nen en aandoenlijken Lierzang op den do
Prins WILLEM den IV.

Comment compter les maux, que subit la Patrie,
Qui passa de la mort dans les bras de la vie,
Lorsqu'elle elut Nassau:
Mais qui par un revers, qui presage sa perte,
Voit sous ses pieds tremblans sa propre tombe ouverte
Dans son triste tombeau! &c. (*)

Hoe verder GUERPIN voortging in de roemvolle loopbaan der Dichtkunst, hoe meer hij de behoefte gevoelde om zijne dichtluimen en gedagten aan anderen te kunnen mededeelen en met onderling overleg te beschaven. — De vrienden zijner jeugd waren naar elders vertrokken, of waren door ambtsbezigheden verhinderd.

Maar het jaar 1752 was onzen Dichter gunstig. Door het beroep der Heeren J. J. BRAHÉ en D. VEGENS, beiden goede Dichters, als Predikanten, en de aanstelling van den Heer R. G. VAN GOENS als Raad der stad Vlissingen, werd zijn vriendenkring, die dus ver uit den Walschen Predikant D. T. HUËT, den Bailliuw A. P. LAMBRECHTSEN en den Heer L. F. SCHORER, Schepen der stad Vlissingen, had bestaan, merkelijk uitgebreid.

On-

(*) Proeven van dezen stijl in Nederduitsche Dichtkunst zullen wij straks bijbrengen.

Onderlinge naijver wekte den nu en dan sluimerenden Dichtgeest weder op. Men voelde de noodzakelijkheid, om zich op de zuiverheid der Nederduitsche taal meer en meer toe te leggen, en daarvoor vaste regels aan te nemen.

En alzoo ontstond in Vlissingen in het jaar 1753, door de aandrift en onder het bestuur van GUEPIN het Taal- en Dichtlievend Kunstgenootschap, onder de zinspreuk *Conamur Tenues Grandia.*

De dichtoefeningen van dit genootschap zijn door sommigen verzameld, en verdienen over het algemeen de goedkeuring der beminnaars van den Parnas. Ik twijfele echter of men ze allen volkomen vinden zal. GUEPIN's gedicht ter inwijding van hetzelve getuigt van zijnen smaak en wordt van kunstkenners geprezen.

Onder de uitgegeven schriften van GUEPIN, behoort ook zijne briefwisseling met den Schrijver der Vaderlandsche Historie WAGENAAR, betreffende de stichting eener Akademie in Zeeland, te vinden achter het *leven van* WAGENAAR *bladz.* 133—141. De brief van GUEPIN is van den 23ⁿ van Louwmaand 1765; en het antwoord van WAGENAAR, van den 5ⁿ Febr. 1765.

De staatkundige loopbaan wordt nu ook eerlang voor GUEPIN geopend. Hij wordt eerst tot Schepen, en een jaar later tot Raad der stad Vlissingen verkozen: posten, waarin hij zijn

schrander vernuft gedurig deed opmerken, zoo wel als zijne geestige luimen. (*)

Na den dood van Jonkvrouwe JOHANNA THIJSSEN, welke hij bitter betreurde, schijnt zijn hart eenigen tijd voor de liefde gesloten geweest te zijn. Maar het werd hem onmogelijk om de aantrekkelijkheden te wederstaan van Jonkvrouw ELIZABETH FRENI. Hare schoonheid, haar verstand en hare wellevendheid betooverden hem geheel. Den 26ⁿ van Slagtmaand 1756 werd de echt voltrokken, en dezelve is, gelijk men verwachten mogt, zeer gelukkig geweest.

Het ontbreekt niet aan menigvuldige proeven van zijne verhevene vlugt, sierlijke wending en gelukkige versificatie.

Men zie bijzonder drie Dichtstukken, welke de Heer GUEPIN aan het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen heeft overgegeven, en zeker onder zijne beste voortbrengsels behooren. Als;

De *Martelkroon der eerste Christenen.*

De Mensch. 1e. Zang, naar POPE. En

De *navolging van J. C., door* TH. à KEMPIS, naar het Fransch van CORNEILLE.

Men hoore van het eerstgemelde stuk den aanhef slechts:

O

(*) In het jaar 1761 werd hij tot Ontvanger van het Familie- Karos- Wagen- Paard- en Dienstboden-geld, en in 1763 tot Ontvanger der Huisschatting te lande, aangesteld.

O Gij die de ondermaansche kringen
Doorreisd hebt naar de Vredestad,
Het vaderland der Hemellingen;
Wijst ons het voetspoor langs dat p
Kruishelden! trouwe Martelaren!
Verhemelt onze doffe snaren,
En spant ze op uwen heldenmoed,
Dien niets deed struikelen of buigen,
Wij volgen U, o bloedgetuigen!
Op 't spoor van 't kostelijkste bloed

En de drie volgende coupletten uit *de*
naar POPE.

Ontwaak, Meceen! en laat, hoe dit betoov
't Laag ondermaansch, aan kroon en heersch
Ons leven is beneên doch anders niet,
Dan rond te zien, wat nevens ons geschiedt,
Tot ons het graf eens eindlijk hebb' verzwolg

Laat ons den mensch dan in die loopbaan vol
Een doolhof, die veel kronkelpaên bevat,
't Ontwarren, als de reden baant het pad;
Een wonderhof, daar roos en distel bloeijen,
En hier en daar verboden vruchten groeijen.

Wel aan, schep moed! laat ons aan allen kant
Doorsnuffelen, het geen daar is geplant;

Doorzien, wat hier in blindheid ligt verschoven;
Wat heerschzucht zich daar windrig durft beloven;
En volgen stipt de reden, die ons toont
Waar dwaasheid huist of werwaards zij ons troont.

Maar, zoo gelukkig onze Dichter was in het streelen zijner lier, zoo ongelukkig was hij in den koophandel. — Oorlog, kwade trouw zijner correspondenten, toevallen van allerlei aard, deden vele zijner ondernemingen mislukken, zoo dat eindelijk de zon van zijn geluk treurig is ondergegaan!

Het schijnt, dat hij hiervan eenig voorgevoel gehad hebbe, althans toen hij, in den jare 1739, voornemens was eenige Gedichten in het licht te geven, teekende hij zelf een Vignet daar voor, verbeeldende de Faam, welke de linkerhand, met een vleugel versierd, naar boven verheft, maar de regterhand, waarin zij een keten, aan een ijzeren geldkist vastgemaakt, vasthoudt, naar beneden laat hangen. Onder dat vignet stond dit motto:

Ut me pluma levat, sic grave mergit onus.

Zijn vrolijke geest schijnt echter daar door niet geheel uitgebluscht geweest te zijn, of zijn hart afgetrokken van het lezen en vertalen van Latijnsche Dichters en Redenaars.

Be-

Bekend is GUEPIN's *Catechismus va.* 1759, over het verschil nopens de lee vaardigmaking.

Zijn *Vlissingsche Kermis van 't ja*

Hoe zeer ik geenzins in staat ben c sten van GUEPIN als Dichter te beooi minder, daar ik *alle* de voortbrengsel dichtäder niet gezien heb, twijfel i niet, of bevoegde beoordeelaars zullen diensten erkennen, en hem geene plaa gen onder de Dichters der 18de eeuw schien echter zijn zijne Fransche stuk de Nederduitsche te stellen; zijne I beter dan zijne Heldendichten. Missc door de navolging van sommige Di zijnen leeftijd weggesleept, door zich op de gemakkelijkheid, en zoetvloeijen versificatie toe te leggen; en in zij dienstige Gedichten aan eene te gi beelding en verhevenheid toe te geven zins bevoegd om zulks te beslissen, zulks gaarne aan het oordeel van ervar regters over.

Een van GUEPIN's laatste Dichtstukk in al het vuur der dichterlijke verbee het natuurlijke en hartelijke der uitd zich vereenigt, is zijn Lierzang op de jarigheid van Z. D. H. den Heere P Oranje, ingevallen den achtsten van Le 1766:

's Lands hooge dag verschijnt. Ik hoor geen onweer huilen.
De gouden zon brengt vreugd en hoop en zegen aan.
Waar gaart de Poëzij onsterfelijke eeretuilen?
Waar frissche Oranje-blaên? — enz.

Waren de wenschen van onzen Dichter hartelijk, gelijk niet te betwijfelen is, het mogt hem nogtans niet gebeuren dezelve verhoord te zien. Nog eens zong hij op de inhuldiging des Prinsen als Heer van Vlissingen den 30sten van Bloeimaand 1766, in de Fransche taal; maar dit was ook zijn zwanenzang!

Eene korte ongesteldheid nam hem weg den 15den van Zomermaand deszelven jaars, in den ouderdom van ruim 51 jaren, zonder kroost na te laten.

De Heer J. J. BRAHÉ, weleer Predikant te Vlissingen, wijdde hem een hartelijken en fraaijen Lijkzang, uit naam van het Vlissingsch Genootschap *Conamur Tenues Grandia.*

En hier mede zij onze Hulde aan den Vlissingschen Dichter JAN GUEPIN voltooid.

DE

DE TWINTIGSTE Z

VAN DE

ILIAS

VAN

HOMERUS

UIT EENEN BRIEF

VAN *Mr.* RH. F. AAN H. V

„ *Hoe ik zoek, het beloofde voor uwe Mn*
de ik niet; maar, ziet gij met mijne oogen
gij hier iets beters. Een zeer singulier Ge
schien zestig maal Homerus doorlezen heeft
zijn handboek houdt, en mogelijk, zoo i
was, hem uit zijn hoofd weer op het pa
heeft den 20sten Zang (zekerlijk niet den
sten) van de Ilias vertaald, eenvoudig met
sche boekje in de hand. Ja, de versificat
los, luimig, maar dit is de geheele man —
is zij stout, meesterlijk, origineel en geh
aansch. Ik heb in versen niets van Home
dat er bij komt, en toch volkomen Home
is. Zoo oordeelde Prof. V. G........, *zo*
ik er over, bij de eerste lecture, en na zeer
te, is het mij gelukt ze uit de handen van d

ter mijner beschikknig te krijgen. Anders ware zij mêdogenloos aan Vulkaan geofferd, den ongelukkigen God, wien de nederige schrijver zoo menige offerande wijdt, die zijn Vaderland vorderen mogt! Naar mijn oordeel, zoudt gij met deze vertaling uwe Mnemosyne versieren kunnen; vindt gij met uw Collega dit ook, dan moogt gij ze plaatsen: maar in 's hemels naam geene verbeteringen! of het moest die van eene schrijffout zijn. Struikelt gij intusschen over de versificatie, zoudt gij liever onze gewone gelikte Alexandrijnen lezen, al was dan ook hier en daar Papa Homerus eene enkele ribbe gebroken, zend haar mij dan weer terug, en alles is even goed." —

B. den 1 October 1816.

Zoo

Zoo streed, zijn schepen langs, de Acheesche
Rondsom u, Peleus zoon! verhit op moord en
Terwijl de Trooijer zich op gindschen heuvel s
Maar Themis, die hierop den breeden raad verg
Van 't achtbaar Godendom, op Jupiters ontbod
Riep allen plegtig zaam in 't vaderlijke slot.
Daar zag men van d'Olimp de onsterfelijke Rad
Bosch- Veld- en Akker-goôn, Bergnimfen en N
Met elken Watergod eenparig opgetreên
Naar 't hooge Rijkspaleis; slechts Oceäan alleei
Bleef t' huis. Men plaatste zich in schitterende
(Vulkanus kunstgewrocht) door 't ruim der hof
In 't midden van den stoet verhief zich vorstel
Met de andren opontboôn, de God van 't wate
„ Wat riept ge ons hier bijéén, ontzagbre Blikse
„ Of wat bescheert ge op nieuw den Trooijer e

„ Zal 't eerlang in hun kamp nog heeter bloedbad zijn?"
Zoo sprak hij 't eerst. — „ Gij kent die reên," hervat Jupijn,
„ Waarom ik u ontbood: dat bloedbad wekt mijn grouwen,
„ 'k Zal 't van omhoog alleen, maar wereloos, aanschouwen,
„ Hier op d'Olimp geleend. Gij andren, kiest partij,
„ Verdeelt u naar 't u lust, het strijden staat u vrij:
„ Dat elk zijn' lieveling, 't zij Griek, 't zij Trooijer stijve!
„ Want zoo Achil alleen zijn woede verder drijve,
„ Ligt Priams overschot ras door zijn staal verteerd,
„ En, 't Noodlot zelfs ten spijt, zijn vest in puin verkeerd.
„ Voor lang reeds sloeg zijn arm haar snerpende oorlogsroede:
„ Maar nu, na 't sneuvlen van zijn vriend... wat schrikbre (woede,
„ Wat aantal ijslijkheên verdubbelt niet die wrok!
„ Ik zelf, ik vreeze, en beef terug van d'ijsbren schok."

Hij zweeg, en blies hun 't hart door deze taal aan 't gisten.
Men scheidde uit één, en nam partij in de oorlogstwisten.
Minerve en Juno, wie Neptunus bijstand bood
Met schrandren Hermes, werd de toevlugt van de vloot;
Hen volgt Hephestus na, ook hij, schoon kreupel ganger,
Met de oogen hel van vuur, de borst van krijgslust zwanger.
Maar Ares, op wiens hoofd de helmkuif vreeslijk zwiert,
Apol, wiens schouderen de blonde haarlok siert,
Latone, Xanthus, Aphrodite blank als zwanen,
Met jagtzieke Artemis, beschermden de Trooijanen.

De

De Griek inmiddels kraait zijn juichend zegeli
Die zijn Pelides weêr aan 't hoofd der krijger
Dees liet zijn afzijn zich, om 't woekrend in
Door 's vijands vlugtend rot met stroomen bloe
Alom heerscht schrik en dood, waar elk Trooj
Op d'aanblik van den Held, in 't glinstrend st
Den dollen Mars gelijk in slagtend bloeddorst

Dit duurde tot de Goôn zich mede in 't kamp
Toen gaf de ontmenschte Twist den moordlust
„ Te wapen!" riep Minerf met donderende s
Nu, hollende in haar vaart langs borst- en schar
En opgedolven gracht, en houten paalschakeri
Dan weder langs het strand, waarop zich 't mastl
„ Te wapen!" dat die galm door aarde en he

Van de andren kant des heers, bij Trooijes w
Deed Mars zich als 't geluid des stormgeronke
„ Te wapen!" riep hij van Kallikoloones spit
„ Te wapen!" over 't vlak des breeden Simo

Dus joeg der Goden kreet de strijders om in '
Terwijl Jupijn omhoog met ratelslagen dondert
Neptuun van onderen de onmeetlijke aarde dri
Dat Ida's berggevaarte in al de toppen trilt,
En 't waggleu van zijn' voet de steile torentr

O

En 't pekel wiegt, waarop de kielen hobblend dansen.
De Helvorst springt ontroerd van d'ebben troon, vol schrik,
Vast duchtende in dien stand het ijslijk oogenblik,
Dat de aarde, door dien schok geborsten uit haar naven,
Hem met haar' brokklend puin in de afgrond zal begraven,
En de opgereten poort van 't somber doodsverblijf
Heur ijzing door het hart der lichtbewoners drijf.

Zoo druischte 't, waar de Goôn naar de overwinning dongen.
Flinks zag men Phebus door Posidon aangesprongen,
Athene vloog op Mars, Latone op Hermes in,
En Juno kampte met de vlugge Jagtgodin;
Daar wrong Vulkaan de leen met Xanthus door elkander,
(Den stroom bij 't Godendom met de eernaam van Scamander,
Maar Xanthus in de taal des stervelings genoemd,
En om zijn peilloos diep en snelle vaart beroemd.)

Achilles midlerwijl kon niets zoo zeer bekoren,
Dan de enklen Hector, waar 't hem mooglijk, op te sporen.
't Is Hector, Hector, daar zijn dreigend oog naar vorscht,
't Is Hector, naar wiens bloed zijn hunkrend slagzwaard dorst.
Hij zoekt hem hier en ginds; dan, in zijn waan bedrogen,
Drijft Phebus onverwachts Eneas hem voor de oogen.
De God blaast zelf hem aan en groet den Trooijer dus:
(Maar met Lijcaôns stem, den zoon van Priamus)
„ Waar blijft uw zucht, weleer op 't gulle feestonthalen,

„ In

„ In 't midden van den Raad, bij Priams dis
„ Betuigd met gram gelaat, geuit op straffen
„ Die u deed branden naar den strijd met Pel

„ Lijcaön! (antwoordt hem de Held met zichtbi
„ Waartoe, mijns ondanks, toch die dwaze geę
„ Om mij te wagen met Pelides? zoo 'k 't bı
„ 't Zou thans voor 't eerst niet zijn dat ik 't m
„ Of weet gij 't niet, hoe me eens het bloed in de
„ Toen hij van de Ida als een bliksem nederh
„ Ons rundvee stroopende, en in dolle razern
„ Lijrnès en Pedasus herschiep ter woestenij?
„ En zeker, 'k waar noch hem, noch Pallas toe
„ Had Vader Jupiter mij geene hulp geboden;
„ Maar hij, hij gaf mij kracht het dreigend staal
„ En stuurde vlug van loop mijn wankelende
„ Want zij, zij leende hem vooruit in 't holst
„ Tot rigting van zijn schreen een helder licht
„ Met streng bevel, om bei Leléger en Trooi
„ Wat vlugtte of weêrstand bood, tot spaanders n
„ Is 't wonder, dat hem dus geen eenige uit
„ Daar de eene en andre God hem beurtling on
„ En, wat zijn mikkend oog zich ook van ve
„ De Dood het wis verderf aan 't feilloos ijze
„ Maar, hemel! mogt de kans gelijk zijn voor
„ Nooit zou hij uit den kamp als overwinnaar

„ Neen, nimmer; zij hij ook van hoofd tot voeten staal!"

Nu gaf Apol hem moed; „ Stel gij u, (was zijn taal)
„ Stel gij het Godendom ook u ten schuts en hoeder;
„ Want, naar men zegt, ô Held! is Venus zelve uw moeder;
„ Maar hij, bij groette 't licht uit min doorluchten schoot,
„ Daar gij uit de eedle Telg des grooten Dondraars sproot,
„ Hij uit de waternimf eens grijzen Meerbewoners.
„ Welaan dan, niet gevreesd voor d'ijdlen schimp diens honers!
„ 't Is woordenpralerij al wat zijn trots u meldt.
„ Vertoon hem slechts uw zwaard!" — Hij zweeg en blies (den Held
Een' ongekenden moed op eens door hart en adren.
Hij, door dien geest gesterkt, durft tot den voorpost nadren;
Maar Juno merkte 't ras, te midden van 't rumoer,
Zoo als hij Peleus zoon in 't grimmig aanschijn voer.
Terstond roept zij de Goôn te zaam, en „ Hoort mijn rede,
„ (Dus sprak ze) ô vorst Neptuun! en gij, Minerva! mede.
„ Beraadslaan we onderling wat verder dient gedaan.
„ Daar vliegt Eneas op den zoon van Peleus aan
„ Met uitgetogen zwaarde en door Apol begeesterd.
„ Komt, stuwen we, eer die drift hem onverhoeds vermeestert,
„ Hem zagt te rugge, opdat hij 't lijfsgevaar ontga,
„ Of koom' hem een van ons met zijne kracht te sta;
„ Opdat hij duidlijk uit dien bijstand moge ontdekken,
„ Dat wij hem in den nood ten dubblen ringmuur strekken,
„ Wij van al 't Godendom de magtigste partij,

„ Maar

„ Maar Trooijes toeverlaat eene ijdle windbl
„ Wij toch, wij kwamen uit de Olimpische
„ Op heden, hem ter schuts, voor Trooije
„ Op heden; morgen voer hem 't Noodlot
„ Naar 't weefsel van de koord aan zijn geb
„ Doch, eer hij van die gunst bescherming
„ Waar 't noodig ons besluit den zwakken t
„ Opdat hem 't schrikbeeld niet met ijdle vr
„ Een God voor 't sterflijk oog wekt louter

Neptuun hernam: „ Hoe gij, om 't nietig kroo
„ Zoo fel ontgloeid? Godin! verlaagt ge du
„ Neen! liefst ontwijken wij een zege veel
„ Daar voor onze oppermagt de rest der Go
„ Komt! laat ons (dit 's mijn raad) dit laag toon
„ En 't wriemlend krijgskrioel uit girdschen h
„ Hij strijde, wien het lot een sterflijk aanzi
„ Maar waagde 't Ares, blies hij 't eerst in de
„ Dorst hij zich met Apol Achilles tegenzett
„ En de overwinning aan den fieren Held bel
„ Dan, ja! dan zal onze arm in 't onderling
„ Hun toonen, hoe geducht hij 't bloedig pl
„ En zij, weer naar de Olimp verjaagd bij de
„ Zich zalig roemen, dat ze onze ijsren vuis

Hij zweeg, en trad vooruit naar de opgeworp

Die Hercules weleer aan 't veeg verderf ontstal,
Door Pallas opgebouwd en de ijver der Troijanen,
Om hun voor 't Meergedrocht een veilge wijk te banen,
Wanneer het, opgeruid aan de oever van de zee,
Hen landwaart in verjoeg, en ieder siddren deê.
Hier was het, dat Neptuun met zijn gezelschap beidde,
En de eedlen stoet met mist en nevelwolk omspreidde.

Aan de overzijde omringde Apol en Mars, rondsom
Kallikeloones top, een digte Godendrom,
Die 't Trooische leger tot zijn toevlugt was beschoren.
Zoo zat men wederzijds in diep gepeins verloren,
Nog weiflende om den strijd, onzeker van 't geval;
Tot Jupiter omhoog den wapenkreet beval.
Fluks blonk het heinde en ver van 't flikkrend staal der zwaarden,
En 't veld was overdekt met wagen, man en paarden.
De grond klonk dof en hol van 't klepprend voetgeruisch.
Twee Kampers treden voort te midden van 't gedruis,
Anchises wakkre zoon, en hij, wien Peleus teelde,
Wien beiden 't heldenvuur op 't gloeijend aanzicht speelde.

Eneas streeft vooruit. De zware helmkap trilt
Bij 't knikken van zijn hoofd. Hij schuift het vreeslijk schild
Voor 't breede borstpansier, en schudt de speer van koper!

Maar, even als in 't woud de nooit verzaadbre strooper,

De

De Boschleeuw, 't boerenvolk gewapend
En de eene buurschap brengt bij de andere
Eerst stapt hij fier vooruit, belacht hen on
Maar durft een stouter knaap hem naderbij
En treffen met de knods; dan wijkt hij me
De tanden schuimen in den opgesperden m
Het hart, van woede vol, barst uit in wrol
De staart zwiert regts en links hem om de l
Nu drijft de ontgloeide spijt als razend hem
Met de oogen glinsterende en vlammende o
Om 't even, wien hij vell', al moest hij 't
Zoo vreeslijk rukte Achil, wien woede en
Aan de overzijde van Eneas rustig voort.
Zij nadren zaam, en dus vat eerst Pelides 't

„ Wat dolheid dreef u toch zoo verre in 't ka
„ Om door dien digten drom hier tot mij he
„ Is 't moordlust, die uw hart te mijwaarts
„ En waant gij Trooije reeds voor uwen tro
„ Verrukt, als Priams telg, uw hoofd die ee
„ Maar stel eens, Dwaashoofd! 'k viel; wat da
„ Is Priam dan zoo zwak, dat hij, u ten ge
„ Zijn talrijk heldenkroost de kroone onterver
„ Of durft ge u met den waan dier ijdle roemz
„ Dat u een boschrijk oord omtuind met lust
„ Met graanvolle akkers rijk getooid in zomer

„ Tot prijs van dit mijn hoofd in 't dankbaar Trooije wacht?
„ Maar ô! die taak, zoo zwaar, ontzonk veelligt uw pogen!
„ Mijn speer was immer toch een schrikbeeld in uw oogen.
„ Of heugt het u niet meer, toen 'k op uw rundren schoot,
„ En gij de bergbogt langs mijn snel bereik ontvloodt?
„ Gij vlugtte al bevend voort en zonder om te kijken,
„ Tot ge eindlijk hijgende in Lyrnessus vest moest wijken,
„ Maar ras verdelgde ik die ten bajerd leég en bar,
„ Want Pallas stond mij bij en Vader Jupiter:
„ Daar roofde ik vrouwen, die mij als hun' heer *ontvingen*.
„ Toen hielp u nog Jupijn met de andere Hemellingen;
„ Maar thans, thans vreeze ik, dat die hoop u ligt bedroog,
„ Ofschoon uw hoogmoed weer op de eigen redding boog'.
„ Wijk daarom liever weêr van waar gij zijt gekomen,
„ Eer u iets ergers doe ontwaken uit die droomen;
„ Nog eens! schuil in dien hoop, ontwijk mijn gram *gelaat*!
„ De dwaas merkt eerst zijn val als 't redden is te laat."

„ Pelides! waan niet, dat ik me als een kind laat doeken"
(Was 't antwoord van den Held) „ gij kunt mij niet verkloeken
„ Door ijdle woordenkraam of lage spotternij,
„ Die 'k, wilde ik 't, brommen kon niet minder bits dan gij,
„ Wij kennen toch elkaêr, en wederzijdsche magen
„ Uit aller monden roem, schoon wij hen nimmer zagen.
„ Ik heb uwe oudren nooit, gij nooit de mijne aanschouwd,
„ Maar beider naam bleef aan de schelle Faam betrouwd.

„ Men

„ Men zegt, dat gij het licht uit Peleus echt ontwaarde
„ Met Thetis blond van vlecht, die u in 't stroomnat baarde,
„ En ik, ik roem mijn bloed als Aphrodites zoon;
„ Mij teelde uit die Godes Anchises, vriend der Goôn.
„ Rampzalig Oudrenpaar! wie onzer ook moog sterven,
„ Dat op deez' droeven dag uw' dierbren zoon moet derven!
„ Want zeker gaat het, dat geen ijdle woordentwist,
„ Maar 't bloedig lemmer hier ons lijfgevecht beslist.

„ Dan, zoo ge een breeder lijst van mijn geslacht mogt wen-(schen,
„ Mijn overoud geslacht, beroemd bij Goôn en menschen:
„ Jupijn, die 't zwerk-ruim drijft, is de eerste van mijn stam,
„ Uit wien Vorst Dardanus zijn' edlen oorsprong nam:
„ Dees stichtte naar zijn naam een burgtslot, lang te voren
„ Eer iemand in het land van Ilium mogt hooren:
„ 't Was in der Vadren eeuw, men huisde op 't hellend schuin
„ Der heuvlen, aan den voet van Ida's opperkruin;
„ De vlakte was nog woest, ontbloot van volksgewemel,
„ Geen enkle torenburg boorde uit het dak ten hemel,
„ Dardanie heette 't slot naar Vader Dardanus:
„ De kleinzoon van Jupijn was Erichthonius,
„ De rijkste in heel dien oord van al zijn tijdgenooten
„ In vee, en klaverwei met stroomend wed doorschoten.
„ Drie duizend merriën .... wat schoone paardenstoet!
„ En veulens evenveel bij de ouden opgevoed!...
„ Nog werd er bovendien een twaalftal uit gewonnen;

 „ Want

„ Want grazende aan den boord der koele waterbronnen
„ Besprong ze, in hengstenvorm, de vlugge Boreas,
„ Begeerig naar de teelt van zulk een keurig ras.
„ Geen spitse grasspriet boog, geen bloemknop op de velden,
„ Als deze in vollen ren de struiken oversnelden,
„ En, zwevende over 't ruim van 't grauwe pekelnat,
„ Bleef 't water ongekreukt, de hoeven onbespat.
„ Hierop volgt Koning Tros, aan 't hoofd van Trooijes Groo-
(ten,
„ En vader van een kroost van drie beroemde loten;
„ Van Ganijmedes; nooit bloeide eenig sterveling,
„ Zoo blond, zoo fraai van leest als deze jongeling;
„ Maar hij, reeds vroeg ontrukt aan deze onzalige aarde,
„ Bekleedt nu bij de Goôn onsterfelijke waarde,
„ En mengt den nectar voor den feestkelk van Jupijn
„ In de opperhemelzaal, om eeuwig daar te zijn.
„ Zijn broeder Ilus gaf Laomedon het leven,
„ En deze mogt het weêr aan vijf der zijnen geven;
„ Aan Hiketaon, de eer der helden, Klytius,
„ Met Lampus, Tithon, en den grijzen Priamus,
„ Den Vorst van Ilium, dien Hector eert als vader.

„ Maar nu, Assaracus (die glorie treft mij nader!)
„ Die derde zoon van Tros heeft Capys voortgebragt,
„ Zijn zoon Anchises mij, Zie daar mijn voorgeslacht;
„ Uit zulk een heerlijk bloed roem ik mij voortgesproten!
„ Maar van Jupijn alleen komt al 't geluk gevloten,

„ Hij

„ Hij, hij schenkt adeldom, krijgsdapperhe
„ En wien zijn wilkeur doemt, ontneemt l

„ Dan staken we een gesprek, dat eindelo
„ Daar vast de legers ons van wederzij beg
„ Te midden van het kamp, in 't heetste v
„ Hier roerloos bij elkaar verbeuzlende ona
„ De woordenhoop groeit aan met elken te
„ Geen honderdriemig schip dat heel dien
„ De tong is glad van aard, zij rolt nooit l
„ De stof blijft eeuwig nieuw, en stroomt h
„ Wij snappen beurtling weer 't geen we eerst
„ Waartoe dan langer nog den strijd gevoer
„ Het twisten uitgerekt, vervelend, zonder
„ Gelijk het vrouwvolk kijft op markt en
„ Zij schreeuwen, snateren, zij babblen, k
„ De nijd ontlast zich in verwijtend schelde
„ En mengt den laster met de waarheid ond
„ Wat zegt het, valsch of niet? de gramschap
„ Dit past ons waarlijk niet, en al uw winc
„ Vervaart mij niet, voor dat we elkandren e
„ Geen dralen meer, 't is tijd: daar! antwoorc

Nog sprak hij, en zijn speer stuitte op des
Die drillende in zijn' schok om 't zware wa
Achil, wiens forsche vuist den benklaat voo

Ontweek het gansch ontsteld; hij duchtte voor de speer,
De dwaas, nog onbekend met zijn versteend geweer.
Wat kracht kon immer 't geen eèn God gewrocht heeft breken?
De scherpe punt was op de goudplaat blijven steken,
Zij boorde slechts door twee, hier vond zij wederstand,
En nog een drietal hield den beuklaar in verband:
Vulcanus had hem met vijf schijven hecht beschoten,
Waarvan twee koopren om de buitenzijde sloten;
Nu volgden twee van tin, maar dieper in den romp;
Dan 't middelschot van goud, daar beet de speer op stomp.

Achil werpt op zijn beurt. De lans snort uit zijn handen,
En raakt op 's vijands schild aan de omgeboorde randen,
Daar 't koper op zijn dunst met de ossehuid vereent;
De steek gaat door en door, de onthutste beuklaar steent:
Eneas wijkt, en houdt hem werende af naar boven,
De piek hecht, achterwaarts hem over 't hoofd gestoven,
Diep in den grond, nog aan 't doorboorde wapen vast.
Daar stond de Held door vreeze in lijfsgevaar verrast,
Een handbreed van den dood! het moordtuig naauw ontko-
(men,
Met de oogen stijf en hol, waarom de nevlen stroomen.

Pelides merkt het pas, of juicht, en met een vaart
Vliegt schaatrende op hem los met uitgetogen zwaard;
Maar hij, hij greep een' steen, voor twee in onze dagen
Een last nog zwaar genoeg, en naauwlijks om te dragen,

Dien

Dien zwiert hij met een wip; de rotsklomp glijdt van daar,
Borst op Achilles helm en op zijn beukelaar:
De worp waar doodlijk, maar de beuklaar hield hem tegen:
Nu stond Eneas bloot voor de opgeheven degen,
En was Posidon toen niet met zijn' nood begaan,
't Waar met Anchises zoon voor eeuwig afgedaan.
Maar hij bespeurde 't dra, en: „ Hemel, welk een smarte!
„ (Dus sprak hij tot de Goôn) wat deernis roert mij 't harte!
„ Daar zinkt Eneas, door Achilles neêrgeveld,
„ In 't rijk des afgronds, zoo geen God ter hulpe snelt!
„ De onnoozle gaf geloof aan Phebus windgebaren,
„ Nu steekt hij in den nood, en Phebus laat hem varen,
„ Zoo lijdt zijn blanke ziel dan slechts om andrens schuld,
„ En vruchtloos heeft de vrome onze outers opgevuld
„ Met offergaven, die de Hemelgoden streelen!...
„ Komt, laat ons de eedlen aan den veegen dood ontstelen!
„ Opdat niet Kronos zoon in gloenden toorn ontaard',
„ Indien hij sneuvlen mogt, wijl 't Noodlot zelf hem spaart.
„ De stam van Dardanus mag lootloos niet verbloeijen.
„ Nog menig frissche scheut moet uit zijn struiken groeijen;
„ Want, wat ooit kroost Jupijn uit aardsche Gade ontving,
„ Altijd was Dardanus zijn teêrste lieveling.
„ Om deze voorkeur moet Eneas en zijn neven,
„ Door na- en nageslacht, de wet aan Trooije geven;
„ Maar Priams huis blijft bij den Oppergod versmaad."

Nu

Nu beet hem Juno toe: „ Pleeg met u-zelven raad!
„ 'k Bekreun mij weinig of hij leve of ga verloren.
„ Maar wij, wij hebben zaam met duren eed bezworen,
„ Wij, Pallas beide en ik, (de Hemel tuig' dien eed!)
„ Om nimmer een' Troojaan te redden uit zijn leed,
„ Ja, zelfs niet in dien stond, als 't Grieksche vuur zal blaken,
„ Om aan 't vervloekte Trooije een gruwzaam eind te maken."

Neptunus hoorde 't aan; de rede viel hem lang;
Hij laat haar daar, en snelt door 't digte speergedrang,
Bereikt al ras den oord, waar beide Helden kampen,
Omhult Achilles 't hoofd met zwarte neveldampen,
En smakt de kopren piek, van uit den beuklaar weêr
Getrokken, voor den voet des blinden schutters neêr;
Beurt fluks Eneas uit de laagte naar den hoogen,
Die over man en paard de rijen langs gevlogen,
Bereikt aan de uithoek van de strijdbaan eerst den grond,
Waar pas 't Kaukoonisch heer in 't klinkend harnas stond.

Nu sprak de God hem aan bekomen van 't ontroeren:
„ Verdoolde! welk een God kon dus uw' waan vervoeren,
„ Om 't strijdperk in te treên met Peleus grooten zoon,
„ Uw' arm te magtig, en het troetelkind der Goôn?
„ Ontwijk hem, volg mijn' raad, waar ge ooit hem mogt ont-(moeten.
„ Gij zoudt het met den dood, in spijt uws noodlots, boeten;
„ Maar na zijne uitvaart, dan, tart dan den fiersten vrij,

„ Want

„ Want geen Achaaijer die u vellen kan, dan

Hij zwijgt, en scheurt de wolk Achilles hoof
Het dunne mistfloers stuift verdwarlend weg v
De Held ziet gansch verstard, door 't plotslijk l
Terwijl de ontgloeide borst van spijt en grams
„ Waar ben ik, zegt hij, en wat wondren om
„ Daar ligt de piek, en hij, dien 'k zoo stond neé
„ Verzwonden... hier noch ginds!... is 't w
„ En zou Eneas ook de vriend der Goden zi
„ Maar 'k dacht, hun bijstand zou zijn zwetsen i
„ En echter... dan verga de bloodaard! hij g
„ Gelukkig van den dood in dit mijn zwaard t
„ Dan, vuren wij den moed in onze Achaaijer
„ En zien wij hoe de rest der Trooijers ons t

Met ijlt hij 't leger door, en roept van rij tot
„ Niet langer dus van verre, o Helden! kent
„ Kieze elk zijn Trooijer uit en vlieg' hem in
„ Hoe zou mijn arm alleen, hoe strijdbaar, hoe
„ Die duizenden verslaan, en man voor man v
„ De Krijgsgod zelf bezweek, Athene woedde
„ In 't slagten van dat heer, daar 't oog geen ei
„ Maar wat ik immer kan, wat lijf en ziel ver
„ Ziet gij Achilles doen, in 't heetst des strijd
„ En, langs 't ontschaarde rot, met sidderende

„ Staan beven, die dit staal durve onder de oogen zien!"

Maar Hectors forsche stem klinkt ook aan de overzijde,
En voert met mannentaal zijn benden aan ten strijde:
„ Trooijanen! dapperst kroost, gij roemrijk heldenbloed,
„ Vreest voor Achilles niet, noch voor zijn' overmoed.
„ Met woorden durve ik ook de Goden zelf braveren,
„ Maar, 't lemmer in de vuist, hoe zou die trots verkeeren!
„ Pelides tong bedreigt, maar 't hart faalt in 't besluit,
„ Van duizend plannen voert hij schaars een enkel uit.
„ Ik vrees hem niet, maar waag 't, hem rustig aan te randen,
„ Al stroomde een kolengloed uit zijne onleschbre handen;
„ Ja, waar' zijn vuist als vuur, zijn moed als gloënd metaal!"
Hij zwijgt. Men schaart zich digt in een, en steekt het staal
Met vreugdgeroep omhoog, 't juicht alles: „ Hector leve!'

Nu waarschuwt hem Apol: „ Uw fierheid wederstreve
„ Mijn' raad, o Hector! niet; wees wijs, vermijd Achil
„ Aan de eerste legerspits en 't hachlijkst speergedril,
„ Och! dat uw moed hem niet vergeefs te roekloos tarte!
„ Maar wacht hem, van uw volk bebolwerkt, uit de verte.
„ Zijn kling loert op uw hoofd, zijn spies aamt Hectors dood."
Hij zweeg, waarop de Vorst zich diep in 't heer besloot,
Beducht voor 't geen de God hem als noodlottig maalde.

Nu holde Achilles voort, die prooi op prooi behaalde,

Met

Met ijzren leeuwenkracht en brullend moordgeschreeuw.

Beneden Tmolus kruin, bestrooid met ijs en sneeuw,
Aanschouwde 't eerste licht in Hydas welvaartwoning
De brave Iphition, zoo veler volken Koning,
Otryntes wakkre zoon, uit Nimfenkoets geteeld,
Wien Naïs teeder liefde als 's Vaders evenbeeld.
Dan och! wat zegt het groot, wat de eer te zijn der Helden?
Slachtoffer van Achil, moest hij 't het eerst ontgelden:
De lans drijft hem door 't hoofd, dat splijtende openbuigt;
De grond bonst van zijn val, terwijl Pelides juicht:
„ Daar ligt ge, Otryntes zoon! gij strijdbaarst hoofd van allen!
„ Ver van uw Vaderland op vreemden boôm gevallen,
„ Den Hermus wijd ontvoerd, zoo ver van Hyllus boord,
„ En van uws vaders erf, dat visch- en boschrijk oord!...
„ Wat dwaasheid, Gyges meer en 's aardrijks schoonste dreven
„ Te ontvlien, om hier den dood voor Troije in de arm te (streven?
Hij stierf; reeds was het oog door duisternis vermand,
En 't paardgetrappel kneust het bloedig lijk in 't zand.

Nu kwam Antenors zoon door 't spits der krijgers breken,
Besloten om zijn' vriend te redden of te wreken.
Vergeefs! Achilles wondt den dappren in de wang,
De helm, hoe taai, bezweek voor de onweerstaanbren dwang
Der piek, die en metaal en bekkeneel doorvlijmde;
Het sijplend geil vloeide uit, Demoleon bezwijmde.

P Toen

Toen sprong Hippodamas, voor 't eigen lot beducht,
Ten legerwagen af, en zette 't op de vlugt,
Maar werd door de eigen hand in 't achterhoofd getroffen;
Men hoort hem brullende in zijn metvrien nederploffen;
Gelijk met naar gehuil 't gehorend offerbeest,
Door knapen voortgesleurd, op 't Helikonisch feest
Ontgorgeld nederstort, den Zeegod ten behagen;
Zoo brulde Hippodamas op 't oorlogsveld verslagen.

Zoo viel ook Polydoor, hij Priams kleinste zoon:
Zijn vader had hem streng den woesten krijg verboôn,
Bekommerd om den knaap, zijn ouderdom ten zegen,
Het jongste spruitjen uit zijn laatsten echt verkregen:
Maar hij, zoo rap van voet en hupplende als een ree,
Schiep, op den wedloop fier, zich zelven 't grondloost wee.
De dwaas, wien niemand ooit bestond voorbij te draven,
Streefde als een voordewind, hoogmoedig op zijn gaven,
Den voorpost reeds vooruit, en juichte in 't stout bedrijf;
Hij juichte ... 't ijzer snorde en joeg hem dwars door 't lijf,
Juist waar de gouden gesp den gordelriem vereende,
En dubblen weerstand aan den wapenkolder leende.
Zijn kniën knikken zaam, de nacht graauwt om zijn oog,
En 't donker floers des doods omsluit den wenkbraauwboog;
Het ligchaam neigt ter aarde, en hij met beide handen
Grijpt, wentlende in 't bloed, zijn stortende ingewanden.

Zoo

Zoo krimpende op den grond en worstlend me
Nog wroetend in den klomp, die 't open lijf c
Zag Hector hem, ô Goon! wat smart trof ooit
Zag broeder Hector daar den teergeliefden Bro
O! hoe dit treurtooneel de broederborst doorgr
O! hoe die scherpe vlijm en hart en nieren kli
De wraak gloeit uit zijn oog, hij durft niet la
Hij zal, hij moet dat bloed met 's moorders bl
Hij zoekt hem, zwiert de lans, die rij bij rij c
En slingert, vonklende als een bliksem in zijn

Pelides ziet hem, keert, en, 't kokend bloed i
„ Daar is die wreedaard, daar het hoofd der m
„ Die tijger, die mijn vriend.... ô smart, die 't har
„ Dank, Hemelgoden! dank! het heuglijk wre
„ 't Gedrocht ijlt zelf ter straf!" — Hij sprak,
Daar smart en woede en spijt gemengd op was
„ Tree nader, voort! maak spoed! zoo kort ge uw
(Dus raast hij Hector aan.) Maar Hector, onve
„ Pelides! waan niet, dat ik me als een kind la
„ (Zoo sprak hij fier en koen) gij zult mij niet
„ Door blooten woordenschimp of lage spottern
„ Die 'k, wilde ik 't blaffen kon niet minder b
„ 'k Waardeer uw' dapperheid, ze is boven mij
„ Maar de uitkomst is alleen aan 't Godsbesluit
„ Wie zwichte of zegeviert! Veelligt dat Hecto

„ Hoe zwak, hoe krachteloos, Achilles trots verneer'!
„ Haar spits is ook gescherpt, kan ook door harten boren.
„ Daar, proef het!" — IJlings sist en vliegt de speer naar (voren;
Maar Pallas weerde 't af, en stuurt ze zacht en zoet,
Met fluistrende ademtogt weêrom voor Hectors voet.
Nu schreeuwde Achil en stortte op 't voorwerp van zijn woede,
Maar 't was Apollo, die den weereloozen hoedde;
Hij zwachtelt wolk in wolk (een God valt alles ligt!)
En hult het veege hoofd in nevlig schemerzigt.
Tot driewerf poogt Achil het tooverbeeld te vinden,
Tot driewerf vat hij lucht en geeselt in de winden;
Ten vierden, razende en verstoken van zijn buit,
Der ijdle schim ten spot: „ Vervloekte!" riep hij uit,
„ Zoo zweefde u andermaal de dood op mond en lippen,
„ En nog, ô Booswicht! moest uw romp die dood ontglip- (pen!...
„ Apollo heeft dan weêr uw zwarte ziel gered,
„ En hoorde, als elken kamp, uw godloos smeekgebed?...
„ Maar eerlang naakt de tijd, ô mogt hij spoedig naken!
„ Dat ze u dit zwaard, (ô Goôn, bestuurt het!) uit doe braken,
„ Vindt slechts mijn wensch bij één der Hemellingen grond!"

Nog sprak hij en met één werd Dryopus gewond
Door zijne ontzachbre speer, die, door den nek gedrongen,
Hem voor zijn voeten wierp, in 't bloedig slijk verwrongen;
Hierop Demuchus, sterk, in hand en voet vereeld,
Zoo vastgespierd, zoo groot, als waar 't een reuzenteelt;

Wat

Wat hielp hem 't al? de lans doorspleet de kni
De kling volbragt de rest, Philetors telg moe

Toen werden Bias zoons, Laogonus, door 't a
En Dardan door de spies geslingerd van hun p
Maar Tros, Alastors spruit, in bange vrees ve
Daar 't alles om hem valt, snelt zelf zijn noc
Hij loopt hem in 't gemoet, en schreit, en snikt
Terwijl hij jammerend zijns vijands kniën omar
In hoop, of door zijn blos, zijn teêre jeugd e
Hij, krijgsgevangen, nog het veege lijf behoud
Onnozele als hij is! die waant dat hij den man
Zoo weinig hem bekend, het hart vermurwen l
Hij, zalig, als hij slechts in zweet en bloed zic
Genoeg, het was Achil, en schonk hij ooit ger
Nog hield hij de armen om zijn voeten zaamge
Nog smeekt hij, en de kling voer hem door 't sm
Het gulpend bloed breekt uit, bepurpert kleed e
En eeuwge duisternis zweeft om de ontheimde
Terstond werd Mulius de nek bij 't regter oor
Doorregen, 't koper drong tot buiten 't linker d
Agenors zoon het hoofd, in éénen houw, van b
Tot onder aan den strot, in 't midden doorgekl
Dat heel het lemmer droop van bloed; Echeclus
Terwijl hem 't brekend vocht in oog en aadren
Hij viel, Deucalion met hem; de lans doorboord

De handpalm tot den knoop van 's elboogs vezelkoorde;
Zijn arm hing flets bij 't lijf ter neêr; nog stond hij pal,
Den dood trotserend, die hem reeds verwees ten val.
Hij stond, en eensklaps voert het zwaard in ééne snede
Zijn hoofd en helm en kuif en halven schouder mede;
Het lijf valt schedelloos, 't gebroken wervelvat
Ontlost het druppelend merg, dat romp en zand bespat.

De zoon van Pireus van de vruchtbre heuvelklingen
Uit Tracen, voelt de speer door long en nieren dringen,
Valt van de strijdkaros, en Rigmus was niet meer!...
Zijn wagenmenner zag 't, en koos den wederkeer;
Hij wendt zijn rossen fluks, maar moest in 't ommewenden,
Het achterhoofd doorpriemd, zijn strijdbaar leven enden,
Daar stortte Arithoüs. Het paardenspan, vol schrik,
Springt, steigert, en vertrapt zijns meesters lijk in 't slijk.

Gelijk het ploendrend vuur, door geen geweld te dooven,
En bogt en kroebt doorwoelt, langs berg en steenrots kloven,
De dorre rijzen blaakt, en kneisterend verslindt,
Met vlam en kronkelrook, op 't hitsen van den wind,
En heel het boomrijk woud verteert met struik en loover,
Zoo woedde Achilles lans de purpren velden over;
Hij zelf, een' God gelijk, stond bliksemend op zijn koets,
De hoef der rossen plaste en klotste in stroomen bloeds;
De dissel was er van geverfd, de wielen rolden

Met

Met stralen overspruoeid, die langs hun assen stc
Een berg van lijken, digt met schilden onder e
Vermengd, werd kort en klein vermaald en plat
Zoo zien we een' Akkerman zijn breedgekolde
Den dorschvloer op en neêr den vollen teugel
Het sleetuig schuurt en kneust de halmen versc
En klieft den bast van stroo, die met den wind
Het osgetrappel stampt de garstaar uit zijn' stop
Den dorscher streelt zijne oogst in 't hijgend zwee

Zoo vierde Achil den toom in 't lesschen van z
Met opgeheven vuist, door slijk en bloed bem
En juichte, en zegevierde, in 't hollen van de
En 't slingren van zijn speer de strijdbaan rondg

P 4

RODRIGO DE GOTH,

KONING VAN SPANJE.

Fragment.

RODRIGO.

EERSTE ZANG.

Sints lang reeds steeg de kreet van Spanje
Ten hoogen hemel op: heur maat was volge
Van dolle wraak bezield om 't schenden va
Gaf Juliaan zijn volk aan vreemd geweld te
't Was niet het schuldloos bloed door wreed
Vergoten, dat den wrok in 's Graven borst
't Was niet om 't ijzren juk voor 't Spaansche
Waar onder 't hoon en smaad op eigen bode
Neen, 't was om de eer zijns bloeds op 's Ko
Ach, heilloos was het uur, dat hy, in trou
Afvallig, en verwoed, zijn Vaderland en Vo
Aan 't Maurkaansche zwaard ten offer leevre

Gelijk een sprinkhaanzwerm, van uit Afrikes
Door 't Zuiden voortgezweept, zoo stortte op S
Der Muzelmannen macht, onnoembaar in ge

Van wijd en zijd vergaârd, zwoer alles Spanjes val.
Hier zag men Syriërs en woedende Tartaren
Met Kopt en Saraceen en Perzen samenscharen;
Den donkren Mauritaan en Griekschen renegaat,
Door 't waangeloof vereend in onverzoenbren haat,
Door blinden ijver sterk en stout door jonglingskrachten.
Een bende, toomloos dol in 's schendig deugdverachten,
Wien 't vloekbaar ongeloof 't geweten-zelf misleidt,
Bedwelmt, en zwijgen doet by 't allergruwzaamst feit.

Aaloud vermaarde rots, gy, Kalpe, zaagt hen naderen;
Gy zaagt hen aan uw voet hun krijgsmacht saamvergaderen;
Nu zult ook gy uw naam van de aard zien weggevaagd,
Een naam, dien gy naar Goôn en fiere helden draagt.
Saturnus, Bromius, en die deez rotsen scheurde;
En, die 't gedrochtlijk hoofd tot aan heur toppunt beurde,
Veelarmige aardenzoon! uw nagedachtenis
Gaat onder, nu dit erf de roof van Mooren is.
Des overwinnaars naam zal steeds uw kruin bevlekken,
En gy zijn zegepraal ten eeuwig denkmaal strekken.
Gy zaagt hun aantocht, zaagt op 't rampvoorspellend pad
Hun kielen met het schuim van 't golfgebruisch omspat;
Hun zwarte benden zaagt ge uw oeverzand verdonkeren;
Des ongeloofs banier van uwe kusten flonkeren:
Gy zaagt hun fieren dosch en witten tulbandpraal;
De schilden, rijk van goud, en 't glinstrend oorlogsstaal;

De

De trotsche harnaspracht, en 't Syrisch heldenwapen,
In 't gloeiend zonnelicht tot enkel goud herschapen.
Het windtjen stoeide zacht met de uitgerolde vaan,
Godslasterlijk ontplooid in overmoed en waan.
Helaas, straks woei de dood op d' adem van de winden
Gelijk een pestgloed om, tot moorden en verslinden;
Toen zoog d' ondoofbre zon, met de uchtendpareldrop,
Den giftwalm van 't verderf door lucht en dampkring op.

Toen sloeg het uur van straf; toen stortte 't rijk der Gothen!
De lang weêrhouden wraak was eindlijk neêrgevloten.
De bleeke hongersnood en 't smetgift sloop steeds voort;
En 't kankerend verraad, verwantschapt met den moord,
Had merg en zenuwkracht van Spanjes rijk verslonden.
Maar bittrer vijand nog, met dezen saamverbonden,
Stond op tot wederwraak: de gruwlen zonder tal,
Gewetenloos gepleegd, verzegelden den val.

Doch, derfden zy den staf, 't was roemrijk en met glorie!
En nimmer zal haar val in Spanjes rijkshistorie
Den naneef blozen doen. Reeds vier paar dagen lang
Had, van het morgengraauw tot 's zonlichts ondergang,
De dolle strijd geduurd: nog wist men van geen zwichten.
Als plotsling 't zwart verraad met hare onzichtbre schichten
De krijgskans hellen deed. De vijand won den strijd,
En 't leger ging zijn macht, maar niet zijn glorie, kwijt.

Men

Men vindt Rodrigoos hengst, zijn trotschen oorlogswagen,
Aan Chrysus oeverzand, en waant den Vorst verslagen.
De helmkam lag vertrapt, vergruizeld in het stof,
Die steeds in 't dichtst gevecht het oog der zijnen trof,
Ten gids strekte en gelei; wie twijfelde aan zijn sneven?
Men waant des Konings lijk den vloed ten prooi gegeven
Met Moor en Kristenbeld, tot bergen saamgetast
In d' opgevulden stroom, die aan den boord ontwast.
Hoe streelend moest die waan den overwinnaar wezen!
In d' overmoed der vreugd, ten hoogsten top gerezen,
Gaf hy aan Chrysus stroom, bepurperd van het bloed,
Zijn zegepraal ten blijk, den naam van *Vreugdevloed.*
De Gothen achtten mee hun Koning omgekomen.
Men hoorde geen gebeên hun van de lippen stroomen:
Geen lijkdienst werd gevierd; men toog geen rouwfloers aan,
Maar laadde op hem alleen al Spanjes gruweldaân,
En vloekte hem in 't graf, als de oorzaak van dit lijden.
Heldhaftig stond de Vorst, onwankelbaar in 't strijden,
En joeg de zege na. Dan, toen de hoop verdween,
Zocht hy verwoed den dood door 't dichtst der drommen heen.
Vergeefs! de schicht, de speer, vloog treffloos om zijn slapen:
Het staal klonk vonkend af van helm en oorlogswapen:
Om niet gevoelde hy zijn hoop en kracht gespild.
Hoe! (riep hy moedloos uit) rust dan des hemels schild
My, heilooze, op het hoofd, die 't vloekbaar licht my spaarde!
Hy wierp de teugels van zijn oorlogsros ter aarde,

En

En hief de handen op, onzinnig in 't gebed:
„ Deze eenige genâ ik smeek de dood 't ô red,
„ Ja red my, hemel, van het leven; hoor mijn beden!
„ Vergete ik in den dood het geen ik heb geleden!"
Dus roept hy luidkeels uit in wanhoop van de smart.
Een heimelijke stem gaf andwoord in zijn hart:
Zy sprak van d' oordeelsdag, van straf, en van ontfermen;
Van redding en behoud voor die in 's Heilands armen
Zijn toevlucht zoekt en troost, hoe ook met schuld bevlekt.
't Was doodsangst; maar toch hoop, weldadig opgewekt!
't Was, of een straal van licht door 't duister heen kwam breken
En 't reddend kruis bescheen, 't erbarmen Gods ten teeken;
Doch op dat oogenblik volgde ondoordoordringbre nacht.
Nog nimmer had de vrees met zulk een bliksemkracht
Rodrigoos ziel verrast. In diepe smartvervoering
Stort hy den zadel uit, bewustloos door de ontroering
Wat slag hem heeft geveld, en of hem 's hemels hand
Dan wel een menschlijke arm had neergeplofd in 't zand.
De keten die zijn vuist om 't zwaardgevest beklemde,
Ontstrikt hy, stijf van 't bloed dat in heur schakels stremde;
En 't kleeft hem in de vuist, wanneer hy 't wegwierp, vast.
Zijn koninklijk gewaad, thans haatlijke overlast,
Zijn hoog betopte helm waarvan de pluimen zwieren,
En 't borstpantsier, bewrocht met Indus flonkervieren,
Versmijt hy, en ontneemt een doode 't schamel kleed,
Omwikkelt zich, en vlucht, waar hy geen berging weet.

De

De vallende avondstond begunstigde zijn schreden;
Geen nachtrust brengt hem rust voor de afgematte leden;
Nog immer vliedt hy voort, onzeker van zijn spoor,
De naklank van 't gevecht nog dondrende in zijn oor,
En de akligheid des doods nog zwevend voor zijne oogen.
Hy ziet zich wijd en zijd van zwart verraad omtogen;
En d' afgrond opgespard, die vuurvlam blaakt en gloed,
Bij elken nieuwen tred zich oopnend voor zijn voet.
Soms wekte hier en ginds eens vluchtlings angstig kermen,
Bezweken op den weg, en smeekende om erbarmen,
Hem uit dit droomgezicht; dan bleef hy roerloos staan
En riep, met diepen zucht, den naam zijns Heilands aan.
Die naam, dat zielsgebed, was 't eenigst dat zijn lippen,
Zijn overkropte borst, weldadig mocht ontglippen.
Dan zag hy aan het kruis zijn Heiland vastgehecht,
En hoorde, van zijn mond, hem redding toegezegd;
Hem-zelven opgewekt om in de bloedstroomplassen,
In 't alverzoenend nat, zijn schuldsmet af te wasschen,
Dat Jezus borst ontvloot als uit onpeilbre bron.
Geen reiziger zocht ooit by gloende middagzon
Zoo hijgend naar de beek als thands Rodrigo smachtte
Naar 's hemels levens-teug, waarvan hy redding wachtte;
Maar de afgrond, ja de hel, en erger dan de hel,
Trad tusschen God en hem, in 't foltrendst zielsgekwel.
Ja, gruwbrer dan de zwerm van 't krassend roofgebroedsel,
Dat om zijn schedel zwiert, verhit op bloedig voedsel,

Zag

Zag hy Florindes beeld dat tusschen beide trad
Met d' uitgeslagen arm hem weerende van 't p
Dat tot verzoening voert. Met de oogen nog
En de eigen stervensangst op haar gelaat geschi
Waarmeê ze in 't heilloos uur, na 't zwichten voor
Den vloek des hemels op hem neêr riep ... ô
Wat bange nachtwaak! en geen uchtend bracht verk
De neêrlaag was bekend, en jammer en versch
Vloog voor den Koning uit. De zwakke grijza
Uit de onverweerbre hut in d' algemeenen nood
En hoopte een veilgen wijk by muur en trans te
Het wichtjen gilde en vluchtte op waggelende
De weeûw, de moeder vlood, haar kind aan 't l
Nog nimmer zag een feest, met koningspracht
Nooit heilige ommegang, in 't oppermachtig R
Met zulk een menigte de wegen overstroomen.
Al wat het zwaard ontkwam, ontvluchtte thand
De kranke, aan 't bed geboeid, ten wissen doo
Bleef eenig achter, en vertwijfelde aan het leve
Den kreuple ontviel zijn kruk, door doodsangst voo
Zy die op gistren pas haar zuigling 't daglicht
Zoekt hijgend naar eên wijk in bosch of bergsp
En zy, de zwangre eilaas! wier nooduur heeft
Stort gillende op den weg, bezweken onder 't
Der worstelende last! Dit schouwtooneel van no
't Geen thands de dageraad alom voor 't oog on

Deed 's Vorsten weedom nog tot hooger toppunt klimmen
Dan die ontzetbre nacht, die met haar jammerschimmen
Zijn ziel gefolterd had. Deze aanblik was te wreed:
't Was meer dan stervensangst, 't geen thands zijn boezem leed.
Zijn overweldigd hart smolt weg, en ijlings wendde
Hy zich met siddring af van de onverduurbre ellende.
Hy richtte 't uitzicht niet op burcht of vestingmuur,
Maar zocht de onwrikbre rots van onvergangbren duur;
En zwierf, steeds zonder doel, onwetend langs wat wegen,
Tot eindlijk de avonddaauw op de aard was neêrgezegen.

Dus zwerft de vluchtling om, reeds zeven dagen lang,
Van 't graauwen van den dag tot 's zonlichts ondergang:
Zijn spijs is de eikelnoot; de vijgplant, zijn verkwikking;
Of 't zoet der wijngaardloot die, in de doodsverschrikking
Van 's vijands nadering, verlaten, eenzaam stond
Te dorren, half vertreên op zijn ontvolkten grond;
Door zwermen afgeweid van hongerige vossen,
Die wortel, blad, en stam verwoestten, met hun trossen.
De hand des hemels bleef hem sterken in zijn smart
En zalfde wat hy leed. Zijn diepgetroffen hart
Putte uit de stervensangst die 't foltrend hield benepen,
Een bovenaardsche kracht, die 't leven voort deed sleepen.
Reeds was ten achtsten maal, hem de avondstond gedaald
Op dees rampzaalge vlucht. Hy vond zich voortgedwaald
Tot Anas oever. — Hier, by stille kloostermuren,

Vel-

Vertoeft hy op de nacht in eenzaam smartverdu
't Was in de vespertijd, als 't heilig avondlied
Door wanden dringt en lucht; dan thands verneem
Daar klinkt geen vesperklok, geen menschenstem,
't Was stilte wijd en zijd, als by der dooden s
Door niets dan 't stroomgeruisch der wateren g
En 's eibers vlerkgeklap, die door het luchtruim
Met uitgeslagen wiek, om op de torentransen
Zijn pas ontsproten jong voor roovren te versch
Geheel de broederschap was op het noodgeruc
Van 't naadrend oorlogszwaard naar Merida gev
Om in haar sterken wal hun bange kwekelingen
Te bergen voor den moord, die 's vijands oorlo
Verspreiden op zijn tocht: 't was alles stil en l
Een grijze munnik slechts wiens hoofd reeds graf
Bleef achter, geen gevaar, geen aardsch gewel
Aan 't outer Gods verknocht, dat hy met geest
Vermocht zijn hart zich niet te ontscheuren aa
Hem, dacht hy, voegde 't hier te wachten op
Die 't Ongeloof verspreidde in dolle spoorloosh
Gewillig, in de rij der martelaars te treden
En 't leven af te staan. Dus toefde hy alleen,
En sterkte zich 't gemoed door troostende gebe
Hy voedde de outerlamp, doorwakende de nac
En vierde 't kerkaltaar met ijvrig dienstbetracht
En zond den lofzang op wanneer 't zijn plicht

Deze aaklige eenzaamheid die grensde aan graf en dood,
Werd twee paar nachten lang en twee paar lange dagen
Verduurd; de Godsman wist van wanklen noch vertsagen.
De hoop op de eeuwigheid, waar al zijn uitzicht lag,
Wies aan tot hemelvreugd! By 't hellen van den dag,
Trad hy de poorten uit der Godgewijde muren.
Verlangend, uitziend naar de Mooren, telt hy de uren,
Te langzaam in hun loop voor 't hart dat hijgt en brandt
Naar 's martlaars gloriekroon. — Daar lag in 't mulle zand
Rodrigo voor het kruis, half knielend neêrgebogen,
Zijn arm om 't hout geklemd; met opgeheven oogen,
Waaruit een tranenvloed op de aarde nederstort.
't Zijn de eerste druppelen waar door zijn zielsangst wordt
Verlicht: hy voelt zijn hart, van winterijs omklonken,
Door d' invloed van omhoog als t' eenenmaal ontvonken.
Hy scheen te bidden, maar de droeve bad niet; neen,
Zijn boezem gaf slechts lucht aan tranen en geween:
Geen andere offerand vermocht zijn ziel te brengen.

De heilig ziet met smart dat talloos tranenplengen,
En heft hem van den grond, en voert hem minzaam meê
Tot in het kerkgesticht, thands nog 't verblijf van vreê.
Voor 't outer houdt hy stand, en wijst hem op d' Ontfermer,
En beurt hem op met troost in naam van dien erbarmer.
In naam van dit zijn beeld, aan 't bloedig kruishout vast,
Bezweert hy 't moedloos hart, der zonden zware last

Daar

Daar neêr te leggen aan diens voeten, vol vertrouwen.
Hier (voer Romano voort,) zal my de Moor aanschouwen.
Hier toeve ik op zijn komst, en toef hem welgemoed,
Op dat ik van zijn hand door 't plengen van mijn bloed
Den purpren gloriedosch des marteldoms aanvaarde!
Hy die den zondaar redt, wat schuld hem ooit bezwaarde,
Hy voerde uw stappen hier, op dat gy redding vindt.
'k Betrad dit leergesticht als driepaarjarig kind;
Thans dekt mijn grijze kruin een sneeuw van tachtig jaren,
Gewijd in dezen muur aan 's Heilands kerkaltaren;
Maar nimmer zag mijn oog zoo neêrgeplet een hart,
Nooit boetling zoo verscheurd door wroegings foltersmart!
Mijn broeder, wanhoop niet: want God is u genadig;
Hy zond u hier om troost. Ook my was hy weldadig:
Hy geeft me eên zondaar te verzoenen met zijn God,
Tot allerjongste daad by 's levens naadrend slot.

Rodrigo stort zich neêr en wil, maar kan niet spreken.
Hy ligt aan 's grijzaarts vóet in diep berouw bezweken.
„ Ach barst hy eindlijk uit, gy ziet hier aan uw voet...
„ Gy ziet...." zijn adem stikt, en de ijzing stolt hem 't bloed.
Herinn'ring doet zijn stem in d' engen boezem stokken;
De rilling van een koorts doet heel zijn ligchaam schokken.
Stuiptrekkend van de smart, vermant hy zich, en slaat
Zijn trillende armen uit, ten hemel; zijn gelaat
Opbeurend van den grond, als wilde hy 't verdragen,

Dat menschlijke oogen thands zijn zielsverneedring zagen.
„ Gy ziet (dus roept hy uit) aan uwen voet gekromd...
Rodrigo; ... hem, den Goth!" — Dus spreekt hy, en ver-
(stomt;
Doch de enkle naam volstond, wat had hy meer te ontdekken?
„ Gy ziet (dus voer hy voort) hem die zich dorst bevlekken
„ Door 't schandlijkst gruwelstuk: den schender, die 't erkent,
„ De onzaalge schuld te zijn van deze ontzetbre ellend!"
Hy zwijgt, maar blijft geknield, en roerloos neêrgebogen.
Zijne armen zinken neêr, en toevend, heft hy de oogen
Naar 's heiligen gelaat, als hing in dees zijn nood,
Van de uitspraak van die stem, het leven of de dood.
De grijzaart bleef de nacht doorwaken aan zijn zijden,
Bad met den boetling meê, en lenigde het lijden
Van 't diep gewond gemoed; tot eindlijk weêr de hoop
Op redding en behoud zijn boezem binnensloop.
Romano beefde nog voor wanhoops smartvervoering;
Hy zag zijn worstling aan met deernis en ontroering:
Hy zag de flaauwe hoop zoo licht op nieuw gesmoord;
En voelde, dat hy nog by dees zijn weêrgeboort'
Zoo min als 't staamlend kind eens hoeders zorg kon derven.
Alwijze! (roept hy uit,) ik had gewenscht te sterven! —
Ik hoopte op heden nog het blijd Hozannalied
Te zingen voor Uw throon: dan neen, Uw wil geschied'!
Thands geeft ge uw knecht op nieuw weêr teedre en dierbre
(plichten;
Gy, zegen my dit werk! ik zal het trouw verrichten.

Nu

Nu gordt hy voor den tocht zijn zwakke lend
En neemt het moederbeeld van 't plechtig heil
Met eerbieds diep ontzag: dit (zegt hy) zal o
Behoeden voor gevaar, en hemeltroost verspre
Op ieder distlig pad bestemd voor onzen voet
Tot ons des Hemels gunst een wijkplaats vind
Vrees niets, Gods almacht waakt: Hy zal ons hul
Wy trekken in Zijn naam! Nu toog het tweet
Aan de overzij' des strooms wendt zich Roma
Nog eens naar 's kloosters muur. Daar ziet hy
By d' eersten morgenstraal, gebroken uit de k
De Moorsche krijgsbanier rondom zijn muren
En 't ongeloovig volk in aantocht naar den w
Van 't siddrend Lisboa. — Het krijgstrompetg
En 't daavren van de trom, door 't windtjen
Klonk aan des waters boord, van de overzijds
Den reizigers in 't oor. Zy dubblen angst en
En streven de avondzon neêrzinkende in het v
Te moet, als kwam heur gloed van uit den h
Om 't moêgezworven paar den reisweg af te p
Dan, 's grijzaarts voet was zwak; zijn kracht
Op d' uitgerekten weg. Thands naadren zy d
Waar dappre Sacaru den Moor had afgeslagen
Met onverwinbren moed. Nu zy de muurtran
Van 't sterke Merida, verdween het bang gev
Thans halen ze adem, en bemoedigen elkaâr,

En trekken zachter voort, soms rustend van hun schreden,
Tot dat zy de overzij' des gouden Taags betreden,
En waar het stroomnat van Zezere welig vloeit. —
Daar, van Albardos top, met struiken ruig begroeid,
Ontwaren ze in 't verschiet zoo verr' het oog mag weien,
Het donkre pijnboombosch, de rijke bergvalleien,
En 't oogbekorend meir waar zich de Alcoa plengt
In Bazaas zilvren vloed, die 't nat, met haar vermengd,
In d' Oceaan verliest; en 't strand, waar naar zy zuchten
Als grenspaal van 't gevaar en 't krachtverzwelgend vluchten.

Na twee paar weken van hun droeve pelgrimstocht
Ontwaren ze onverhoeds aan 's oevers holle bocht
Een bergrots, hoog en steil. Langs naauw beklimbre wegen
Is eindlijk 't hijgend paar haar aâmloos opgestegen.
Zy vinden op zijn spits een onbewoonde kluis;
By 't nederige dak, een ruw eenvoudig kruis;
En, aan zijn voet, een graf: het droeg geen naam, geen teeken
Van hem, wiens asch 't omsloot. Van 't zwerven schier be-
(zweken,
Waar meer gewenschte rust! waar, meer verborgen wijk!
Waar eenzaamheid, zoo stil, van zegening zoo rijk!
Wat dierbrer dan een cel, door boete en hoop geheiligd,
Door 's Kristens stervensbeê voor 's warelds macht beveiligd,
Door de Englenrei bewaakt, die neerdaalde op die beê,
En voor den zondaar 't pad ten hemel open deê!
Van woesteny omringd, die echter vrucht mocht geven,

En

En vlietend vochtkristal, ter welbron uitge
Waar wenschelijker wijk! Ter zijde blonk h
In glinsterende glans langs 't uitgebreide str
Gelijk een zilverplas in 's middags zonnestra
De ontzachlijke Oceaan lag voor hen, in zi
Door de Almacht vastgelegd. In ieder goll
Dat in deze eenzaamheid te rug klonk van
Scheen hy in 't jubellied, met bruischende
De wondren van Gods hand eerbiedig uit te
En viel by 't stil gebed met grove tonen in,
En stemde 's boetlings hart tot enklen hemel

Naar het Engelsch van SOUTHEY.

DE ZELF-OPOFFERIN

VAN

CHARLOTTE CORD

VOORGELEZEN TE DORDRECHT

IN HET GENOOTSCHAP

DIVERSA SED UN

(*) MARIA ANNA CHARLOTTA CORDAY was een
Zij woonde te Caën, in het departement Calvad
van daar gansch alleen naar Parijs, met het voorn
zuivere liefde voor de regtvaardigheid en het gelu
lands, den bloeddorstigen JAN PAUL MARAT van
berooven. Zij volvoerde dit stout besluit ook w
ouderdom van vijf en twintig jaren, op den 13
maand des jaars 1793. — Men zie het breedvoerig v
hetwelk in deze dichterlijke beschrijving getrouw
de Tafereelen van de Staats-Omwenteling in Fra
bl. 244 *volgg.* — J. A. de Ségur, *Les Femmes* T.

Quae mulier sceleratum ac perniciosum civem occidere non auderet, si periculum non timeret.

CICERO in Orat. pro Milone.

CHARLOTTE CORD

'k Zing in een' teedre Maagd den geest der gr
Die voor hun vaderland den dood op de oorl
Met blijdschap tegentreên in onbezweken mo
En — sterven! — maar besprengd met 's vijands s
Wie is zij, die, door 't vuur gedreven
Dat in haar boezem golvend vlamt,
MARAT den doodsteek heeft gegeven,
Dien spring van 't moordgeweer verl
Hoe? kunt gij naar dien naam nog vrag
Zij overleeft het eind der dagen,
En zweeft op vleug'len van de Faam
Zij zweeft, op wolken voortgedreven,
Met heilgen hemelglans omgeven:
CORDAY, — zoo klinkt haar helden-n

Gij, die op wolken rijdt, omhuld van zonnestralen,
Charlotte! moge uw Geest in nev'len nederdalen,
En weem'len om mij heen, — gelijk een lente-lucht,
Die in den avondstond mij koelt en zacht bezucht!
Dat zal me een gloed in 't hart ontsteken,
Een gloed, die spelend krachten krijgt,
Die, waar de krachten mij ontbreken,
In dartelende vlammen stijgt.
Spaar, Zanggodin! uw rustloos woelen!
Charlotte alleen moet ik gevoelen
In dit, mijn hart-uitstortend lied!
Als Zij mijn dichtâar niet doet bruisen,
Mijn lofdicht-galm verrukkend ruischen,
Dan helpt mij ook uw invloed niet!

Corday! hoe zagen U Calvados schoone streken,
Nog naauw den zachten blos, den glans der jeugd ontweken,
Met edel vuur in 't hart, met Amazonen-gloed
De borst voor regt en deugd ontvlamd in heldenmoed!
Hoe zaagt gij gansch Parijs versmeten,
En de Onschuld aan de Hel ten buit!
De grond, door 't zonnevuur gespleten,
Dronk bloed, en zoog de lijken uit.
Daar voelt, in 't bloeijen van haar dagen
Corday zich door een vuurstroom jagen,
Een vuur, dat onuitbluschbaar woedt,
Dat door haar borst blijft vlammend woelen,
Maar dat, door meer nog zee te koelen,
Marat zal blusschen met zijn bloed.

Hoe

Hoe staat zij daar gejaagd, door schrik en wraak gedreven!
Zij spreekt: „ Mijn vaderland! waar is uw moed gebleven?
„ Moet ik dan, ik, een' vrouw, een' werelooze maagd,
„ Moet ik, Charlotte, 't zijn, die redt, als Frankrijk klaagt?
„ Ach! ik alleen? — Welaan 'k wil toonen,
„ Hoe 't Vaderland me aan 't harte gaat.
„ 'k Wil, Frankrijk! U met lauwren kronen,
„ Wier glans een zonlicht achterlaat."
Zoo denkt, zoo spreekt ze, en onder 't spreken
Glanst, — als een star, die door komt breken,
Door de oopning van een' zwarte wolk, —
Glanst vurig 't weêrlicht van hare oogen,
En ziet ze, in blijdschap opgetogen,
Een' glinstring over Frankrijks volk.

*

Maar hoe, wat draalt Corday! — Charlotte schijnt te vreezen!
Geen vuur straalt meer in 't oog, noch bliksemt in haar wezen!
Ziet! hoe die wang verbleekt! Ziet! hoe dat oog verflaauwt!
Ziet! hoe, terwijl zij spreekt, de smart haar wang bedaauwt!
„ Voor wien! mijn Vader! moet ik leven?
„ Voor U, of voor het Vaderland?
„ Gij hebt het leven mij gegeven,
„ En Frankrijk eischt het van mijn hand!
„ Ach, waarom moet ik Dochter heeten?
„ Of, kan 'k u, Frankrijk! niet vergeten!
„ Wat voel ik in mijn boezem woên?
„ Daar zie ik de Onschuld op mij staren!
„ Hier, Vader! uwe grijze haren! —
„ Wat — Vader! — Frankrijk! — zal ik doen?

Zoo

Zoo voelt zij hier tot hulp der Onschuld zich gedreven;
Dáár trekt de band van 't bloed! — Charlotte! kies het leven!
Ontzie de roos der jeugd, die op U bloost en gloeit,
En voel dien band, die U aan uwen Vader boeit! —
Vergeefs! het bloed stroomt heen en weder,
En kookt, en bruist haar in 't gezigt.
Hoe schokt haar boezem op en neder,
Hoe vlamt haar oog als 't bliksemlicht!
„ Waar bleef mijn moed? wat deed mij dralen?
„ Natuur stelt aan geen helden palen,
„ Als de Onschuld hen om redding smeekt."
Dus spreekt Charlotte, en, onder 't gloeijen,
Voelt zij zich toch een traan ontvloeijen,
Een traan, die voor haar Vader leekt.

*

Nu kleeft haar ziel niet meer aan stem van harp en zanger,
Maar is in 't uur des nachts van schrikbren doodgalm zwanger,
En naauwlijks heeft de zon der bergen kruin bestraald,
Of ziet! Corday rijst op, en heeft haar togt bepaald.
Nu gaat zij, in haar ziel bewogen,
In stilte, waar haar vader rust,
Waar zij hem, met een traan in de oogen,
't Vaarwel op de achtbre kaken kust.
„ Vaarwel! dus spreekt ze, 't hart moog scheuren;
„ Maar uw en mijn kortstondig treuren
„ Geeft eeuwge vreugde aan 't Vaderland.
„ Vaar wel!"... Corday! ach! 'k zie uw tranen! —
Maar juich! dra wapperen de vanen
Der overwinning in uw' hand.

Daar treedt zij uit het huis van heerlijkheid o
De toorn zweeft in haar gang; de wraak gaat vo
't Is alles eerbied-vol, waar zij de voeten zet.
De poorte van Caën springt los voor haren tr
De nacht had naar de Noordsche volke
Zijne armen vlugtend uitgestrekt.
De zon rees op, en had de wolken
Met gloeijend purper overdekt.
De morgendauw, aan de aarde ontvlote
Had gras en bloemen zacht omsloten,
En dekte met zijn gaas den grond.
Dat kleed werd langzaam opgeheven;
En gras, en bloem stond in het leven,
En hield een parel in den mond.

*

Charlotte wandelt voort door Frankrijks sombr
Maar Frankrijks nad'rend heil schijnt om haar he
In 't glinstren van den dauw, en 't lagchend
Aanschouwt zij Frankrijks jeugd, herrijzende
Hoe golft haar fiere borst van blijheid,
Door niets verdrongen, noch gesmoo
„ Ja Vader! 'k sterf voor Frankrijks vri
Dus juicht ze, en gaat heldhaftig voo
Reeds is Caën haar oog ontweken;
Nu, nu begint haar borst te ontsteken,
Nu kookt haar bloed, en stroomt, en
Zoo bruist, door stormwind opgestoken
Door dam en dijken heen gebroken,
Een zee, die over de akkers spoelt.

Zoo stormt het in haar ziel; — maar onder 't boezem-prangen,
Schept rust en stille vreugd haar schoonheid op de wangen.
Doch naauwlijks heeft Parijs zich voor haar oog ontdekt,
Of toorn, en smart, en woede is in haar opgewekt.
Daar ziet ze een bende zaamgeklonken,
En zamen voor 't kanon gezet.
Zij ziet ze in de arm des doods gezonken,
Door 't loot in éénen wenk verplet.
Zij staat, en gruwt, maar ijlings vlucht zij; —
„ Ach! was het morgen! morgen! zucht zij
„ Dan ligt het monster in zijn bloed!
„ Maar; — rust, bedaar, mijn schreijend harte!
„ Verkrop uw toorn en boezemsmarte!
„ Bedaardheid voegt aan heldenmoed."

*

Nu is haar gansche ziel gelijk haar hemelsch wezen;
Waar ernst, bedaardheid, moed en rust op staan te lezen.
Gelijk de zomerwalm naar storm en onweêr hijgt,
Zoo nadert zij de stad, verkropt haar toorn, en zwijgt. —
Parijs! Parijs! uw poorten open!
Corday's Charlotte staat er voor.
Het bloed, van 't moordschavot gedropen,
Liep voort en stroomde Frankrijk door.
Charlotte zag het dampen, stroomen,
Charlotte zag 't, en is gekomen
Met vrouwenwraak en heldenmoed.
Gij helden! buigt u voor haar neder!
Charlotte's maagden-arm is teeder,
Maar dompelt moorders in hun bloed.

't

'T Is nacht! Charlotte rust, met majesteit omhangen,
En zachtkens speelt de maan met tint'ling op haar wangen,
Ja glinstert om haar heen, gelijk een god'lijk vuur,
Terwijl haar dit gezigt verschijnt in 't morgenuur:
Daar, stapt zij op een kronklende adder,
Die steekt verwoed den kop omhoog,
En schuimbekt van vergiftig zwadder.
En vuur'ge kolen vlamt zijn oog:
Daar staat ze op 't veld, ziet zijn gevonkel,
En grijpt, en knijpt hem in den kronkel,
Vermorselt en vergruist zijn kop!
Nu stijgt ze, omhuld met frissche rozen,
Op wolken, die van eerbied blozen,
Met feestgezang ten hemel op!

*

Charlotte ontwaakt, en voelt haar vuur en moed herleven
„Deez' dag zal Frankrijk rust, zal Frankrijk redding geven!"
Dus spreekt ze, en neemt een dolk, en toetst zijn punt in 't hout;
En vestigt naar Marat haar gangen fier en stout.
Nu woelt en stuift het haar door 't harte!
Reeds waant zij 't monster voor haar voet,
Zich krommend, krimpende van smarte,
En kronklend kruipende in zijn bloed.
Daar staat zij op des moorders drempel!
„Woont hier Marat, in dezen tempel?"
Dus spreekt ze, „ik moet hem zien, terstond!"
Maar de argwaan staat op al zijn wegen
Als wacht, en houdt Charlotte tegen,
Ja, stoot haar bijna voor den grond.

Nu vraagt ze, en dringt, en bidt, en schreit, maar niets mag baten.
Gelijk een jonge leeuw zijn prooi zal achterlaten,
En langzaam henen druipt, wanneer zijn sprong mislukt,
Zoo keert Charlotte weêr, door spijt en smart gedrukt.
Zij gaat, en wankelt in haar treden,
En staat weêr peinzend stil, en weent.
Dan eens verdubbelt zij haar schreden,
Dan stuit ze, en staat weêr als versteend.
Zoo schudt een storm de hooge boomen,
Zoo schokt een stroom de waterzoomen,
En buigt, en kromt het zwakke riet:
Maar de eikenboom verheft zich weder;
Maar 't bruisend water valt weêr neder;
En 't buigen deert het rietjen niet.

*

Charlotte keert terug; de hoop bestiert haar gangen:
„ Ik bid u wachter," spreekt ze in bitter zielsverlangen,
„ 'k Bezweer u bij 't behoud en 't heil van Frankrijks staat,
„ Dat gij me, om snood verraad te ontdekken, binnen laat.
Haar stem, haar onschulds-blos en tranen
Doortintelen des wachters borst,
En weten zich een weg te banen
In 't hart, met eeuwig ijs omkorst.
Hij gaat. — Zij volgt door holle gangen,
Die nimmer 't licht der zon ontvangen,
Waar ied're tred in 't ronde klinkt,
Waar dikke damp de lucht verduistert,
Waar de adem langs de wanden fluistert,
En gonzende in den afgrond zinkt.

Char-

Charlotte's tred is moed, in toorn ontvlamd ter
Terwijl zij nederdaalt in 't hol van Frankrijks d
Zij stapt in 't slaapvertrek, onnaakbaar voor 't
Waar zich Marat verschuilt, Marat, der moord
Hier zit hij, hol en bleek van kaken,
Met oogen, vlammende van nijd,
Een moordregister op te maken,
En knarsetandt van woede en spijt.
Zijn mond bedekt een zwarte knevel;
Zijn adem stijgt in blaauwen nevel,
Gelijk een pestwolk, om hem heen.
Hij ziet Charlotte's onschuldswangen,
En blijft aan hare rozen hangen,
Bedaauwd, bepareld door geween.

Charlotte paart met moed voorzigtigheid te zan
Zit vriend'lijk naast hem neêr, en noemt hem vi
„ Marat! dus spreekt ze, uw trouw aan 't zuchte
„ Eischt deze koppen nog van uw geduchte h
„ Vertrouw mij, zegt Marat, 'k zal zo
„ Dat regt aan waarheid hulde doet.
„ 'k Gevoel het, langer niet dan morge
„ Dan duiken ze allen in hun bloed.
„ 't Valt hart, Charlotte! 't zwaard te
„ En door der burg'ren borst te jagen,
„ Maar Frankrijks heil gaat boven al.
„ En, — waarom ook voor moord geh
„ Als Frankrijk ooit, van kwaad gezuiv
„ In deugden heerlijk blinken zal?"

Nu kan Charlotte's toorn zich langer niet bedwingen,
Nu moet zij hem den dolk in 't moordend harte wringen. —
Daar vlamt haar oog van wraak! daar grijpt zij 't monster vast;
Daar heeft hare and're hand den scherpen dolk omtast.
Daar zinkt het mes hem op het harte!
Daar sist het door zijn boezem heen!
Daar buigt hij 't hoofd, en gilt van smarte!
En kruipt, en krimpt en kromt in een!
Daar vliegt zijn woeste blik in 't ronde!
Daar stroomt hem 't bloed uit d'open wonde!
En spuit omhoog en spat rondom!
Corday! welk offer van uw' handen!
En hoe herschept gij, onder 't branden,
Dit moordhol in een heiligdom!

*

Nu zal het Fransche volk Charlotte's moed beloonen;
Nu zal het, gansch verrukt, Corday met lauw'ren kroonen.
Daar staat zij, als de zon, in 't purper rijk getooid;
Daar staat zij, als een bruid met rozen overstrooid.
Ja, 't bloed al spuitend uitgespogen,
En op Charlotte's kleed gespat,
Heeft haar met purper overtogen,
Dat zijn de rozen op haar pad.
Ziet, ziet het, Frankrijks groote zonen!
Charlotte's hoofd moet gij bekroonen,
Indien gij helden kroonen zult.
Indien ge uw boezem voelt doorgloeijen
Voor haar, die Frankrijk doet herbloeijen,
Eén land, met lijken opgevuld.

Maar

Maar ach! Charlotte! — Neen, geen vuur do
't Gevoel is uitgedoofd, of smeult in zielesı
Waar moordzucht brandt van dorst naar schuld'

Daar kranst men geene trouw, noch deugd, no
Terstond door wachters aangegrepen,
Verwonderd over zulk een buit,
Vliegt, onder 't woeste henenslepen,
Een ieder zijne woning uit.
Charlotte, in 't midden der soldaten,
Stapt nu door volgepropte straten;
Maar alles wijkt voor haren tred.
Men voert haar langzaam voort, verw
Dat zulk een wolk de lucht doordond
En bliksemend Marat verplet.

*

Charlotte is naauwelijks ten kerker ingekomen
Of schrijft: „ Mijn Vader! 'k zie het leven
„ Maar 'k maakte Frankrijk vrij; onschuldig ben
„ De misdaad maakt de schande, en niet het ı
De maan ziet bleek; de starren zwijge
En schijnen scheemrende op het blad
Corday! hoe zie 'k uw boezem hijgen
En 't schrift met tranen overspat?
Hoe zit zij daar, zich zelve onwetend
En roerloos aan 't geschrift geketend,
Met oogen strak, als uitgeweend! —
Maar neen! daar klopt haar boezem we
Nu vloeit een traan weêr went'lend ned
Die lucht aan hart en borst verleent.

Des morgens zijn reeds vroeg de Regters neêrgezeten
En 't volk stroomt vreeslijk aan om 't regtsgeding te weten;
Het wacht; is eerbiedvol; — Corday's Charlotte komt. —
Ziet! hoe het alles zwijgt! — Ziet! hoe het al verstomt!
Daar staat, met majesteit omhangen,
Charlotte, en blikt de regtzaal rond.
De lente speelt haar op de wangen,
En kust haar rozen op den mond.
De lokken, die haar hals vervullen,
En golvend langs den boezem krullen,
Die statig rijst en zachtkens zwelt;
Dat teeder vuur van moed in de oogen!
Ziet, ziet het Regters! wordt bewogen!
Eer gij 't onbillijkst vonnis velt.

*

Maar neen! de Regter spreekt; zijn bloed bruist heen en (weder!
Zoo breekt een stormwind los, en velt den eik ter neder,
Maar 't lenteroosje bukt, de storm vliegt langs zijn hoofd,
En 't rijst weêr vrolijk op, van blad noch blos beroofd.
„ Spreek op, ontaarde dwinglandesse,
„ Ontbloot van menschelijk gevoel!
„ Spreek op, vervloekte moorderesse!
„ Spreek op, wat was uw heilloos doel?"
Zoo grimt haar ruw de Regter tegen.
Charlotte schrikt noch staat verlegen,
Schoon 't volk op 's Regters stem verbleekt.
Op nieuw begint haar borst te gloeijen,
Haar hart in woorden uit te vloeijen,
En dus is 't, dat Charlotte spreekt:

„ Toen

„ Toen ik het Vaderland op zijne grondpila
„ Geschokt zag, als een wrak, dat slingert
„ Toen ik het dierbaar bloed der slaafsche
„ Zag stroomen door het land, maakte ik d
„ Dit is de daad, waarop ik roeme,
„ Een daad van menschelijk gevoe
„ Dat Frankrijk mij zijn Redster noe
„ Dit, Regters! was mijn eenig d
„ Ik heb Marat het hart doorstooten
„ Zijn bloed met stroomen uitgegoten
„ Spreekt, Regters! is 't onschuld
„ Voor 't Vaderland mij prijs te gev
„ En 't Vaderland te doen herleven,
„ Dit is Corday's heldinnenmoed."

*

Hier zwijgt ze; en 't Fransche volk houdt z

Op U, der Regt'ren Hoofd! verwachting-v
Of staart, Corday! U aan, gekluisterd aan
Beängst, verbleekt, versteend! — Hoe hee
Gelijk, — wanneer de donder rommelt
Als 't land in zomerwalm verstomt
En ijlings door de wolken grommelt,
En in een stormwind vliegend kom
Gelijk de mensch dan staat te trillen,
Den schrik zich voelt door 't ligchaa
Verplet door de onverwachten slag;
Zoo joeg de schrik het volk door 't l
Toen 't zwijgende, in verlegen smarte
Op eens den Regter hoorde, en z

De Regter knarsetandt, in toorn en woede ontstoken,
En bliksemt in het rond, (zoo voelt hij 't bloed zich koken,)
En beeft, gelijk een riet, waar langs de stormwind fluit;
Gelijk een adderslang, die giftig zwadder spuit.
Hij spreekt: zijn stem is afgebroken,
Zijn woorden half in toorn gesmoord:
„ Wraak, mederegters! ha! gewroken!
„ Marat doorstoken! gruwelmoord!
„ Wraak, mederegters! wraak genomen!
„ Of zal het ongewroken stroomen?
„ Marat! uw bloed? — En 't land in nood!
„ Wat wilt gij, Regters! 't leven schenken?
„ Ik stem den dood! maar 'k volg uw wenken!"
En de echo is rondsom, — „ den dood!"

Het vonnis ligt geveld, en staat terstond geschreven;
De Regter zwijgt, maar 't volk staat, bleek van schrik, te beven;
Alleen Charlotte niet; geen woord, dat haar verschrikt;
Geen dood, die haar ontroert, die haren moed verwrikt.
Niets is er, dat haar kalmte stoorde;
Niets is er, dat haar toorn ontsteekt;
Niets is er, dat haar vreugde smoorde;
Niets zelfs, waarvan haar wang verbleekt.
Haar boezem golft bij 't vonnis hooren. —
Zoo golft op 't land het goudgeel koren,
Als 't, rijp voor 't oogsten, rijst en daalt;
Zoo kabbelt, door den wind bestreken,
Het water zachtkens in de beken,
Als 't lentewindjen adem haalt.

Nu

Nu wordt Charlotte weêr ten kerker heen
Zij ziet het Fransche volk, en, in de ziel
Betreurt ze in stomme smart den moed, die
En heft haar hemelsblaauw, haar god'lijk
Haar oog! — want ijz'ren boeijen
Haar zachte handen vast in een.
Een traan mogt haar gevoel verme
En zielenrouw; — een traan alle
Ziet, ziet het, Frankrijks groote z
Brengt zegepalm en lauwerkroonen!
Rukt los die boeijen van haar ha
Ziet, ziet haar boezem golven, glo
Een stommen traan haar borst bespr
Om U gestort en 't Vaderland!

*

Door 't midden van het volk, met wachters
Keert zij terug, en wordt op nieuw in 't
Tot dat de zonne reeds op purpren wolke
Die droevig nederzonk, en weenend voor
Hoe zie 'k de dampen nederzijgen!
Hoe drukt de heete lucht mijn bo
Hoe staat de bloem op 't veld te hi
En buigt het hoofd, en smacht v
Hoe zie 'k de wolken zaamgedrong
Opeengepakt, geperst, gewrongen,
Ziet! hoe de roos zich stervend k
Hoe wordt mijn boezem langs hoe
Hoe gaat de zon van donder zwang
Hoe zwijgt de schepping, en ver

Hoort, hoe de doodklok bromt, en heen en weder bommelt!
En grommend door de lucht haar doffe toonen stommelt!
Daar komt de doodkar aan; hoort, hoe ze in 't ronde post!
Hoe 't logge paard den hoef op dorre struiken ploft!
Daar gaat de deur des kerkers open,
Met slot en zware grendels digt;
De beul, nog versch met bloed bedropen,
Treedt in bij scheem'rend fakkellicht.
Charlotte ziet hem langzaam naderen;
Het bloed verstijft haar niet in de aderen,
Zij nadert rustig, onberoerd.
Zoo stapt een held den vijand tegen,
Ofschoon de bliksem van zijn degen
Den dood hem onder de oogen voert.

*

Ze is op de kar gestapt, die langzaam rolt, gestoten,
Geslingerd en geschokt, met wacht en volk omsloten.
De weg is volgepropt, en 't volk is momp'lend stom.
Zoo dommelt met gebrom een zwerm van bijen om.
Hoe rustig zit Charlotte neder,
Gehuld in plegtig rouwgewaad!
Hoe bloost haar wang, hoe zacht en teeder,
Gelijk de roos, die sterven gaat!
Ziet, hoe haar borst bij ieder zuchtjen,
Als door een spelend lenteluchtje,
Die blonde lokken golvend wiegt.
Hoe blikt zij neêr, en schijnt te weenen!
Zoo ziet een Engel voor zich henen,
Die bloozend voor Gods aanschijn vliegt.

De

De kar staat stil: — Daar gaat Charlotte
Niets weent! Niets? — Neen! 't gevoel m

Daar buigt Charlotte 't hoofd, en 't valle
Snijdt sissend door haar hals, en ploft op 't
Vergeefs, vergeefs nu, Frankrijks
Het hart door naberouw versche
Vergeefs, vergeefs uw lauwerkroo
En 't rollend hoofd weêr opgeb
Vergeefs van spijt en woede dronk
Daar zwijmelt ze, in haar bloed g
Der helden luister, Frankrijks ee
Vergeefs dat schaamrood spijtig blo
Weg nu die lauw'ren, kransen, ro
Corday, die edele, is niet meer

Maar hoe? — wat doet mijn boeze
Mij weenende aan het moordblok h
Wat drukt mijn borst, en treurt
Neen, neen! — den juichtoon aang
Vloeit ruischend voort! ja stroomt
Charlotte deerde 't moordblok nie

Daar vliegt zij, zwevende opgestegen,
De maan, en zon, en starren tegen,
En de aarde zwijmelt weg in 't niet.
Hoe streept haar glans met vuur die wegen!
Ziet, hoe die starren zich bewegen,
Waarop zij met haar voeten stiet!

*

Daar zweeft ze, omhuld van zonnestralen,
Door 's Hemels diamanten zalen,
Omstuwd van blinkende Englen voort!
Hoe gloeit mijn borst in 't adem-halen!
Hoe ruischt die galm der Englen-talen,
Hoe meer dan hemelsch! hoort het! hoort!

ALEXAN-

ALEXANDERS ZEGEFEEST.

NAAR HET ENGELSCH VAN DRYDEN.

) I. (

Het feest der overwinning klonk
In Perziës verslagen steden,
Door 't zegepralend heir betreden,
Waarvoor Darius magt verzonk:
Te midden van de pracht der Vorstelijke zalen
Zat op den hoogverheven troon
Philippus nooit verwonnen zoon
Met roos en myrth om 't hoofd, en om de gouden schalen
Omringde hem zijn wapenbroedren stoet,
En aan zijn zij zat schittrend in den gloed

Der

Der jeugd, der schoonheid, en der liefde,
De vrouw, die 't minnend harte griefde
Van den veroveraar.
Heil u, heil u, zalig paar!
Heldenmoed en deugd te kroonen,
Past alleen de hand der schoonen,
Past de hand alleen der schoonen,
Past de hand alleen der schoonen!

KOOR.

Heil u, heil u, zalig paar!
Heldenmoed en deugd te kroonen,
Past alleen de hand der schoonen,
Past de hand alleen der schoonen,
Past de hand alleen der schoonen!

) 2. (

Timótheus, aan het hoofd der zangeren,
'T Bezielend speeltuig in de hand,
Heft aan: de heilge vlam ontbrandt,
Om aller zielen te bezwangeren
Van hemelwellust. 't Lied begint:
Van Jupiter, van minnesmart ontzind.
De liefde voerde hem op aarde;
De vlammende opperhuid eens draaks verbergt den Vorst
Der Goôn, hij wringt zich aan de borst

Der

Der Koningin; die Alexander baarde,
En lescht zijn heete liefdedorst,
En schept een beeltnis van zich zelv', een Wereldkoning!
De dichter zwijgt: de Vorstenwoning
Weêrkaatst het juichen op die Godenmelodij,
En alles waant de Godheid-zelf nabij.
De Koning hoort, en wordt verheven,
Verheven tot een God,
Zijn bloote wenk tot een gebod
Waar aarde en hemel van moet beven.

KOOR.

De Koning hoort, en wordt verheven,
Verheven tot een God,
Zijn bloote wenk tot een gebod
Waar aarde en hemel van moet beven.

) 3. (

Nu stroomt de lof des Wijngods met zijn toon,
De lof van Bacchus, eeuwig jong en eeuwig schoon!
Daar komt de Godheid aangereden
In zegepraal. Trompet en trom
Begroet' zijn wagen van rondom!
Met vuur de Godheid aangebeden!
De blijde zachtheid van 't gemoed
Spreekt in den tintelenden gloed

Van 't jeugdig bloeiend wezen!
Zij zijn weldaad steeds geprezen!
Onuitspreeklijk is haar zoet,
Onuitputbaar de overvloed
Van zijn gaven,
Die het fel ontstoken bloed
Van den krijgsman laven.

KOOR.

Zij zijn weldaad steeds geprezen!
Onuitspreeklijk is haar zoet,
Onuitputbaar de overvloed
Van zijn gaven,
Die het fel ontstoken bloed
Van den krijgsman laven!

) 4. (

Die toon ontvlamt des Konings bloed;
De hoogmoed groeit in 't fier gemoed,
En voert hem voor den geest die wijdbefaamde dagen,
Toen voor zijn schrikkelijke slagen,
Wat vijand was, met siddring boog.
De kunstnaar ziet die woede stijgen;
Hij ziet den Vorst naar wapens hijgen,
't Gefronseld voorhoofd, 't vonklend oog,
Dat aarde en hemel daagt tot strijden.

Die

Die hoogmoed moet gesmoord, die drift bedaard.
Nu ruischt een toon, aandoenlijker van aard
Van uit de snaren des gewijden.
Hij zingt Darius, groot en goed,
Den Vorst, die eens heel Azië regeerde,
Wiens eer- en braafheidvol gemoed
Het onrechtvaardigst lot verneêrde.
Vervallen van den Koningstroon,
Door een ontmenschte hand verraden,
Ontelbre weldaân tot een loon,
Ligt hij in 't vlietend bloed te baden
Alléén, op 't naakte zand, in 't stervens-oogenblik.
Daar is geen mensch, zelfs om den laatsten snik
Des edlen Konings op te vangen.

Daar zit nu de veroveraar,
Verwonnen door den kunstenaar,
Geketend aan zijn zangen!
Zijn ziel doorzag 's lots wispelturigheên,
Een zucht is aan zijn borst ontgleên,
Een traan gloeit op zijn wangen.

KOOR.

Daar zit nu de veroveraar,
Verwonnen door den kunstenaar,
Geketend aan zijn zangen!

Zijn ziel doorzag 's lots wispelturigheên,
Een zucht is aan zijn borst ontgleên,
Een traan gloeit op zijn wangen.

) 5. (

De Dichter zegepraalt: zijn hand
Zal malscher toonen nog doen hooren:
De deernis is aan mingevoel verwant:
De treurzang zweeg: de zang der liefde wordt geboren.

„ De oorlog is een schakel jammren; roem, een flikkring die (niet baat,"
Dartelde het lied des dichters in zijn Lydiaansche maat,
„ Waartoe steeds de vuist te klemmen om dat moordgeheiligd (zwaard?
„ Is 't tot eindeloos verdelgen, of veroveren van de aard?
„ Is zij, aan uw wet gekluisterd, u niet waardig het genot?
„ O, versmaad ze niet, de volheid van 't u zegenende lot,
„ Naast uw boezem prijkt een Thaïs, en uw boezem bleef nog (koel?"

De min, de toonkunst zegevieren
In 't ongekend gevoel,
Dat de oorlogszucht versmoort in 't hart der fieren.
Den Koning baart geen wederstand,
Zijn adem brandt:
Hij zucht, en laat de gloeiende oogen
Onwillig op de schoone gaan:
Hij zucht, en ziet haar nog eens aan,

En

En zwicht voor Liefdes alvermogen,
En minnedronken zinkt de Vorst
Op Thaïs aangebeden borst.

KOOR.

Den Koning baat geen wederstand,
Zijn adem brandt:
Hij zucht, en laat de gloeijende oogen
Onwillig op de schoone gaan:
Hij zucht en ziet haar nog eens aan,
En zwicht voor Liefdes alvermogen,
En minnedronken zinkt de Vorst
Op Thaïs aangebeden borst.

) 6. (

Die weekheid verdwijn', en de krijgsmoed herrijz'!
Dus wil het de Dichter. Zijn brommende snaren
Gestemd tot verhevener, krachtiger wijs,
Verkonden zijn wil aan de weeldrige scharen.
De Vorst ontwaakt op d' eigen stond,
En heft het hoofd ten hoogen,
Als aan den dood onttogen,
En ziet getroffen rond.
„ Ontwaak, (dit hoort hij, fel bewogen,)
„ Ontwaak, ontwaak!
„ Zie om u heen! de Schrikgodinnen waren,
„ De slangen sijfflen in heur haren,

„ In beider oogen vlamt de wraak.
„ En langs de Koninklijke wanden,
„ Houdt, met een hertoorts in de handen,
„ Een bleeke drom van geesten wacht.
„ Ge erkent hen, 't zijn Grieken, 't zijn eerlijke helden,
„ Tot uw dienst, tot uw roem op de bloedige velden,
„ Ten prooije aan het hongrig gevogelt geslacht.
„ Zie de vlam van den somberen fakkel der dooden,
„ Hoe ze dreigt op de tempels der Perzische Goden,
„ Op heel 't hatelijk gewest, dat hun schimmen bespot!"
Alles juichte, alles vloog op des Dichters gebod;
En de Koning nam een fakkel, en hij snelde woedend heen,
En een latere Heleen,
Ging hem voor met rassche schreên,
Om met hem een tweede Troje tot een puinhoop te vertreên.

KOOR.

En de Koning nam een fakkel, en hij snelde woedend heen,
En een latere Heleen,
Ging hem voor met rassche schreên,
Om met hem een tweede Troje tot een puinhoop te vertreên.

) 7. (

Dus zong in langverloopen tijden,
Voor nog de tooverkunst bestond
Den Zefir een metalen mond

Te

Te vormen, waar zijn aâm welluidend door mogt glijden,
Dus zong Timótheus. Naar zijn lied
Ontsproot de kittling van 't verlangen,
De bijtende angel van 't verdriet.
Maar later eeuw zag zijn gedachtenis vervangen
Door grooter wonder, hooger macht.
Cecilia betrad deze aarde,
Wier geest met nieuwe scheppingskracht
De melodij des orgels baarde,
En stout, het rijk der kunst tot wijder grenzen bracht.
Timótheus lauwer moet verteeren;
Of, deelen beiden ééne lof!
Hij voerde de aard ten hemelsfeeren,
En Zij verhemelde dit stof!

KOOR.

Cecilia betrad deze aarde,
Wier geest met nieuwe scheppingskracht
De melodij des orgels baarde,
En stout, het rijk der kunst tot wijder grenzen bracht.
Timótheus lauwer moet verteeren;
Of, deelen beiden ééne lof!
Hij voerde de aard ten hemelsfeeren,
En Zij verhemelde dit stof!

AAN

DEN HEERE

IZAÄK DA COSTA.

Accipe non praecepta quidem, sed vota precantis.
AUSONIUS.

Vaar voort, mijn Vriend, treed juichend op!
De zangberg buigt zijn steilen top
En effent u het pad, en de eerkroon blinkt u tegen.
Stijg moedig: 't is de onsterflijkheid
Wier trotsche lauwer u verbeidt,
Door weinigen gezocht, door minder nog verkregen.
Streef, altijd fier, in eigen vlucht,
Streef, boven 't klaatrend volksgerucht,
En d' ijdlen rechterstoel des onverstands verheven,
Waar 't Nabatheesche palmbosch ruischt,
En de eeuwige adem om u zuist
Van 't door geen dood verganklijk leven.

Ja,

Ja, 't Godlijk kroost, de Poëzy,
Gaat met geen aardrijks duur voorby
Dat slechts verwoesting teelt, vergetelheid, en plagen.
Zy, waarheid in dit schimgewoel,
In 't menschlijk onzijn, Godgevoel,
En afschijn van Gods lust in 't scheppend Zelfbehagen!
Zy, wie de Deugd in de armen hangt,
De Wijsheid, aan den boezem prangt
En op haar vleuglen draagt in heilige ethergolven;
Zy, die . . . . (ô dat ik 't zeggen dorst!)
U altijd toeaâmde uit mijn borst,
Hoe diep in 't plettrendst leed bedolven.

Mijn Kweekling, gun my deze troost,
Terwijl, van Oostergloed gebloosd,
Uw hand geen harpsnaar spant voor wangestemde harten!
De troost, dat, welk een lot my treff',
Mijn boezem zich op u verheff',
Die met mij, zoo 't moet zijn, eens wareldshaat durft tarten.
Mijn Kweekling, ja, vaar moedig voort!
Dat hart, waarin die zelfkracht gloort,
Die aan geen oogblik kleeft van wie in 't slijk vertikken,
Dat hart aâmt Waarheid, Wijsheid, Recht,
En 't worgkoord dat de snoodheid vlecht
Zal nooit zijn vast gemoed verwrikken.

Ga, toon u dus: betreed die baan
Die ge u vervaardigt in te slaan,
(Ze is heilig, God verpand; ze is U, ze is onzer waardig;)
Met d'onverschrokken heldenmoed
Van 't Dichterlijk, van 't bruischend bloed,
Dat de edelste afkomst schonk, tot d'eedlen Godstrijd vaardig.
Sta pal voor de onschuld; red; herstel!
Vervolg, bestrij de ontbonden Hel
Die aangrimt, wie voor God de wapens aan durft gorden!
Raap goud, en zwoege om gunst of staat;
Wie de aardsche drafpoel niet versmaadt;
Wy kennen ons van hooger orden.

ô Schoon is 't by 't verderf der eeuw,
By 't zinloos razend volksgeschreeuw
Of 't dreigend algeweld van sombre Staatstyrannen,
Waar 't recht of de onschuld wordt verkracht,
Gewapend met onzichtbre macht,
De vierschaar van Gods wraak met kalme ziel te spannen.
Ja schoon, met meer dan oorlogsstaal,
(Rechtschapen hart en vrije taal)
Den scepter van 't geweld in de ijzren vuist te breken.
Dat strijdperk waar de braafheid pleit,
Is 't oorlogsveld der menschlijkheid,
En trotscht het schitt'rendst zegeteeken.

Ramp.

Rampzalig menschdom, diep verlaagd,
Aan 't dwangjuk dat gy morrend draagt
Weêrspannig, als aan 't recht, dat ge, in uw borst geschreven,
Bestrijdt, en huldigt, en miskent,
Naar zich 't getij des driftstorms wendt;
Wat is u de ijdle wet op d' Oceaan van 't leven!
Wat is zy, zoo geen eedle hand,
Geen boezem die voor 't weldoen brandt,
Haar handhaaft, dwingt te ontzien, en voor schoffeering veiligt?
ô Wel hem, die zijns levens tijd
Aan zulk een grootsche roeping wijdt!
Hy heeft zich 't Vaderland, by God en de eer, geheiligd.

DA COSTA, 'k zie, uw bloed ontsteekt;
Uw oog, geheel uw houding spreekt:
Gy zult dit: gy mijne asch, gy 's Hemels gift niet honen.
Uw ziel, te groot voor 't krank Heelal,
Zal, wat er daver' van zijn val,
Den God die haar vervult, den God der waarheid toonen:
En, daar ge als Engel boven de aard,
Onvatbaar voor haar pestdamp waart,
Zult ge in uw grootsche vlucht, ook Recht en Onschuld staven.
DA COSTA, ja, zie daar uw spoor!
Hier, hierop ging mijn hart u voor,
En volgt u 't hart van alle braven.

1818. BILDERDIJK.

PERSIUS

ZESDE HEKELDICHT.

Het wintert hier aan zee op 't laauw Ligurisch strand,
Waar de oever zich in 't lang bebolwerkt met een rand
Van klippen, en de ree' zich inwaart houdt gebogen,
Van buiten met de bocht der halve maan omtogen.
De plaats, door Ennius met zoo veel lofs gedacht,
Wanneer hy, uit Homeer, zijn vijfde nieuwe vacht
Had aangeschud, van paauw tot Dichter uitgeslapen!
Hier leef ik kommerloos, hoe 't om my staat geschapen,
En acht op praatjens noch op d' invloed van het weêr:
Mijns buurmans rijken grond raakt deze zorg vrij meer;
En, moge al 't slecht geboeft' zijn geld by schepels tellen,
My lust niet, me om iets meer in d' ouden dag te kwellen,
Of

Of 't eens gewone vet te ontsparen aan mijn pot
En spinde of kelderdeur te zeeglen over 't slot.
Een ander volg' zijn hoofd: Geen tweeling zoo eendrachtig,
Of aart en smaak verschilt, en toont zich eigenmachtig.
Ik ken, die ééns in 't jaar, by kool- of vetsalaad,
Wat eek en olij in een bierglas halen gaat,
En dan den peper, als een heiligdom versloten,
Te voorschijn brengt voor 't oog van huis- en dischgenoten;
Een ander eet zijn goed, grootmoedig als een Vorst,
Met graâge tanden op, en — knabbelt aan een korst.
Ik meen het mijne te gebruiken; 'k zeg, gebruiken;
Maar 'k laat mijn dienstboôn juist aan geen patrijzen ruiken,
Noch voer my met forel, en echte schildpadssoep.
'k Wil overvloed naar stand en midd'len en beroep.
Verteer uw jaarlijksche oogst en wat uw zolders vatten!
Waarom niet? ploeg op nieuw, daar groeien andre schatten:
Ja, eischt de plicht iets meer, by voorbeeld, zoo ge een vrind,
Verongelukt door 't lot, behoeftig wedervindt,
Die, naakt en bloot aan 't strand ontkomen aan de golven,
Zijn schip, zijn schat, zijn hoop, in d'afgrond zag bedolven;
Spring by, en steek als dan van d' akker-zelv' wat af,
En red hem van 't gebrek en van den bedelstaf.

Doch zou dan de Erfgenaam die mildheid niet misduien?
Licht liet hy, na uw dood, een klok te minder luien.
Licht gaf hy u in 't graf een slechte vuren kist,

Een

Een bidder minder by uw lijksleep, zoo hy 't wist. —
„ Foei! zoo zijn kostlijk goed te mindren voor zijn sterven!
„ Dat is, wat naam men 't geef, bestelen van zijne Erven.
„ Dat komt van 't nieuwe licht, den nieuwen leer van Kant,
„ Die d' appelsuiker zoo gemeen maakte in ons land,
„ En vreemden zond om 't brood uit onzen mond te nemen."
Dit zal men, als gy sterft, nog lange jaren temen.

Maar luister, Erfgenaam; een woordtjen onder ons!
Gy hoort dat buldren wel, dat grof geschutgebons?
't Is vast een zegepraal, of 't zal er vast een worden,
Op Frankrijk — of — op een der nieuwe Tartarhorden,
Korts onze vrienden, maar nu vijand, zoo als 't gaat,
Naar 't haantjen op de spits van Londens koopbeurs staat.
Hoe 't zij; dit kost gewis weêr Hollandsche armen, beenen,
En kinders die de dood van ouderen beweenen.
Wat dunkt u, zoo ik eens een wees- of armgesticht,
Of Invalidenhuis, voor 't geld had opgericht
Dat ge al te weinig vindt? of jaarlijks vijftig prijzen
Bestemde aan 't Instituut om Dichtren toe te wijzen?
Bevalt het u? Spreek op! — Wat zegt gy? — „ Niet te breed."
Of, acht ge 't goede geld daar kwalijk aan besteed,
Mijn akker is besteld: En heb ik Oom noch Tante
Noch Neef noch Nichtjen meer, noch peetkind of genante;
Liet Grootvaârs Grootvaâr-zelf geen achterkleinkind na
Aan wien ik, wel geteld, in 't twintigst lid bestа,

Ik

Ik zal in Moffrika nog wel een *Vetter* vinden,
My aangewaaid hoe 't wil, om 't boekjen saam te binden.
Zoo groot of klein het zij, en daar meê, goede nacht! —
„ Een Duitschen *Vetter*, he! en buiten uw geslacht?" —
De man stamt zekerlijk met my uit eenen Vader.
De een brengt zijn rekening aan dien stamheer wel wat nader,
Doch elk mist schakels uit de keten, meer of min:
En, wat het goed betreft, daar stel ik weinig in.
Maar gy, op welk een grond betoont gy u te onvreden?
Wat eigent ge u mijn rok, eer ik my uit ga kleeden?
't Is immers loutre winst wat ik u achterlaat,
Begeert gy ze al of niet, verklaar u, kameraad:
Fortuin schenkt wat zy wil, het zij men lache of grijne. —
„ Het goed is evenwel verminderd." — 't Was het mijne.
My is 't verminderd, ja; maar u, de volle som.
Wat weg is, raakt u niet, zie daar niet eens naar om,
Noch vraag zelfs waar het bleef? Laat de oude spreukjens va- (ren:
De rente hoort aan 't goed; vermeerdren is bewaren;
Men teert van de inkomst wel, maar niet van 't vol bezit. —
„ Hoe veel is 't saldo dan?" — Kom, jongen, vleesch aan ('t spit!
Kom, dubbel opgedischt! ik laat my niet beschimpen.
Zou ik me, om zulk een Vrek in spijs en drank bekrimpen,
En eten varkenszwoort met brandenetelmoes,
(Eer maakte ik 't, na mijn dood, ten erfdeel aan de poes!)
Op dat zich de achterneef, van die my dit durft vragen,
Met ganzenlever mest, in koetsen rond laat dragen',

En

En, mooglijk, tot op 't bed der eerste jonkvrouw tilt;
Ik uitteer, en zijn buik van enkle vetheid drilt!
Vooral niet! 'k wil het mijne, en op mijn wijs, genieten,
Al zou van al den bras geen stuiver overschieten!

Verkoop uw ziel om winst, en doe u-zelv' te kort;
Wroet, zamel, schraap, leg op, dat ge eens de rijkste wordt!
Verdubbel 't boëltjen dan; ja tien- en twintig malen!
Aan 't woekren is geen eind, begeerte kent geen palen.

1819. B.

DEN

OP HET AFSTERVEN

VAN

MIJNEN VRIEND

EGBERT JAN GREVE,

HOOGLEERAAR IN DE OOSTERSCHE TALEN EN JOODSCHE OUDHEDEN TE FRANEKER.

Overleden den 13 *van Oogstmaand* 1811.

Mijn Vriend, mijn dierbre Vriend, mijn GREVE leeft niet meer!
Het graf verslond een schat, dien eeuwen niet weêr geven;
Mijn ziel krimpt weg van rouw, ik voel zijn afzijn teêr,
Maar 'k wensch hem niet terug in dit rampzalig leven.
Ô GREVE! zou mijn hart, zoo naauw aan u verknocht,
Dat, ô 'k belij het graag, zoo veel van u mogt leeren,
Maar dat het wit ook kent, dat gij zoo rustloos zocht,
Nu gij 't op eens bereikt, u hier terug begeren?
Zou ik, door eigenliefde en zinlijkheid verblind,
Op mij, op mij slechts zien, en bij uw afzijn weenen,

T En

En koud voor 't maatloos heil, dat ge in uw wisling vindt,
Wanhopend bij uw stof van bangen weedom stenen?
Neen, Eedle! uw braafheid wrocht u hier zoo vaak verdriet.
Te deugdzaam voor uwe eeuw, bleef steeds uw lot verbitterd.
Wat is verdienste, die zich zelve en God slechts ziet,
Voor ijdle roemzucht, die met valschen luister schittert?
Gij blonkt niet. Zelf de Mijn uit uwes Scheppers hand,
Was in u-zelv' de bron van elken schat begrepen.
De Diamant versmaadt, ook in zijn ruwsten stand,
Het schitterend kristal, hoe kunstig ook geslepen.
Veel blonk aan uwe zij' — men zag op u niet neêr.
De ware grootheid zwicht zoo vaak voor schijn op aarde.
Daar gingt ge uw' eigen weg, te groot voor menschlijke eer,
Klein in uw eigen oog, maar rustig op uw waarde.
Ik melde uw kunde niet. Zij grensde aan 't wonderbaar.
't Verhaal scheen grootspraak en zou twijfeling verwekken.
Wij leefden naauw vereend, en toch, na dertig jaar,
Stond ik nog steeds verbaasd een' nieuwen schat te ontdekken.
Uw Taalgeleerdheid maakte u eenig op uw baan:
Ze omvatte een omtrek, die 't oneindig scheen te naken:
Maar 't geen ge als bijwerk wist joeg nog vertwijfling aan,
Om daar ook, in één vak, u ooit op zij te raken.
Dan, meer dan alles was uw Godvrucht zonder praal,
Uw nedrig Christendom, zoo rein en grondig tevens,
Uw echte kinderzin, uw zuivre hartetaal,
Uwe onnavolgbre vlijt door heel den loop uws levens.

L.. Wie

Wie zocht de waarheid ooit op eerlijker paên;
Vrij als een Engel, wat dan de uitkomst ook mogt wezen.
  Vergeefs grijnsde Ongeloof en Bijgeloof u aan,
Gij vreesdet uwen God, en niets, niets deed u vreezen.
  Uw oog drong zorgloos door, uw moed hield rustloos stand.
Gij liet Regtzinnigheid en Schoolgeleerdheid twisten.
  Eene overtuiging, aan klaarblijklijkheid verwant,
Laafde uwen geest met rust, en vormde u tot een Christen.
  Hoe vaak, als 't Ongeloof mijn denkkracht had verward,
Kon één gedachte aan u mijn matte schreden schoren?
  Daar stond voor mijnen geest uw deugdzaam, reedlijk hart,
Uw kunde om tot den grond de waarheid op te sporen.
  „ En Hem was JEZUS Leer (zoo dacht ik) Leer uit God!"
Straks hoorde ik om mij heen gerust de stormen blazen.
  Met u verhief ik mij op magtspreuk, list en spot,
Hoe oppervlakkigheid ook om mij heen mogt razen.
  Maar meer dan alles zal voortaan me uw doodbed zijn.
Wat zekerheid in u! wat troost voor JEZUS Vrinden!
  Ja, 'k zweer een Godsdienst trouw, die onder angst en pijn,
Zelfs in het zweet des doods de hoogste rust doet vinden!
  ô Zalig, zalig Vriend! — na zoo veel zorg en noods
Mogt ge uit uw Heilands hand de Zegekroon verwerven!
  Ik oog u schreijend na van 't eenzaam stof des doods;
Hoe veel zal niet uw Vriend hier aan uw bijzijn derven!
  Hoe vaak heb ik uw Beeld weemoedig aangestaard.
Al wat mij van uw stof nog ovrig is gebleven!

T 2 Eens

Eens zie 'k den Engel weêr, als zijnen Heer verklaard,
En meer, dan ik verloor, wordt mij dan weergegeven!
Vergeef der menschlijkheid de tranen van 't gevoel;
Gij hebt een Vaderland, zoo lang gezocht, gevonden.
'k Juich weenend in uw heil, en haast naar 't eigen doel —
Dezelfde Heer en hoop houdt eeuwig ons verbonden.

R. FEITH.

LIJK-

LIJKZANG

OP HET OVERLIJDEN VAN DEN WELEDELEN GESTRENGEN HEERE

JAN GUEPIN,

IN LEVEN SCHEPEN EN RAAD DER STAD VLISSINGEN,

Binnen Vlissingen op den 14 *van Zomermaand* 1766.

Hij is geweest! het Negental
Valt op den Helicon aan 't schreijen
Om 't allertreurigst sterfgeval!
GUEPIN, haar Liev'ling is verscheijen!
Men hoorde Hem, noch kort geleên,
Apollo's gouden lier bespeelen,
En vee en wild en woud en steên
Met keur van Hemeltoonen streelen,
En galmen uit een heldre borst,
Daar 't klonk door all' de naaste dalen,
Een lofzang voor de Oranjevorst;
Wanneer de dood zijn tol kwam halen,
En rukte 't speeltuig uit zijn hand,
En hieuw, na kort maar zeker mikken,

De schaakling van zijn levensband
Van een, in weinige oogenblikken.
Zoo stort, op een onstuimen dag,
Een stevige olm, of eik, of ceder,
Getroffen van een dondersiag,
Met heftig kraken plotsling neder:
De stam, ten wortel afgescheurd,
Ligt op den natten grond te rotten,
Terwijl de boschman vruchtloos treurt
Bij de onherstelbare overschotten.
Hij is geweest! de blanke Zwaan,
De blijdschap van Meanders zoomen,
Heeft eeuwig uitgezongen aan
Den zilten oever onzer stroomen.
Zij tergt niet meer den Nachtegaal,
Noch lokt ons oor in 't uchtend krieken
Met lieffelijken klank en taal,
Bij 't vrolijk klappen van haar wieken.
Een Havik, op deez' buit verhit,
Vliegt toe, en wet in dolle luimen
Den wreeden bek en klaauw, en zit
Op 't onvoorzienst haar in de pluimen,
Terwijl ze, in 't riet gedoken, neurt,
Zij poogt den roover wel te ontspartlen,
Maar ligt eerlang verwondt, verscheurd,
Onkenbaar door dat schendig martlen.

Nu

Nu kermen met een luid misbaar
De stroomnajaaden in de plassen!
De weerklank van zoo droeve maar,
Komt ons, helaas! te onzacht verrassen!
Hij is geweest! der Dichtren eer
Is met zijn sterven ons ontvlogen!
Hij, die de harten, keer op keer
Verrukte naar de Hemelbogen:
Wanneer Hij, vol van edel vuur,
Ontsteken aan de kerk-altaren,
De schenders van het Albestuur
Heldhaftig dorst in de oogen varen,
En klanken heiligde aan een stof,
Zoo dubbel waard voor stervelingen,
Om op een grootsche wijs den lof
Van de Oppermajesteit te zingen;
Of ook, bij 't wanklen van 't geluk,
Te kweelen van zijn hoogst vernoegen,
En zucht, om in den zwaarsten druk
Den nek naar 's Hemels juk te voegen;
Of als Hij op een heldren toon,
Die nog zijn vrienden klinkt in de ooren,
Triumf zong voor de MARTELKROON
Van 't Christendom der Hemelkooren;
Of, was zijn onvermoeiden geest,
Steeds bezig om iets groots te werken,

(Gelijk de nijvre bie de keest
Opgadert in de bloessemperken)
Op 't aardsch bedrijf, geraas, gewoel
En luk en ongeluk deed letten,
En poogde met een loflijk doel
Elks waarde in 't sterkste licht te zetten;
Geen weelde, list, pracht, eigenbaat
Door laffe vleitaal te verschoonen,
Maar 't welverdiende aan Kerk en Staat
Met keurlijk eergedicht te kroonen;
Of zelfs, daar een onnoozle boert
Geen schade doet aan kuische zeden,
Noch de eer bezwalkt, noch 't volk beroert,
Noch gramschap wekt door bitterheden,
Zijne altoos even vlugge hand
Wel eens een losser toon te vieren,
En trekken van een eêl verstand
Te slingren in de luchtste zwieren.
Dus ziet me een Landman uit zijn schuur
Den rijken voorraad buiten dragen,
En t'elker markt in 't morgenuur
Ter stede inmennen op zijn wagen:
Dus stelt de noeste Winkelier
Zijn goed te pronk voor deur en ramen,
En looft elks gading, gindsch en hier,
In de opgeschikte vloer of kramen.

Dus

Dus deed Apollo's gunsteling
Den rijkdom van zijn geest bemerken,
Nooit ledig, nooit in engen kring
Van lage bezigheên te perken.
De Taalkunst, op zijn jeugd verliefd,
Had reeds van de allerteerste jaren
Haar letterzucht Hem ingegriefd,
En hielp Hem wetenschap vergaêren.
Afkeerig van de bastaardij,
(Misvormsel van de moederspraken)
Deed ze aan zijn tong de lekkernij
Van 't keurig Duitsch vroegtijdig smaken.
Straks hoorde men dien zuivren klank
Alom door Walchrens beemden zweven,
En in het prachtige gezang
Den geest van d'AGRIPPIJNER leven.
Thans noodigt Hem naar d'overkant
Het koorgeluid der Britsche keelen,
Om op een onnavolgbren trant
Een POPE en MILTON na te spelen.
De Fransche Herkles, vaak gewoon
De volken aan zijn tong te boeijen,
Deed haast den roem van Pallas zoon
Door 't meegedeeld vermogen groeijen.
Nu heeft de winderige Faam
VOLTAIRE's roem genoeg geblazen.

Dat zich de kunst dien meester schaam,
Fiks om door zang op zielen te azen!
GUERIN! nooit klonk uw heldre lier
Van zoo verpeste tooverslagen!
Nooit diende een weidsche woordenzwier
Om 't hart den eigenaar te ontdragen;
De Poëzij, die streelend sticht,
Liet lestmaal deze klanken hooren,
Bij 't vormen van uw keurgedicht:
„ RACINE is in GUERIN herboren."
'T Gaat wel! daar zweeft GUERIN, vol moed,
Op zwanenschachten de Alpen over,
En plaatst zich aan den Tibervloed
In koele schaauw van Dafnes lover.
'T Gaat wel! daar strijkt Hij verder heen,
Door eedlen ijver voortgedreven
Om aan Korinthe, Sparte, Atheen
Een lettergraag bezoek te geven.
Ik zwijm!... Daar zie ik na zijn dood
Zijn Geest de Boekerij doorwandlen,
En met HOMEER en HESIOOD
En SOFOKLES gemeenzaam handlen.
Mij dunkt, 'k zie hem den MANTUAAN
En NASO en TIBUL ontmoeten,
'k Zie hem de VENUSIJNSCHE ZWAAN,
PROPERT en JUVENAAL begroeten!

Daar

Daar wordt Hij, zoo mijn oog niet dwaalt,
Door de EER van ROME's BURGERVADREN
Op letterlekkernij onthaald!
Daar ziet m'op nieuw een drom vergadren
Van kloeke geesten jong en oud,
Omkranst met Latiums laurieren,
En in 't paleis, voor de EER gebouwd,
GUEPIN met hunne kroonen sieren:
Terwijl APELLES, in 't verschiet
Met schildren bezig van de wanden,
Op 't onverwachtst zijn Meester ziet,
En 't kunstpaneel hem stelt in handen
Hèlaas! het is een schim, een droom!
Hij is voor eeuwig ons ontvlogen!
De opregte droefheid jaagt een stroom
Van heete tranen uit mijne oogen!
Hij zal niet meer in 't purpren kleed
Opstijgen langs de Raadhuistrappen,
Noch teeder op gewisse en reed,
Bezorgen 't heil der Burgerschappen!
Nooit zal Hij meer met wijzen raad
Der Vadren arbeid helpen ligten,
Noch ijvren tot den meesten baat
Van Staatsgebouw of Kerkgestichten:
Volleerd in 's Lands historieblaên,
Staatkundig zonder slinksche streken,

On-

Onzijdig, om voor 't regt te staan,
De deugd te loonen, 't kwaad te wreeken,
Aardsvijand van geveinsden mom;
Gedienstig, zonder vleijerijen,
Gulhartig, vlijtig, vurig, om
Zijn hart aan deugd en pligt te weijen.
Nooit zal Hij meer, aan disch of haard
Of buiten in de groene dreeven,
Door geestigheên met zout gepaard,
't Gezelschap nut en vreugde geven!
Nooit siert Hij weder 't vriendental
Van Vlissings Lees- en Kunstgenooten,
Noch helpt met zang vol Hemelval
Hun eedlen letterschat vergrooten.
Nu leeft zijn nagedachtenis
Onsterflijk in regtschapen harten;
En, wien ook 't onverwacht gemis
Van d'allerwaardsten Vriend moog' smarten
Mijn innig hart, door zulk een wond
Gegriefd en schier van een gereten,
Verzegelt de uitspraak van mijn mond:
NOOIT ZAL IK MIJN GUEPIN VERGETEN!

J. J. BRAHÉ.

DE

DE KINDSCHHEID.

Grijze, die het merk van 't leven
  Op gelaat en schedel draagt,
Die uw dag voorbijgedreven,
  En uw avond scheemren zaagt;
Grijze, bij het rugwaarts staren
  Noem 't mij, waar uw oog het zag,
't Zaligst uur thans heen gevaren,
  't Schoonste van uw levensdag.
Scheen de middagzon u heerlijkst,
  Schittrend in haar praalgewaad,
Was haar koestering u begeerlijkst,
  Hebt ge u in dien glans verzaad?
Of zaagt gij dat licht verduisterd
  Door der wolken rouwgewaad,

Of

Of zaagt gij dien glans ontluisterd
  Door der stormen woest gelaat?
Zeg mij, schoot zij schooner stralen
  Naar zij westelijker zonk,
Zeg mij, was het bij haar dalen,
  Dat zij u het lieflijkst blonk? —
Zwijgend strekt ge uw stramme handen
  Oostwaarts naar den morgen uit,
'k Zie nog 't flaauwend oog ontbranden
  Eer het zich voor 't daglicht sluit.
't Beeld van uwen levensmorgen
  Rijst nog schooner dan weleer;
Onbevlekt van middagzorgen,
  Geeft het vroeger wellust weer.
Ja, 'k versta u, achtbre Grijze,
  'k Hoor dat zwijgen zoo vol zin;
Meer dan 't woord der wereldwijzen
  Heeft voor mij dat zwijgen in.
Ja, 'k begrijp dat handenstrekken,
  Ja, 'k gevoel dien warmen blik,
't Kan in mij dat beeld ook wekken,
  Wat ge ontwaart, ontwaar ook ik.
't Is genot als kind te spelen,
  't Spel, dat wee noch rouwe teelt,
Kinderlijke smart te deelen,
  Waar ze moederliefde heelt.

Za-

Zalig is 't als kind te leven,
't Leven, dat geen zorg ontrust,
Naar geen beter lot te streven,
Op geen meerder heil belust;
Als geen onbegrensd begeeren
Het genieten buitensluit,
En geen vlammen 't hart verteeren,
En geen drift daar binnen muit;
Als de kinderlijke woning
't Kinderlijk geluk begrenst,
't Hart geene andere belooning,
Dan der Oudren kusschen wenscht.

Wijze, die den mensch op aarde
Onder menschen niet hervindt,
Gij miskendet Menschenwaarde,
Gij waart nimmer kindervriend.
In het kinderlijke wezen,
Door geen driften nog ontsteld,
Staat het vaderbeeld te lezen,
Dat van vroeger adel meldt.
'k Zie den trek door taal noch teeken
Afgemaald, maar diep gevoeld,
'k Zie in haar de Godheid spreken,
Die in oog en wezen woelt.
Vader, hoor mijn kindervragen,

'k Smeek

'k Smeek geen schatten, rang noch eer,
'k Smeek geen voorspoed, zwaar te dragen,
'k Smeek geen grootheid, Opperheer!
Schenk mij, Vader! dit 's mijn bede,
Schenk mij ootmoed, vadermin,
Christendeugd en reine zeden,
Kinderhart en kinderzin.

C. VAN DER HOEVEN,
Med. Doct.

